

การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

โดย
นางสาวจิตติมา ดำรงวัฒนะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

โดย
นางสาวจิตติมา ดำรงวัฒนะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**THE MODEL DEVELOPMENT FOR EDUCATIONAL WELFARE ARRANGEMENT OF
COMMUNITY IN SOUTHERN THAILAND**

By

Miss Jittima Damrongwattana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Doctor of Philosophy Program in Development Education

Department of Education Foundations

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2015

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ ” เสนอโดย นางสาวจิตติมา คำรงวัฒนะ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ชารทศนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ
2. รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิทช์ พวงงาม

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลุยง วีระนาวิน)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ปรีดี โชติช่วง)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทช์ พวงงาม)

...../...../.....

58260808 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการศึกษา,การจัดสวัสดิการด้านการศึกษา, วิธีการจัดการเรียนรู้ในชุมชน

นางสาวจิตติมา คำรงวัฒนะ : การพัฒนารูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รศ. ดร.ธีรศักดิ์ อุ่ออารมณฺ์เลิศ และรศ. ดร.โกวิท พวงงาม. 347 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน 3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน: กรณีศึกษาใน 3 พื้นที่คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จังหวัดกระบี่ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง 4) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน:กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า กรณีศึกษาที่ 1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ที่มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในเรื่องของทุนทรัพยากรชุมชน มีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ“การใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนจนกระทั่งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้บริการความรู้สู่ผู้พึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน กรณีศึกษาที่ 2 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จังหวัดกระบี่ พบว่า การจัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือ นอกระบบ และตามอัยาศัย มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ที่มีการส่งเสริม และบริการองค์ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ มารวมตัวกันผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และมีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ“ การใช้ปัญหาเป็นฐานสร้างองค์ความรู้” จากกระบวนการสาธิตทดลอง และปฏิบัติซ้ำ แล้วนำองค์ความรู้ไปบริการแก่ชุมชนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาที่ 3 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง พบว่า กระบวนการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ ในระบบ นอกระบบ และตามอัยาศัย มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาแบบการสะสมความรู้ และบริการความรู้แก่ชุมชนโดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้จาก “ประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง” เริ่มต้นจากสังคมในครอบครัว ด้วยการเข้าร่วมโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปัจจุบันร่วมกับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง ในรูปแบบสหกิจศึกษาเพื่อเป็นสถาบันสอนทายาทเกษตรกร

ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้: กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การจัดการในระบบ นอกระบบ และตามอัยาศัย ใช้วิธีการเรียนรู้แบบ “ชุมชนปฏิบัติการ” ตามกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ การให้บริการความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การถ่ายโอนความรู้ การทบทวนความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ การผสมผสานความรู้ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาที่สามารถถ่ายทอดไปสู่การใช้ประโยชน์ในชุมชน

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2.

58260808 : MAJOR: DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORD: EDUCATIONAL MANAGEMENT MODEL, EDUCATIONAL WELFARE MANAGEMENT, COMMUNITY OF LEARNING MANAGEMENT

JITTIMA DAMRONGWATTANA : THE MODEL DEVELOPMENT FOR EDUCATIONAL WELFARE MANAGEMENT OF THE COMMUNITY IN SOUTHERN THAILAND. THESIS ADVISORS : Ph.D, ASSOC. PROF. THIRASAK UNAROMLERT AND Ph.D, ASSOC. PROF. KOWIT PUANGNGAM . 347 pp.

The purposes of this research were: 1) to study the process of educational welfare management in the community; 2) to study the relationship between educational welfare management and development of quality of life in the community; 3) to study the model of educational welfare management in three areas, including Mai Reang Community Development and Education Center, Nakhon Si Thammarat Province, Khao Klom Sufficiency Economy Learning Center, Krabi Province, and Hum Kwai Sufficiency Economy Learning Center, Trang Province; and 4) to develop the model of educational welfare management in Khum Ta Nui Learning Center, Nakhon Si Thammarat Province.

The results of this research revealed as follows. Firstly, Mai Reang Community Development and Education Center had the educational management model on informal education. The community provided the educational welfare to the people by focusing on the capital of community resources. There was the community of learning management in the type of knowledge sharing which produced the learning network leading to knowledge service in the community. Secondly, Khao Klom Sufficiency Economy Learning Center had the educational management model on non-formal education and informal education. The community arranged the educational welfare to the people by promoting and providing the knowledge service for occupation groups, then they integrated the knowledge with local wisdoms to apply in their occupation. There was the community of learning management by using the problem-based in the knowledge creation through the processes of demonstration, experiment, and repetition based on sufficiency economy. Finally, Num Kwai Sufficiency Economy Learning Center had three models of the educational management, including formal education, non-formal education and informal education. The educational welfare management was performed in the types of knowledge accumulation and knowledge service to the community. There was the community of learning management in the type of action learning through the project of Bio-Way of Sustainable Development. Currently, this community collaborates with Trang College of Agriculture and Technology on a co-operative education to be the educational institution for farmer's successors.

The results of the development of educational welfare management model in Khum Ta Nui Learning Center, Nakhon Si Thammarat Province found that there are three models of educational management, including formal education, non-formal education and informal education. There was the community of learning management that call community of practice including seven steps, Knowledge Services, knowledge acquisition, knowledge organization, knowledge transfer, knowledge review, knowledge application and knowledge integration. The educational welfare management was performed in the types of knowledge service to the people.

Department of Education Foundations

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2015

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยชีวิตตั้งแต่วัยแรกเกิดจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ศึกษาได้รับการอุ้มชูเลี้ยงดู จากผู้ให้กำเนิดทั้งสอง ท่านคือ คุณพ่อกิตติ-คุณแม่จารึก คำรงวัฒนะ นับได้ว่าท่านทั้งสองเป็นบูรพาจารย์ที่สอนวิชา “ความจริงของชีวิต” ด้วยความรักและห่วงใยเสมอมา อนึ่งการเจริญเติบโตในโลกแห่งวัยเยาว์ของผู้ศึกษา ได้รับการเลี้ยงดูแบบลูกหลานตามระบบการพึ่งพิง พึ่งพา พึ่งตนเอง ของชาวสังคมเกษตรกรรม โดยมีคุณตาติน-คุณยายไกล่ อักษรรัตน์ ผู้ถ่ายทอดการเรียนรู้ และเข้าใจในหลักการดำรงชีวิตตามระบบวิถีธรรมชาติ

ครอบครัวของผู้ศึกษาได้ส่งเสริมการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิต หลังจากนั้นก็ได้ปรับเปลี่ยนชีวิตเข้าสู่ช่วงวัยทำงาน ผู้ศึกษาเริ่มต้นทำงานองค์กรแห่งแรกในฝ่ายพัฒนาการเด็กและครอบครัว มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมฯ ซึ่งสมาชิกในชุมชนเรียกพวกเราว่า “ครู” หรือครูข้างถนนนั่นเอง และเพื่อพัฒนาตนเองผู้ศึกษาได้ตัดสินใจศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิต ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ศึกษาได้จัดทำรายงานวิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเพื่อเข้าสู่เกษตรกรรมแบบยั่งยืน โดยมี รศ.ปาริชาติ วลัยเสถียร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และการศึกษาชุมชนภาคสนาม ตามหลักแนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาชุมชน

จุดเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิตเกิดขึ้นใหม่อีกครั้ง เมื่อผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าทำงานในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนบุคลากรด้านศึกษาในหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยการศึกษาครั้งนี้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้” ได้รับความเมตตาและช่วยเหลืออย่างยิ่ง จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผศ. ดร.ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รศ. ดร.โกวิท พวงงาม และประธานกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ ผศ. ดร.ลุย วิระนาวัน กอปรด้วยกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.พิเศษ ดร.ปรีดี โชติช่วง ที่ได้มอบพรหมวิหารธรรมในการให้คำแนะนำส่งผลให้ดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ถูกต้องและสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณเป็นพิเศษ สำหรับประธานศูนย์เรียนรู้ที่ใช้เป็นพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง อันได้แก่ คุณลุงประยงค์ รมรงค์ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม และคุณพี่รุ่งไพรินทร์ รอดบุญ และสมาชิกครอบครัวบ้านแยมไทยทุกท่าน พร้อมกันนี้ผู้ศึกษาขอขอบคุณแหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาจากสถาบันพระปกเกล้า และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่สนับสนุนงบประมาณในครั้งนี้ คุณค่าอันใดที่เกิดจากรายงานวิทยานิพนธ์ในเล่มนี้ หวังเพื่อประโยชน์ในการขยายผลความรู้ในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาตามหลักการศึกษาคือ “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” พร้อมก้าวสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา
จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร และสถาบันพระปกเกล้า
ประจำปีการศึกษา 2557

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูป	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
คำถามการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย	14
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	16
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ	17
แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมและชุมชน	21
แนวคิดการจัดการศึกษาในชุมชน	32
แนวคิดการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน	39
แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน	45
ข้อมูลพื้นฐานศูนย์การเรียนรู้	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
กรอบแนวคิดการวิจัย	70

บทที่	หน้า
3	71
3.1	71
3.1.1	72
3.1.2	83
3.1.3	89
3.1.4	93
3.1.5	94
3.1.6	101
3.1.7	103
3.1.8	105
4	106
4.1	107
4.2	144
4.3	187
5	210
5.1	211
5.2	237
5.3	256
5.4	266
6	288
6.1	289
6.2	296
6.3	315

รายการอ้างอิง	316
บุคลากรกรม	327
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก: หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล.....	332
ภาคผนวก ข : รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน.....	340
ประวัติผู้วิจัย	348

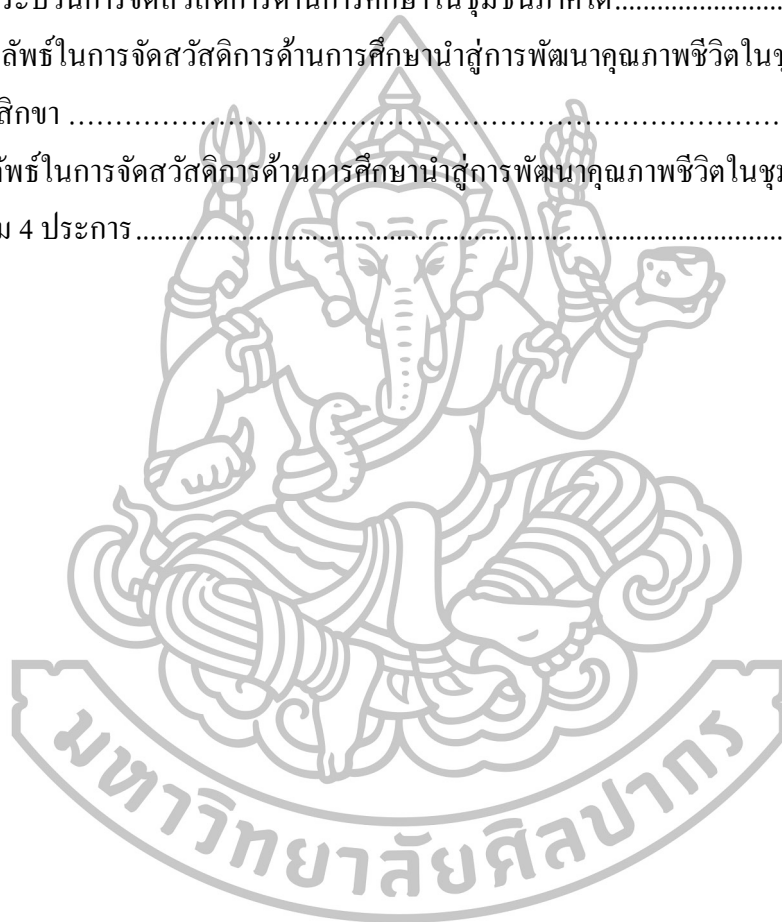
สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	แสดงรายชื่อจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมแบ่งตามจำนวน 7 ภูมิภาค ของประเทศไทย 76
2	แสดงรายชื่อจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมแบ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย..... 77
3	แสดงเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่..... 81
4	แสดงการลงรหัสแหล่งข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล 101
5	แสดงตัวอย่างการจดบันทึกผลการสัมภาษณ์..... 101
6	แสดงการลงบันทึกการสัมภาษณ์..... 101
7	แสดงผลสรุปการควบคุมคุณภาพงานวิจัย..... 103
8	เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จาก กรณีศึกษา 3 พื้นที่..... 246
9	แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน..... 256
10	แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ เพื่อการแสวงหาความรู้ และการผสมผสานความรู้..... 258
11	แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการส่งเสริมการศึกษา ทดลองสร้างองค์ความรู้ใหม่ ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา และวิถีดั้งเดิม..... 260
12	แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเสริมพลังชุมชน และการเคลื่อนไหวยางสังคมในชุมชน 262
13	แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเสริมพลังชุมชน และการเคลื่อนไหวยางสังคมในชุมชน 264

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
1	ข้อสรุปหลักความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน 30
2	แนวทางการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 33
3	แสดงรูปแบบของการจัดการศึกษา..... 36
4	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย 72
5	แสดงภาพเป้าหมายการจัดตั้งและการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ 78
6	แสดงสัญลักษณ์ที่ใช้ในผังเครือญาติ 90
7	แสดง ตัวอย่างปฏิทินฤดูกาลการผลิตพืชชนิดต่างๆ บนพื้นที่ 91
8	แสดงตัวอย่างเครื่องมือช่วยคิดประเภทแผนผัง Mind Map (แผนที่ความคิด)..... 91
9	แสดงขั้นตอนการดำเนินการ 105
10	แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาและพัฒนาบ้านไม้เรียง 120
11	แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม 129
12	แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย 140
13	แสดงรูปแบบการบริหารของ “ สภาผู้นำชุมชน ” ที่จัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน . 213
14	แสดงโครงสร้างและแผนงานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง 214
15	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ 219
16	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด กลุ่มเลี้ยงปลา หมู่ที่ 4..... 220
17	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง หมู่ที่ 1..... 221
18	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยงเห็ดด้วยขี้เลื่อย กลุ่มเพาะเลี้ยงเห็ด หมู่ที่ 5 ... 222
19	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงสุกร หมู่ที่ 2..... 223
20	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการผลิตอาหารสัตว์ กลุ่มสหกรณ์อาหารสัตว์ หมู่ที่ 9..... 224
21	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการแปรรูปข้าวกลุ่มทำนาข้าว หมู่ที่ 6..... 226
22	แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการหมักพื้นบ้าน กลุ่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ หมู่ที่ 8 228
23	แสดงรูปแบบการบริหารกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านเขากลม..... 232

24	แสดงกิจกรรมการพัฒนากิจกรรมตามแนวทฤษฎีใหม่.....	234
25	แสดงรูปแบบการบริหารงานของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย	236
26	แสดงกิจกรรมการพัฒนากิจกรรมตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง....	269
27	แสดงภาพการจัดกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนูย	268
28	แสดงรูปแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	276
29	แสดงกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้.....	278
30	แสดงผลลัพธ์ในการจัดสวัสดิการด้านศึกษานำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักไตรสิกขา	281
31	แสดงผลลัพธ์ในการจัดสวัสดิการด้านศึกษานำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักธรรม 4 ประการ	285

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงกิจกรรมการบริการให้ความรู้ในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	110
2 แสดงภาพการจัดวางพันธุ์ไม้สาธิตในพื้นที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	111
3 แสดงการเลี้ยงปลาในบ่อ ในพื้นที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	111
4 แสดงภาพอาคารที่พักชั่วคราว จัดไว้สำหรับบริการที่พักผู้ที่มาอบรม.....	112
5 แสดงผังโครงสร้างคณะกรรมการบริหารศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	116
6 แสดงคณะศึกษาดูงานต่างพื้นที่เพื่อศึกษาเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้.....	116
7 แสดงกิจกรรมการเรียนรู้ของคณะศึกษาดูงานหลักสูตรแปรรูปสมุนไพร.....	117
8 แสดงภาพตราสัญลักษณ์ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.....	126
9 แสดงภาพการปลูกพืชผักกลับ.....	126
10 แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาและพัฒนาบ้านไม่เรียง.....	127
11 แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.....	127
12 แสดงป้ายที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย.....	137
13 แสดงการดำเนินกิจกรรม โครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	137
14 แสดงภาพการเลี้ยงปลา แบบบ่อพลาสติกในพื้นที่สวนยางพารา.....	138
15 แสดงภาพการดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช ประมง.....	139
16 แสดงภาพการให้บริการความรู้ในการบรรยายภาคทฤษฎี.....	152
17 แสดงภาพการเข้าร่วมการอบรมการบรรยายภาคทฤษฎี.....	152
18 แสดงภาพวิทยากรบรรยายให้บริการความรู้ภาคปฏิบัติ.....	153
19 การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงของผู้เข้าร่วมอบรม.....	153
20 แสดงการฝึกลงมือปฏิบัติจริง ทดลองทำจริง เพื่อเพิ่มทักษะแก่ผู้เข้าร่วมอบรม.....	154
21 แสดงภาพการบรรยายการปลูกพืชผสมผสาน 1 ไร่ ไม่ยาก ไม่จน.....	164
22 แสดงภาพการให้บริการความรู้ปรับฐานคิดภาคทฤษฎี.....	164

23	แสดงภาพการให้บริการความรู้พื้นฐานคิดภาคทฤษฎี.....	165
24	แสดงภาพการสาธิตการปลูกผักไฮโซ โดยไม่ต้องใช้แปลงดิน.....	165
25	แสดงภาพการสาธิตภูมิปัญญาการตองกิ่งมะละกอ.....	166
26	แสดงภาพการสาธิตการเลี้ยงแพะแบบครบวงจร.....	166
27	แสดงภาพการจัดทำป้ายนิทรรศการเพื่อเป็นสื่อแก่การเรียนรู้บริการแก่สมาชิก.....	167
28	แสดงภาพบ่อสาธิตการเลี้ยงปลาบ่อสามด้านในพื้นที่สวนปาล์มน้ำมัน.....	167
29	แสดงภาพแสดงภาพการให้บริการความรู้พื้นฐานคิดภาคทฤษฎี.....	180
30	แสดงภาพผู้ฟังคำบรรยายการให้บริการความรู้พื้นฐานคิดภาคทฤษฎี.....	180
31	แสดงภาพการสาธิตภาคปฏิบัติการทำน้ำยาล้างจานเอนกประสงค์.....	181
32	แสดงภาพการสาธิตวิธีผลิตอาหารสัตว์เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่สวนยางพารา.....	182
33	แสดงภาพแปลงสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อพลาสติกในพื้นที่สวนยางพารา.....	182
34	แสดงภาพจัดป้ายนิทรรศการเพื่อเป็นสื่อในการเรียนรู้แก่สมาชิกภายนอก.....	187
35	แสดงภาพคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.....	196
36	แสดงแผนผังเครือข่ายครุฑศึกษาครอบครัวคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์.....	180
37	แสดงแผนผังเครือข่ายครุฑศึกษาครอบครัวคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์.....	196
38	แสดงสมาชิกครอบครัวครุฑศึกษาครอบครัวคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์.....	198
39	แสดงภาพครุฑศึกษาครอบครัวคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม.....	202
40	แสดงแผนผังเครือข่ายครุฑศึกษาครอบครัว คุณวิรัตน์ กาญจนพรหม.....	203
41	แสดงภาพประกอบการสนทนา (Dialogue).....	244
42	แสดงภาพคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์.....	244
43	แสดงภาพคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์.....	245
44	แสดงภาพคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม.....	245
45	แสดงการสังเคราะห์รูปแบบ โดยถอดบทเรียนจากครุฑศึกษาทั้ง 3 พื้นที่.....	246
46	ครุฑศึกษา 3 พื้นที่ได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาร่วมกัน.....	246
47	แสดงการจัดเวทีพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้.....	271
48	แสดงการให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะในเวทีศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.....	271
49	แสดงการปรับฐานคิดให้แก่เยาวชนในการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง.....	272
50	แสดงการฝึกปฏิบัติการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ณ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.....	272

51	แสดงภาพประกอบการฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาการนวดสมุนไพร.....	273
52	แสดงภาพประกอบการฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาการทำสบู่สมุนไพร.....	273
53	แสดงภาพกรณีศึกษาครอบครัวคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม.....	202

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชนในชุมชน เพราะความรู้ ความสามารถที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนจะนำมาซึ่งประโยชน์และการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ดี บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถนั้น ก็จำเป็นต้องมีพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไปด้วย จึงจะสามารถพัฒนาชุมชนและสังคมได้อย่างมีคุณภาพและคุณธรรม ทำคนให้เป็นมนุษย์ เป็นคนที่คิดเป็นคิดชอบ พูดเป็นพูดชอบ ทำเป็นทำชอบ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสุขตามหลักการขององค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่ว่า “การศึกษาเพื่อปวงชน ปวงชนเพื่อการศึกษา” โดยให้ประชาชนทุกกลุ่มทุกระดับมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ตามเป้าหมายการจัดการศึกษาเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อให้รู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติ การเรียนเพื่อจะอยู่ร่วมกัน และการเรียนเพื่อชีวิตความเป็นตัวตน สอดคล้องกับงานเขียนคุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง: จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอนกล่าวว่า

ในระหว่าง 2- 3 ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองผมกำลังเจริญเติบโตในวัยที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับตัวผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวผมหรือน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียน จะได้มีความรู้ คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูงๆขึ้นไปก็ได้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าพ่อแม่ ผมจะรวยหรือจน จะอยู่ในเมืองหรือชนบทแค้นแค้นเมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมายทำให้ได้รับความพอใจว่าตนได้ทำงานเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม(เป๊วย อึ้งภากรณ์, 2543: 113)

ตามหลักสำคัญของการพัฒนาที่ชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ คือ การพัฒนาที่ “คน” ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการศึกษาตลอดชีวิตสามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น หรือการที่คนภายในชุมชน สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

และมีกิจกรรมที่ดำเนินร่วมกันอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่เครือข่ายการเรียนรู้สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แต่ว่าการพัฒนาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น มักเป็นไปในรูปแบบที่รัฐนำเข้าไปให้คนภายในชุมชน โดยไม่ได้ถามความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านก่อน จึงทำให้เกิดผลกระทบ และปัญหาสังคมตามมามากมาย ในปัจจุบันนี้ จากคำกล่าวที่ว่า “ชาวบ้านมีศักยภาพ แต่ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง”

โดยเราต้องพิจารณา “คนเป็นศูนย์กลาง” คนที่สมบูรณ์คนหนึ่งมีคุณภาพและประสิทธิภาพ คนที่สมบูรณ์ต้องการเป็นคนที่มีสติปัญญา พละนาถัยสมบูรณ์ จิตใจดีงาม การศึกษา การสาธารณสุข การประกันสังคม และการตั้งคณสงเคราะห์ คือองค์ประกอบที่สำคัญเพราะฉะนั้น จะมีสวัสดิการสังคม จึงจะสามารถป้องกันบรรเทาปัญหาและพัฒนาคนที่สมบูรณ์ได้ ดังนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคมรวมทั้งการมอง “สวัสดิการชุมชน และสังคม” เชนนโยบายทางสังคม มีความจำเป็นจะต้องมองอย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมทุกด้าน มองสวัสดิการสังคมเป็นกลไกในการป้องกันหรือบรรเทาปัญหา และเป็นเครื่องมือพัฒนาคนจนคนด้อยโอกาสไปพร้อมๆ กันทุกมิติ

ชุมชนจึงเกิดการปรับตัว รวมกลุ่มกันจัดการตนเองภายในชุมชน เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการวางแผนแม่บทชุมชน การจัดทรัพยากรทุนในชุมชน การจัดสวัสดิการในชุมชน การทำความเข้าใจในเรื่องมาตรการชุมชน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือพึ่งตนเอง ตามวิถีการดำรงชีวิต สวัสดิการชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่เน้นสร้างภูมิคุ้มกันในความจัดการตนเอง แต่เน้นการรับบริการการออมเงิน การจัดการศึกษา การรวมกลุ่มอาชีพ การสงเคราะห์ ตามแนวทางสวัสดิการเสรีนิยม แต่ภาคชุมชนขับเคลื่อนอย่างเป็นจริงจังกจัดสวัสดิการอย่างแท้จริง ปัจจุบันพบว่ารูปแบบการในการจัดสวัสดิการในชุมชน 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) การเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ (2) การเริ่มต้นจากหน่วยผลิตแล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ และ (3) การเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546 : 37)

การสร้างสรรคสวัสดิการไม่ได้หมายถึงการพึ่งพองบประมาณจากรัฐเพียงด้านเดียวเท่านั้น การจัดสวัสดิการโดยชุมชน โดยครอบครัว โดยภาคเอกชน ก็มีอยู่ทั่วไป และมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้นการพัฒนาระบบสวัสดิการโดยภาคชุมชน มีความเป็นไปได้เพราะระบบสวัสดิการโดยภาคชุมชนเกิดขึ้นบนรากฐานของความเอื้ออาทรและความร่วมมือในชุมชน ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตและยังคงมีอยู่ถึงปัจจุบัน แม้ว่าระบบทุนนิยมจะแผ่ขยายเข้าสู่ชุมชนก่อให้เกิดวิถีบริโภคนิยม และการแยกตัวของคนในชุมชนเข้าสู่สังคมโรงงาน ทำให้ความเป็นชุมชน “หลุดหลวม” และอ่อนแอกว่าอดีต แต่การฟื้นฟูและพัฒนาด้วยภูมิปัญญาและความคิดใหม่ๆ ก็ทำให้ “ความเป็นชุมชน” กลับคืนมาได้ แม้จะไม่เท่าอดีต แต่ก็พอจะทำให้เกิดเงื่อนงำในการแสวงหา

ความร่วมมือแรงร่วมใจในการสร้างสรรค์ “วิถีการดำรงชีพ” รูปแบบต่างๆ ภายใต้ระบบทุนนิยม ทั้งในด้านที่จะเอาประโยชน์จากระบบ และด้านที่จะหลีกเลี่ยงระบบไม่ให้กดดันและถูกดึงไปสู่ความเป็นทาสของระบบมากเกินไป (ระพีพรณ คำหอม, 2557: 69-70)

กระแสเรียกร้องจากสังคมให้มีการปฏิรูปการศึกษาในปีพ.ศ. 2542 หลังจากมีการปฏิรูปการศึกษาหลายภาคส่วนเข้าไปศึกษาผลการปฏิรูป ดังผลการศึกษาของ วิทยากร เชียงกูล (2541) พบว่าหลังจากการปฏิรูปการศึกษาผ่านมากกว่าทศวรรษ พบว่ายังมองไม่เห็นทางออกของการศึกษาไทย และรากเหง้าของปัญหาที่แท้จริง คือ (1) ยังคงติดอยู่กับกรอบคิดเดิมที่มองว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้เพียงการบรรยาย เพื่อเอาไปสอบ (2) การปฏิรูปการศึกษาเป็นเพียงการแก้ไขกฎหมายเพื่อประสานประโยชน์ระหว่างนักการเมือง ผู้บริหาร (3) ประชาชนหวังพึ่งรัฐมากกว่าการมีส่วนร่วม (4) ขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์มีคุณธรรม (5) รัฐมองการศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อผลิตคนไปทำงานรับใช้ระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และ (6) ยังคงติดกับระบบโครงสร้างการเมืองแบบอำนาจนิยมระบบราชการ อภิสิทธิ์นิยม ทุนนิยมผูกขาด สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ที่กำลังพูดถึงกันมากในปัจจุบัน

กล่าวได้ว่าการศึกษาที่เกิดขึ้นหลังจากกระแสหลักไม่อาจตอบสนององชีวิตได้ทั้งหมด รูปแบบที่หลากหลายยืดหยุ่นให้เสรีภาพแก่ผู้เรียน คำนึงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งที่อยู่รอบตัว จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงมีหลายชุมชนเกิดการรวมตัวกันของกลุ่มแกนนำได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อหาทางออกของปัญหา และเกิดพลังของพลังเครือข่ายในการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาภายในชุมชน ดังต่อไปนี้

ประยงค์ รัตนรงค์ ผู้นำชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เกิดเรียนรู้และการจัดการชุมชนสู่การพึ่งพาตนเองในชุมชน เริ่มก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2535 เป็นเครือข่ายของสภาผู้นำชุมชนไม้เรียง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไม้เรียงเป็นความร่วมมือสามฝ่าย คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและตามอัครยาชัย และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตร ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพหลัก อาชีพเสริม และอาชีพอิสระภายในชุมชน

สงวน มงคลศรีพันธ์ ผู้นำชุมชนบ้านเขากลม จังหวัดกระบี่ ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 โดยเป็นศูนย์ประสานงานที่พึ่งพากันและกันในชุมชนเป็นหลัก มีแนวทางการสอนคนให้คิดด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีคิดก่อนลงมือทำ บนพื้นฐานความจริงของแต่ละบุคคล บนพื้นฐานของทุนทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีฐานองค์ความรู้ จากการวิถีการผลิตแบบดั้งเดิม มาเป็นจุดเด่นในการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร

วิรัตน์ กาญจนพรหม ผู้นำชุมชนบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง ได้นำประสบการณ์จริงที่ผ่านการทดลองปฏิบัติซ้ำจนเกิดเป็นผลสำเร็จ มาถ่ายทอดในศูนย์การเรียนรู้ในปี พ.ศ. 2548 เป็นต้น

มาโดยนำกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงสัตว์ และด้านการประมง มาถ่ายทอดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ และฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามหลักสูตร

รุ่งไพลิน รอดบุญ ผู้นำชุมชนบ้านกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ผลักดันให้กลุ่มอาชีพต่างๆรวมตัวกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา โดยวางวัตถุประสงค์สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันชุมชน สร้างกลไกการทำงานร่วมกันกระบวนการสำคัญ ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์สำคัญ ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ มีประสิทธิภาพตลอดจนมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (จิตติมา ดำรงวิณะ, 2550: 57-59)

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษา เป็นการจัดบริการด้านการศึกษาจำนวน 3 รูปแบบ ดังนี้ ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยชุมชนการอธิบายตามบริบทเงื่อนไข สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของปรากฏการณ์ในชุมชน ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษารูปแบบจำนวน 3 คือ (1) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ (3) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และพัฒนารูปแบบจำนวน 1 พื้นที่ คือ (4) ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอเทพา จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนเป็นอีกทางเลือกในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นอกเหนือจากการเคลื่อนไหวด้านอื่นๆการจัดการศึกษาโดยชุมชนก็เป็นการศึกษาทางเลือกรูปแบบหนึ่งและการเคลื่อนไหวของนักการศึกษาในฝ่ายภาคประชาชนเองก็เห็นว่าการจัดการศึกษาโดยชุมชนเป็นทางออกหนึ่งของการศึกษาโดยสามารถที่ผลักดันจนได้ พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 โดยวางหลักการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนกับการจัดการตนเองของ เริ่มมุมมองที่บทบาทกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ระหว่างภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชน การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ เพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาและความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงศึกษารูปแบบและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการความเป็นด้านการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

2.3 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

2.4 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาศูนย์การเรียนรู้คุ่มตานุ้ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. คำถามการวิจัย

3.1 การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง มีพัฒนาการด้านการจัดการเรียนรู้และการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาอย่างไร

3.2 บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรังมีการเชื่อมโยงกันอย่างไร

3.3 รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง มีรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทเป็นอย่างไร

3.4 การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหน้อย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรพัฒนาในทิศทางใด และควรมีรูปแบบอย่างไร

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) จากกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในชุมชน เป็นการใช่วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีจากรากฐาน (Grounded Theory) จึงเป็นสิ่งจำเป็นของการศึกษาวิธีการวิทยาแบบนี้มีพื้นฐานว่า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จะต้องเข้าใจถึงกระบวนการที่บุคคลให้ความหมาย (Meaning) โดยเลือกใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่นการถอดบทเรียน การวิเคราะห์คำบอกเล่า การวิเคราะห์เนื้อหา การใช้แผนที่ความคิด ปฏิทินเวลา ผังประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์สถานการณ์ การใช้ตารางตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงซ้อน โดยให้ความสำคัญต่อมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งถือเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์หรืออยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาพหุเทศกรณีศึกษา (Multisite Multi-case) โดยทำการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาภาคสนามในครั้งนี้ จากข้อมูลที่ขึ้นบัญชีรายชื่อในทำเนียบกลุ่ม ชุมชนและองค์กรประชาชนที่มีศักยภาพเป็นต้นแบบศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) จากศูนย์คุณธรรมและเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเทิดไท้ 80 พรรษา มหาราชฯ ในจำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จากจำนวนทั้ง 7 ภูมิภาคของประเทศไทย ที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2550 เป็นต้นมา และพบว่าศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมที่ขึ้นบัญชีมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงต่อการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย อย่างสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมในภาคใต้ ที่การเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนกรณีศึกษาจำนวน 3 พื้นที่ คือ

กรณีศึกษาพื้นที่ 1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอนางรอง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยมูลเหตุจูงใจในการศึกษาครั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่เปิดปรากฏการณ์การรวมกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางพารา ที่ประสบปัญหาจากวิกฤติราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ กลุ่มแกนนำในชุมชนบ้านไม่เรียงได้รวมกลุ่มกันเรียนรู้ศึกษาเรียนรู้เพื่อหาทางออกของปัญหา ด้วยการเริ่มต้นจากการวางแผนอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ในครอบครัว มีการจัดตั้งสภาผู้นำชุมชน เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ“การใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนจนกระทั่งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้บริการความรู้สู่ผู้พึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน เพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหายางพาราตกต่ำจัดตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยง ชุมชน ซึ่งรวมกลุ่มอาชีพ ยางพารา ไม้ผล ประมง และนาข้าว ร่วมกันเพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนเพื่อเป็นสถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง (ประยงค์ ธรรมรงค์ ,2556)

กรณีศึกษาพื้นที่ 2 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ด้วยมูลเหตุจูงใจในการศึกษาครั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่เปิดปรากฏการณ์การรวมกลุ่มเกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกดขี่ราคาสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง เพื่อค้นหาทางออกของปัญหากลุ่มแกนนำในชุมชนบ้านเขากลม จึงได้มีการจัดการความรู้ด้วยการสืบค้นภูมิปัญญาโบราณจำนวน 25 ชุดความรู้ พัฒนาชุดความรู้เป็นเครือข่ายอาชีพเน้นการพึ่งพิงพึ่งพา แลกเปลี่ยนและขยายสมาชิกเพิ่มขึ้นในเรื่อยมาจนเป็นที่ยอมรับเป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาอาชีพเลี้ยงสัตว์ กระทั่งในปี 2549 เป็นต้นมาได้รับรางวัลคัดเลือกเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทำประโยชน์เพื่อแผ่นดิน ปัจจุบันการเจริญเติบโตของกลุ่มมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้เวลาในการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถ่ายทอดความรู้และแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มดังกล่าวได้ ซึ่งพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเพื่อเข้าสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้การถ่ายทอดความรู้ของโรงเรียนชีวิตบนรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สงวน มงคลศรีพันธ์ ,2556)

กรณีศึกษาพื้นที่ 3 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ด้วยมูลเหตุจูงใจในการศึกษาครั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่เปิดปรากฏการณ์จากสมาชิกครอบครัวเกษตรกรชาวสวนยางพารา ประสบปัญหาในหนี้สินการผลิต จึงได้ปรึกษาหารือกันภายในครอบครัวเพื่อหาหนทางออกในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนกระทั่งเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลภายในครอบครัว และบุคคลรอบข้าง ยึดถือหลักศาสนา สิล 5 ด้วยความตั้งมั่น และยึดถือสัจมาอาชีพแบบพอเพียง และได้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในความพอดีพอกิน พอประมาณ อย่างพออก พอใจ แบบพอเพียงมาตลอด จากการทำไร่เลือกเรียนทางสายเกษตร และมีอาชีพเป็นครู โดยการยึดถือตนเองเป็นแบบอย่างในการสอนบุตร และผู้อื่น ทำให้บ้าน ครอบครัว และบุคคลรอบข้างยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จน

สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่น ศึกษาเรียนรู้ดูงานได้ในการดำเนินกิจกรรมโครงการชีวิตวิถีสำหรับสอน ทายาทและลูกหลานเกษตรกร(วิรัตน์ กาญจนพรหม,2556)

โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นด้านการจัด สวัสดิการด้านการศึกษาในภาคใต้ จากการศึกษาสืบค้นหนังสือ เอกสาร และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (Internet) รวมทั้งได้ติดต่อประสานข้อมูลอื่นๆ จากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีบทบาท เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดิน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์กร มมหาชน) ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเทิดไท้ 80 พรรษา มหาราชฯ ใน จำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จากจำนวนทั้ง 7 ภูมิภาคของประเทศไทย ที่ดำเนินการจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตั้งแต่ปี พ.ศ 2550 เป็นต้น ซึ่งมีส่วนช่วยในการส่งเสริม และสนับสนุนในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่าง ภาครัฐ ภาครัฐภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกระบวนการจัดการศึกษา การจัดหาสถานที่ และแหล่งเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพผู้นำและผู้รู้ในท้องถิ่น การจัดสรร งบประมาณในรูปแบบสื่อ วัสดุ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีที่เหมาะสม การส่งเสริมบรรยากาศในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม :2551)

ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับจาการทบทวนวรรณกรรมที่ เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้แนวคิดการพัฒนารูปแบบ แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมและชุมชน แนวคิด การจัดการศึกษา แนวคิดการจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน ข้อมูลพื้นฐานศูนย์การเรียนรู้ และงานผู้วิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ศึกษาเลือกพื้นที่กรณีศึกษาด้านรูปแบบ จำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัด นครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และ พื้นที่ในการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตานุ้ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (Key Informants) แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง

- 4.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ดังต่อไปนี้
กลุ่มแกนนำ ได้แก่ กลุ่มผู้ก่อตั้งและที่ริเริ่มการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ใน

ช่วงแรกดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ ประธานศูนย์การเรียนรู้ รองประธานศูนย์การเรียนรู้ เลขานุการ ศูนย์การเรียนรู้ จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ รวมจำนวน 9 คน

กลุ่มคณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มผู้ดำเนินงานเอื้ออำนวยอำนวยความสะดวกและให้บริการด้านการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้จำนวนพื้นที่ละ 5 คน รวมจำนวน 15 คน

กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ ผู้ที่ให้บริการความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่สมาชิกภายใน และบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการความรู้ พื้นที่ละ 3 คน รวมจำนวน 9 คน

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้คอยให้คำปรึกษาแนะนำในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ พื้นที่ละ 3 คน รวมจำนวน 9 คน

4.2.2 ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ กลุ่มผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภออำเภอ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นายกองค้การบริการส่วนตำบล ผู้อำนวยการ โรงเรียน รวมจำนวน 15 คน

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดสวัสดิการในชุมชน หมายถึง ระบบการจัดการบริการในชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม และพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยการศึกษาในรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน หมายถึง การให้บริการความรู้ การสะสมความรู้ การจัดการความรู้ โดยเริ่มจากสถาบันครอบครัว แล้วค่อยๆ ขยับเคลื่อนสู่สังคมโดยรวม ผ่านกระบวนการศึกษาทดลอง เพื่อให้เกิดชุดองค์ความรู้ และมีการส่งเสริมบริการการเรียนรู้จากประสบการณ์เรียนรู้ของตนเอง และความเข้าใจในการประยุกต์ตามระเบียบวิถีชีวิตของตนเอง โดยการศึกษาในรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การจัดการศึกษาในชุมชน หมายถึง การดำเนินการจัดการชุดความรู้ที่รับจากรับรู้มีผลต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติของมนุษย์ที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีระบบไปสู่ผลอย่างหนึ่งหรือกรรมวิธีหรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่งเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของมนุษย์ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การวิเคราะห์และกลั่นกรองความรู้ การถ่ายโอนและการสืบทอดความรู้ การประยุกต์และการปรับความถูกต้องของความรู้โดยการเรียนรู้รูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน หมายถึง การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตที่มีคุณภาพ ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อม โดยการเรียนรู้รูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กระบวนการการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ความสามารถ เสริมสร้างศักยภาพนำไปสู่ การจัดระบบหรือการจัดการของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายใต้ปรัชญาและกระบวนการที่กำหนดขึ้นซึ่งมาจากวิถีคิด การหาข้อสรุป และลงสู่การปฏิบัติ จึงเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน เพราะวิธีการจัดการก่อให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง การจัดการเป็นวิธีการเรียนรู้อีกอย่างหนึ่งที่เคลื่อนไหวยืดหยุ่นได้ เพราะเมื่อวิธีการหรือการจัดการเปลี่ยน รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนก็จะเปลี่ยนไปด้วย โดยเชื่อมโยงถึงองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ที่เกิดจากการเชื่อมโยงคน ความรู้ และทรัพยากรของชุมชน องค์กรชุมชนจึงเกิดเป็นองค์กรเรียนรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน เป็นการสะท้อนให้เห็นหลักเบื้องต้นของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน ไม่แยกออกเป็นคนละส่วนเหมือนการเรียนของระบบการศึกษาในปัจจุบัน

การศึกษาในระบบ หมายถึง การศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยการเรียนรู้รูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอ

ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนู ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษานอกระบบ หมายถึง การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยศึกษารูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนู ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และ โอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ โดยศึกษารูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนู ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

สถานศึกษา หมายถึง แหล่งบ่มเพาะชุดองค์ความรู้โดยศึกษารูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนู ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การเชื่อมโยงประสานพัฒนาจนเกิดกิจกรรมทำงานระหว่างสมาชิกที่สนใจทำงานร่วมกันจนเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีส่วนร่วมหรือมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจากองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

สมาชิกในชุมชน หมายถึง ปัจเจกต่อปัจเจกมาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม มีสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปก่อให้เกิดกลุ่มชุมชน

กลุ่มชุมชน หมายถึง การประสานงานเชื่อมโยงกันจากสมาชิกพัฒนาการเกิดเป็นกลุ่ม และพึ่งพาอาศัยกันทางสังคม มีสมาชิกตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไปเกิดการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มชุมชนที่ดำเนินการจัดกิจกรรมทางด้านการศึกษา การพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทูทางสังคม รวมถึงวิถีชีวิตประเพณี โดยมีองค์กร มีสมาชิกตั้งแต่ 2 องค์กรขึ้นไปมารวมกันก่อตัวกันเป็นเครือข่าย

เครือข่ายองค์กรชุมชน หมายถึง การเชื่อมโยงประสานกันระหว่างองค์กรชุมชนที่ ดำเนินการจัดกิจกรรมทางด้านการศึกษา การพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทูทางสังคม รวมถึงวิถีชีวิตประเพณี โดยมีเครือข่ายองค์กรชุมชนมีสมาชิกตั้งแต่ 2 เครือข่ายขึ้นไปมารวมกันก่อตัวกันเป็นเครือข่ายทางสังคมในชุมชนจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอนาวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

การจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง กระบวนการจัดการชุดความรู้ความรู้ ในชุมชนที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต มีกำเนิดในคนและอยู่ในตัวคน เกิดขึ้นโดยอาศัยกระบวนการ และปัจจัยหลายอย่างทั้งภายในและภายนอกตัวคนผสมผสานกัน แสดงออกให้ปรากฏจากรุ่นสู่รุ่น ได้โดยผ่านพฤติกรรมทดลองผิดลองถูกและผ่านการศึกษาทดลองมีข้อยืนยันผลการศึกษา จนเกิดมีพลังและมีอิทธิพลต่อคน นำมาใช้แล้วไม่หมดไป ไม่สูญสลายมีแต่จะเปลี่ยนแปลงและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ไม่มีสิ้นสุด สามารถบันทึกและถ่ายทอดออกจากคนได้ด้วยวิธีการต่างๆ โดยอาศัยสื่อและเครื่องมือต่างๆ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (tacit knowledge) และความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (culture knowledge)

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการแห่งความร่วมมือของสมาชิกในองค์กรที่จะ ร่วมกันสร้าง จัดระบบ แบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายในด้านต่างๆ ตามที่ ได้กำหนดไว้ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่องค์กรตามขั้นตอน 6 ประการ คือ 1) การกำหนดความรู้ 2) การแสวงหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ 5) การจัดเก็บความรู้และ 6) การนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหา การวางแผนกลยุทธ์และการ ตัดสินใจ รวมถึงการสร้างประโยชน์นั้นจะต้องถูกต้องและสอดคล้องกับเหตุผล จุดมุ่งหมาย ฐานะ สภาวะ ความพอดี กาลเวลาอันเวลาอันเหมาะสม ความแตกต่างแห่งบุคคลโดยจะเน้นที่การผลิต

การสร้างและการเผยแพร่ความรู้ รวมทั้งการแบ่งปันแลกเปลี่ยน ขกระดับ การใช้ร่วมกันในการแก้ปัญหา ตลอดจนการวางแผนกลยุทธ์ การตัดสินใจและจัดทำฐานข้อมูล

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี จากการศึกษา ตั้งแต่ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การศึกษารูปแบบตามสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการทดลองด้วยการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อพิจารณาว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นมามีความใกล้เคียงกับข้อมูลจริงมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง จะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีอิทธิพลหรือความสำคัญน้อยออกไป เพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยการศึกษาในรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคัญ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

กระบวนการจัดการความรู้ หมายถึง ขั้นตอนเกี่ยวกับการแปรข้อมูล ไปเป็นชุดองค์ความรู้และนำไปสู่การใช้ความรู้เพื่อปฏิบัติการ เพื่อการดำเนินกิจกรรมของ โดยไม่ได้มีเป้าหมายหยุดอยู่แค่ความรู้ระดับปฏิบัติการ แต่จะยกระดับความรู้ปฏิบัติการไปสู่ปัญญา โดยการศึกษาในรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคัญ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การปฏิบัติที่เป็นเลิศ หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการที่ใช้ในการปรับระบบการทำงานขององค์กรและแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จและเป็นแนวทางที่ดีที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากการนำความรู้ไปปฏิบัติจริงแล้วสรุปความรู้และประสบการณ์นั้นๆ ให้ปรากฏเป็นรูปแบบหรือกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจชุมชนให้ชุมชนอยู่ดี กินดี อยู่ดีมีความสุข อยู่รอดก่อนอยู่รวย ภายใต้ภาระหน้าที่ขององค์กรชุมชนนั้น

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง หมายถึง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่สามารถก้าวผ่านวิกฤตมาได้จากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องบางประการจากโรงงานยางแผ่น นำสู่สภาผู้นำชุมชน ศึกษาและทดลองแผนแม่บท

ชุมชน การรวมตัวกันออมเงินธนาคารหมู่บ้าน โรงเรียนแปรรูปยางพารา กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนากลุ่มอาชีพ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนมังคุดมหาวิทยาลัยชีวิต และพัฒนาเครือข่ายชมรมนา คือ ยางพารา ไม้ผล ประมง นาข้าว เป็นอีกหนึ่งในบทบาทหน้าที่ของ “สถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง”

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเขากลม หมายถึง ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทแผนชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จากสมาชิกเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ หลักสูตรสอนการเกษตรแบบครบวงจร ปรับวิธีคิดก่อนลงมือทำ การจัดตั้งการจัดการสถาบันการออม โดยมีธนาคารชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสวัสดิการเพื่อพัฒนาวิถีชีวิต นำสู่การจัดองค์ความรู้เป็นศูนย์การเรียนรู้ “โรงเรียนชีวิตบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง”

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหน้าควาย หมายถึง ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง มีการริเริ่มสร้างกลุ่มจากการเรียนรู้จากกลุ่มแกนนำเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน และสำหรับสมาชิกบางคนที่จะนำเงินไปประกอบอาชีพในกระบวนการพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่มจากการปลูกฝังนิสัยในการออม จนกระทั่งได้มีการจัดทำแผนพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ในร่วมกันในกลุ่มสมาชิก ร่วมกันเรียนรู้บริการจัดการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร และปัจจุบันเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการบริการจัดการหลักสูตรเกษตรกรรมทางเลือก หรือสมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้ามาเรียนรู้เรียกว่า “สถาบันสอนการเกษตรสำหรับลูกหลานเกษตรกร”

ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหนุ่ย หมายถึง ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหนุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอ นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ที่รับแนวคิดด้านกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนา กลุ่มอาชีพ และการวางแผนแม่บทชุมชนนายประสงค์ รัตนรงค์ และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งผู้นำแห่งการเชื่อมโยงและถ่ายทอดความรู้ จนเกิดเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนมีความเป็นเจ้าของ มีความเป็นอิสระเกิดความรักความสามัคคี สมาชิกในชุมชนได้เข้า ใจเป้าหมายให้ศูนย์การเรียนรู้เป็นที่พึ่งพาทางด้านการเรียนรู้ภายใต้ชื่อว่า “ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน”

6. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

6.1 ผลสรุปพัฒนาการความเป็นมาการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและ พัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้าน หน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

6.2 ผลสรุปด้านความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

6.3 รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

6.4 การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาค่อย ตำบลกรูชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

6.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายส่งเสริมแนวทางการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย (1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน (3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน (4) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน เป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่กรณีศึกษาด้านรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คู่มือนุ้ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยได้จัดลำดับประเด็นที่สำคัญตาม โจทย์การวิจัย ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ
 - 1.1 ความหมายรูปแบบ
 - 1.2 ประเภทรูปแบบ
 - 1.3 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ
 - 1.4 การทดลองรูปแบบ
2. แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม และชุมชน
 - 2.1 ความหมายการจัดสวัสดิการสังคม และชุมชน
 - 2.2 ประเภทการจัดสวัสดิการสังคม และชุมชน
 - 2.3 สรุปความสำคัญของการจัดสวัสดิการสังคม และชุมชน
3. แนวคิดการจัดการศึกษาในชุมชน
 - 3.1 ความหมายการจัดการศึกษา
 - 3.2 ประเภทของการจัดการศึกษา
 - 3.3 สรุปความสำคัญของการจัดการศึกษาในชุมชน

4. แนวคิดการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน
 - 4.1 ความหมายของศูนย์การเรียนรู้
 - 4.2 องค์ประกอบของการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน
 - 4.3 สรุปความสำคัญของการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน
5. แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
 - 5.1 ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
 - 5.2 องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
 - 5.3 ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
6. ข้อมูลพื้นฐานศูนย์การเรียนรู้
 - 6.1 กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง
 - 6.2 กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม
 - 6.3 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย
 - 6.4 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหนุ่ย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการจัดสวัสดิการชุมชน
 - 7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษาในชุมชน
 - 7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้
 - 7.4 งานวิจัยต่างประเทศ
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดการพัฒนารูปแบบ

การศึกษาการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ ซึ่งเป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์เพื่อทำให้เราได้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์ สร้างขึ้นโดยใช้หลักการเทียบเคียง โครงสร้างรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายคลึงกันและทำให้รูปแบบสอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่ในขณะนั้น อีกทั้งรูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมีองค์ประกอบที่ชัดเจนเพื่อทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์และหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความหมายของรูปแบบ

ความหมายของรูปแบบในทางสังคมศาสตร์ว่า เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามลักษณะ หรือการบรรยายคุณสมบัตินั้น รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม รูปแบบจะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใด หรือควรมีองค์ประกอบใดบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างไร ซึ่งมีนักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบ ดังนี้

สไตเนอร์ (Steiner, 1988: 108) ให้ความหมายของรูปแบบเชิงแนวคิด (conceptual mode) ว่าเป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน และใช้อธิบายทฤษฎี ซึ่งสอดคล้องกับ คีฟส์ (Keeves, 1997:559) ที่ให้ความหมายของรูปแบบว่าเป็นการแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์ หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

ขณะที่ราช (Raj, 1996 : 241) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบไว้ 2 ความหมาย โดยความหมายแรก รูปแบบ คือ รูปย่อของความจริงและปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวน หรือ ภาพ เพื่อทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น ส่วนความหมายที่สองรูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของ โปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ ซึ่งกล่าวได้อีกลักษณะหนึ่งว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง โปรแกรม แบบจำลอง หรือตัวแบบที่จำลอง หรือตัวแบบที่จำลอง สภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ ด้วยการพิจารณาว่ามีสิ่งใดที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้ทดแทนแนวความคิด หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบนั้นๆ

ส่วนบุญชม ศรีสะอาด (2549: 1) ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง โครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปร ใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือในระบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แคมมณี (2552: 3) ให้ความหมายรูปแบบ หมายถึง หรือ เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาเป็นการแสดงโครงสร้างเพื่อใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายและกระชับถูกต้อง และรูปย่อของความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์

หรือเป็นการจำลองสภาพของความเป็นจริง สามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้ เพื่อให้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์นั้นอย่างถูกต้อง

1.2 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ (Keeves, 1997)

รูปแบบที่ 1. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (analogue model) เป็นรูปแบบที่ใช้ในการอุปมาอุปมัยเทียบเคียงกับปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบทางกายภาพที่ใช้กับงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ เช่น รูปแบบที่แสดงลักษณะของอะตอม ซึ่งสร้างขึ้นโดยการเทียบเคียงโครงสร้างรูปแบบให้เข้ากับลักษณะทางกายภาพของสิ่งที่คล้ายคลึงกัน และสอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่ในขณะนั้น รูปแบบที่สร้างขึ้นจึงต้องมีองค์ประกอบที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถนำรูปแบบนั้นไปทดสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ ตัวอย่างรูปแบบงานวิจัยในเชิงสังคมศาสตร์ เช่น รูปแบบในการพยากรณ์

รูปแบบที่ 2. รูปแบบเชิงข้อความ (semantic model) เป็นรูปแบบที่อธิบายปรากฏการณ์โดยใช้ภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างของแนวคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของแนวคิดในปรากฏการณ์นั้นๆ โดยใช้หลักการเทียบเคียงเชิงแนวคิด ทำให้อธิบายรายละเอียดของรูปแบบได้ดีและมีเนื้อหามากกว่ารูปแบบเชิงเทียบเคียง แต่รูปแบบเชิงข้อความอาจมีจุดอ่อนที่การอธิบายโดยใช้ภาษาอาจไม่มีความชัดเจนแน่นอน ทำให้ไม่สามารถทดสอบความเหมาะสมของรูปแบบได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามรูปแบบเชิงข้อความมักถูกนำมาใช้ในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์

รูปแบบที่ 3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ โดยใช้สมการทางคณิตศาสตร์ และสามารถนำรูปแบบมาทดสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์และนำไปสู่การสร้างทฤษฎีได้ รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ส่วนใหญ่จะใช้งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และงานวิจัยทางเศรษฐมิติ

รูปแบบที่ 4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (causal model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากการวิเคราะห์เส้นทาง (path analysis) และหลักการสร้างรูปแบบเชิงข้อความ (semantic model) โดยนำตัวแปรต่าง ๆ มาแสดงความสัมพันธ์ เชิงเหตุผล ซึ่งรูปแบบเชิงสาเหตุจะช่วยในการศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีความสัมพันธ์อย่างซับซ้อนได้ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง หลักการสำคัญของรูปแบบเชิงสาเหตุคือ จะต้องสร้างรูปแบบจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ

การสร้างรูปแบบ (Model building) หรือการพัฒนารูปแบบ (model development) มีขั้นตอนดังนี้ (Steiner, Keeves, 1997; บุญชม ศรีสะอาด, 2549: 2-7) การสร้างรูปแบบ (model building) หมายถึง การกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อแสดงให้เห็นว่า

รูปแบบต้องการนำเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และไปสู่ข้อค้นพบอะไร ซึ่งประกอบด้วย

1. การศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกันจากงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2. การรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์และนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือองค์ประกอบในรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจน ซึ่งการกำหนดตัวแปรต่างๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร หรือลำดับเหตุผลของแต่ละตัวแปรในรูปแบบ มาพัฒนาเป็นข้อเสนอ (Propositions) โดยผู้วิจัยอาจคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นมาก่อน แล้วปรับปรุง โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี แนวคิด รูปแบบ และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. การอธิบายปรากฏการณ์หรือการทำนายสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ศึกษา โดยใช้รูปแบบที่สร้างขึ้น ซึ่งสามารถแสดงขั้นตอนการสร้างรูปแบบ

1.4 การทดสอบรูปแบบ

การทดสอบรูปแบบ (Model testing) เมื่อสร้างรูปแบบแล้ว จำเป็นต้องทดสอบรูปแบบหรือตรวจสอบรูปแบบ โดยสามารถพิจารณาจากความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ แม้ว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นมาจากแนวคิด ทฤษฎี และจากผลการศึกษาที่ผ่านมา แต่รูปแบบที่สร้างขึ้นนั้นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องมีการรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการทดลองด้วยการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อพิจารณาว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นมามีความใกล้เคียงกับข้อมูลจริงมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง จะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีอิทธิพลหรือความสำคัญน้อยออกไป เพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ อีสเนอร์ (Eisner, 1976) ได้เสนอแนวทางการตรวจสอบรูปแบบโดยการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้

แนวทางที่ 1 การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจผสมผสานปัจจัยที่นำมาพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่นำมาประเมิน

แนวทางที่ 2 รูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน ซึ่งเป็นวิธีการที่พัฒนามาจากการวิจารณ์งานศิลปะ (art criticism) ที่มีความ

ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่าที่ไม่อาจใช้เครื่องมือวัดใดมาประเมินได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวทางนี้มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทางการศึกษา และงานวิจัยทางสังคมศาสตร์มากขึ้น

แนวทางที่ 3 เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมินโดยให้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเที่ยงธรรมและมีคุณพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์การพิจารณาต่าง ๆ นั้นจะเกิดจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิเอง

แนวทางที่ 4 เป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ มีการประเมินตามอรรถศาสตร์และความถนัดของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน ตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะนำมาพิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล และวิธีการนำเสนอข้อมูล

ในครั้งนี้นำผู้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาชุมชนภาคใต้ ตั้งแต่ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การศึกษารูปแบบตามสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองด้วยการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อพิจารณาว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นมา มีความใกล้เคียงกับข้อมูลจริงมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริง จะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีอิทธิพลหรือความสำคัญน้อยออกไป เพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

โดยการศึกษารูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหนุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม และชุมชน

การจัดสวัสดิการชุมชนในครั้งนี้นำผู้ศึกษาได้มุ่งประเด็นการศึกษาด้านการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มที่เกิดจากฐานงานพัฒนาส่วนใหญ่มีลักษณะเชื่อมโยงและเกี่ยวพัน มีจุดเน้นที่ต้องการให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม มีการรวมตัวเป็นเครือข่าย เริ่มต้นจากความต้องการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ในชุมชน จากการศึกษารูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย

ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คู่มืตาห่วย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้สรุปผลการอธิบายไว้ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายการจัดสวัสดิการสังคม และชุมชน

สวัสดิการในชุมชนเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความสุขบนพื้นฐานความเป็นอยู่ ที่มั่นคงอย่างมีเสถียรภาพ มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ สวัสดิการทางกาย (สุขภาพอนามัย) สวัสดิการทางจิตใจ (สุขภาพจิต) และสวัสดิภาพทางวัตถุ (ทรัพย์สินสมบัติหรือความรุ่งเรือง Physical, Mental Health and Wealth)

คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (2535 – 2539) นิยาม “สวัสดิการสังคม” ว่าหมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม อันเนื่องมาจากการที่ประชาชนไม่สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ หรือไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบของสังคม และไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมของตนเองได้ ทั้งนี้ โดยที่บริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน และความมั่นคงทางสังคมในระดับมาตรฐานเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ต่อมา คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ได้ปรับนิยามความหมายของสวัสดิการสังคม (Social welfare) ในแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2545 – 2549) ว่าหมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการ และบริการทางสังคมทั่วไปทุกระดับ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมาย “สวัสดิการสังคม” หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ ได้นิยามคำที่เกี่ยวข้องกับ “สวัสดิการชุมชนและสังคม” ไว้ ดังนี้

การจัดสวัสดิการ หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคม และพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การประกันรายได้ สวัสดิการแรงงาน นันทนาการ และบริการสังคมทั่วไป

สวัสดิการชุมชน หมายถึง กิจกรรมและการดำเนินงานทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งหัวใจหลักของการจัดสวัสดิการชุมชน คือการพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันของคนกับคน และคนกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในทุกระดับการจัดสวัสดิการที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสวัสดิการสังคม เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการกระแสรองหรือทางเลือกที่ดำเนินการโดยประชาชนเอง

สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกันการแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม โดยแบ่งประเภทได้ดังต่อไปนี้ สวัสดิการด้านรายได้และอาชีพ สวัสดิการด้านการศึกษา สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านนันทนาการ สวัสดิการด้านกระบวนการยุติธรรม สวัสดิการด้านการบริการสังคมทั่วไป ตามการให้ความหมายของคำดังต่อไปนี้

สวัสดิการด้านรายได้และอาชีพ หมายถึง ประชาชนมีงานทำที่ทำให้มีรายได้อย่างน้อยเพียงพอแก่การดำรงชีพ งานที่ทำมีสวัสดิการที่ดีหรืออย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนดงานที่ต้องไม่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย อุบัติเหตุและอุบัติเหตุต่าง ๆ ไม่เป็นงานที่สร้างความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมาย ประชาชนมีความภาคภูมิใจในงานที่ทำและมีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานนั้น

สวัสดิการด้านการศึกษา หมายถึง ประชาชนพึงได้รับการที่ส่งเสริม และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงานและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่าง มีคุณภาพต่อไปและแม้ว่าประชาชนจะมีข้อบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคมหรือด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็จะได้รับบริการการศึกษาพิเศษและจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับ ความต้องการของประชาชน

สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย หมายถึง การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตภาพ ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในทำนองเดียวกัน ประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัยตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้ มาอย่างน้อยที่สุดที่อยู่อาศัยต้องให้ความปลอดภัย ความมั่นคง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย หมายถึง ประชาชนพึงได้รับ การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมและพัฒนา สุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน โดยประชาชนไม่ว่า เพศใด อายุวัยใด เชื้อชาติใด ศาสนาใด อยู่ในภูมิภาคใด หรืออยู่ในวัฒนธรรมใด มีความสนใจในทางการเมือง มีแบบแผนการดำรงชีวิต

สวัสดิการด้านนันทนาการ หมายถึง ประชาชนมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อการบันเทิง และการพักผ่อนใจอย่างมีคุณภาพ โดยกิจกรรมนันทนาการนั้นๆ ไม่เป็นการทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรม และไม่ผิดกฎหมายไม่เป็นการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

สวัสดิการด้านกระบวนการยุติธรรม หมายถึง การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครอง ตามกฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม สามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ และได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย

สวัสดิการด้านการบริการสังคมทั่วไปหมายถึง การให้บริการแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ยากจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เพื่อช่วยสร้างเสริม การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ตามควรแก่อัตภาพ

เพราะฉะนั้นการกำหนดยุทธศาสตร์ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ควรมีแนวทางด้านการจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคมรวมทั้งการมอง “สวัสดิการชุมชนและสังคม” เชิงนโยบายทางสังคม มีความจำเป็นจะต้องมองอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมทุกด้าน มองสวัสดิการสังคมเป็นกลไกในการป้องกันหรือบรรเทาปัญหา และเป็นเครื่องมือพัฒนาคนจนคนด้อยโอกาสไปพร้อมๆ กันทุกมิติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ปิวย อึ้งภากรณ์ (2543: 113-115) ได้กล่าวไว้ในงานเขียนเรื่อง "คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน" ปรากฏครั้งแรกเป็นภาษาอังกฤษ ในหนังสือพิมพ์ Bangkok Post ฉบับประจำวันวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2516 ภายใต้ชื่อเต็มรูปแบบว่า "The Quality of Life of a South East Asia : A Chronical of Hope from Womb to Tomb " และต่อมารู้จักกันในนาม " From Womb to Tomb " ดังนี้

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่และบริการอันดี ในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ผมมีอยู่และแม่จะต้องไม่มีลูกถึ้นัก พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมายหรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง ในระหว่าง 2-3 ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองของผมกำลังเติบโตในระยะที่สำคัญ

ผมต้องการให้แม่ผมกับตัวผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณภาพประโยชน์ ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องไปโรงเรียน จะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูงๆขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าจะพ่อแม่ผมจะรวยหรือจนจะอยู่ในเมืองหรือชนบทแรงแค้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมายที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจ ว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม บ้านเมืองที่ผมอาศัยอยู่จะต้องมีข้อมีแป ไม่มีการข่มขู่กดขี่ หรือประทุษร้ายกัน ประเทศของผมควรจะมีความสัมพันธ์อันชอบธรรมและเป็นประโยชน์กับโลกภายนอก ผมจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงความคิดและวิชาของมนุษย์ทั้งโลก และประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

จากงานเขียนของ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้กล่าวถึงชีวิตของคนแต่ละคน จะต้องได้รับการสวัสดิการสังคมตั้งแต่เมื่ออยู่ในครรภ์มารดา การได้รับวัคซีนตามวัย เมื่อเติบโตถึงวัยเรียนก็ได้รับการศึกษาจากรัฐ การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เมื่อจบก็มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม เมื่อมีครอบครัวก็สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ บทความนี้กล่าวถึงบริการสังคมพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้กับสมาชิกทุกคนในสังคม และประชาชนควรมีโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน สะท้อนสวัสดิการสังคมที่คนไทยพึงได้รับจากรัฐ สอดคล้องกับการผลศึกษาของพรหมทิพย์ เพชรมาศ (2548) ที่ได้อธิบายหลักการสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน ไว้ดังต่อไปนี้

1. ทำจากสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ลอกเขามาทั้งหมด สวัสดิการชุมชนต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ ตั้งใจทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ ต้องดูว่าคนในชุมชนคิดอย่างไร เริ่มจากจุดนั้นควรรู้อีกก่อนว่าตอนนี้บ้านเราเป็นอย่างไร มีรากเหง้า มีกลไกอย่างไร แล้วจึงกำหนดอนาคตต่อไปว่าบ้านเราจะเป็นอย่างไ ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเราเอง

2. เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เหมือนต้นไม้ที่แตกทีละ 2 ใบ ต่อไปก็เติบโตเป็นพุ่มใหญ่ หากคิดว่าจะจัดสวัสดิการแบบรวดเร็วเกินไป โดยที่คนไม่พร้อม ไม่มี

ส่วนร่วมไม่รู้สึกรู้สีกเป็นเจ้าของ ก็จะเหมือนการใส่ปุ๋ยมากเกินไป ต้นไม้อาจจะตายได้ เพราะเกินกำลังไม่เกิดสวัสดิการที่เป็นของคนในชุมชน

3. เงินเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย ใช้เงินสร้างเงื่อนใจ ทำให้คนอยากทำงานอยากทำดี สิ่งสำคัญคือ การให้ความคิด ทำให้คนคิดพึ่งตนเอง ทำความดี ทำงานสร้างเม็ดเงิน หากมีเงินสนับสนุน ควรให้ตามความจำเป็นและพอดี ไม่ใช่ใช้เงินเป็นเป้าหมายหรือหาเงินมาแจกจ่าย

4. ระบบสวัสดิการที่ดีต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชนควรให้ทุกคนได้ แต่มุ่งเน้นคนยากจนและด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตนลงกติกาและใช้ร่วมกันเป็นองค์รวมที่ทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิดสวัสดิการได้ทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตายกับคนทุกเพศทุกวัย การสร้างสวัสดิการจะเริ่มจากเรื่องใดก็ได้

จากการศึกษาของ ระเบียบพรณ คำหอม (2557: 8-9) ได้ให้ความหมาย สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการกระบวนการยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

ในที่นี้ หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคมที่จัดขึ้นโดยภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรชุมชน (ชุมชนและประชาชน) ที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นพื้นฐานของประชาชนตามสิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

กิติพัฒน์ นนทปัทมะกุล. (2550) ได้ศึกษาการใช้ทรัพยากรในงานสวัสดิการสังคม จึงได้ให้ความหมายของคำว่าสวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการมีศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม นันทนาการ และบริการสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการสังคมในทุกระดับ

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546) ได้ศึกษาบทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้นิยามความหมายสวัสดิการสังคม หมายถึงการบริการ หรือ โครงการที่ทั้งภาคราชการและภาคเอกชนจัดตั้งขึ้น เพื่อส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยไม่จำแนกฐานะและชนชั้น บริการสวัสดิการสังคม อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะกว้างๆ คือ

1. สวัสดิการสังคมที่มุ่งแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อน หรือบำบัดรักษา ทดแทนฟื้นฟู (Remedial, Supplemental, Substitute or Rehabilitative Social Welfare) เช่น แก้ไขฟื้นฟูเด็กที่กระทำความผิดในสถานพินิจ รับเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ จัดหาครอบครัวอุปการะ ปรับปรุงสภาพด้านกายภาพในชุมชนแออัด เป็นต้น

2. สวัสดิการสังคมที่มุ่งป้องกันปัญหา (preventive social welfare) เช่น การฝึกอาชีพเยาวชน บริการสาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น

3. สวัสดิการสังคมที่มุ่งพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจ ทักษะประชาชน (developmental social welfare) เช่น การฝึกอบรมและพัฒนาความเป็นผู้นำ การพิทักษ์สิทธิพื้นฐานของประชาชน การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า สวัสดิการสังคม มีความหมายแคบกว่าคำว่า สวัสดิการ เพราะ “สวัสดิการสังคม” สื่อความหมายให้เห็นถึงสถาบัน และโครงการที่ปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดความอยู่ดี กินดี หรืออยู่ดี มีสุขเท่าที่จะเป็นไปได้คำว่า “สวัสดิการ” ไม่จำเป็นต้องหมายถึงสถาบันและโครงการเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ในระบบตลาดด้วยตัวมันเอง ตัวอย่างเช่น สิ่งของที่ราคาเท่ากันแต่คุณภาพดีกว่า ก็ย่อมสร้าง “สวัสดิการ” ให้แก่ผู้บริโภคได้มากกว่า สิ่งของที่คุณภาพเท่ากันแต่ราคาถูกกว่า ก็ย่อมสร้างความพอใจ หรือ “สวัสดิการ” ให้แก่ผู้บริโภคได้มากกว่า สวัสดิการแบบนี้เรียกว่า “สวัสดิการทางเศรษฐศาสตร์” หรือ economic welfare ซึ่งต่างจาก “สวัสดิการสังคม” หรือ social welfare ที่มุ่งเน้นไปที่สถาบัน โครงการ และปฏิบัติการ

โกวิท พวงงาม. (2553) ได้สรุปความหมายประเทศที่เป็นรัฐสวัสดิการ ไว้ว่า หมายถึง ประเทศที่พยายามใช้ “อำนาจรัฐ” เพื่อควบคุม “อำนาจตลาด” ไม่ให้สร้างความเดือดร้อนให้กับพลเมือง โดยอาศัยกลไกด้านการเมืองและการบริหารจัดการ เป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงทางสังคมอย่างน้อยใน 3 ด้าน คือ (1) ด้านรายได้ โดยสร้างมั่นคงด้านรายได้ให้กับบุคคลหรือครอบครัว (2) สร้างหลักประกันให้ประชาชนเมื่อต้องตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ เช่น การเจ็บป่วยการว่างงาน การเป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น (3) สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสังคม โดยไม่มีสถานะ ชนชั้น

หลักการของรัฐสวัสดิการเป็นหลักที่เน้นความเป็นมนุษย์หรือมนุษยนิยมและความเท่าเทียมในการได้รับบริการ หรือได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือ และหลักการเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า ซึ่งนับเป็นการลดการทดสอบคุณสมบัติของผู้สมควรได้รับความช่วยเหลือ (Means tests) เพราะการทดสอบคุณสมบัตินั้นเป็นเรื่องที่ยุงยากซับซ้อน ปฏิบัติได้ยาก และยังเป็นการประทุษมลทินประชาชนผู้ที่ต้องการความช่วยเหลืออีกด้วย รัฐสวัสดิการทำให้สังคมมีเอกภาพ มีความสามัคคีและมีความมั่นคง ประชาชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างทัดเทียมกัน

2.2 ประเภทการจัดสวัสดิการชุมชน

ทัศนีย์ ลักษณะวิจิตร (2551) ได้แบ่งประเภทในระบบสวัสดิการภาคชุมชน มีการจัดการไว้ 3 รูปแบบ คือ การจัดการสวัสดิการฐานทรัพยากร การจัดการสวัสดิการฐานวัฒนธรรม และการจัดการสวัสดิการฐานงานพัฒนา การจัดการสวัสดิการฐานทรัพยากร เป็นต้นทุนของชุมชน เป็นรูปแบบสวัสดิการความมั่นคงทางสังคมที่ชุมชนจัดให้แก่คนทั่วไป รวมไปถึงคนจนในชุมชนด้วย เป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคน เน้นสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร สำหรับบางคนบางพื้นที่ก็อาจใช้เป็นแหล่งหารายได้และวัตถุประสงค์พร้อมกัน การจัดสวัสดิการที่สำคัญสำหรับฐานนี้คือ การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะแหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล ดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดการสวัสดิการฐานทรัพยากร การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะประโยชน์ทรัพยากรส่วนบุคคล ประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีทั้งการอาศัยป่าเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร และเป็นแหล่งสร้างรายได้ เช่น การหาหน่อไม้มาขาย การขายเห็ดที่หาได้จากป่า ใช้ไม้ไผ่จากป่า ปัจจัยหนึ่งของการสร้างสวัสดิการความมั่นคงด้านอาหาร

รูปแบบที่ 2 การจัดสวัสดิการฐานวัฒนธรรม ผ่านความเชื่อศาสนา และโครงสร้างทางสังคม คือ สวัสดิการครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ ประกอบด้วย การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ เช่น ระบบการทำนาแบ่งกัน ระบบรวมกันดูแลเลี้ยงสัตว์ ระบบการทำงานแลกกับปัจจัยการดำรงชีพ เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 การจัดสวัสดิการฐานงานพัฒนา ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้จากภายนอกที่ชุมชนต้องนำมาปรับปรุงใช้เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งโดยรวมแล้วสวัสดิการฐานงานพัฒนาของชุมชนต้องนับว่ามีความหลากหลายมาก เช่น การจัดกลุ่มฌาปนกิจ การจัดกลุ่มออมทรัพย์/ธนาคารท้องถิ่น การจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพ การพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน

ระพีพรรณ คำหอม (2557) ได้แบ่งรูปแบบการจัดการสวัสดิการสังคม หมายถึง ที่เกิดขึ้นในความเป็นจริงของสังคมไทย ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายโดยใช้ฐานคิดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในสังคมนั้นๆ โดยทั่วไปที่ปรากฏมี ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดสวัสดิการสังคมตามพื้นที่ (Area - based)

การจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของพื้นที่เป็นฐาน โดยทั่วไปเป็นการจัดตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ พื้นที่การปกครองประเทศ เช่น ภาค จังหวัด อำเภอ ท้องถิ่น ตำบล รูปแบบการจัดสวัสดิการลักษณะนี้ หน่วยงานในพื้นที่จะต้องมาร่วมกันจัดบริการตามภารกิจ หน้าที่ขององค์กรสวัสดิการสังคม เพื่อให้เกิดความครอบคลุม ทัวถึง เป็นธรรม และมีมาตรฐานที่ดีด้านคุณภาพบริการ

รูปแบบสวัสดิการตามพื้นที่เป็นฐาน จึงมีข้อจำกัดต่อการเข้าถึงแหล่งบริการของกลุ่มเป้าหมาย เพราะต้องแสดงหลักฐานสิทธิตามภูมิลำเนาของการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยเป็นหลัก ปัจจุบันรูปแบบนี้ จึงควรพัฒนาโดยใช้มิติอื่นๆ มาร่วม เช่น ใช้ทั้งพื้นที่เป็นฐาน (Area - based) ร่วมกับการใช้โครงสร้างการบริหารงานขององค์กรภาครัฐ (Functional - based) และการใช้การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ (Participation - based) เพื่อให้เกิดรูปแบบการจัดสวัสดิการทั้งแนวตั้ง (การสั่งการจากบนลงล่าง) และแนวนราบร่วมกันที่สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ

รูปแบบที่ 2 การจัดสวัสดิการสังคมตามวิธีการ (Methods)

รูปแบบนี้ให้ความสำคัญกับวิธีการให้บริการทางสังคมสงเคราะห์ระดับจุลภาค เช่น เฉพาะราย กลุ่มชนและชุมชน ซึ่งถือเป็นรูปแบบการจัดบริการโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ขณะที่การให้บริการโดยทางอ้อมระดับมหภาค เช่น การบริหารงานองค์กรและการวิจัยก็เป็นการสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการจัดสวัสดิการใหม่ๆ ขึ้น แต่โดยทั่วไปรูปแบบการจัดสวัสดิการจะเน้นที่การให้บริการเฉพาะรายมาก จึงส่งผลให้รูปแบบการจัดสวัสดิการในวิธีการอื่นๆ ถูกให้ความสำคัญน้อยกว่ารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะนี้ จึงต้องใช้ทั้งระดับจุลภาคร่วมกับระดับมหภาค

รูปแบบที่ 3 การจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะนี้เป็นการสร้างกระแสใหม่ กระแสทางเลือกของสังคมต่อการจัดสวัสดิการที่เชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาสำคัญของสังคมที่เชื่อว่า ต้องเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ให้รู้จักการปกป้อง คุ้มครองสิทธิของตนเอง การเมือง และสังคมวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมก็เพื่อสร้างความตระหนักของคนในสังคมความรับผิดชอบทางสังคมร่วมกันด้านสวัสดิการสังคม เช่น การใช้เครือข่าย การใช้องค์กรชุมชนเคลื่อนไหวต่อรองกับอำนาจรัฐ เป็นต้น รูปแบบนี้เชื่อว่าจำเป็นต้องกำหนดแผนยุทธศาสตร์ เป้าหมาย กลไกการทำงาน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนไปในทิศทางที่เหมาะสม

รูปแบบที่ 4 การจัดสวัสดิการสังคมโดยสถาบัน (Institutional - based)

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมโดยสถาบันเป็นการจัดสวัสดิการที่รัฐเชื่อว่า รัฐควรแทรกแซงการจัดสวัสดิการให้กับประชาชน โดยใช้โครงสร้างอำนาจของรัฐทำหน้าที่จัดระบบสวัสดิการสังคมในลักษณะต่างๆ เช่น สวัสดิการภาคบังคับ เป็นการจัดผ่านกลไกนโยบายสังคมทางกฎหมาย เช่น บริการประกันสังคม บริการการศึกษาภาคบังคับ บริการประกันสุขภาพ บริการสถานสงเคราะห์ต่างๆ เป็นต้น แต่เนื่องจากบริการดังกล่าวไม่สามารถตอบสนองกับความต้องการของคนทุกคนในสังคมได้ จึงทำให้เกิดรูปแบบการจัดบริการสวัสดิการที่ลดการพึ่งพาสถาบันของรัฐลง (Deinstitutional - based) บริการในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นจากภาคส่วนของชุมชน ประชาชนที่มีศักยภาพ ความเข้มแข็งเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ชุมชน บริการลักษณะนี้มีความเชื่อว่า รัฐควรลดบทบาทการแทรกแซงการจัดสวัสดิการลง แต่ปล่อยให้กลไกของชุมชน ประชาชนทำหน้าที่จัดสวัสดิการแทนรัฐ

ในที่นี้ รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม เป็นธรรมชาติทั่วถึง เท่าเทียม มีมาตรฐาน เป็นรูปแบบที่มีความหลากหลาย เป็นสวัสดิการแบบทางเลือกให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในสังคม

2.3 สรุปหลักความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน

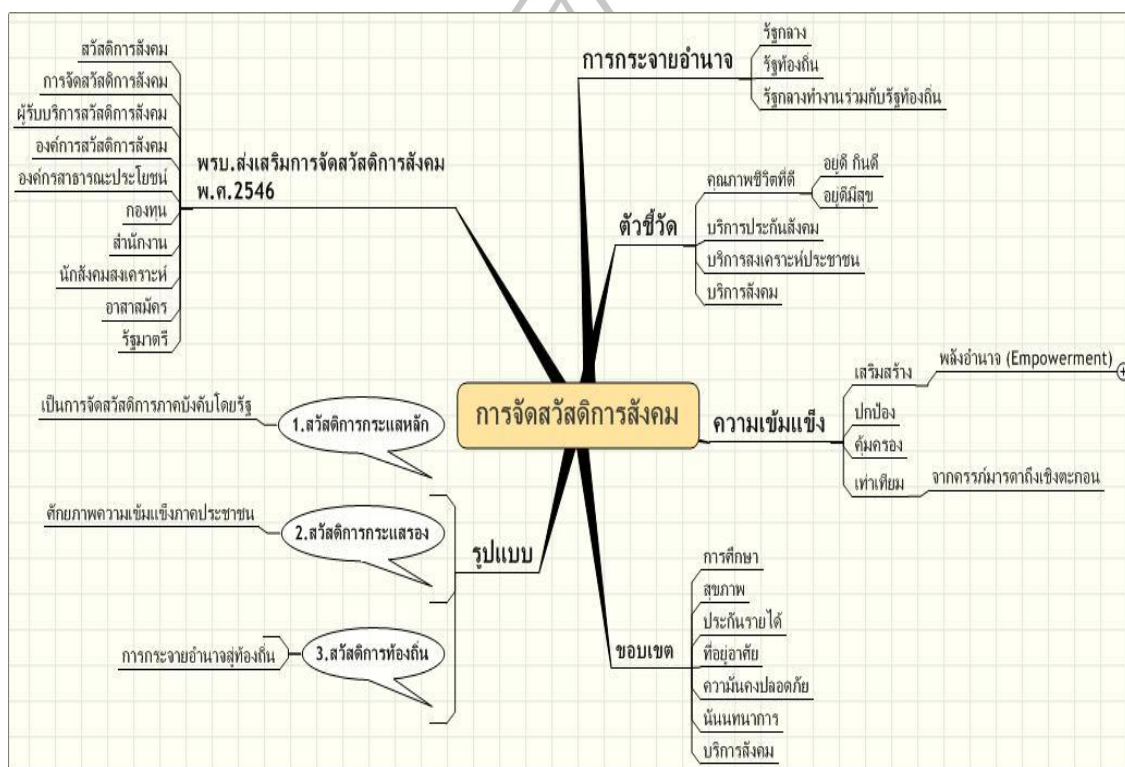
ธีระ ศิริธรรมรักษ์ และ วิทย์ ชะนะภักย์ (2550: 52 - 53) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การจัดสวัสดิการสังคมในแง่ของประชาชนที่ควรคำนึงถึงในประเด็นต่อไปนี้คือ

ประเด็นที่ 1 การจัดให้ตรงตามความต้องการของประชาชนการจัดสวัสดิการจะต้องจัดให้ตรงตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงซึ่งเป็นความสำคัญอันดับแรกที่จะนำมาพิจารณาเพื่อให้บริการนั้นเป็นประโยชน์แก่ประชาชนสามารถช่วยเหลือประชาชนได้จริงๆ ก่อให้เกิดผลที่คุ้มค่ากับการลงทุน การจัดสวัสดิการที่ไม่ตรงตามความต้องการของประชาชน จะทำให้เสียเวลา เสียเงินทองไปโดยเปล่าประโยชน์

ประเด็นที่ 2 การให้ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมรับผิดชอบในการจัดสวัสดิการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ คือ รัฐ และเอกชน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ได้ร่วมรับผิดชอบในการจัดสวัสดิการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาและแสดงความคิดเห็น จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ประชาชนจะให้การสนับสนุนลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น เกิดความกระตือรือร้น และมีความสนใจที่จะร่วมในกิจกรรมนั้น

ประเด็นที่ 3 การจัดให้ประชาชนทุกระดับโดยเท่าเทียมกันการจัดสวัสดิการควรให้ประชาชนได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน ไม่ว่าผู้รับบริการจะอยู่ในฐานะหรือความเป็นอยู่อย่างไร รัฐควรจัดสวัสดิการให้อย่างยุติธรรม ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านการจัดสวัสดิการชุมชนสามารถมองเห็นถึงการบริการทางด้านสวัสดิการที่ดีนั้น มีการสำรวจเพื่อหาความต้องการของประชาชนว่ามีความต้องการที่จะให้หน่วยงานจัดสวัสดิการเพิ่มเติมในเรื่องใด และอย่างไรบ้าง อาจทำได้โดยการสัมภาษณ์การออกแบบสอบถาม และจากการสังเกตสภาพการต่างๆ รวมกันหลายวิธีเพื่อรวบรวมปัญหาและความต้องการที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดสวัสดิการ จะได้จัดสวัสดิการได้อย่างถูกต้อง ตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง (ดังรูปที่ 1)

รูปที่ 1 ข้อเสนอหลักความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน

จากผลการศึกษา สรุปได้ว่าหัวใจหลักของการจัดสวัสดิการชุมชน คือการพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การจัดสวัสดิการชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันของคนกับคน และคนกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในทุกระดับการจัดสวัสดิการที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสวัสดิการสังคม เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการกระแสรองหรือทางเลือกที่ดำเนินการโดยประชาชนเองซึ่งในมุมมองด้านทางเลือกของการจัดสวัสดิการทางสังคมได้แบ่งมุมมองด้านสวัสดิการกระแสหลัก คือการจัดสวัสดิการโดยรัฐ เป็นการจัดสวัสดิการภาคบังคับของ

รัฐที่จัดให้กับประชาชน การจัดบริการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดสวัสดิการกระแสหลักนี้จะผ่านกลไกระบบการเงินการคลัง ระบบภาษีของรัฐ

กอบปรักมมมองสวัสดิการกระแสรอง ซึ่งเป็นสวัสดิการทางเลือกที่เกิดขึ้นจากศักยภาพ ความเข้มแข็งของภาคชุมชน ภาคประชาชนและภาคพื้นถิ่น สวัสดิการในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นจากความสนใจ ความสมัครใจร่วมกันของกลุ่ม เป้าหมายเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ การจัดระบบสวัสดิการจึงขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันในชุมชน

3. แนวคิดการจัดการศึกษาในชุมชน

ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการได้รับการศึกษาตามศักยภาพ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม รัฐบาลมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาเพื่อเป็นการบริการสาธารณะแก่ประชาชน โดยมีการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของประชาชน และเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ปวงชน โดยลักษณะการจัดการศึกษามี 3 ระบบคือ (1) การศึกษาในระบบ เป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน มีหลักสูตร การเรียนการสอน เวลาเรียน การวัดผลประเมินผลและเกณฑ์การจบหลักสูตรอย่างชัดเจน (2) การศึกษานอกระบบ เป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ การจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนไม่ต้องเข้าชั้นเรียน กิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการศึกษา ค้นคว้าและการปฏิบัติงานจริงในชีวิตประจำวัน มีการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ เพื่อการประเมินผลและการจบหลักสูตร และ (3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาในระบบพิเศษที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคคลตามความสนใจ หลักสูตรการเรียน วิธีการเรียนรู้และการวัดผลมีความหลากหลาย

3.1 ความหมายการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าการศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ในมาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องในด้านสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

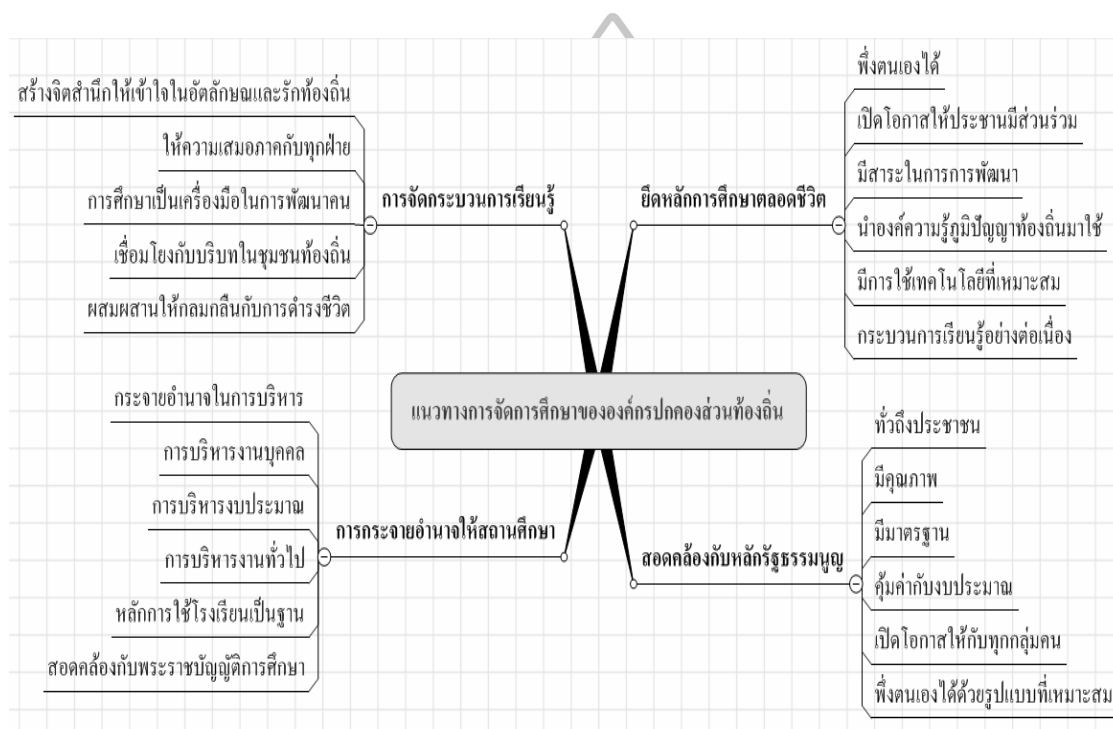
และมาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

ส่วน มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการ ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กล่าวไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 10 พ.ศ. 2550 – 2554 ที่เห็นว่า การจัดการศึกษาต้องมุ่งประเด็นหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยกระดับให้สูงขึ้นและกว้างขวางทั่วถึง และมีคุณภาพเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาอาชีพ โดยมียุทธศาสตร์ในการพัฒนา คือ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบาย ข้อ 2 เกี่ยวกับการปฏิรูปการบริหารจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายให้สถานศึกษาทุกแห่งได้รับการกระจายอำนาจให้มีความคล่องตัว สามารถจัดการศึกษาหลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ภายใต้แนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดและให้ประชาชน ครอบครัว ชุมชน องค์กรของรัฐและเอกชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบและตรวจสอบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาทุกแห่ง

กรมวิชาการ(2550)ได้ให้เน้นนโยบายในการจัดการศึกษาที่ชัดเจนปรากฏเป็นแนวความคิดการปฏิรูปการศึกษา แนวทางการปฏิรูปการศึกษาทั้งหมด ให้เป็นการจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ที่เป็นการบริหารการจัดการศึกษาตามแบบราชการนั้น ทำให้การศึกษากลายมาเป็นปัญหาของการพัฒนาประเทศ มากกว่าจะเป็นส่วนที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาประเทศ นักการศึกษา นักวิชาการกระทรวงศึกษา ซึ่งแม้ว่าแต่ละแนวคิดที่นำเสนอมาอาจจะแตกต่างกันในรายละเอียด คือ

ระบบการจัดการศึกษาในประเทศไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลง โดยมียุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทย 4 ประการสำคัญคือ (1)การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคน (2) การเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคง (3)การเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนและการรวมพลังเพื่อการเรียนรู้ (4) การปฏิรูปการบริหารจัดการการศึกษา (ดังรูปที่ 2)

รูปที่ 2 แนวทางการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ่น) (2547) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาว่าการศึกษามาจากคำว่า สึกขาในภาษาบาลี หมายถึง การแสวงหาวิชา คำว่า วิชา หมายถึง ความรู้ สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหมาย ดังนั้นสึกขาหรือศึกษาจึงหมายถึงการแสวงหาวิชา หรือความรู้แจ้ง ซึ่งก็หมายถึง ปัญญา หน้าที่สำคัญของการศึกษา คือ การสร้างปัญญา พระพุทธเจ้าได้เปรียบปัญญาเหมือนแสงสว่าง ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญา

ธงไชย โมตรี. (2550) ได้สรุปความหมายของการศึกษาว่าเป็นกระบวนการวิธีการใด ๆ ที่ทำให้บุคคลเปลี่ยนไปในทางที่ดี เพื่อจะได้ปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เพื่อความผาสุกของตนเองและสังคม หรือการศึกษาคือกระบวนการวิธีการแห่งความเจริญงอกงาม (Education is

growth) ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และทางศีลธรรมจรรยา การศึกษานั้นไม่มีที่สิ้นสุด ครอบคลุมทั้งชีวิตก็ต้องมีการศึกษา

Unesco (1976) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษา หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ ศีลธรรม คุณค่า และความเข้าใจต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเพื่อให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีความเข้าใจต่อวัฒนธรรมและแนวคิดต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมของตนเองและของชาติอื่น ตลอดทั้งความเข้าใจต่อกฎต่าง ๆ ตามธรรมชาติ พร้อมกับมีทักษะทางภาษาและทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และการสื่อสาร

Jarvis, Peter. (2007) ได้ให้คำจำกัดความการศึกษา ดังนี้ การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิต ไม่มีกำหนดเวลาตายตัวในการเข้ารับการศึกษาและการสำเร็จการศึกษา จะอยู่ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการมากขึ้น เพื่อจะได้เข้าถึงแต่ละบุคคลเพิ่มขึ้น การศึกษาระบบจะมีความหมายมากขึ้นและจะผสมกลมกลืนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะนำไปใช้หลังจากสำเร็จการศึกษา ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ อย่างมากมาย ในการผลิตสื่อการเรียนการสอน ระบบสารสนเทศ

โดยสรุปการศึกษา หมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะของผู้เรียน เพื่อให้สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอย่างมีความสุขการจัดการศึกษาของไทยจึงควรเน้นปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตมีการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งนี้เพราะการให้ความสำคัญกับแหล่งการเรียนรู้เพียงแหล่งเดียว คือ ระบบโรงเรียนอย่างเช่นในปัจจุบันนี้อาจไม่สามารถพัฒนาบุคคลให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และทรัพยากรของชุมชน และอาจจำทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ขาดความรู้ ความสามารถขาดทักษะในการดำรงชีวิตและการพัฒนาตนเองตามวิถีชีวิตของชุมชนเนื่องจากมีแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

3.2 ประเภทของการจัดการศึกษา

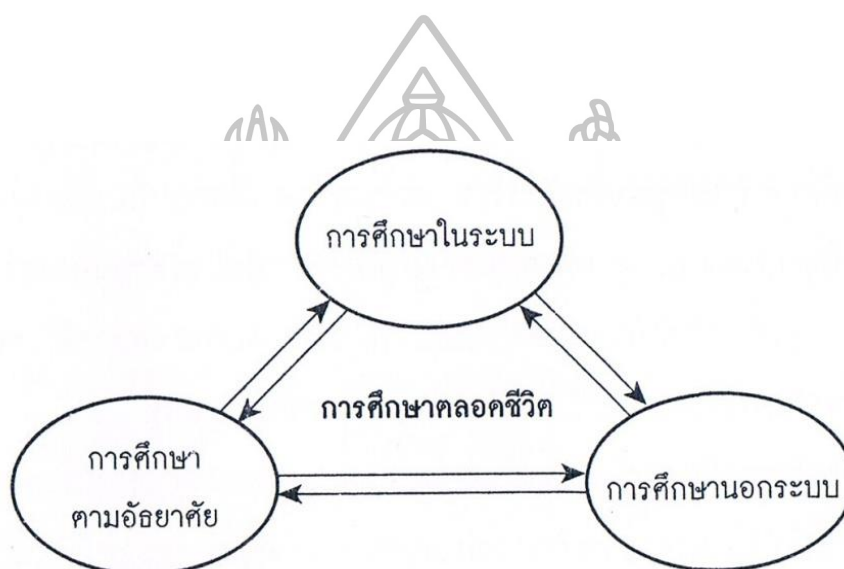
สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้ศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และได้อธิบายการจัดการศึกษาของไทยออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

2. การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. การศึกษาตามอัชยาศัย เป็นการศึกษานี้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

การจัดการศึกษาของไทยได้เน้นให้การจัดการศึกษายึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งได้ระบุไว้ในมาตรา 8 ว่า “การจัดการศึกษาให้ยึดหลักการศึกษตลอดชีวิตสำหรับปวงชน” (ดังรูปที่ 3)

รูปที่ 3 แสดงรูปแบบของการจัดการศึกษา

ที่มา : สมประสงค์ วิทย์เกียรติ, “การศึกษาตามอัชยาศัยส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้,” วารสารศึกษาศาสตร์ มธส. 1, 2 (ธันวาคม 2549 - พฤษภาคม 2550).

3.3 สรุปความสำคัญของการจัดการศึกษา

Ronald, K., & Jerry, V. (2000) ตั้งคำถามเกี่ยวกับประโยชน์ของการศึกษาไว้ 3 ข้อ ดังนี้ ใครบ้างที่ได้รับประโยชน์จากการศึกษา ประโยชน์จากการศึกษาเกิดขึ้นเมื่อใด ประโยชน์จากการศึกษาเกิดขึ้นจากองค์ประกอบอะไรบ้าง ดังนี้

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการศึกษาคือผู้เรียน สังคม และบุคลากรทางการศึกษา

ด้านผู้เรียน ผู้เรียนมักเป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงเมื่อถามว่าใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการศึกษา ผู้เรียนแต่ละคนที่ผ่านเข้ามาในระบบการศึกษา จะเข้ามาพร้อมกับลักษณะนิสัยเฉพาะตัวของแต่ละคนที่อาจส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จทางการศึกษาของแต่ละคน

ด้านสังคม นอกจากตัวผู้เรียนเองที่จะได้รับประโยชน์จากการศึกษาแล้ว บุคคลอื่นซึ่งอาจเป็นผู้ลงทุนทางการศึกษาให้กับผู้เรียนโดยตรง เช่น ครอบครัว เพื่อน หรือผู้ที่ลงทุน

ทางการศึกษาทางอ้อม จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการศึกษาว่าการศึกษาประเภทใดให้ประโยชน์กับสังคมมากน้อยแค่ไหน เพื่อรัฐจะได้พัฒนานโยบายเพื่อจัดการศึกษาให้ตอบสนองกับสังคมให้มากที่สุด

ด้านบุคลากรทางการศึกษา นอกจากการศึกษามีประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมแล้ว การศึกษายังมีประโยชน์ต่อบุคลากรทางการศึกษาซึ่งมักจะไม่ค่อยได้ถูกกล่าวถึงกันบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษาประโยชน์ของการศึกษาสามารถเกิดขึ้นได้ระหว่างที่ศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (2543: 165-66) ได้อธิบายหลักการเรียนรู้ที่มีความสุขไว้ 2 แบบ คือ

1. ความสุขที่อาศัยปัจจัยภายนอก คือ บรรยากาศ ที่เกิดจากกัลยาณมิตร ครู อาจารย์ ที่มีเมตตาเป็นต้น ซึ่งต้องระวัง ที่จะทำให้อ่อนแอและพึ่งพา

2. ความสุขที่เกิดจากการสนองปัจจัยภายใน คือ การเรียนรู้และการทำงาน เป็นการสนองความใฝ่รู้และใฝ่สร้างสรรค์ในตัวของเขาเอง ซึ่งทำให้เขามีความสุขขึ้นในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เป็นอิสระและทำให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ชีวิตของมนุษย์จึงเป็นชีวิตที่อยู่ได้ด้วยการศึกษา ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาซึ่งมีจุดหมายเพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิต ชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นองค์รวมที่ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศีล สมาธิ และปัญญา

กอบการศึกษาระดับประถมศึกษา วะสี (2541: 44-45) ได้เสนอยุทธศาสตร์ปฏิรูปการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาไว้ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ควรปฏิรูปการเรียนรู้ที่จะพัฒนามิติทางกาย สังคม จิต และปัญญาให้เข้มแข็งครบทุกด้านพร้อมกันไป วิธีการเรียนรู้ปรับมาจากวิธีการที่พระพุทธเจ้าสอน คือ

1. สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง = การรับรู้)

2. จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด)

3. ภวานามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา) มาเป็น

การศึกษาจากการที่ดีจึงควรให้ความสำคัญกับประเด็นสำคัญคือ การสัมผัสความจริง การศึกษาจากการคิด การศึกษาจากการเจริญสติการเรียนรู้ควรใช้ทั้ง 3 วิธีผนวกกันซึ่งขยายความพอเป็นสังเขป ดังนี้

1. การศึกษาจากการสัมผัสความจริง

1.1 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงทางธรรมชาติได้แก่ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และความหลากหลายทางธรรมชาติ จะทำให้รัก รักษา และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

1.2 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะจากชุมชน ทั้งในชนบทและในเมือง ทำให้รู้ความจริงทางสังคมและวัฒนธรรม

1.3 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงโดยการทำงานและกิจกรรม โดยเลือกสิ่งที่ชอบ อาจเป็นอาชีพ หรือการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม เป็นการนำเอาการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจ สังคมเข้าหากัน

1.4 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงที่เป็นสุนทรีย์ทั้งที่เป็นความงามทางธรรมชาติและทางศิลปะ เพื่อความสุขและความละเอียดอ่อนทางจิตใจ

1.5 การศึกษาจากการสัมผัสความจริงทางข้อมูล ข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารมีทั้งที่เป็นจริงและไม่จริง ซึ่งสามารถนำมาเลือกใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550) ได้วิเคราะห์แนวโน้มของการศึกษาไทยการวิเคราะห์การศึกษาในประเทศไทยภายใต้การใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) การศึกษาแห่งชาติ รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อีกทั้งความพยายามของทุกส่วนในการมุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาในประเทศที่ผ่านมา นั้นสามารถมองให้เห็นถึงสภาพที่ยังไม่มีการพัฒนาอย่างชัดเจนเท่าที่ควร จึงสามารถแบ่งออกได้เป็นแนวโน้มในอนาคตเป็น 2 ด้านคือ

แนวโน้มด้านบวก คือหลักสูตรใหม่เกิดขึ้นจำนวนมากจากการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้คนในสังคมต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง จึงหันมาสนใจศึกษาต่อในหลักสูตรที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ มีแนวโน้มมากขึ้นเนื่องจากสภาพยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเชื่อมโยงด้านการค้าและการลงทุน ทำให้ตลาดแรงงานในอนาคตต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ ส่งผลให้ความต้องการการศึกษาที่เป็นภาษาสากลมีมากขึ้น

การจัดการศึกษามีความเป็นสากลมากขึ้น สภาพโลกาภิวัตน์ ที่มีการเชื่อมโยงในทุกด้านร่วมกันทั่วโลก ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ กฎกติกา การดำเนินการด้านต่าง ๆ ทั้งการค้า การลงทุน การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

แนวโน้มด้านลบ คือ การเพิ่มช่องว่างด้านคุณภาพในการจัดการศึกษาแม้ว่าสภาพการแข่งขันทางการศึกษาจะเป็นแรงผลักดันให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เร่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น แต่เนื่องจากทรัพยากรตั้งต้นของแต่ละสถาบันการศึกษามีความแตกต่างกัน ย่อมไม่มีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาคุณภาพมากนัก

การผลิตบัณฑิตเกินความต้องการของตลาดเนื่องจากความต้อง การศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีสูงขึ้น และการพัฒนาไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่ต้องหาเลี้ยงตนเอง มีอิสระในการบริหารและเปิดหลักสูตรเพื่อหาผู้เรียนเข้าเรียนให้ได้จำนวนมาก สิ่งเหล่านี้จะ

ส่งผลกระทบต่อด้านแรงงานล้มตลาด สอนคุณธรรมจริยธรรมยังไม่มีคุณภาพแนวคิดของทุนนิยมที่มุ่งแข่งขันได้แพร่กระจายไปทั่วโลก ส่งผลให้ผู้คนต่างมุ่งแข่งขัน

สรุปได้ว่า ประเทศไทยยังต้องการ การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรม การกระจายงบประมาณที่เป็นธรรม ปฏิรูปการใช้งบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมของประเทศ โดยความร่วมมือแรงร่วมใจทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนก็ควรให้สอดคล้องกับการทำงานของสมองของผู้เรียนและมีคุณภาพที่ใช้งานได้

4. แนวคิดการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้เป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่โรงเรียนไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนขนาดเล็กหรือขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่สามารถดำเนินการจัดตั้งและดำเนินงานได้ ความหมายของศูนย์การเรียนรู้มีการนิยามความหมายของศูนย์การเรียนรู้ ในด้านพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 และฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2553 กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานที่เรียนที่หน่วยงานการศึกษาออกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นๆ เป็นผู้จัดขึ้น

4.1 ความหมายของศูนย์การเรียนรู้

กิดานันท์ มะลิทอง (2543: 10) ให้ความหมายไว้ดังนี้ ศูนย์การเรียนรู้ เป็นรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความสามารถ และการควบคุมการเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะอาศัยสื่อการสอนแบบประสมจัดภายใต้การดูแลของผู้สอน ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานพร้อมทั้งเตรียมหาชุดการสอนตามความต้องการของผู้เรียนในระดับต่างๆ

อุดม เขยกิจวงษ์ (2544: 160) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่จัดการเรียนที่ผู้เรียนสามารถเข้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2545: 150) ได้ให้ความหมาย ศูนย์การเรียนรู้ คือ สถานที่รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่ถูกรวบรวมแบบให้นักเรียนทำงานในศูนย์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้งานตามอัตราความก้าวหน้าของตนเอง และนักเรียนต้องเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543: 94-97) ให้ความหมายของศูนย์การเรียนรู้ว่า เป็นการขยายห้องเรียนปกติออกไปโดยการจัดระบบการสอนและแหล่งความรู้ขึ้นมาใหม่ ให้ผู้เรียนแบ่ง

ออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 6-8 คน เพื่อร่วมกันประกอบกิจกรรมในศูนย์ต่างๆ ที่จัดไว้ในห้องเรียน และเวียนไปจนครบทุกศูนย์ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2550 : 2) ได้ให้ความหมายว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการสอนหลายรูปแบบ หลายชนิด และหลายประเภท ได้แก่ กิจกรรมแนะแนวการศึกษาการอาชีพ กิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาการและวิชาชีพจากสื่อ กิจกรรมสนทนา รวมทั้งยังเป็นแหล่งในการทำหน้าที่ประสานแหล่งวิทยาการความรู้ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชน กลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนทั่วไปในชุมชนต่างๆ แยกต่างกันไป

นิพนธ์ สุขปรีดี (2536: 221-231) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานที่ซึ่งได้จัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาด้วยตนเองจากโปรแกรมการสอน ซึ่งจัดไว้ในรูปของแหล่งความรู้ตามหมวดหมู่ของเนื้อหาและประสบการณ์ต่างๆ ภายใต้การประสานงานดูแลของผู้สอน

ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือผู้เรียนในกลุ่มเล็ก ตามงานที่โปรแกรมกำหนดให้ โดยจัดเป็นคูหาหรือโต๊ะ และมีสื่อการเรียนในรูปแบบสื่อประสม ช่วยในการเรียนรู้โดยมีครูผู้สอนคอยแนะนำ

กรมวิชาการ (2556) ได้อธิบายลักษณะของศูนย์การเรียนรู้มีพื้นฐานจากแนวคิดการศึกษาระบบเปิดในช่วงทศวรรษ 1960 ถึง 1970 โดยการจัดพื้นฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีโอกาสควบคุมการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมการทำกิจกรรมด้วยตนเองหรือโดยกลุ่ม จะจัดโดยแบ่งกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย การจัดพื้นที่นี้สามารถจัดภายในห้องเรียนในห้องปฏิบัติการ โดยรอบเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียน อภิปราย วิจัย แก้ปัญหา หรือทดลองร่วมกัน หรืออาจจัดโต๊ะคอมพิวเตอร์ที่ต่อเป็น เครือข่ายหรือในลักษณะที่สามารถทำกิจกรรมคนเดียวหรือเป็นกลุ่มเล็กได้ นอกจากนี้ยังจัดในลักษณะเป็นคูหาเพื่อกำจัดเสียงรบกวนในขณะที่เรียนหรือทำกิจกรรมจากศูนย์ใกล้เคียง หรือเสียงรบกวนอื่น ที่จะทำให้เสียสมาธิในการเรียนรู้

ในการเรียนที่แต่ละศูนย์แยกตามกิจกรรมการเรียนออกจากกัน ผู้เรียนที่แบ่งออกเป็น กลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มต้องเรียนให้ครบทุกศูนย์ ส่วนศูนย์การเรียนรู้ที่จัดทุกกิจกรรมไว้ในศูนย์เดียว แต่ละกลุ่มต้องเปลี่ยนกันเข้าไปเรียน

ดังนั้นจึงสรุปว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง แหล่งความรู้ที่จะให้บริการความรู้ในด้านต่างๆ และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และให้ข่าวสารข้อมูลแก่กลุ่มเป้าหมาย โดยเป็นศูนย์ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นให้สมบูรณ์ในตัวเอง ซึ่งผู้เรียนมีโอกาสในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่แตกต่างกัน

4.2 องค์ประกอบของระบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบ คือ ระบบ เป็นหน่วยที่เป็นรูปธรรม หรือ นามธรรม ประกอบด้วย หน่วยย่อยหรือองค์ประกอบที่เป็นอิสระแต่มีความสัมพันธ์กัน ดำเนินงานไปตามจุดมุ่งหมายตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด มีการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบสำคัญคือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และผลย้อนกลับเพื่อควบคุมและปรับปรุงงาน

ส่วนประกอบของระบบหมายถึง สิ่งที่รวมกันเข้าเป็นระบบ เพื่อให้ระบบมีความเป็นหน่วยสมบูรณ์ ครอบคลุมการดำเนินงานทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า ส่วนที่เป็นการดำเนินงาน และส่วนที่เป็นผลลัพธ์ และให้ข้อมูลย้อนกลับ โครงสร้างของระบบ ประกอบด้วย โครงสร้างและความสัมพันธ์ของระบบที่มีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องอยู่ตลอดเวลา เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการของระบบ คือ การเรียนรู้ และองค์ประกอบการดำเนินงานของระบบ

กระทรวงมหาดไทย (2550) ได้กล่าวถึงขอบเขตของระบบจัดการศึกษาว่า ประกอบด้วยขอบเขตที่สำคัญ ดังนี้ คือ

1. สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในที่ส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สภาพปัญหา ภายในองค์กรที่เกิดขึ้นจากผลกระทบดังกล่าว ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. ปัจจัยนำเข้าในระบบ เป็นสิ่งที่ใส่เข้าไปในระบบ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เช่น ทรัพยากรความรู้ หลักสูตร อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้เรียนสถานที่สื่อการเรียนรู้ สิ่งจูงใจในการเรียนรู้ บุคลากร
3. กระบวนการจัดการศึกษา เป็นกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยนำเข้า เพื่อให้ได้ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ต้องการ เช่น การให้บริการ การสื่อสารความรู้ การปรึกษาแนะนำผู้เรียน
4. ผลลัพธ์ทางการศึกษา เป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการใส่ปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการดำเนินงาน เช่น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ความพึงพอใจของผู้เรียน การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ การลดต้นทุน
5. การให้ผลย้อนกลับ เป็นสิ่งที่นำมาใช้กำกับควบคุมให้สามารถดำเนินการตามเป้าหมาย เช่น การรายงานผล การเชื่อมโยงผลการเรียน การตรวจสอบปรับปรุงระบบ

รูปแบบวิธีการดำเนินงานในองค์ประกอบต่างๆ หมายถึง วิธีการดำเนินงานขององค์ประกอบที่มีความเหมาะสมกับบริบทและทำให้การดำเนินงานสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ข้อดีของศูนย์การเรียนรู้ คือ เรียนตามอัตราการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนหรือภายในกลุ่ม (Self-Pacing) ศูนย์การเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเรียนตามความต้องการความสามารถของแต่ละคนหรือผู้เรียนภายในกลุ่ม ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม ภาวะเป็นผู้นำยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะฝึกฝนตนเองให้ (1) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (2) เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่ และ (3) มีคุณลักษณะพึงประสงค์ตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย

แนวทางการดำเนินงานของ ศูนย์การเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีลักษณะของประชาชนที่มีคุณภาพ 5 ประการ คือ (1) กล้าและรู้จักแสดงความคิดเห็น (2) ตัดสินใจด้วยตนเอง (3) ทำงานด้วยกันเป็นหมู่อย่างมีประสิทธิภาพ (4) แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เป็นนิจ และ (5) มีความรับผิดชอบและปฏิบัติงานด้วยคุณธรรม อันทรงคุณ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพในตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง

รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้สามารถแบ่งได้หลายรูปแบบแต่ที่พบกันมากมี 4 ประเภท คือ ศูนย์การเรียนรู้เอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จากการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้เอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเหมาะที่จะนำมาใช้ในการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่องประชาคมอาเซียน ซึ่งสรุปสาระสำคัญรูปแบบศูนย์เรียนดังกล่าวได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 ศูนย์การเรียนรู้เอกเทศ เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่แยกเป็นอิสระจากห้องเรียน เช่น ศูนย์การเรียนรู้นคร เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ใช้เป็นห้องปฏิบัติการ ศูนย์การเรียนรู้นี้จะสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้คล้ายคลึงกับสภาพจริง เพื่อให้ครูหรือนิสิตฝึกสอนได้ทดลองแนวความคิดใหม่ๆ ก่อนที่จะนำไปใช้ในห้องเรียนจริง

รูปแบบที่ 2 ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน เป็นการดัดแปลงห้องเรียนธรรมดาโดยจัดเป็นศูนย์วิชาการต่างๆ ไว้ที่ผนังห้อง หรือมุมห้อง โดยมีสื่อการสอนให้นักเรียนได้ศึกษาหรือค้นคว้าตามวิธีการต่างๆ เช่น ศูนย์ศิลปะ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์สังคมศึกษา ฯลฯ ศูนย์เหล่านี้ครูยังไม่ได้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสอนอย่างจริงจัง นักเรียนหาความรู้จากศูนย์เหล่านี้ในเวลาว่างเป็นส่วนใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียนนี้ภายหลังได้พัฒนามาเป็นห้องเรียนแบบเปิด หรือห้องเรียนรายบุคคล

รูปแบบที่ 3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ สถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้บุคคลทุกวัยไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็ก หรือผู้สูงอายุเข้าศึกษาหาความรู้ได้ นักเรียนอาจจะเรียนจากโปรแกรมการสอนซึ่งจัดไว้ในรูปของชุดการสอนรายบุคคล โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานที่ปรึกษา

โดยสรุป รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวคิดและลักษณะของศูนย์การเรียนรู้เอกเทศ ศูนย์การเรียนรู้ในห้องเรียน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมาผสมผสานกันนำมาใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง

4.3 ตัวอย่างการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษาการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เขตปกครองพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน อิสราเอล ออสเตรเลีย แทนซาเนีย ฟิจิ เบลเยียม อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ได้สรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบศูนย์ การเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง ประชาคมอาเซียน ดังนี้ (Miura Matsushit Nakamura and Suezaki, 1992: 92 – 182I garashi; 1982: 53 Abubakar,1982; 74 Caldwell, 1989; Ishumi, 1992; Gawidi,1982: 131)

รูปแบบที่ 1 การจัดการศูนย์การเรียนรู้ในประเทศญี่ปุ่นเป็นศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางการศึกษาและวัฒนธรรมจะจัดกิจกรรมประเภทปาฐกถา อภิปราย บรรยาย สาธิต นิทรรศการ เป็นต้น การดำเนินงานของศูนย์จัดทำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น บริการให้คำปรึกษาเรียนรู้และบริการข่าวสาร ข้อมูล ผู้มาใช้บริการมีทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

รูปแบบที่ 2 การจัดการศูนย์การเรียนรู้ของประเทศมาเลเซีย การบริหารงานมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผู้ใหญ่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านในหมู่บ้าน มาร่วมดำเนินการ มีการประเมินและติดตามกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบที่ 3 การจัดการศูนย์การเรียนรู้ของประเทศสิงคโปร์ วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาประชากรให้มีความสามารถทางเทคโนโลยีสูงขึ้น ปรับวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับสังคม ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นในด้านการพาณิชย์ ศิลปะ ภาษา วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ดนตรี กีฬา และคหกรรม ผู้มารับบริการเสียค่าใช้จ่ายน้อย ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลดำเนินการ มีคณะกรรมการและอาสาสมัครทำงาน

รูปแบบที่ 4 การจัดการศูนย์การเรียนรู้ของเขตปกครองพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ศิลปะการวาดภาพ ฯลฯ

รูปแบบที่ 5 การจัดการศูนย์การเรียนรู้ของประเทศอิสราเอล จัดกิจกรรมต่างๆ แตกต่างกันตามวัยและเพศ เพื่อสนองความต้องการของผู้มารับบริการ ภายในศูนย์มีกิจกรรม เช่น วาดภาพ ฝึกความเป็นผู้นำ ฯลฯ เพื่อฝึกเยาวชนให้มีความรับผิดชอบ ความอดทน เพิ่มประสิทธิภาพ ความรู้ และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

รูปแบบที่ 6 การจัดการศูนย์การเรียนรู้ประเทศออสเตรเลีย อาจจัดในโรงเรียนหรืออาคารว่างในชุมชน ห้องของบริษัทเอกชน จัดสำหรับบริการกิจกรรมการศึกษา เพื่อสนองความต้องการ

เรียนรู้ ความสนใจของกลุ่มเป้าหมายประเทศต่างๆ เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้จัดประชาสัมพันธ์การเรียนต่างๆ มีอาสาสมัครมาช่วยร่วมจัดบริการ

รูปแบบที่ 7 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศทานซาเนีย ศูนย์บริการให้ความรู้ อนามัยพื้นฐาน สอนการอ่านออกเขียนได้ มีคณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นดูแลการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการตั้งศูนย์ผลิตเอกสารเสริม และการจัดกิจกรรมสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น

รูปแบบที่ 8 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศฟีจี สร้างศูนย์ความรู้ในหมู่บ้าน โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์กิจกรรมที่จัดส่งเสริมกลุ่มให้มีการสนทนา เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยระดมทรัพยากรท้องถิ่น

รูปแบบที่ 9 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศเบลเยียม ให้บริการยืมหนังสือ วิดีทัศน์ มีห้องจัดกิจกรรมเพิ่มความรู้ เช่น การบรรยาย ปาฐกถา ห้องฝึกอบรม มีการสำรวจความสนใจของกลุ่มเป้าหมายในการมารับบริการ ตลอดจนมีการประเมินผลการเรียนและความพึงพอใจในการมารับบริการของกลุ่มเป้าหมาย

รูปแบบที่ 10 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศอังกฤษ ในรูปศูนย์พัฒนาการศึกษา เพื่อชุมชน มีการประชุมสัมมนา อภิปรายเกี่ยวกับงานชุมชนศึกษา จัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรให้กับโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

รูปแบบที่ 11 การจัดศูนย์การเรียนรู้ของประเทศสหรัฐอเมริกา ศูนย์จะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน ผู้รับบริการจะต้องผ่านการประเมิน คือ ประเมินตนเองด้านความรู้ ความเข้าใจงานการศึกษาชุมชน หลังจากการอบรมก็มีการประเมิน และมีการประเมินการดำเนินงานของบุคคลนั้นหลัง 6 เดือน เพื่อดูว่าสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนหรือไม่

โดยสรุปจากการศึกษาตัวอย่างศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศทั้ง 11 ประเทศ ได้แนวทางในการนำมาใช้เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต นำมากำหนดองค์ประกอบและขั้นตอน ดังนี้

1. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นให้บริการทางการศึกษาส่วนใหญ่
2. การตั้งศูนย์การเรียนรู้จะต้องมีหลายหน่วยงานมาร่วม เพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะบุคคลในชุมชนที่มีจิตอาสา
3. ศูนย์การเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
4. รัฐบาลสนับสนุนในเรื่องงบประมาณในการดำเนินการ

5. ศูนย์การเรียนรู้ที่ดึงขึ้นสนองความต้องการของผู้มารับบริการในด้านการเรียนรู้ และความเข้าใจเป็นสำคัญ

6. ศูนย์การเรียนรู้จะจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสบการณ์ความรู้ นอกจากนี้ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบและความอดทน

7. ศูนย์การเรียนรู้นอกจากจะให้ความรู้ในด้านการศึกษายังต้องสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้น

การเรียนรู้ด้วยตนเองของศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง ประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็น ศูนย์การเรียนรู้ให้นักเรียนประถมศึกษามาศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องอาเซียน นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ความต้องการ และความสะดวก เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียน และโดยลักษณะและหลักการของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ก็มุ่งเน้นให้ผู้ใช้บริการได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครอบคลุม (1) ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง (2) ประโยชน์การเรียนรู้ด้วยตนเอง (3) หลักจิตวิทยาที่ใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (4) ข้อดีของการเรียนรู้ด้วยตนเอง (5) วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ (6) สื่อและกิจกรรมที่ใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง ที่จะต้องรีบพัฒนาไปพร้อมกันอย่างสมดุล เพราะการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม จำเป็นต้องมีการคบหาเกี่ยวพันระหว่างบุคคลรอบด้าน พฤติกรรมที่เราแสดงออกย่อมไปกระทบอารมณ์ความรู้สึกระหว่างบุคคลแล้วสะท้อนกลับมาเกี่ยวพันตัวเราด้วย ผลของการสะท้อนกลับมามีอิทธิพลต่อการพัฒนาชีวิตเช่นกัน ถ้าสะท้อนกลับมาในทางบวกก็จะช่วยเสริมสร้างกำลังใจและมีส่วนช่วยผลักดันการพัฒนาชีวิตได้สะดวกขึ้น หากสะท้อนกลับในทางลบ ความเกี่ยวพันนั้นจะกลายเป็นตัวหน่วงเหนี่ยวการพัฒนาตน คล้ายกับตัวเองหน่วงเหนี่ยวตัวเอง การจะสะท้อนกลับเป็นบวกหรือลบนั้นขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของเราเป็นต้นเหตุผสมอยู่ด้วย ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาชีวิตในด้านนี้ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

5.1 ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

พรสุข หุ่นิรันดร์ (2541)อธิบายความหมายคุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมของมนุษย์ ตามสภาพความจำเป็นพื้นฐานในสังคม ซึ่งสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและความคิดอย่างเพียงพอ จนก่อให้เกิดความสุขตลอดทั้งการมีสุขภาพทางร่างกายและจิตใจที่ดี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2543). กล่าวถึง ความสำคัญของคุณภาพชีวิตว่า คุณภาพชีวิตที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชนและประเทศชาติโดยส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมคือคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใด ส่งผลให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ คุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและชี้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใดจะเจริญก้าวหน้ากว่าอีกประเทศ ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพบ้านเมืองได้รับผลของสงคราม แต่ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของประชากรญี่ปุ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นยกฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543: 33) กล่าวถึงคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตที่ซบเซา สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ดีตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์สังคม ด้านสภาพแวดล้อม

พระธรรมปิฎก (2541) การศึกษาการนำหลักจักร 4 ในพระสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นหลักที่สร้างคุณประโยชน์ใน ทำให้ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น ซึ่งต้องประกอบด้วย

1. ปฏิรูปเทสวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี) หมายถึง จะอยู่ที่ไหนต้องเลือก โดยใช้หลักความเจริญของคนเราเป็นเกณฑ์ คือทรัพย์เจริญ ชีวิตเจริญ และคุณความดีเจริญ เพราะบางแห่งทำมาหากินคล่อง แต่มีสิ่งเป็นภัยแก่สุขภาพ และชีวิตก็ไม่ดี พระพุทธเจ้าจึงสอนให้เลือกเพราะมันไม่เท่ากัน แต่เมื่อวิเคราะห์จริง ๆ แล้ว ทรงเน้นถึงการมีศีลธรรม การมีน้ำใจของผู้คนเป็นสำคัญ จัดเป็นถิ่นที่ดี ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน

2. สัมปยุตตปิณฑะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) หมายถึง การไปเสวนาคบหากับผู้มีธรรมดี มีจิตใจที่ความคิดดี และพูดดี ย่อมเป็นบุคคลต้นแบบในสังคม หรือในโลกของคนฝ่ายดี คือเป็นผู้ที่ได้ถูกพัฒนาจนสมบูรณ์แล้ว เจริญสติและปัญญา จึงเป็นบุคคลที่ควรคบหาหรือเป็นมิตรที่ดี ย่อมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดียิ่งขึ้น ให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อตนเอง เพื่ออนาคตของครอบครัว และสังคม

3. อุตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ) หมายถึงการดำรงตนมั่นอยู่ในธรรม และทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตั้งเป้าหมายชีวิต และการทำงานให้ตั้งมั่นแน่วแน่ และนำตนไปสู่จุดหมาย แน่วแน่มั่นคง

4. ปุพเพตปุญญา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว) มีพื้นเดิมดี ค้ำสร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น) หมายถึง การทำความดีตามคำสอนในศาสนา ความดี คุณความดี คุณงามความดี

สรุปจากการศึกษาหลักจักร 4 ในฐานะเป็นหลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงมีประโยชน์ที่นำหลักธรรมทั้ง 4 มาพิจารณา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต มีสภาพชีวิตที่เป็นคุณปราศจากโทษ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ การนำหลักจักร 4 มาใช้พัฒนาชีวิต จึงเป็นหลักที่สร้างคุณประโยชน์ในทุก ๆ ด้าน ทำให้ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง หลักการที่ทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านสังคม เป็นต้น

5.2 องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

คุณภาพชีวิตของปัจเจกบุคคลมีความสำคัญต่อทั้งตนเองและต่อสังคม โดยมีเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

1. คนที่มีคุณภาพชีวิตจะใช้ชีวิตในทางที่ดี ไม่ก่อให้เกิดปัญหา
2. คนที่มีคุณภาพชีวิตจะปรับปรุงตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์
3. คนที่มีคุณภาพชีวิตจะใช้สติปัญญา เหตุผล และสันติ ในการแก้ไขปัญหา
4. คนที่มีคุณภาพชีวิตจะยอมรับในคุณค่าของตนเอง
5. คนที่มีคุณภาพชีวิตจะทำให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว สังคม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550) ได้วิจัยสำรวจคุณลักษณะและสภาพอนาคตของคนไทยที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการกำหนดเป้าหมายคุณลักษณะที่สำคัญของคนและเกิดการรวมพลังในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economics) และใช้ศักยภาพของคนไทยเพื่อการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ ผลการวิจัยได้ข้อสรุปภาพของสังคมไทยที่พึงประสงค์ในสองทศวรรษหน้า ดังนี้

1. สังคมที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง สังคมที่สามารถสร้างประโยชน์สูงสุด
2. สังคมที่มีความรู้เป็นฐาน มีปัญญาเป็นแกนการพัฒนา
3. สังคมที่มีเอกภาพในความหลากหลาย
4. สังคมที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม

5. สังคมที่มีความภูมิใจในความเป็นไทย

6. สังคมที่เน้นชุมชนวิถี

7. สังคมที่มีคุณธรรม จริยธรรม

เพราะฉะนั้นคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ในสองทศวรรษหน้า มีคุณลักษณะใน 4 มิติ คือ มิติด้านร่างกาย เป็นคนที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีพัฒนาการในด้านร่างกาย และสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ในแต่ละช่วงอายุ มิติด้านจิตใจ เป็นคนที่รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดีมิติด้านความรู้ เป็นคนที่สามารถรู้ลึกในแก่นสาระของวิชา สามารถรู้รอบตัวในเชิงสหวิทยาการ และเป็นคนที่สามารถรู้ได้ไกล โดยสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตที่จะมาถึงได้มิติด้านทักษะความสามารถ เป็นคนที่มีทักษะในด้านความคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะภาษาต่างประเทศ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางสังคม ทักษะการอาชีพ ทักษะทางสุนทรียะ และทักษะการจัดการที่ดี

กรมการพัฒนาชุมชน (2551) ได้วางเกณฑ์ จปฐ. ทั้ง 37 ข้อ นับได้ว่าบรรลุการมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่หากบรรลุเฉพาะข้อสุขภาพดีถ้วนหน้า (health for all : HFA) ซึ่งหมายถึง การที่ทุกคนเกิดมามีชีวิตยืนยาวและอยู่อย่างมีคุณภาพ ไม่เจ็บป่วย ค้ำยสาเหตุที่ไม่จำเป็นและสามารถเข้าถึงบริการ สาธารณสุขที่เหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอยู่และสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคมอย่างมีคุณภาพและเสียชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

หมวดที่ 1 อาหารดี (ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความ ต้องการของร่างกาย)

ข้อ 1. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนัก 3,000 กรัม ขึ้นไป

ข้อ 2. เด็ก 0-5 ปี ไม่ขาดสารอาหาร

ข้อ 3. เด็ก 6-14 ปี ได้รับสารอาหารครบ

ข้อ 4. คราวเรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ดิบหรือสุกๆ ดิบๆ

ข้อ 5. คราวเรือนกินอาหารที่มีฉลาก อย.

หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย (ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม)

ข้อ 6. คราวเรือนมีที่อยู่อาศัยคงทน 5 ปี

ข้อ 7. คราวเรือนจัดบ้านถูกสุขลักษณะ

ข้อ 8. คราวเรือนมีและใช้สวมถุงหลักรักษาภิบาล

ข้อ 9. คราวเรือนมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอ (5 ลิตร/คน/วัน)

ข้อ 10. คราวเรือนไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรบกวน ที่เป็นอันตราย

หมวดที่ 3 การศึกษานามัยถ้วนทั่ว (ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต)

- ข้อ 11. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด มีการตรวจสุขภาพ
- ข้อ 12. หญิงตั้งครรภ์ได้รับบริการทำคลอดและดูแลหลังคลอด
- ข้อ 13. เด็กต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนป้องกันโรคครบตามเกณฑ์อายุ
- ข้อ 14. เด็กประถมศึกษาได้รับวัคซีนครบ
- ข้อ 15. คร่าวเรือนมีความรู้เรื่องโรคเอดส์
- ข้อ 16. คร่าวเรือนรู้จักวิธีป้องกันโรคเอดส์
- ข้อ 17. เด็ก 3-6 ปีทุกคน ได้รับบริการเลี้ยงดูถูกต้อง
- ข้อ 18. เด็กวัยประถมศึกษาได้เข้าเรียนภาคบังคับ
- ข้อ 19. เด็กจบภาคบังคับได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษา
- ข้อ 20. เด็กไม่ได้เรียนต่อ ได้รับการฝึกอาชีพ
- ข้อ 21. คร่าวเรือนได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- ข้อ 22. คนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้

หมวดที่ 4 ครอบครัวปลอดภัย (ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน)

- ข้อ 23. คร่าวเรือนปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ข้อ 24. คร่าวเรือนปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

หมวดที่ 5 รายได้ดี (ประชาชนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต)

- ข้อ 25. คร่าวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่าคนละ 15,000 บาทต่อปี

หมวดที่ 6 มีลูกไม่มาก (ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลา และจำนวนของการมีลูกได้ตามต้องการ)

- ข้อ 26. คู่สมรสใช้บริการคุมกำเนิด
- ข้อ 27. คู่สมรสมีลูกไม่เกิน 2 คน

หมวดที่ 7 อยากร่วมพัฒนา (ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และการกำหนดชีวิตของ ตนเองและชุมชน)

- ข้อ 28. คร่าวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านอย่างน้อย 1 กลุ่ม
- ข้อ 29. คนไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- ข้อ 30. คร่าวเรือนร่วมรักษาสาธารณสุขสมบัติและกิจกรรมการพัฒนา

หมวดที่ 8 พาผู้คุณธรรม (ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจของตนเองได้ดีขึ้น)

ข้อ 31. ครัวเรือนปฏิบัติศาสนกิจสม่ำเสมอ

ข้อ 32. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา

ข้อ 33. คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่

ข้อ 34. ข้อครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

ข้อ 35. คนอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือนหรือชุมชน

หมวดที่ 9 บำรุงสิ่งแวดล้อม (ประชาชนมีจิตสำนึก และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม)

ข้อ 36. ครัวเรือนได้ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อ 37. ครัวเรือนได้ร่วมป้องกันสิ่งแวดล้อม

5.3 ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

องค์การอนามัยโลก (WHO). (1994). กล่าวถึง ความสำคัญของคุณภาพชีวิตว่า คุณภาพชีวิตที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชนและประเทศชาติโดยส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมดีอยู่คุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใด ก็ไม่อาจทำให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ คุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและชี้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใดจะเจริญก้าวหน้ากว่าอีกประเทศ ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพบ้านเมืองได้รับผลของสงคราม แต่ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของประชากรญี่ปุ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นยกฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว

ดังนั้น จะเห็นว่าคุณภาพชีวิตมีความสำคัญต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ทุกคนจึงควรรู้จักและเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตให้ถูกต้องและช่วยกันพัฒนาปรับปรุงตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพที่ดีร่วมกันได้ในที่สุด

6. ข้อมูลพื้นฐานศูนย์การเรียนรู้

6.1 กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ราชอาณาจักร เริ่มต้นจัดกิจกรรมเมื่อปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมาซึ่งเริ่มจากการฝึกอบรมผู้นำชุมชนไม่เรียง จำนวน 401 คน จาก 8 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คน ใช้เวลาการฝึกอบรม 3 ครั้ง ๆ ละ 2 วิชา โดยใช้

ระยะเวลาในการฝึกอบรมในห้องประชุมครั้งละ 1 วัน และออกปฏิบัติงานนอกสถานที่ครั้งละ 1 – 2 วัน โดยกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมเป็น 8 หลักสูตร และกิจกรรมกลุ่มรวม 8 กิจกรรม รวมจำนวนสมาชิกของกลุ่มเครือข่ายทั้งสิ้น 302 คน สำหรับการฝึกภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจะทำการอบรมรุ่น และไม่เกิน 5 วัน หลังจากอบรมแล้วให้ไปทดลองทำจริงในพื้นที่ของตนเอง ผู้ใดทำได้สำเร็จเป็นอันว่าผ่านการฝึกอบรมศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง จะออกหนังสือรับรองการผ่านงานให้

ทางศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียง ได้ดำเนินการจัดทำสำหรับหลักสูตรการฝึกอบรม 8 หลักสูตร และกิจกรรมกลุ่ม 8 กิจกรรม จะมีการกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงตามความเหมาะสมของสถานที่บุคลากร และทรัพยากรเป็นหลัก ดังนี้ หลักสูตรการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ กลุ่มเกษตรกรรวมเพื่อสิ่งแวดล้อม หมู่ที่ 2 หลักสูตรการเพาะเลี้ยงปลาในน้ำจืด กลุ่มเลี้ยงปลา หมู่ที่ 4 หลักสูตรการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง หมู่ที่ 1 หลักสูตรการเพาะเลี้ยงเห็ดด้วยขี้เลื่อย กลุ่มเพาะเลี้ยงเห็ด หมู่ที่ 1 หลักสูตรการเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงสุกร หมู่ที่ 2 หลักสูตรการผลิตอาหารสัตว์ กลุ่มสหกรณ์อาหารสัตว์ หมู่ที่ 1 หลักสูตรการแปรรูปข้าว กลุ่มทำนาข้าว หมู่ที่ 1 หลักสูตรการหมักพื้นบ้าน (แพทย์แผนโบราณ) กลุ่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ หมู่ที่ 8 เป็นต้น

การฝึกอบรมภาคทฤษฎีหรือทางวิชาการเป็นหน้าที่ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียง โดยให้อยู่ในความควบคุมดูแลของคณะทำงานที่สภาผู้นำผู้นำชุมชน ไม่เรียงเป็นผู้แต่งตั้งขึ้น ซึ่งคณะทำงานจะประสานงานกับนักวิชาการ ประชาชนชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในเครือข่ายตามสาขาต่าง ๆ โดยเชิญมาเป็นวิทยากรในการฝึกอบรม

การฝึกอบรมภาคปฏิบัติโดยการคัดเลือกสถานที่ที่เหมาะสมโดยกระจายให้ไปอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีความพร้อมในเรื่องสถานที่ บุคลากร ทรัพยากร และความต้องการของชุมชน ซึ่งแต่ละกิจกรรมจะต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการครอบคลุมได้ทั้งตำบลไม่เรียง โดยคณะทำงานที่สภาผู้นำชุมชน ไม่เรียง แต่งตั้งขึ้นให้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ซึ่งจะมีกลุ่มเกษตรกรทำสวนไม่เรียงคอยเป็นที่เลี้ยงในการบริหารการจักการและนำเสนอรายงานขึ้นตรงกับสภาผู้นำชุมชน ไม่เรียงการพัฒนาบุคลากร สภาผู้นำชุมชน ไม่เรียงกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมสมาชิกสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง จำนวน 40 คน คือ จาก 8 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คน เพื่อให้ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ จะได้ไปดูแลกลุ่ม และกิจกรรมต่าง ๆ

6.2 กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เริ่มดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ ปี 2540 สิ่งที่ทำให้หันมาปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น คือ พระบรมราชาโอวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้

ประธานให้พสกนิกรชาวไทย ซึ่งเน้นการพึ่งตนเอง เลือกรู้ก่อนมีเงิน โดยการประกอบอาชีพ ยึดความจริง, ความเหมาะสม, ความรู้, ความไว และสถานที่ ในการประกอบอาชีพโดยการทำ เกษตรแบบครบวงจร ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้ธรรมชาติเกื้อกูลกันเอง ที่สำคัญที่สุด ทุกกระบวนการ ของการทำเกษตรที่ครบวงจร ออกแบบตราสินค้า และการกำหนดราคาเองได้

ด้านการจัดการความรู้ ซึ่งมีอยู่อย่างเป็นระบบ ครบวงจร เพื่อให้มีความคุ้มกันของ แต่ละองค์ความรู้ ตลอดถึงการมีเหตุผล โดยยึดหลักความจริงเป็นหลักของการจัดการ องค์ความรู้ คุณธรรมยึดความถูกต้องก่อนถูกใจมาเป็นที่ตั้ง นำเอาศาสนามาดำเนินการชีวิต คิดเพื่อแผ่ และ ขยายผล เสียสละ ให้กับองค์กร ชุมชน ทั่วทั้งประเทศ ซึ่งเน้นการช่วยเหลือในด้านการให้ความรู้ ในรูปแบบของการเปลี่ยนความคิดก่อนวิธีทำ โดยเอาพื้นที่ ที่ประกอบอาชีพเป็นห้องเรียน และเอา ตัวเอง ครอบครัวย เป็นครูนอกสถาบัน ในการให้ความรู้ เรียกว่า “ครูคิดแผ่นดิน”

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขาคลม ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับภาครัฐและ ภาคเอกชน ในการพัฒนาคนและชุมชนในพื้นที่ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงบุคลากร เกษตรกร ผู้มีความสนใจ จากทั่วประเทศ ไม่น้อยกว่าแปดหมื่นคนต่อปี เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตใน รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมและขยายโอกาสในด้านความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต ด้วยการพึ่งพาตนเอง และโครงการ “โรงเรียนชีวิต” ซึ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และได้ น้อมนำพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็น แนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้ชี้นำถึงการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับ เพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยตั้งอยู่บนทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมี เหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง อาศัยความรอบคอบ รอบรู้ รวมทั้งการใช้คุณธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

6.3 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรังได้รับการสนับสนุนจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง ในการเข้าร่วมดำเนิน โครงการของหน่วยงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ) ได้ดำเนินการ “โครงการชีวิตดี เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 4 เรื่อง ได้แก่ การปลูกพืช(กสิกรรม) การเลี้ยงปลาในบ่อขนาดเล็ก(ประมง) การเลี้ยงไก่ไว้กินไข่ (ปศุสัตว์) และการบำบัดน้ำเสีย (สิ่งแวดล้อม) โดยใช้จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง ขยายผลสู่ครัวเรือน ชุมชน สังคมเมือง องค์กรภาครัฐและเอกชน อบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร ไปแล้วเกือบทั่วประเทศและได้ทำความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน

โครงการชีวิตวิถีแบบยั่งยืน ซึ่งนำเอาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ว่าการเป็นอยู่แบบพอเพียง หรือเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับการสนับสนุนจาก อบจ.ตรัง นำร่อง เป็นศูนย์สาธิตโครงการชีวิตวิถีแบบยั่งยืน ตั้งอยู่หมู่ที่ 12 บ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมืองตรัง โดยจัดอบรมเผยแพร่ให้แก่ประชาชนได้เรียนรู้ และนำมาปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวัน ส่วนการจัดอบรมนั้น ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้นทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง (อบจ.) ตรัง ได้ให้การสนับสนุนตั้งแต่เริ่มต้นเมื่อปี 2542 เป็นต้นมา และขณะนี้ทาง อบจ.ตรัง ได้ร่วมกับวิทยาลัย เกษตรและเทคโนโลยีตรัง ในการช่วยกันประชาสัมพันธ์และแนะนำให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยโครงการดังกล่าวจะเป็นการลงทุนของประชาชนที่ให้ความสนใจเองทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง อุปกรณ์การเลี้ยง หรือการขุดบ่อปลาที่มีขนาดพอประมาณ รวมทั้งพันธุ์ปลา พันธุ์ไก่ เมล็ดพืชผัก พลาสติก และตาข่าย

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ดำเนินกิจกรรมการรักษาสีงแวดล้อมมาดำเนินการด้วย ต่อมาได้มีการจัดอบรม ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ และยังขยายผล ไปยังหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ มูลนิธิ วัด โรงเรียนและชุมชนต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น ต่อไป ด้วยความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม โครงการนี้จึงได้รับรางวัล มูลนิธิกานัน สินชรวานนท์ เมื่อปี พ.ศ. 2542 จากนั้นโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ด้วยความมุ่งมั่นตลอดมา

6.4 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนู

ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนู ศูนย์เรียนรู้คุ่มตาหนู ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองปีตา จังหวัดนครศรีธรรมราช เริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2549 แรงแบบนตาลใจของสมาชิกในชุมชน ได้รวมกัน ในการจัดตั้งศูนย์โยได้รับความร่วมมือจากกลุ่มองค์กรภายในชุมชน เพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในการทำงานในชุมชนจัดการศึกษาหาความรู้และเปลี่ยนแนวคิดวัฒนธรรม นวัตกรรมใหม่ๆ และ จัดการชุมชนเพื่อการเชื่อมโยงกลุ่มในการนำเสนอจากทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติและสามารถพึ่งพาตนเองได้สามารถประสานงานในการศึกษาดูงานให้กับ กลุ่มผู้สนใจ ในเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม กลุ่มองค์กรและศึกษาธรรมชาติในอำเภอกรุงชิง เช่น น้ำตกกรุงชิง ถ้ำหงส์ บ่อน้ำพุร้อน ทะเลหมอก สายธารน้ำลอด จึงเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การแพทย์แผนไทย การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำยาทดแทน ชีวิตคนกับผึ้ง และด้านวัฒนธรรม ภายในปี 2551 เป็นต้นมาภายในเกิดกระบวนการกลุ่ม เพื่อค้นหาศักยภาพในชุมชนพบว่า

1. กลุ่มสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน บ้านห้วยพาน
2. กลุ่มแพทย์แผนไทย ไว้สำหรับ นวดตัว นวดฝ่าเท้า บริการแก่นักท่องเที่ยว

3. กลุ่มบ่อน้ำร้อน จุดประกายการให้บริการควบคู่กับการนวดสปาสมุนไพร
4. กลุ่มอาหารเพื่อสุขภาพ ผลิตอาหารให้กับ นักท่องเที่ยวที่มาเข้าพัก
5. กลุ่มอนุรักษ์ผืนกรุงชิง มองเห็นถึงชีวิตคนกับผืน และจำหน่ายผลิตภัณฑ์
6. กลุ่มรามโนรา เด็กอายุ 6 - 10 ปี

ความพร้อมของศูนย์เรียนรู้คุ่มตาหุ่ยมีที่พักสามารถรองรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ ประมาณ 70 คน ห้องน้ำจำนวน 17 ห้อง โรงอาหารจำนวน 1 หลัง อาคารฝึกอบรมจำนวน 1 หลัง และฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นแปลงสาธิตการจัดการสวนผสม การปลูกพืชบ้านาญชีวิต และการจัดการ ผืนโพรงไทย กิจกรรมบรรยายอากาศของคุ่มตาหุ่ยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรการจัดการศูนย์เรียนรู้และการดูแลสุขภาพเบื้องต้นด้วยตนเอง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเฉพาะน้ำตกกรุงชิง และเป็นผู้ประสานงานให้เกิดกระบวนการกลุ่ม เพื่อค้นหาศักยภาพในชุมชน ในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้พื้นฐานสำหรับชุมชนขึ้น เมื่อประมาณเดือนมีนาคมปี 2548 เป็นศึกษาหาความรู้ควบคู่กับการให้บริการการท่องเที่ยวธรรมชาติและก่อนเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ ภายในชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว เมื่อศูนย์เรียนรู้ก็มีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างมากมายเพื่อเรียนรู้เรื่องต่างๆ เช่น การทำปุ๋ย หมักชีวภาพ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่มีศักยภาพในท้องถิ่นตนเองให้เกิดมูลค่าเพิ่ม จากการค้นหาศักยภาพของชุมชน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการจัดสวัสดิการชุมชน

อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ (2547) การศึกษากลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ ตำบลโคกโพธิ์ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดจังหวัดปัตตานี มีลักษณะพิเศษด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นระหว่างประชากรทั้งสองศาสนา การจัดกิจกรรมทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของศาสนาใดก็ตามผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ สามารถเข้าร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและไม่มีพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักศาสนาแต่อย่างใด เช่น การจัดงานแต่งงานของพุทธศาสนิกชนชาวมุสลิมในพื้นที่ที่สามารถเข้าร่วมงานดังกล่าวได้ โดยทางเจ้าภาพได้จัดเตรียมสถานที่ อาหารและเครื่องดื่มที่ถูหลักศาสนาอิสลามไว้ให้ เป็นต้น

แต่เมื่อสถานการณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมาความรุนแรงอันเนื่องมาจากความขัดแย้งของกลุ่มที่แอบอ้างชื่อกลุ่มมุสลิมและขบวนการก่อการร้ายจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในอำเภอโคกโพธิ์เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะชาวไทยพุทธมีปฏิกิริยาและแสดงความห่างเหินต่อชาวมุสลิมอย่างเห็นได้ชัด เช่น การไม่ซื้อสินค้าของชาวมุสลิม การปล่อยสุนัขให้เข้าไปบริเวณของชาวมุสลิม การร่วมกิจกรรมทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมเริ่ม

ลดน้อยลง ทำให้ นายจ่านงค์ คุ่มรักษ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอโคกโพธิ์ขณะนั้น ได้ทราบปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่ตนเองปกครองและรับผิดชอบ จึงได้เรียกประชุมแกนนำชาวบ้านชุมชนโคกโพธิ์ ตำบลโคกโพธิ์ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 7 ซึ่งประกอบด้วยพระสงฆ์ โต๊ะอิหม่าม ข้าราชการผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้า ประชาชนทั่วไป เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยที่ประชุมได้มีข้อสรุป คือ การส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ในชุมชนระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม เช่น การทำบุญอุทิศตามประเพณีทางศาสนาแก่ผู้เสียชีวิต การช่วยเหลือเมื่อประสบความเดือดร้อนจากอุบัติเหตุได้รับบาดเจ็บไม่เงินรักษาพยาบาล และเหตุจากภัยพิบัติธรรมชาติ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา กลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ จึงถือกำเนิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะของชุมชน ช่วยเหลือและสนับสนุนการเงินในการจัดงานศพของสมาชิก และเป็นแบบอย่างของสังคม

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านในเขตชุมชนโคกโพธิ์ เพื่อก่อตั้งกลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ ในการรวมตัวบนพื้นฐานต่าง ๆ ที่มีร่วมกัน มีจุดสนใจร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์หรือหลักการพิจารณาของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยทางสังคม เป็นปัจจัยเกิดจากความรู้สึก และความต้องการของบุคคลที่เกิดจากการหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตในชุมชน โดยมีทุนทางสังคมในชุมชนที่ส่งผลให้เกิดปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

1.1 ด้านภาระทางใจ เป็นการรวมตัวกันเพราะมีแรงขับเคลื่อนภายในใจ อยากทำบางสิ่งบางอย่างเหมือน เช่น การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนหรือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เพื่อต้องการช่วยเหลือให้สมาชิกและผู้ด้อยโอกาส มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถพึ่งพิงตนเองได้

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย เป็นแรงจูงใจที่ทำให้คนเข้าร่วมเป็นสมาชิก คือ การพิจารณาจากผลประโยชน์ที่ได้รับ เนื่องจากความไม่มั่นคงและไม่ปลอดภัยในชีวิตส่งผลให้บุคคลเกิดค่านิยมหรือทัศนคติที่ต้องได้รับการคุ้มครองป้องกันตนเอง เนื่องจากโดยธรรมชาติของมนุษย์ต้องการความมั่นคงปลอดภัยอย่างถาวรในทุกสถานที่และตลอดเวลา

1.3 ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เป็นความต้องการของบุคคลที่ต้องการการยอมรับจากพวกพ้อง ต้องการมิตรภาพ ความรัก และความเป็นสมาชิกในสังคม โดยมีกระบวนการปฏิบัติร่วมกัน จะเห็นได้จากการร่วมกิจกรรมของสมาชิก การร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจ และร่วมผลรับประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

1.4 ความต้องการยอมรับจากคนในชุมชน สมาชิกต้องการให้สมาชิกคนอื่นยอมรับนับถือ ต้องการศักดิ์ศรี และมีสถานภาพในกลุ่มและสังคม สมาชิกแต่ละคนมีทัศนคติในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเองไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นการรวมกลุ่มหรือการมีสถานภาพในกลุ่ม เช่น การเป็นคณะกรรมการ หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ ทำให้ผู้อื่นเกิดการยอมรับนับถือ

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เกิดจากความต้องการสนองต่อฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาชีพและรายได้ของสมาชิกยังมีความแตกต่างกัน ได้แก่ ความต้องการด้านกายภาพ (Physiological or Biological Needs) เป็นความต้องการทางด้านร่างกาย ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น เช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มพิทักษ์สวัสดิการชาวโคกโพธิ์ ที่มีความคาดหวังในผลตอบแทนในรูปตัวเงินและสิ่งของจากการช่วยเหลือด้านสวัสดิการที่ได้รับจากการเป็นสมาชิก เพื่อนำมาสนองต่อความต้องการของตนเองจะเห็นได้จากสมาชิกบางคนที่มีรายได้น้อย จะให้ความสำคัญกับเงินช่วยเหลือเป็นประเด็นสำคัญจากศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่าสมาชิกพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้บรรลุ ถึงความต้องการในด้านต่าง ๆ โดยความต้องการของสมาชิกแต่ละคนนั้นไม่เท่าเทียมกัน สมาชิกบางคนอาจมีปัจจัยทางกายภาพหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว แต่ยังคงขาดความต้องการการยอมรับนับถือในสังคมหากความปรารถนาเหล่านี้มิได้รับการตอบสนอง บุคคลจะดิ้นรนทุกวิถีทางให้ได้มาซึ่งความต้องการนั้น ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดพลังชาวบ้านเพื่อจัดสวัสดิการชุมชนในที่สุด จากปัจจัยที่เป็นความต้องการที่มีความสนใจร่วมกัน หรือความต้องการที่ตอบสนองความปรารถนาของสมาชิกทั้ง 2 ปัจจัย โดยมีพื้นฐานของการเป็นสมาชิกในชุมชนที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ความสามัคคีกลมเกลียว ความผูกพันใกล้ชิด ความสัมพันธ์ของชุมชนในลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่มีการร่วมกัน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนโคกโพธิ์

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) ได้ศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมในชุมชน พบว่าการจัดสวัสดิการในชุมชนด้วยเหตุผลเพื่อพิทักษ์สิทธิและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชน ได้เสริมสร้างให้คนในชุมชนได้มีโอกาสคิด มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน ซึ่งเป็นกระบวนการการใช้ความรู้เป็นอำนาจในการตัดสินใจ เป็นการเอาธรรมะของพระพุทธเจ้ามาช่วยแก้ไข้ปัญหาของชุมชน ด้วยฐานภูมิปัญญาของชาวบ้าน การจัดสวัสดิการชุมชนจึงส่งผลให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนวิธีคิด มีจิตสำนึกและพฤติกรรมในการช่วยเหลือสังคมและชุมชนมากขึ้น ชาวบ้านทั่วไปและคนที่ด้อยโอกาสทางสังคมที่ไม่เคยมีสวัสดิการใดๆ จากรัฐ หรือสวัสดิการที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการยังชีพจะได้รับการดูแลอย่างจริงจัง

ด้วยความรู้สึกถึงการเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสวัสดิการชุมชนก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างคนกับธรรมชาติ ระหว่างคนกับคน ระหว่างสมาชิกกับกองทุนสวัสดิการชุมชน ยิ่งสมาชิกได้ประโยชน์มากเท่าไรก็จะช่วยดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนสวัสดิการมากขึ้นเท่านั้น สวัสดิการชุมชนจึงมีความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้

ภาครัฐได้จัดสวัสดิการพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ เรียนฟรี รักษาฟรี 30 บาท เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยยังชีพคนพิการ เชื้อช่วยชาติ ไฟฟ้า น้ำประปา กองทุนหมู่บ้าน แต่สิ่งที่ชาวบ้านได้รับต้องแลกกับสิ่งที่ชาวบ้านต้องสูญเสียไป โดยเฉพาะต้องแบกรับการจ่ายภาษี ที่ภาครัฐนำเงินที่ชาวบ้านจ่ายไปย้อนกลับมาคืนในรูปแบบสวัสดิการต่างๆ ดังนั้นการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นสวัสดิการของภาคประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนโดยแท้ โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดผลตอบแทนเฉพาะชาวบ้านที่เป็นสมาชิกแต่มีการให้ประโยชน์ในการช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยเหลือการระบบประมาณของภาครัฐจำนวนมาก

สุรัฐ ศิลปะอนันต์ (2542 : 13- 15เส้นทางการสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาไทย: แนวทางดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ) พบว่า บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนดังต่อไปนี้

1. สอนองความต้องการของสังคม (Demands of Society) หน้าที่ของโรงเรียนในด้านนี้ คือ การฝึกให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของคนเกี่ยวกับประเทศ บ้านเมือง เพื่อให้บุคคลเป็นพลเมืองดีของประเทศนั่นเอง นอกจากนี้ โรงเรียนจะต้องฝึกคนให้มีความสามารถในทางด้านมนุษยสัมพันธ์รู้จักนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการดำรงชีวิต และปลูกฝังให้ประชาชนพลเมืองมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย สำหรับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่ด้อยพัฒนา โรงเรียนยังต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับการ ปรับปรุงและสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก และในขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยยกระดับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้สูงขึ้นอีกด้วย

2. สอนองความต้องการของแต่ละบุคคล (Needs of Individuals) หน้าที่ของโรงเรียนในด้านการสอนองความต้องการของบุคคล คือ การส่งเสริมให้บุคคลรู้จักสร้างความเจริญให้แก่ตนเองมีความกระตือรือร้นในการจัดการศึกษาหาความรู้ มีศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม รู้จักตนเอง รู้จักยับยั้งชั่งใจเป็นต้น นอกจากนี้ โรงเรียนยังทำหน้าที่ฝึกคนให้มีสมรรถภาพทางเศรษฐกิจ เช่น มีทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดีในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนรู้ตามหน้าที่นี้โรงเรียนจะต้องพิจารณาถึงความสนใจ ความถนัดและระดับความสามารถของแต่ละคนเพื่อจะได้ส่งเสริมให้บุคคลเจริญเต็มที่ ตามความสามารถที่เขามีอยู่ หน้าที่ของโรงเรียนใน

ด้านที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมนักเรียนให้ความเจริญก้าวหน้าตามความสามารถของบุคคลให้บรรลุผลตามความมุ่งหมายของการ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อช่วยกันปรับปรุงโรงเรียนและชุมชนจากบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนดังกล่าวมีข้อควรพิจารณา คือ โรงเรียนจะต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของตนให้กว้างขวางแน่นอน ซึ่งพอจะสรุปหน้าที่ของโรงเรียนทั่วไปได้ดังนี้ 1. สอนและอบรมนักเรียน 2. จัดการศึกษาออกโรงเรียน 3. ให้บริการแก่ชุมชน

สำเร็จ บุญรัตน์. (2544: 41 – 51) ได้ศึกษาเรื่องวัดจริยธรรม ใน การวัดและการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม พบว่า บทบาทของชุมชนต่อโรงเรียนมีดังนี้

1. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของโรงเรียน โรงเรียนแต่ละแห่งมีปรัชญาและจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไม่มากนัก ปรัชญาและจุดมุ่งหมายเป็นสิ่งสำคัญของโรงเรียน ในอันที่โรงเรียนจะต้องร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางและทิศทางในการ จัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น ๆ กำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของโรงเรียนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจจากในโรงเรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่อย่างเพียงพอจึงสามารถกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนสอดคล้องกับปรัชญา จุดมุ่งหมายการศึกษาของชาติ และความต้องการของชุมชน ชุมชนจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก

2. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนซึ่งหมายถึงมวลกิจกรรมและประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามของผู้เรียนนั้น โรงเรียนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งกำหนดเป็นแผนรวมของชาติ ในการจัดมวลกิจกรรมและประสบการณ์แก่ผู้เรียนในระดับต่าง ๆ แล้วนำผลการศึกษามาพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตและความต้องการของชุมชนนั้น

3. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคน อันเป็นส่วนสำคัญของชุมชนนั้น สมาชิกของชุมชนแต่ละคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลอยู่ตามธรรมชาติโรงเรียนมีหน้าที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้เจริญงอกงาม เป็นไปตามความถนัดของบุคคลจัดแยกคนไปประกอบอาชีพ ทำภารกิจต่าง ๆ ของชุมชนตามความจำเป็น ตามความต้องการและความเหมาะสมของชุมชนนั้น ชุมชนแต่ละแห่งจึงมีโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ระดับต่าง ๆ กัน นับตั้งแต่พัฒนาคุณภาพประชากรระดับพื้นฐาน อันได้แก่ ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งเป็นระดับพัฒนาความสามารถเฉพาะอย่างและความชำนาญเฉพาะ

อย่าง จัดวิชาให้เรียนแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง หรือจัดวิชาต่าง ๆ ให้เรียนในแห่งเดียวกันแล้วแต่ความต้องการและความเหมาะสม

4. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน ในการที่โรงเรียนจะพัฒนาปรับปรุงการดำเนินชีวิต และความเป็นอยู่ของชุมชนนั้นในการศึกษาอบรม โรงเรียนจะต้องพิจารณาปัญหาความต้องการของชุมชนและในเวลาเดียวกันชุมชนจะต้องยอมรับในความสำคัญของโรงเรียนให้ความร่วมมือสัมพันธ์กับโรงเรียนเป็นอย่างดี ชุมชนแต่ละแห่งมีปัญหาในเรื่องการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไป ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน โรงเรียนมีส่วนสำคัญในการที่จะแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ โดยใช้กระบวนการของการใช้การศึกษาอบรม ปัญหาในด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน ดังนี้

4.1 ปัญหาเรื่องการทำงานและการประกอบอาชีพ มีอุปสรรคอะไร ควรจะแก้ปัญหาวางไรจะหาโอกาสทางด้านอื่นจะได้หรือไม่เพียงใด พร้อมทั้งพิจารณาถึงนิสัยในการทำงานและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนด้วย

4.2 ปัญหาเรื่องรายได้ รายจ่าย โรงเรียนจะทำอย่างไรในการที่จะปรับปรุงส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการหารายได้เพิ่มเติม รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่หลงเชื่อการโฆษณา รู้จักพิจารณาตัดสินใจเลือกซื้อสิ่งของเครื่องอุปโภค บริโภค รู้จักประหยัดและออมทรัพย์ เป็นต้น

4.3 ปัญหาเรื่องสุขอนามัยและการบริโภค ชุมชนมีปัญหาเรื่องสุขอนามัยเป็นอย่างไรมีสุขอนามัยเป็นอย่างไร เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยประชาชนปฏิบัติอย่างไร โรงเรียนจะต้องศึกษาพิจารณาตลอดถึงการเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อหาทางปรับปรุงส่งเสริมให้ดีขึ้น โดยวิธีให้การศึกษอบรม

4.4 ปัญหาเรื่องการค้ารงชีวิตอย่างประชาธิปไตย ประชาชนเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใด ประชาชนใช้ประชาธิปไตยให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไรหรือไม่และประชาชนรู้จักการรวมกลุ่ม การทำงานร่วมกันอย่างมีประชาธิปไตย การอบรมบุตรหลานเกี่ยวกับ และ การประสานสัมพันธ์ติดต่อกับผู้อื่นหรือไม่เพียงใด ประชาชนมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการปกครองท้องถิ่นและประเทศเพียงใด

4.5 ปัญหาการใช้ทรัพยากร ประชาชนใช้ทรัพยากรเป็นอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะให้ประชาชนใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายทรัพยากรให้เสียและสิ้นเปลืองไปโดยได้รับประโยชน์ไม่คุ้มค่าหรือเป็นผลเสียแก่ส่วนรวม

4.6 การใช้เวลาว่าง ประชาชนในชุมชนใช้เวลาอย่างไร ควรแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมอย่างไรถึงจะให้ประชากรใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

4.7 ปัญหาเรื่องการอนุรักษ์ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ ประชาชนเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นและของชาติอย่างไรเพียงใดมี วัฒนธรรมประเพณีใดบ้างที่ควรอนุรักษ์และส่งเสริมเพื่อเป็นประโยชน์และเหมาะสมแก่ท้องถิ่น และประเทศชาติ วัฒนธรรมประเพณีใดบ้างที่ควรปรับปรุงแก้ไข อะไรเป็นแก่นแท้ อะไรเป็นกระพี้ ตรงไหนอ่อน ตรงไหนเปลี่ยนแปลงเร็ว ตรงไหนเปลี่ยนแปลงช้า เหล่านี้เป็นต้น

4.8 ปัญหาด้านการประสานสามัคคี และความมั่นคงของชุมชน โรงเรียนต้อง ศึกษาพิจารณาถึงการประสานสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันของประชาชนในชุมชน จะปรับปรุง ส่งเสริมอย่างไรเพื่อให้ประชาชนร่วมมือกับชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน สิ่งต่าง ๆ ข้างต้นเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องพิจารณานำมาแก้ไขปรับปรุงใน เวลาเดียวกัน โรงเรียนจะต้องพิจารณาบทบาทและหน้าที่ของตนให้ชัดเจน เพื่อกระทำการกิจต่าง ๆ ให้เหมาะสมสอดคล้องกลวิธีในการที่จะนำภารกิจต่าง ๆ ให้ถูกต้องเหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม

5. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในอันที่โรงเรียนจะพัฒนา ปรับปรุง การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โรงเรียนเป็นผู้นำในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็น ผู้นำชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน โรงเรียนจึงต้องพิจารณาจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายใน โรงเรียนให้เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน ให้ชุมชนเข้าใจและมองเห็นความสำคัญพร้อมที่จะนำไป เป็นแบบอย่าง ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ในชุมชนให้ดีขึ้น

6. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะที่ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติ ชีวิตที่แท้จริงของนักเรียน การเรียนรู้ของนักเรียนในห้องเรียน หรือโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ใน ขอบเขตจำกัดและในซีกเวลาหนึ่งของการศึกษาใน โรงเรียนเท่านั้น แต่ชีวิตในชุมชนอันกว้างใหญ่ และสลับซับซ้อนนั้นเป็นชีวิตที่ผู้เรียนจะต้องเผชิญตลอดไป การจัดการเรียนการสอนและ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนจะต้องสัมพันธ์สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อนักเรียนจะได้ นำผลการเรียนรู้จากโรงเรียนไปใช้ในชุมชนได้ การเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ โรงเรียนจึง ไม่ควรให้นักเรียนทำกิจกรรมอยู่เฉพาะในห้องเรียนหรือโรงเรียนเท่านั้น โรงเรียนต้องนำนักเรียน ออกสู่ชุมชนบ้าง ศึกษาชุมชนบ้างในแง่มุมต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นและเหมาะสมในการที่จะเรียนรู้ตาม วยและความ สามารถนอกจากโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าสู่ชุมชนแล้ว โรงเรียนควรจะได้ติดตาม ศึกษาการใช้ชีวิตของนักเรียนในชุมชนด้วย เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนการจัด โปรแกรมต่าง ๆ ของโรงเรียนให้เหมาะสมมีประโยชน์ยิ่งขึ้น

7. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อ โรงเรียนในการที่โรงเรียนจะใช้แหล่ง ทรัพยากรของชุมชนให้มีประโยชน์ ชุมชนแต่ละแห่งมีทรัพยากรต่าง ๆ มากมาย ทั้งทรัพยากรบุคคล

ทรัพยากร ธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านี้โรงเรียนจะต้องพิจารณานำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา

8. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในอันที่โรงเรียนจะพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องกันไปเพื่อชีวิตที่ดีของผู้เรียนและชุมชน โรงเรียนไม่เพียงพอแต่พัฒนาคน แต่ต้องพัฒนาชุมชนและสังคมควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น มีสมดุลในชีวิตการพัฒนาใด ๆ ในโรงเรียนจึงควรมุ่งไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงในชุมชนควบคู่กันไปด้วยเพื่อการเปลี่ยนแปลงบุคคลและชุมชนไปพร้อม ๆ กัน

9. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม โรงเรียนจะต้องศึกษาสถานที่ตั้งของ โรงเรียนว่าอยู่ในชุมชนที่มีพื้นฐานวัฒนธรรมและมีระเบียบแบบแผนประเพณีเป็นอย่างไร วัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนนั้นแตกต่างจากประเพณีวัฒนธรรมของส่วนอื่นและส่วนรวมอย่างไร สิ่งที่แตกต่างกันไปนั้นมีประโยชน์หรือไม่เพียงใด ควรส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขอย่างไร อะไรเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์เพื่อเป็นมรดก โรงเรียนจะต้องนำมาพิจารณาเพื่อหาวิธีการในการปรับปรุงส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน

10. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่ชุมชนจะช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน โรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชน และได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนในเรื่องการเงิน วัสดุอุปกรณ์และสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแรงกาย แรงใจ จากประชาชนในชุมชนนั้นด้วย การได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นได้ว่าชุมชนนั้นสนใจโรงเรียนเอาใจใส่สนับสนุนโรงเรียนและถือว่าโรงเรียนเป็นสมบัติอันมีค่าและสำคัญของชุมชน

11. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของหน่วยงานองค์กรและสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งตัวโรงเรียนเองด้วย โรงเรียนทำหน้าที่เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนร่วมกับหน่วยงานหรือสถาบันอื่น ๆ การที่โรงเรียนจะทำหน้าที่ของตนให้สำเร็จไปด้วยดีนั้น โรงเรียนจะต้องประชาสัมพันธ์ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของการศึกษา

12. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการควบคุมและสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียน โรงเรียนเป็นสถาบันของชุมชน มีหน้าที่สำคัญทางการให้การศึกษา ผู้ที่เข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนก็คือสมาชิกหรือประชากรในชุมชนนั้น ๆ การที่ชุมชนส่งสมาชิกของชุมชนเข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนก็เพื่อมุ่งหวังที่จะให้สมาชิกเหล่านั้น เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของชุมชน โรงเรียนก็ต้องสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามความต้องการของชุมชนได้อย่าง

ถูกต้องเหมาะสมตามความต้องการของชุมชน ชุมชนเห็นคุณค่าก็จะให้การสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนในทุกด้าน ๆ เท่าที่ชุมชนสามารถจะให้ความร่วมมือ สนับสนุนส่งเสริมได้

สรุปได้ว่า การพิจารณาบทบาทและความสำคัญของชุมชนต่อโรงเรียน นอกจากพิจารณาจากหน้าที่ต่าง ๆ ของชุมชนแล้ว จะต้องพิจารณาจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในชุมชนนั้น ด้วยเพราะสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมต่าง ก็เป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ อยู่เป็นอันมาก โรงเรียนในสมัยปัจจุบัน ถือว่าเป็นสถาบันของสังคม ซึ่งทำหน้าที่สนองความต้องการ ความมุ่งหมายของโรงเรียนประเภทนั้น ๆ ในการจัดหรือการบริหารโรงเรียนก็ตามจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงความต้องการของสังคมและของแต่ละบุคคลประกอบกัน ทั้งนี้เพื่อว่า โรงเรียนจะได้ทำหน้าที่ของตนให้เหมาะสมเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษาในชุมชน

บัญชากร แก้วสอง และสุภา ไยเมือง (2546 : 25-30). การศึกษากระบวนการที่เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตของชุมชน โดยพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถพื้นฐานในการดำรงชีวิตและเลี้ยงชีพ รู้จักใช้และคิดค้นเทคโนโลยี ฝึกให้มีทักษะในการจัดการ ในการแก้ปัญหา สภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งพัฒนาสติปัญญาของบุคคลในด้านการคิด การจำ จินตนาการ และการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ ให้มีสำนึกทางจริยธรรมเข้าใจคุณค่าของชีวิต ธรรมชาติ และสติปัญญาซึ่งความรู้ ความสามารถและคุณธรรมของปัจเจกบุคคลที่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับชุมชนนี้ จะมีผลที่ส่งกลับมาพัฒนาชีวิต สภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน ทำให้ชุมชนมีสมาชิกที่มีคุณภาพ ประกอบกับโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบของชุมชน และความสัมพันธ์เชิงสังคม รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ

ชุมชนมีโอกาสแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กันอย่างกว้างขวางเป็นการเพิ่มพูนความรู้ต่าง ๆ มาก ทักษะที่จะก่อให้เกิดการสั่งสมและพัฒนาเป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาของชุมชน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตหรือการศึกษาแบบนี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาของชุมชนในทุกด้าน เพราะมีลักษณะบูรณาการหรือเป็นองค์รวมทำหน้าที่เชื่อมโยงบุคคล ชุมชนให้สอดคล้องกับธรรมชาติและเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี นิเวศวิทยา พิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม ทำให้ชุมชนเกิดความเป็นปึกแผ่นทั้งยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือการขัดเกลาทางสังคม (Transmission of culture/Socialization function) ของชุมชน เพื่อสร้างสมาชิกใหม่ให้ชุมชน ให้มีความสามารถสติปัญญาในการดำรงชีวิตและประกอบ

อาชีพให้สอดคล้องกับค่านิยมและเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนให้ต่อเนื่อง ตามสภาพความต้องการของชุมชน

ในด้านโรงเรียนกับการศึกษาในชุมชน ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม ครอบครั้ว วัด และชุมชนจะเป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายในชุมชน แตกต่างไปจากปัจจุบันนี้ที่โรงเรียนเป็นแหล่งความรู้เพียงแหล่งเดียวที่รัฐให้ความสำคัญและมอบหน้าที่ให้จัดการศึกษา โดยการสนับสนุนส่งเสริมและให้สิทธิในฐานะที่เป็นหน่วยงานของทางราชการ ที่มีหน้าที่และความชอบธรรมในการจัดการศึกษาซึ่งทำให้เกิดผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

ผู้วิจัยจึงสรุปผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขั้นพื้นฐานเพื่อที่จะอธิบายถึงการมีส่วนร่วมชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในความหมายที่ว่า เป็นการจัดการศึกษาที่ประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการร่วมดำเนินการ ในการร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการขั้นพื้นฐาน และการมีสิทธิร่วมรับประโยชน์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนัยที่เป็นการเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม โดยความหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะวิเคราะห์นี้หมายถึง การจัดการศึกษาเบื้องต้นเพื่อเตรียมคนให้มีความรู้ความสามารถที่จะเข้าสู่สังคมได้อย่างดี เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยหากเป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน จะศึกษาที่การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับเดิม หรือการจัดการศึกษาประชาบาลหรือการจัดการศึกษาภาคบังคับที่จัดให้คนส่วนใหญ่ของประเทศ รวมถึงการจัดการขยายโอกาสทางการศึกษาปัจจุบัน ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศและมีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจากการศึกษาแบบดั้งเดิมก่อนระบบโรงเรียน การศึกษาประชาบาลจนมาเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน

7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้

สมชัย วรากุลนุรักษ์ (2545) ศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการเพื่อพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ เพื่อศึกษา ผลลัพธ์ ปัญหา อุปสรรค และรูปแบบในการดำเนินงานที่เกิดจากการนำระบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ไปใช้ในสถานประกอบการ และเพื่อสรุปนำระบบศูนย์การเรียนรู้ และแนวทางการขยายผลโดยศึกษาจากสถานประกอบการ ผลการวิจัย พบว่า การจัดการศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการประกอบด้วย องค์ประกอบการดำเนินงานที่สัมพันธ์ต่อกันคือ การวิเคราะห์ความต้องการในการจัดศูนย์การเรียนรู้ การจัดหาทรัพยากรความรู้ การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ การสื่อสารประสานงาน และการให้บริการผู้เรียน การส่งเสริมการเรียนรู้ การติดตามผลการดำเนินงาน การรายงานผลและ

เชื่อมโยงการเรียนรู้ ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีรูปแบบการดำเนินงานที่สถานประกอบการนำมาใช้ เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายในการเรียนรู้รวมทั้งผลการนำระบบไปใช้ในสถานประกอบการได้ พบว่า พนักงานเกิดการเรียนรู้ มีความพึงพอใจและเห็นถึงประโยชน์ของการเรียนรู้ด้วยตนเองจาก ศูนย์การเรียนรู้

พจนีย์ สวัสดิ์รัตน์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการ เรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การวิจัยในครั้งนี้มีลักษณะวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ศึกษารวบรวมองค์ ความรู้ สัมภาษณ์เชิงลึก สังเกต ร่วมลงมือปฏิบัติกับกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนในกลุ่มต่าง ๆ มีการจดบันทึกผลการเรียนรู้ การเก็บรวบรวมข้อมูล มีการสัมภาษณ์ประวัติหมู่บ้านจากภูมิปัญญา ท้องถิ่น และร่วมกันจัดเวทีบ้าน เพื่อศึกษาความต้องการที่แท้จริงก่อนการจัดกิจกรรมที่เกิด กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ซึ่งผลการจัดเวทีชาวบ้าน ปรากฏว่าสามารถจัดกลุ่มได้ จำนวน 9 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มทอผ้าจากการย้อมสีจากธรรมชาติ กลุ่มกรอบรูปจากไม้สัก กลุ่มเยาวชน กลุ่มดนตรีไทย กลุ่มศิลปวัฒนธรรม กลุ่มสมุนไพร กลุ่มทอพรหมเช็ดเท้า กลุ่มสร้างปราสาท และ กลุ่มจักสาน ซึ่งในการดำเนินงานมีผลการจัดเวทีชาวบ้านดังนี้

1. กลุ่มที่มีความก้าวหน้ามาก ได้แก่กลุ่มทอผ้าจากการย้อมสีจากธรรมชาติ กลุ่ม กรอบรูปจากไม้สักจะพบว่ามีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการแบ่งบทบาทที่ชัดเจน นำจุดเด่นที่เป็นภูมิ ปัญญาของกลุ่มมาใช้ รวมทั้งมีการวางเป้าหมายของกลุ่ม มีจุดรวมใจในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถผลักดันให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไปได้

2. กลุ่มที่มีความก้าวหน้าระดับปานกลาง ได้แก่กลุ่มเยาวชน กลุ่มดนตรีไทยจะ พบว่ากลุ่มค่อย ๆ ก่อตัว โดยมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เป็นความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มจึงได้มีการ ประสานงานกับครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีกลุ่มที่เข้มแข็งเป็นที่เลี้ยง ให้คำปรึกษา ยังไม่มีการวางเป้าหมายของกลุ่ม และจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

กลุ่มที่มีความก้าวหน้าระดับพอใช้ ได้แก่กลุ่มศิลปวัฒนธรรม กลุ่มสมุนไพร กลุ่ม ทอพรหมเช็ดเท้า กลุ่มสร้างปราสาท และกลุ่มจักสาน พบว่ากลุ่มเหล่านี้มีปัญหาในการรวมกลุ่ม ไม่มี ผู้นำกลุ่ม มีปัญหาด้านสุขภาพของสมาชิกกลุ่ม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ไม่เป็นไปตามความ ต้องการ

จากการศึกษาและพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต บ้านหนองปิ้งไก่ เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ไป ศึกษาและพัฒนาไปในกิจกรรมในกลุ่ม พัฒนาอาชีพต่าง ๆ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลาย พบว่า การจัดกิจกรรมใด ๆ ควรเกิดจากการทำเวทีชาวบ้านให้บ่อยครั้ง ศึกษาความต้องการที่แท้จริงและเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

1. กลุ่มเป้าหมายต้องเป็นทุกคนในชุมชน เช่น เด็ก เยาวชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุ เพื่อว่าแต่ละกลุ่มมีสมาชิกที่หลากหลายจะทำให้เกิดการบ่มเพาะต้นกล้ารักในอาชีพ ศิลปะ รักท้องถิ่นของชุมชน และยังทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างวัย เชื่อมสายใยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนยังสามารถช่วยเหลือกลุ่มในการจัดทำบัญชี การใช้เทคโนโลยี ทำให้ทุกคนในศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสุขในการทำงาน มีคุณค่าในกลุ่ม ชีวิตมีความหมาย

2. ครูผู้ให้คำแนะนำ (Facilitator) ซึ่งทำหน้าที่ให้คำแนะนำในทุกเรื่องของผู้เรียน มีความคุ้นเคย เข้าใจผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ดูแลและช่วยเหลือผู้เรียนในทุกคำตอบที่อยากรู้ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใฝ่เรียน พร้อมทั้งทั้งต้องมีส่วนร่วมเรียนรู้ร่วมกับทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมาย

3. การจัดกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจน กลุ่มมีการวางแผนการดำเนินงาน ครูประสานต่อยอด และมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมต้องหลากหลาย ไม่ยึดติดกับอาคารสถานที่ กิจกรรมที่ดีต้องเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ได้ในวิถีชีวิต

4. ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มและส่งเสริมการพัฒนาไปสู่แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนโดยสามารถส่งเสริมในลักษณะ ดังนี้

4.1 ส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคล โดยการพูดคุย ชวนคิด นำสื่อวิทัศน์มาให้ชม ร่วมคิด ปรัชญาหรือ สร้างกระบวนการ “คิดเป็น” ให้แก่ผู้เรียน

4.2 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม เครือข่ายอาชีพเดียวกัน

4.3 การจัดไปศึกษาดูงาน โดยมีการวางแผนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบร่วมกัน

4.4 มีการบันทึกผลการเรียนร่วมกันระหว่างครูและผู้เรียนเพื่อการวิเคราะห์ร่วมกัน

5. หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีการทำงานเชิงบูรณาการ (Integration) ทุกภารกิจเป็นหน้าที่ของทุกหน่วยงาน ซึ่งอาจมิใช่หน้าที่โดยตรง แต่ควรมีการประสาน ส่งต่อ กิจกรรมใดที่ก็ตามที่เกินกำลังความสามารถ มีประสานภาคีเครือข่ายร่วมด้วยช่วยกันพัฒนากลุ่มให้

มีการเรียนรู้ ซึ่งมีต้องรอว่าไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานของตนเอง แต่อย่างไรจึงจะประสานประโยชน์ต่อชาวบ้านให้เกิดสูงสุด

ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ควรมีการจัดกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เติมเต็มการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เป็นการเสริมฐานคิดให้มีความมั่นคง และยังประโยชน์ต่อการศึกษาด้วย จะทำให้ชีวิตมีความหมายในการศึกษาอย่างแท้จริง

พานัน กนกวังศ์วัฒน์ (2551) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาลโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาลและเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาล

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน มีปัญหาที่สำคัญ 8 ประเด็น ประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้วิจัยเลือกมาเป็นต้นแบบในการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาล

2. รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาลมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ

2.1 ด้านโครงสร้างของศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้และการกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงาน

2.2 ด้านกระบวนการทำงานของศูนย์การเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน ได้แก่

2.2.1 การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

2.2.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำเครือข่ายชุมชน

2.2.3 การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงได้ง่าย

2.2.4 การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพ

2.2.5 การเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของชุมชน

3. ประสิทธิภาพของรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาล จากประเด็นต้นแบบอยู่ในระดับดีขึ้นไป ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 4 ประการ คือ

3.1 ผู้บริหารได้ให้การสนับสนุนทั้งสถานที่และงบประมาณ

3.2 ผู้เรียนมีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้และมีวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3.3 คุณค่าของความรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

3.4 รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ได้มีการปรับเปลี่ยนตามความต้องการของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

นันทวัน เรืองอร่าม (2554) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน โดยมี วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียนและเพื่อประเมินรับรองรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน ประกอบด้วย ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ กลยุทธ์ของศูนย์ บทบาทหน้าที่ของศูนย์ กลุ่มเป้าหมายที่มาใช้บริการศูนย์ฯ การประกันคุณภาพศูนย์ฯ กระบวนการทำงานของศูนย์ฯ การติดตามและประเมินผลศูนย์ฯ 2) ประสิทธิภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน 2.1) ประเมินจากแบบสอบถามพบว่า ผู้รับบริการมีความคิดเห็นว่าการกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการในศูนย์ฯ ตอบสนองต่อความต้องการและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคลในระดับมากที่สุด และคณะทำงานศูนย์ฯมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในการดำเนินงานการจัดกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการในศูนย์ฯ อยู่ในระดับมากที่สุด 2.2) ประเมินจากการสัมภาษณ์ผู้รับบริการ พบว่าผู้รับบริการ ได้รับทักษะความรู้ที่ตรงกับความต้องการของตนเอง ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้นและมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้รับบริการด้วยตนเอง 3) ผลการประเมินรับรองรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินให้มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด

มานิตย์ ชาชีโย (2555: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโสมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่ง ตำบลบ้านคู้ อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด มีความสำคัญในการเรียนรู้ การปลูกฝังในงานและอาชีพ และยังเป็นการสร้างเครือข่ายในระดับท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดซึ่งงานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) สร้างและประเมินความเหมาะสม 2) ทดลองใช้ 3) ประเมิน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพในกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเด็กและเยาวชน ในหมู่บ้านเหล่าลิ่งจำนวน 50 คน และทดลองใช้และประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากผู้ปกครองและเด็กและเยาวชนบ้านเหล่าลิ่ง จำนวน 40 คน กำหนดตัวอย่างและโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามกลุ่มผู้นำ โดยใช้เกณฑ์ บุคคลผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant Person)

ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้ “รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโสมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่ง” คือ LING MODEL ซึ่งประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ (Learning) โดยการปรับแนวคิด สาธิตให้ดู เรียนรู้ชุมชนอื่น นำมาปฏิบัติพัฒนาต่อยอด 2) การค้นหาความถนัด (Individual) โดยการเรียนรู้สิ่งเดิม เสริมสร้างสิ่งใหม่ 3) การสร้างเครือข่าย (Network) การพัฒนาต่อยอดความรู้ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 4) การปลูกฝัง (Grow) การเรียนรู้พื้นฐานวิถีชุมชน บนความพอเพียงโดยสรุป รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโสมลูกหลาน

บ้านเหล่าลิ่งทำให้กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มเด็กและเยาวชน เกิดความรู้ความถนัดและสามารถสร้างเครือข่าย และการปลูกฝังรากฐานวิถีชีวิตในชุมชน และสามารถใช้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริงก่อให้เกิดความสำคัญของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าลิ่งซึ่งจะเป็นประโยชน์ที่จะพัฒนาความยั่งยืนในชุมชนต่อไป

7.4 งานวิจัยในต่างประเทศ

เดเรล (Deryl, 1995) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของพนักงานในการเข้าร่วมโครงการการเรียนรู้ในสถานประกอบการ ซึ่งพบว่าปัจจัยด้านครอบครัว กลุ่มเพื่อน ระดับการศึกษา สภาพทางสังคม รวมทั้งระดับตำแหน่งงานและโอกาสในการเข้าร่วมโครงการจะมีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของพนักงาน

คานู (Kanun, 1996) ได้วิจัยเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของคุณป้ามีลี เรื่อง การเรียนรู้ทางชาติพันธุ์วรรณนาของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมืองนิวเจอร์ซีย์ ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบการเรียนรู้ที่นั่น คือ การช่วยปรับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงบรรยากาศในห้องเรียน ครู นักเรียนที่มีความรัก ความอบอุ่น ผู้ปกครอง ผู้คนในชุมชน มีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และสิ่งสำคัญจะต้องได้รับความช่วยเหลือระหว่างบ้าน โรงเรียนและชุมชน

อิซุมิ (Ishumi, 1982: 65-75) ได้ศึกษาถึงศูนย์บริการชุมชน (Community Center) ในประเทศแทนซาเนีย เกิดขึ้นในระหว่างที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยใช้เป็นศูนย์จัดกิจกรรมบันเทิงแก่ทหารที่ผ่านสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์เป็นศูนย์บริการให้ความรู้ด้านอนามัยพื้นฐาน ให้การเลี้ยงดูลูก สอนการอ่านออกเขียนได้ ส่งเสริมการจัดคณะกรรมกรหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและจัดตั้งศูนย์ผลิตเอกสาร ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 รัฐบาลแทนซาเนียได้เปลี่ยนรูปแบบการจัด โดยจัดให้มีศูนย์บริการชุมชน 2 แห่ง ต่อหนึ่งอำเภอและจัดกิจกรรมสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น มีการทำวิจัยเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมโปรแกรมการศึกษาที่เหมาะสม ในปัจจุบันได้รับเงินช่วยเหลือจากธนาคารโลกจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Education Center) สามารถให้ความรู้พื้นฐานแก่คนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ สร้างอาคารอำนวยความสะดวกเพื่อจัดกิจกรรม เช่น ศาลาประชาคม ห้องสมุด ห้องฝึกงาน ห้องอเนกประสงค์สำหรับกิจกรรมต่างๆ และสำนักงานทั่วไป

วัตส์ (Watts, 1990: 181-195) ศูนย์การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา (Community Center) ของอังกฤษ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1977 เพื่อดำเนินงานพัฒนาชุมชน จัดฝึกอบรม วิจัยและเผยแพร่การศึกษานอกโรงเรียน ชุมชน จัดฝึกอบรม วิจัยและเผยแพร่การศึกษานอกโรงเรียน โดยดำเนินการในลักษณะโครงการจัดประชุมสัมมนาเพื่อช่วยเหลือผู้ดำเนินงาน ด้านพัฒนาชุมชนจัดความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำงานประสานงานกับองค์กรภาครัฐ เอกชน

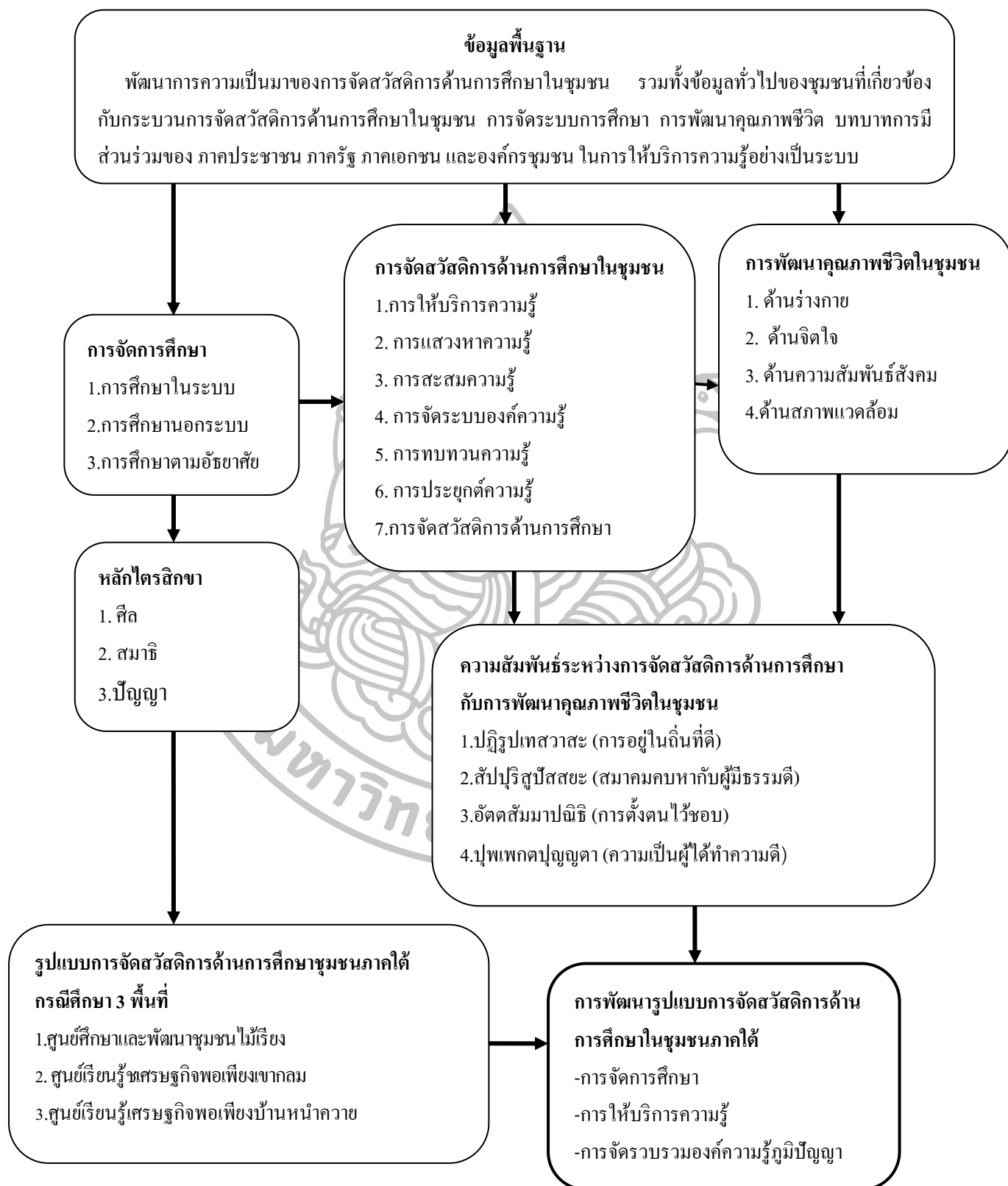
มหาวิทยาลัย มูลนิธิต่างๆ เพื่อหาแนวทางพัฒนาชุมชนของประเทศและต่างประเทศ โดยการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน

สติเฟิน (Steven, 1998) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายขายในสถานประกอบการต่าง ๆ ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องช่วยสอน พบว่า การให้บริการทางด้านเทคโนโลยีมาประยุกต์ในการเรียนการสอนดังกล่าว มีผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้โดยตรงซึ่ง Weston (1994) พบว่าการจัดโครงการเรียนรู้ในสถานประกอบการโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนนั้น มีผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของระดับการเรียนรู้ ระดับผลผลิต และผลการปฏิบัติงานของพนักงาน

โกลด์ (Gold, 2000, 295) ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครองและนักศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างการอ่านออกเขียนได้และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้นการสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ดังนี้ ในด้านการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้พบว่า การให้บริการชุมชนในการจัดกิจกรรม บุคลากรมีจำนวนน้อย ขาดการประสานงานระหว่างศูนย์การเรียนรู้กับชุมชน ขาดงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และปัญหาต่างๆของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนยังไม่ได้รับการแก้ไขซึ่งการพัฒนาารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดูแลรักษา โดยการระดมความคิด ระดมกำลังและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตามข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ที่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไป

8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

รูปที่ 4 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) จากกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ สังคมในชุมชน เป็นการใช้วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีจากรากฐาน (Grounded Theory) จึงเป็น สิ่งจำเป็นของการศึกษาวิธีวิทยาแบบนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ พฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จะต้องเข้าใจถึงกระบวนการที่บุคคลให้ความหมาย (Meaning) ต่อสิ่งนั้นเสียก่อน ทั้งนี้เพราะความเข้าใจต่อการให้ความหมายของคนจะทำให้ ความสามารถอธิบายถึงความคิดและพฤติกรรมของคนเหล่านี้ได้ (นภาพรณี หะวานนท์, 2539 : 102)

เงื่อนไขสำคัญของผู้ศึกษาคือจะต้องทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งว่า ปรัชญาการค้นทาง สังคมที่ศึกษานั้นเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างไร ด้วยเหตุนี้ วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงมุ่งเน้นการเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลอันหลากหลาย และเชื่อมโยงโม นทัศน์จากข้อมูลต่าง ๆ ให้เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีสำหรับอธิบายหรือคาดทำนายปรากฏการณ์ทาง สังคมที่ทำการศึกษาอันได้แก่ การใช้กรณีศึกษา การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การ สทนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดมสมอง โดยเลือกใช้กระบวนการวิเคราะห์ที่ ข้อมูลควบคู่กับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่นการถอดบทเรียน การวิเคราะห์คำบอกเล่า การ วิเคราะห์เนื้อหา การใช้แผนที่ความคิด ปฏิทินเวลา ผังประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์ สถานการณ์ การใช้ตารางตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงซ้อน โดยให้ความสำคัญต่อมุมมองของผู้ให้ ข้อมูล ซึ่งถือเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์หรืออยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิง คุณภาพ

หลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์ข้อมูล คือการมองภาพแบบองค์ รวม การอธิบายเงื่อนไข ตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของปรากฏการณ์ การนำเอา ทัศนะของผู้ให้ข้อมูลมาอธิบายปรากฏการณ์ อาจใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป หรือการ วิเคราะห์เนื้อหา การถ่ายโอนผลการวิจัย การฟังพากับเกณฑ์อื่น และการยืนยันผลนำผู้ข้อมูล

หลากหลายจากกรณีศึกษาที่แตกต่างกัน (Negative Case) ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย (1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน (3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน (4) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน โดยผู้วิจัยได้การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย (1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน (3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน (4) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน เป็นต้น

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่กรณีศึกษาด้านรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคัญ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดลำดับประเด็นที่สำคัญ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 3.1. การเลือกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
- 3.2. ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย
- 3.3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ
- 3.5. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
- 3.6. การควบคุมคุณภาพงานวิจัยเชิงคุณภาพ
- 3.7. การจัดระบบข้อมูลผลการศึกษา
- 3.8. การอภิปรายผลและการนำเสนอข้อมูลผลการศึกษา

3.1 การเลือกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาพหุเทศะกรณีศึกษา (Multisite Multi-case) โดยทำการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาภาคสนามในครั้งนี้ จากข้อมูลที่ขึ้นบัญชีรายชื่อในทำเนียบกลุ่ม ชุมชน และองค์กรประชาชนที่มีศักยภาพเป็นต้นแบบศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) จากศูนย์คุณธรรมและเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเทิดไท้ 80 พรรษา มหาราช ในจำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จากจำนวนทั้ง 7

ภูมิภาคของประเทศไทย ที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2550 เป็นต้นมา และพบว่าศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมที่ขึ้นบัญชีมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงต่อการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมในภาคใต้ ซึ่งในครั้งนี้อย่างเลือกพื้นที่กรณีศึกษาด้านรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ ดังต่อไปนี้

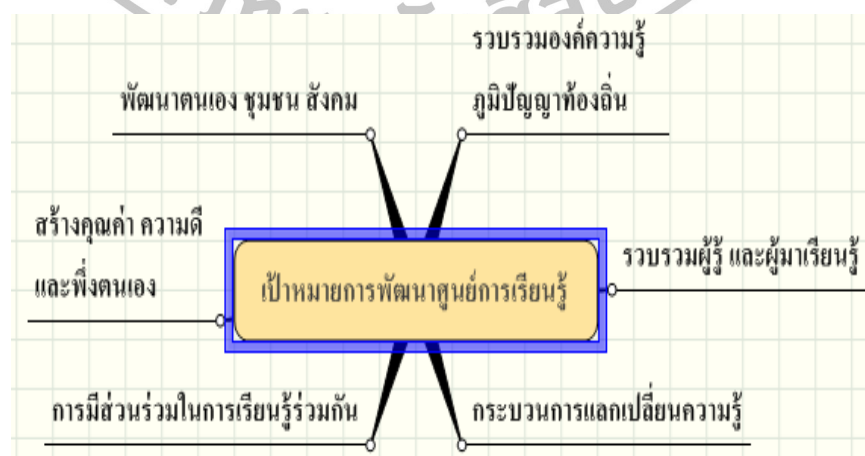
กรณีศึกษาพื้นที่ 1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยมูลเหตุจูงใจในการศึกษาครั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่เปิดปรากฏการณ์การรวมกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางพารา ที่ประสบปัญหาจากวิกฤติราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ กลุ่มแกนนำในชุมชนบ้านไม้เรียง ได้รวมกลุ่มกันเรียนรู้ศึกษาเรียนรู้เพื่อหาทางออกของปัญหา ด้วยการเริ่มต้นจากการวางแผนอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ในครอบครัว มีการจัดตั้งสภาผู้นำชุมชน เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ“การใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนจนกระทั่งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้บริการความรู้ผู้พึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน เพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหายางพาราค่าจัดตั้งโรงงานแปรรูปยางพารา เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยง ยมมนา ซึ่งรวมกลุ่มอาชีพ ยางพารา ไม้ผล ประมง และนาข้าว รวมกันเพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนเพื่อเป็นสถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง (ประยงค์ ธรรมรงค์ , 2556)

กรณีศึกษาพื้นที่ 2 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ด้วยมูลเหตุจูงใจในการศึกษาครั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่เปิดปรากฏการณ์การรวมกลุ่มเกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกดขี่ราคาสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง เพื่อค้นหาทางออกของปัญหากลุ่มแกนนำในชุมชนบ้านเขากลม จึงได้มีการจัดการความรู้ด้วยการสืบค้นภูมิปัญญาโบราณจำนวน 25 ชุดความรู้ พัฒนาชุดความรู้เป็นเครือข่ายอาชีพเน้นการพึ่งพิงพึ่งพาแลกเปลี่ยนและขยายสมาชิกเพิ่มขึ้น ในเรื่องมาจนเป็นที่ยอมรับเป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาอาชีพเลี้ยงสัตว์ กระทั่งในปี 2549 เป็นต้นมาได้รับรางวัลคัดเลือกเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทำประโยชน์เพื่อแผ่นดิน ปัจจุบันการเจริญเติบโตของกลุ่มมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้เวทีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถ่ายทอดความรู้และแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มดังกล่าวได้ ซึ่งพบว่ามิจัจฉัยที่ทำให้เกษตรกรเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเพื่อเข้าสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้การถ่ายทอดความรู้ของโรงเรียนชีวิตบนรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(สวงน มงคลศรีพันธ์ ,2556)

กรณีศึกษาพื้นที่ 3 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ด้วยมูลเหตุจูงใจในการศึกษาครั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่เปิดปรากฏการณ์จากสมาชิกครอบครัวเกษตรกรชาวสวนยางพารา ประสบปัญหาในหนี้สินการผลิต จึงได้ปรึกษาหารือกันภายใน

ครอบครัวเพื่อหาหนทางออกในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนกระทั่งเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลภายในครอบครัว และบุคคลรอบข้าง ยึดถือหลักศาสนา ศีล 5 ด้วยความตั้งมั่น และยึดถือสัมมาอาชีพแบบพอเพียง และได้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในความพอดีพอกิน พอประมาณ อย่างพอกพอใจ แบบพอเพียงมาตลอด จากการที่ได้เลือกเรียนทางสายเกษตร และมีอาชีพเป็นครู โดยการยึดถือตนเองเป็นแบบอย่างในการสอนบุตร และผู้อื่น ทำให้บ้าน ครอบครัว และบุคคลรอบข้างยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่น ศึกษาเรียนรู้ดูงานได้ในการดำเนินกิจกรรมโครงการชีวิตวิถีสำหรับสอนทายาทและลูกหลานเกษตรกร(วิรัตน์ กาญจนพรหม,2556)

3.1.1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในภาคใต้ โดยศึกษาจากหนังสือ เอกสาร และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (Internet) รวมทั้งได้ติดต่อประสานข้อมูลอื่นๆ จากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทเกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดิน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับวิสาหกิจชุมชน สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) เป็นต้น ซึ่งมีส่วนช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่าง ภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกระบวนการจัดการศึกษา การจัดหาสถานที่และแหล่งเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพผู้นำและผู้รู้ในท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณในรูปสื่อ วัสดุ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีที่เหมาะสม การส่งเสริมบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างคุณค่า ความดี การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันกันในชุมชน

รูปที่ 5 แสดงภาพเป้าหมายการจัดตั้งและการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้
ที่มา ผู้วิจัย

3.1.2. ตรวจสอบรายชื่อพื้นที่ในการศึกษาภาคสนามในครั้งนี้ จากข้อมูลที่ขึ้นบัญชีรายชื่อ ในทำเนียบกลุ่ม ชุมชนและองค์กรประชาชนที่มีศักยภาพเป็นต้นแบบศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) จากศูนย์คุณธรรมและเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเกิดให้ 80 พรรษา มหาราชฯ ในจำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จาก จำนวนทั้ง 7 ภูมิภาคของประเทศไทย ที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ตั้งแต่ปีพ.ศ 2550 เป็นต้นมา และพบว่าศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมที่ขึ้นบัญชีมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ เชื่อมโยงต่อการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และ ตามอัธยาศัย อย่างสมบูรณ์ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ,2551)

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมแบ่งตามจำนวน 7 ภูมิภาคของประเทศไทย

ภาค	จังหวัด	ศูนย์	หมายเหตุ
เหนือ	17	17	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	19	21	สกลนคร 2 ศูนย์ และบุรีรัมย์ 2 ศูนย์
กลาง	9	9	
ตะวันตก	8	8	
ตะวันออก	9	9	
ใต้	14	17	นครศรีธรรมราช 3 ศูนย์
รวม	76	80	

ที่มา ทำเนียบข้อมูลศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม

จากตารางพบว่าในพื้นที่ภาคเหนือจำนวน 17 จังหวัด จำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จำนวน 17 ศูนย์ พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 19 จังหวัด จำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จำนวน 21 ศูนย์ (จากจังหวัดสกลนคร 2 ศูนย์ และจังหวัดบุรีรัมย์ 2 ศูนย์) พื้นที่ภาคกลางจำนวน 9 จังหวัด จำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จำนวน 9 ศูนย์ พื้นที่ภาคตะวันตกจำนวน 8 จังหวัด จำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จำนวน 8 ศูนย์ พื้นที่ภาคใต้จำนวน 14 จังหวัด จำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จำนวน 17 ศูนย์ (จากจังหวัดนครศรีธรรมราช 3 ศูนย์)รวมจำนวนทั้งหมด 76 จังหวัด ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมทั้งหมดจำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกข้อมูลจากบัญชีรายชื่อในการทำเนียบกลุ่ม ชุมชนและองค์กรประชาชนที่มีศักยภาพเป็นต้นแบบศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ในพื้นที่ภาคใต้จำนวน 14 จังหวัดจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จำนวน 18 ศูนย์ ดัง ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมแบ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย

ที่	จังหวัด	ชื่อกลุ่ม / ชุมชน	สถานที่ติดต่อ	ชื่อผู้นำชุมชน/ โทรศัพท์	กิจกรรมเด่น
			ที่อยู่		
1	ชุมพร	ชุมชนละแม	206 ม. 16 ต.ละแม อ.ละแม	นายทวีวัฒน์ เครือข่าย	-ทำปุ๋ยชีวภาพ -จัดศูนย์รวบรวมองค์ความรู้ ท้องถิ่น -ทำการเกษตรยั่งยืน กลุ่มปลูกต้นไม้ใช้หนี้
2	ระนอง	วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์สตรีบ้าน บางกุ้ง	77/5 หมู่.6 ต.น้ำจืด อ.กระบุรี	คุณดวงใจ สยามพร	-สหกรณ์ออมทรัพย์ -น้ำพริกเครื่องแกง
3	สุราษฎร์ ธานี	สหกรณ์เครดิตยู เนียนศรีทราธรรม (กลุ่มจักสานกระจูด บ้านท่าสะท้อน)	หมู่ 6 ต.ท่าสะท้อน อ.พุนพิน	คุณปรีชา แดงมา	-หัตถกรรมพื้นบ้านกระจูด -ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกระจูด
4	กระบี่	ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เขากลม	ตำบลหนอง ทะเล อำเภอ เมือง	นายสงวน มงคล ศรี พันเลิศ	- โรงเรียนชีวิตบนฐานรากของ ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง - การจัดองค์ความรู้ เป็นศูนย์ การเรียนรู้

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมแบ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย (ต่อ)

ที่	จังหวัด	ชื่อกลุ่ม / ชุมชน	สถานที่ติดต่อ	ชื่อผู้นำชุมชน/ โทรศัพท์	กิจกรรมเด่น
			ที่อยู่		
5	นครศรีธรรมราช	ศูนย์ศึกษาและ พัฒนาชุมชนไม้ เรียง	ต.ไม้เรียง อ.ฉวาง	นายประยงค์ รณรงค์ 081-258-9432	-สถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง -สภาผู้นำชุมชน -ธนาคารหมู่บ้าน -โรงงานแปรรูปยางพารา -แผนแม่บทชุมชน -กระบวนการเรียนรู้ -โรงเรียนมังคุด -เครือข่ายยมนา -มหาวิทยาลัยชีวิต
		ชุมชนคีรีวง	ต.กำโลน อ.ลานสกา	นายวิรัตน์ รัตนโชติ 089-9086-427	-กลุ่มออมทรัพย์ -การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ -กลุ่มอาชีพ -กลุ่มสมุนไพร -กลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ
		ชุมชนคอนคา	ต.ทอนหงส์ อ.พรหมคีรี	นายวิโรจน์ คงปัญญา 089-872-3368	-กลุ่มออมทรัพย์ -โรงงานผลิตแป้งขนมจีน -กองทุนสวัสดิการชุมชน
		ชุมชนกรุงชิง	ต.กรุงชิง อ.นบพิตำ	นางรุ่งไพลิน รอดบุญ	-กลุ่มอาชีพ -กลุ่มกล้วยไข่บ้าน -สวนสมรม -กลุ่มเลี้ยงผึ้ง -กลุ่มนวดแผนไทย -การท่องเที่ยวเชิงการเกษตร
6	พังงา	ศูนย์วิสาหกิจ ชุมชนตำบลลำภี	ม.7 ต.ลำภี อ.ท้าย เหมือง	นายสมาน ทองเทือก 086-283-8953	-ร้านค้าสวัสดิการ -สนับสนุนด้านอาชีพ -จัดตั้งกลุ่มอาชีพ -สนับสนุนวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมแบ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย (ต่อ)

ที่	จังหวัด	ชื่อกลุ่ม / ชุมชน	สถานที่ติดต่อ	ชื่อผู้นำชุมชน/ โทรศัพท์	กิจกรรมเด่น
			ที่อยู่		
7	ภูเก็ต	ชุมชนบางโรง	ต.ป่าคลอก อ.ถลาง	นายจิระศักดิ์ ทอทิพย์ 081-892-9204	- กลุ่มออมทรัพย์อิสลาม - การท่องเที่ยวเกษตร - กองทุนซากาต (กองทุนสวัสดิการอิสลาม)
8	ตรัง	ชุมชนบ้านหน้า ควาย	107/1 หมู่ 12 ตำบลนาท่าม เหนือ อ.เมือง จ.ตรัง	นางจำเนียร กาญจนพรหม	- สถาบันการสอนการเกษตร สำหรับลูกหลานเกษตรกร - ชุมชนชีววิถี - การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ - ระบบนิเวศวิทยาและ สิ่งแวดล้อม - ศูนย์เรียนรู้ของเยาวชน
9	สตูล	ชุมชนตำบลควน โพธิ์	หมู่ 2 ต.ควน โพธิ์ อ.เมือง	นายสายัณห์ ศรีน้อย 089-978-5324	- ธนาคารชุมชนระบบอิสลาม - โรงงานอิฐบล็อก - สถานีวิทยุชุมชน FM.106.25 MHz - กองทุนสวัสดิการชุมชน - โครงการฟื้นฟูไร่ร้าง
10	พัทลุง	เครือข่ายกองทุน สวัสดิการชุมชน จังหวัดพัทลุง	ต.รั้วเมือง อ. เมือง	นางมณฑิชา พลอยคำ 084-190-4499	- สภาวิสาหกิจชุมชน - ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด - กองทุนสวัสดิการชุมชน จังหวัดพัทลุง
11	สงขลา	ศูนย์เรียนรู้กองทุน กลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเปียวะ	ต.คลองเปียวะ อ.จะนะ	นายอัมพร ด้วงปาน	- กลุ่มออมทรัพย์ - แผนแม่บทชุมชน - การบริหารจัดการเครือข่าย - กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
12	ปัตตานี	ชุมชนละหาร	ต.ละหาร อ.สายบุรี	นายดลยา สาละแม	- ร้านค้าชุมชน - ศูนย์สาธิตการตลาด - สวัสดิการกลุ่มออมทรัพย์ - อนุรักษ์ลุ่มน้ำสายบุรี

ตารางที่ 2 แสดงรายชื่อจำนวนศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมแบ่งในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย (ต่อ)

ที่	จังหวัด	ชื่อกลุ่ม / ชุมชน	สถานที่ติดต่อ	ชื่อผู้นำชุมชน/ โทรศัพท์	กิจกรรมเด่น
			ที่อยู่		
13	ยะลา	ศูนย์เพื่อการเรียนรู้ ตำบลท่าสาป	27 หมู่ 2 ต.ท่า สาป อ.เมือง	นายอับลดา ชิ บากา	-โครงการฟาร์มเลี้ยงแพะ -โครงการสหกรณ์ชุมชนอัลฟูด้า -ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบุรุลสุตา บ้านท่าสาป -กลุ่มแม่บ้านทำส้มแขกแช่อิ่ม
14	นราธิวาส	ชุมชนยิงอ	ต.ยิงอ อ.ยิงอ	นายชาญศักดิ์ หะยีมามะ	-เตาประหยัดพลังงาน

ที่มา ทำเนียบศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่กรณีศึกษาด้านรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มดาหุ่ย ตำบลกรูชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากเหตุผลคือทั้ง 4 พื้นที่ได้มีการเป็นพื้นที่มีการก่อตัวในช่วงปี พ.ศ 2540 เป็นต้นมา จากจุดเริ่มต้นจากการที่คนชุมชนได้มีการวางแผนแม่บทชุมชนร่วมกัน เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันในระดับเครือข่ายที่กว้างขึ้นในหลายพื้นที่ มีผู้นำและกลุ่มแกนนำที่ได้รับการยอมรับในสังคม และได้มีการจัดทำหลักสูตรชุดความรู้ท้องถิ่น เป็นต้นแบบที่ถือว่าตามหลักเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ Focus Area Introductory.

ตารางที่ 3 แสดงเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่

ข้อ	เกณฑ์	หลักฐานที่แสดง
1.	พื้นที่เข้าร่วม โครงการศูนย์ เรียนรู้เชิงคุณธรรม ในภาคใต้	ภายในชุมชนมีกลุ่มผู้นำทางธรรมชาติเป็นกลุ่มแกนนำ คนในชุมชนมีความรักสามัคคี สมาชิกในชุมชนโดยส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และมีการสร้างอาชีพเสริม อาชีพรองในชุมชน

ตารางที่ 3 แสดงเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ (ต่อ)

ข้อ	เกณฑ์	หลักฐานที่แสดง
		<p>การขยายเครือข่ายและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายการเรียนรู้วิถีชีวิต ได้รับการส่งเสริมเป็นต้นแบบสร้างผู้นำ องค์กรต้นแบบ ส่งเสริมกิจกรรมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่มีครุภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้</p>
2.	<p>พื้นที่ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้การประยุกต์ใช้แนวคิดตามหลักเศรษฐกิจแบบพอเพียง</p>	<p>ภายในชุมชนมีการจัดการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิถีชีวิตที่หลากหลายแต่ยังมีความรักความสามัคคีที่ปรองดองจัดทำแผนปฏิบัติการในพื้นที่ หมู่บ้าน ชุมชน เช่น แผนชีวิต แผนชุมชน สร้างและขยายเครือข่ายผู้นำ การเปลี่ยนแปลงในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน การจัดเวทีดำเนินการถอดบทเรียน ผู้นำ และสมาชิก เตรียมขยายผลบทเรียนสู่การเรียนรู้แก่ชุมชน ปรับปรุงและพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาวิถีชีวิต</p> <p>ผู้นำในชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีวางตัวเป็นแบบอย่างมีผู้นำในการจัดกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมการเรียนรู้</p> <p>ภายในชุมชน มีการให้บริการความรู้ และผสมผสานความรู้จากทฤษฎีและประสบการณ์ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในระดับ กิจกรรมในครอบครัว กิจกรรมระดับชุมชน กิจกรรมในระดับเครือข่าย</p>

ตารางที่ 3 แสดงเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ (ต่อ)

ข้อ	เกณฑ์	หลักฐานที่แสดง
3.	เป็นพื้นที่ที่มี ต้นทุนทาง สังคม	ภายในชุมชนมีการต้นทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม เป็นต้น
4.	เป็นพื้นที่ที่ ประสบ ผลสำเร็จเป็น แบบอย่างที่ดี	ภายในชุมชนมีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิถีชีวิต ที่หลากหลายแต่ยังมีความรักความสามัคคีที่ปรองดอง จัดทำแผนปฏิบัติ การในพื้นที่ หมู่บ้าน ชุมชน เช่น แผนชีวิต แผนชุมชน เกิดการการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยมีชมรมฝึกอบรมตาม ลักษณะอาชีพ สภาพวิถีชีวิตของตน สร้างและขยายเครือข่ายผู้นำ การ เปลี่ยนแปลงในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

ที่มา ผู้วิจัย

3.1.3 บทบาทของทีมวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีทีมวิจัยที่คอยช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานตลอด
ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล ทีมวิจัยทั้งหมดรวมทั้งผู้วิจัยด้วยมีจำนวน 4 คน ประกอบด้วย
ผู้ช่วยนักวิจัย 3 คน โดยเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานวิจัยในพื้นที่ เป็นนักวิจัยอิสระที่เคย
ผ่านการอบรมเทคนิคการเข้าถึงชุมชนและเทคนิคการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ

การแบ่งบทบาทของทีมวิจัยนั้น ผู้ที่มีบทบาทหลัก คือ ผู้วิจัยที่ทำหน้าที่ในการ
วางแผนเก็บข้อมูล การประสานงานในพื้นที่ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งเลือกผู้เข้าร่วม
ประชุมในเวที แต่ละครั้ง โดยการวางแผนในแต่ละครั้งจะให้ผู้ช่วยนักวิจัยเข้ามีส่วนร่วมในการ
วางแผนด้วย ทั้งนี้ผู้ช่วยนักวิจัยสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี ในส่วนการเก็บ
ข้อมูลในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่มผู้วิจัยจะดำเนินการด้วยตนเอง ส่วนการ
เก็บข้อมูลในรูปแบบการสนทนากลุ่ม การประชุมแบบมีส่วนร่วม นั้น ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนิน
รายการ และ มีผู้ช่วยนักวิจัยทั้งสามคนช่วยในกระบวนการด้วย

บทบาทของผู้ช่วยนักวิจัยในแต่ละช่วง มีหน้าที่ในการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์
และเครื่องมือที่ใช้ในเวที โดยแบ่งบทบาท ดังนี้

ผู้ช่วยนักวิจัยคนที่ 1 ทำหน้าที่ในการลงทะเบียนผู้เข้าร่วมในเวทีต่างๆ

ผู้ช่วยนักวิจัยคนที่ 2 ทำหน้าที่ในการสังเกตการณ์ การจับประเด็น และการจด

บันทึก

ผู้ช่วยนักวิจัยคนที่ 3 ทำหน้าที่ในการถ่ายรูป บันทึกภาพ บันทึกเสียง และอำนวยความสะดวกในการจัดเวที พร้อมกับการประสานการทำงานร่วมกับผู้ดำเนินรายการและผู้วิจัย นอกจากนี้ผู้ช่วยนักวิจัยทั้งสามคนยังทำหน้าที่ในการตรวจสอบประเด็นที่ผู้วิจัยได้เตรียมในการเข้าสู่เวทีแต่ละครั้งว่ามีความครอบคลุมหรือไม่ อย่างไร เพื่อช่วยนักวิจัยในอีกทางหนึ่งด้วย

3.1.4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (Key Informants) แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง

3.1.4.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้
ดังต่อไปนี้

กลุ่มแกนนำ ได้แก่ กลุ่มผู้ก่อตั้งและที่ริเริ่มการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในช่วงแรกดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ ประธานศูนย์การเรียนรู้ รองประธานศูนย์การเรียนรู้ เลขานุการศูนย์การเรียนรู้ จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ รวมจำนวน 9 คน

กลุ่มคณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มผู้ที่ดำเนินงานเอื้ออำนวยความสะดวกและให้บริการด้านการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้จำนวนพื้นที่ละ 5 คน รวมจำนวน 15 คน

กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ ผู้ที่ให้บริการความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่สมาชิกภายใน และบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการความรู้ พื้นที่ละ 3 คน รวมจำนวน 9 คน

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้คอยให้คำปรึกษาแนะนำในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ พื้นที่ละ 3 คน รวมจำนวน 9 คน

3.1.4.2 ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ กลุ่มผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภออำเภอ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการ โรงเรียน รวมจำนวน 15 คน

3.2 ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ช่วง คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้แนวความคิดพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน แนวคิดความสนใจเรื่องสาธารณะในชุมชน พลังชุมชน และทุนทางองค์กรแห่งการเรียนรู้

ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาภายในประเทศ นำสู่กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ความสามารถ เสริมสร้างศักยภาพนำไปสู่ การจัดระบบหรือการจัดการของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายใต้ปรัชญาและกระบวนการที่กำหนดขึ้นซึ่งมาจากวิถีคิด การหาข้อสรุป และลงสู่การปฏิบัติ จึงเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน เพราะวิธีการจัดการก่อให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง การจัดการเป็นวิธีการเรียนรู้อีกอย่างหนึ่งที่เคลื่อนไหวยืดหยุ่นได้ เพราะเมื่อวิธีการหรือการจัดการเปลี่ยน รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนก็จะเปลี่ยนไปด้วย โดยเชื่อมโยงถึงองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ที่เกิดจากการเชื่อมโยงคน ความรู้ และทรัพยากรของชุมชน องค์กรชุมชนจึงเกิดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

การจัดการทรัพยากรของชุมชน เป็นการสะท้อนให้เห็นหลักเบื้องต้นของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน ไม่แยกออกเป็นคนละส่วนเหมือนการเรียนของระบบการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสงขลา การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับอาจารย์ผู้สอน มหาวิทยาลัยชีวิต สภาพกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรอาชีพท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ การจัดการสวัสดิการสวัสดิการของเครือข่ายอินแปง:กระบวนการจัดการตนเอง จังหวัดสกลนครการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน:พหุกรณีศึกษา

ในส่วนของงานวิจัยต่างประเทศ ได้แก่ Cooperative Learning in Social Studies เป็นการเน้นการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเรียนรู้ Ideas on Cooperative Learning and The Uses of small Group เป็นการพัฒนาผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย Improved Organizational Performance by Knowledge Management เป็นการศึกษาในรูปแบบองค์กรที่ได้รับ

การปรับปรุงโดยกระบวนการเรียนรู้ Some Directions for Research in Knowledge Sharing เป็นแนวทางการวิจัยเรื่องการแบ่งปันความรู้ โดยทบทวนปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ เป็นต้น (ชาย โพธิ์ธิตา, 2550)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาคัดเลือกหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่ทำการศึกษาเลือกใช้พื้นที่ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมในภาคใต้จำนวน 3 แห่ง คือ

กรณีศึกษาที่ 1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่สามารถก้าวผ่านวิกฤตมาได้จากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องยางพาราจากโรงงานยางแผ่น นำสู่สภาผู้นำชุมชน ศึกษาและทดลองแผนแม่บทชุมชน การรวมตัวกันออมเงินธนาคารหมู่บ้าน โรงงานแปรรูปยางพารา กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนากลุ่มอาชีพ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนมังคุดมหาวิทยาลัยชีวิต และพัฒนาเครือข่ายมมนาค คือ ยางพารา ไม้ผล ประมง นาข้าว เป็นอีกหนึ่งในบทบาทหน้าที่ของ “สถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง”

กรณีศึกษาที่ 2 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทแผนชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จากสมาชิกเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้หลักสูตรสอนการเกษตรแบบครบวงจร ปรับวิธีคิดก่อนลงมือทำ การจัดตั้งการจัดการสถาบันการออม โดยมีธนาคารชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสวัสดิการเพื่อพัฒนาวิถีชีวิต นำสู่การจัดองค์ความรู้ เป็นศูนย์การเรียนรู้ “โรงเรียนชีวิตบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง”

กรณีศึกษาที่ 3 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง มีการริเริ่มสร้างกลุ่มจากการเรียนรู้จากกลุ่มแกนนำเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน และสำหรับสมาชิกบางคนที่จะนำเงินไปประกอบอาชีพในกระบวนการพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่ม และเกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่มจากการปลูกฝังนิสัยในการออม จนกระทั่งได้มีการจัดทำแผนพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ในร่วมกันในกลุ่มสมาชิก ร่วมกันเรียนรู้บริการจัดการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร และปัจจุบันเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการบริการจัดการหลักสูตรเกษตรกรรมทางเลือกหรือสมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้ามาเรียนรู้เรียกว่า “สถาบันสอนการเกษตรสำหรับลูกหลานเกษตรกร”

ด้วยเหตุผลที่ว่าทั้ง 3 พื้นที่จึงถือได้ว่าเป็นต้นแบบที่ถือว่าประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 4 ประเด็นสำคัญของการเรียนรู้

ประเด็นที่ 1. เรียนรู้ตัวเอง รู้ว่าเรามีความสามารถอะไร มีความดีความงามของตัวเอง ปัญหาของตัวเอง รายได้/รายจ่ายของเรา การวางแผนพัฒนาตัวเอง การดูแลสุขภาพตัวเรา และอื่นๆ

ประเด็นที่ 2. เรียนรู้ในครอบครัว ครอบครัวเรามีรายได้จากไหน รายจ่ายอะไรบ้าง ปัญหาของครอบครัวเราเอง การวางแผนครอบครัว เรากำหนดอนาคตครอบครัวเรา เรา จะบริหารจัดการ เราทำอย่างไรให้ครอบครัวเรามีความสุข มีความสุขอยู่บนพื้นฐานของเรา

ประเด็นที่ 3. เรียนรู้ชุมชน เช่น ทรัพยากรในชุมชนภูมิปัญญาของคนในชุมชน หมู่บ้าน ความดีความงาม จุดเด่นของชุมชน ความหลากหลายของคนในชุมชน ปัญหาของชุมชน การวางแผนพัฒนาชุมชน

ประเด็นที่ 4. เรียนรู้โลกภายนอก ชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องไม่หยุดนิ่งเรียนรู้ผลที่กระทบจากภายนอก ไม่ชื่นชมกับสิ่งที่เกิดขึ้นปัจจุบัน เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยน พร้อมทั้งจะตั้งรับอย่างมีเหตุและผลจากการสืบทอดและพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่น

ขั้นตอนที่ 3 สร้างเครื่องมือ และวิธีการเก็บข้อมูล

นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 3 คน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานเชิงพื้นที่ และได้ผ่านการอบรมจากผู้วิจัยเพื่อให้เข้าใจปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีการ และขั้นตอนในการทำงาน ทั้งนี้ เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

- แบบบันทึกข้อมูล ในการศึกษา วิเคราะห์เอกสารหลักฐานต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา กลไกการพัฒนาท้องถิ่นของศูนย์การเรียนรู้

- แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ประกอบด้วยประเด็นตามกรอบเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย

- แนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ประกอบด้วยประเด็นตามที่มีเนื้อหาคล้ายกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แต่ไม่ได้ยึดรูปแบบที่ชัดเจนขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม โดยมีประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย

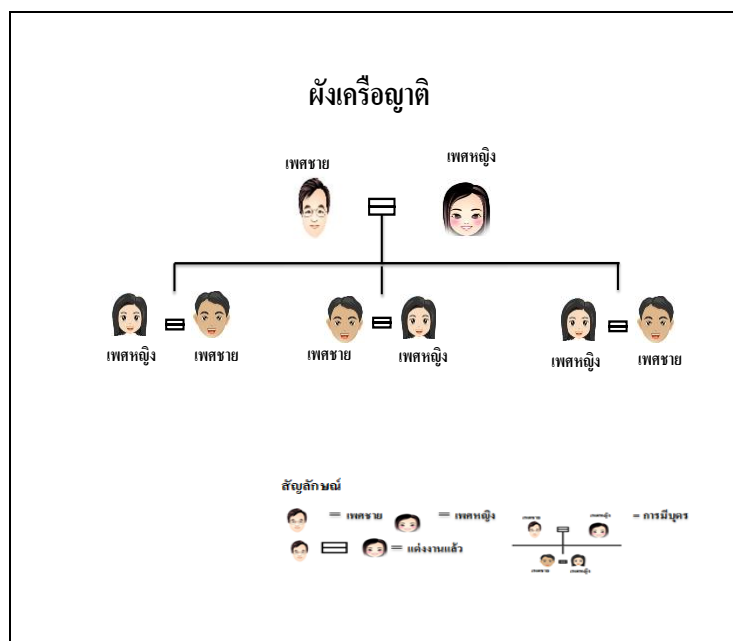
- แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วยประเด็นกรอบเนื้อหาและเรื่องที่เกี่ยวข้องๆ ให้สามารถสนทนาร่วมกันได้ ผนวกกับผลสรุปจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากพื้นที่เพื่อสะท้อนความคิดเห็น ทศนคติ เพื่อตรวจสอบข้อมูลสภาพและระบบคุณค่าของบุคคล กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง

- การประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อถอดบทเรียน สะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น กลไกการพัฒนาท้องถิ่น และเงื่อนไขและปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นของศูนย์การเรียนรู้

- แผนที่ความคิด เพื่อประมวลและสรุปบทเรียนกิจกรรม/โครงการพัฒนาของศูนย์การเรียนรู้ที่เกี่ยวกับกลไก เงื่อนไขและปัจจัยในการพัฒนาท้องถิ่นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

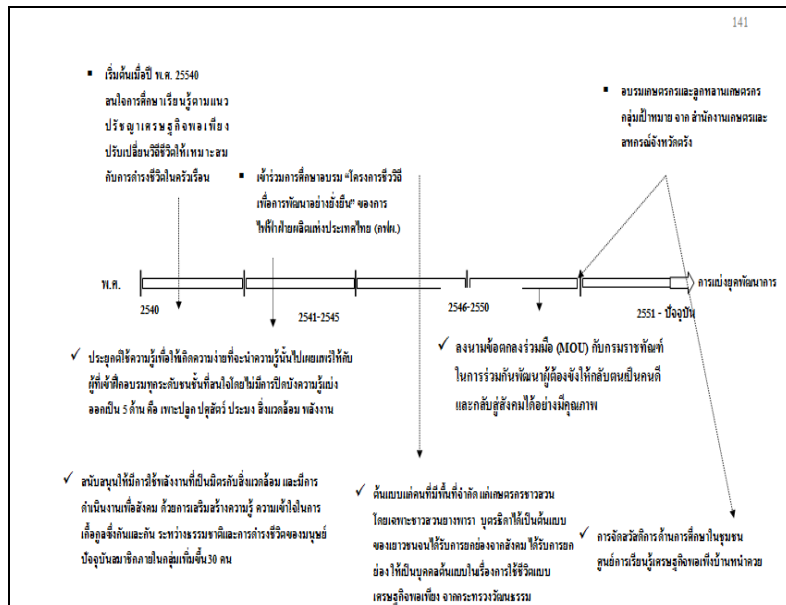
- บันทึกภาคสนาม (Filed Note) เป็นการจัดบันทึกข้อมูลในแต่ละครั้งที่ออกเก็บข้อมูล เป็นเครื่องมือช่วยในการจำของผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย ดังต่อไปนี้

(1) ผังเครือญาติ (The Family Genogram) เป็นเครื่องมือในการถอดความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว การถ่ายทอดทางพันธุกรรม การวางแผนในครอบครัวการเลี้ยงดูบุตรหลาน รวมถึงถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิต การถ่ายทอดองค์ความรู้เริ่มตั้งแต่ตั้งคมครอบครัวสู่กลุ่มเครือญาติ ที่เชื่อมโยงสู่กระบวนการจัดสวัสดิการการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

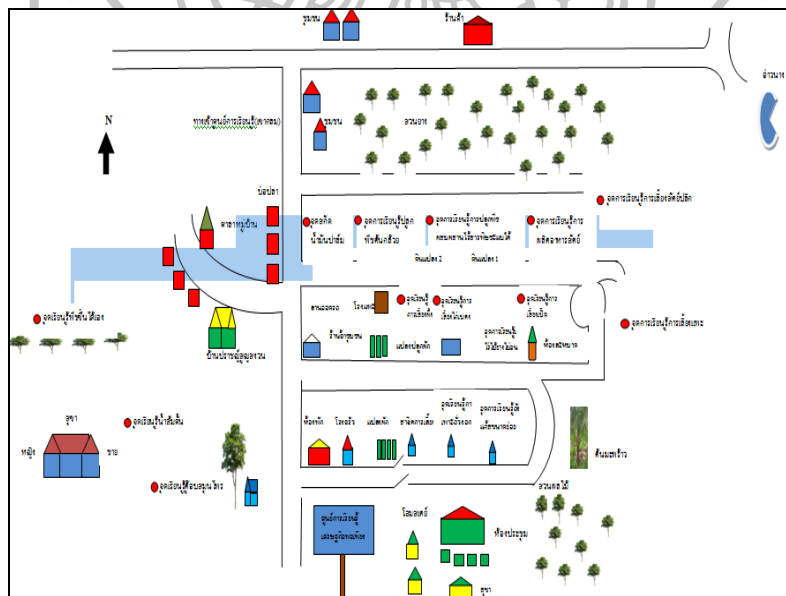
รูปที่ 6 แสดงตัวอย่างเครื่องมือแผนผังเครือญาติ

(2) ผังพัฒนาการปฏิทินเส้นเวลา (Time line) เป็นเครื่องมือช่วยในการแบ่งเส้นแบ่งเวลาย้อนเรื่องราวในอดีต และสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต การใช้เส้นเวลาในการศึกษาพัฒนาการในการจัดสวัสดิการในชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เวลาและเรื่องในอดีตราวควบคู่กันไป เครื่องมือช่วยคิดในการศึกษาประวัติไม่เน้นการเขียนประวัติแบบรายยาวเป็นร้อยแก้ว แต่ใช้เส้นเวลาช่วยในการแบ่งช่วงเวลาและเรื่องราวบนช่วงเวลานั้น

รูปที่ 7 แสดงตัวอย่างเครื่องมือแผนผังพัฒนาการปฏิทินกาลเวลา

(3) แผนที่เดินดิน เป็นเครื่องมือที่ใช้แสดงบริบทพื้นที่ของสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชนที่ดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ แสดงพื้นที่ทำกินระดับครัวเรือนในชุมชน เป็นเครื่องมือช่วยคิดที่ใช้ระบุถึงลักษณะของพื้นที่ทางกายภาพและชีวภาพที่ครัวเรือนถือครอง ซึ่งเป็นเครื่องมือแผนที่แสดงระยะห่างจากบ้านหรือหมู่บ้านของที่ดินแต่ละแปลง รวมถึงการจัดการพื้นที่ในการใช้ประโยชน์

รูปที่ 8 แสดงตัวอย่างเครื่องมือแผนที่เดินดิน

(4) แบบประกอบการศึกษาสัมภาษณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาข้อมูลรายละเอียดตามขอบเขตเนื้อหาพัฒนาการของกระบวนการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ความความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในชุมชน เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ด้วยวิธีการดังนี้

(4.1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มแกนนำและคณะกรรมการ และสมาชิกศูนย์การเรียนรู้โดยตรงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจากอดีต และตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่

(4.2) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้โดยตรงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประธานและคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ สมาชิกศูนย์การเรียนรู้ แกนนำชุมชนและชาวชุมชน รวมทั้งตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่ชุมชน 3 พื้นที่ ได้แก่ (1) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ (2) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอดวง จังหวัดนครศรีธรรมราช (3) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยประยุกต์วิธีวิทยาการถอดบทเรียนประกอบเพื่อตรวจสอบและเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่มในประเด็นกระบวนการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในชุมชน เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

การประชุมปฏิบัติการร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประธานและคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ สมาชิกศูนย์การเรียนรู้ แกนนำชุมชนและชาวชุมชน รวมทั้งตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่ ในพื้นที่ละ 3 ครั้ง เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ การร่วมวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์องค์การ (SWOT Analysis) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

แผนที่ความคิด (Mind Map) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคแผนที่ความคิดในการประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อถอดบทเรียนกับกลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประธานและคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ สมาชิกศูนย์การเรียนรู้ แกนนำชุมชนและชาวชุมชน และตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้

การถอดบทเรียน (AAR) ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ในการถอดบทเรียนกิจกรรม/โครงการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้กับผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประธานและคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ สมาชิกศูนย์การเรียนรู้ แกนนำชุมชนและชาวชุมชน

4.8 การตรวจสอบข้อมูล ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulations) ตลอดระยะเวลาที่เก็บข้อมูล เพื่อตรวจสอบข้อมูลว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาอธิบายปรากฏการณ์ และเพื่อวางแผนการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป เนื่องจากข้อสรุปในพื้นที่ที่มีความสำคัญและมีความหมาย ซึ่งการตรวจสอบด้วยวิธีการที่แตกต่างกันจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีน้ำหนักมากขึ้น และเป็นตัวแทนของข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ในช่วงเวลาและสถานที่ที่แตกต่าง รวมถึงผู้วิจัยมีผู้ช่วยนักวิจัย 3 คนช่วยในการเก็บข้อมูลแต่ละช่วง ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการตรวจสอบข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้จากการเก็บของนักวิจัยหลายคนนั้นมีความเหมือน ความแตกต่างกันอย่างไร

3.3 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงมุ่งเน้นการเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลอันหลากหลาย และเชื่อมโยงมโนทัศน์จากข้อมูลต่าง ๆ ใช้วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) มาเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีสำหรับอธิบายหรือคาดทำนายปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำการศึกษา คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตการณ์ และเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามคือ ฟังประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่เดินดิน ฟังเครื่องญาติ ปฏิทินฤดูกาลผลิต โดยมีการตรวจสอบยืนยันข้อมูลด้วยวิธีการจัดเวทีแบบสุนทรียสนทนา และการตรวจสอบทั้ง 4 ด้านคือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ การนำไปใช้ประโยชน์ ด้วยข้อมูลเชิงปริมาณดังต่อไปนี้

3.3.1. สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีประเด็นในการสัมภาษณ์ คือ ข้อมูลทั่วไปและบริบทชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษา การจัดการศึกษาในชุมชน และความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในระบบ โรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย เป็นต้น

นำเอาแบบสัมภาษณ์ที่ได้พัฒนาเรียบร้อยแล้วมาจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์แบบโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกโดยผ่านคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นเอาแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้อธิบายและนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

3.3.2. การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) ซึ่งมีการกำหนดประเด็นสำหรับการสนทนาโดยใช้กรอบของรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้/ประเภทกิจกรรม

การประยุกต์และการทำให้ข้อมูลความรู้ถูกต้องกับลักษณะงาน และปัจจัยแวดล้อมภายในและภายนอกที่มีผลต่อการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน เพื่อนำไปใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นในการดำเนินงานวิจัยนำร่องแนวการสนทนากลุ่ม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ความเที่ยงตรงเนื้อหา (content validity) ความชัดเจนของประเด็นการสนทนากลุ่ม

3.3.3. การสนทริยสนทนา Dialogueเป็นวงสนทนา ที่กำหนดกฎ กติกา มารยาทในการสนทนาไว้ โดยมีกลุ่มคนที่เหมาะสมร่วมวงสนทริยสนทนา อยู่ระหว่าง 10-50 คน เพื่อสร้างกระบวนการคิดร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีบทสรุป เหมาะสำหรับการพัฒนากระบวนการคิดเพื่อสร้างความเข้าใจในชุดความรู้ของตัวเองที่เคยมีเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังฟังลง เปิดใจฟังอย่างเต็มที่ ฟังแล้วคิด ไตร่ตรอง ซักถาม จนเต็มอ้อมและตกผลึกเป็นชุดความรู้ใหม่ สรุปด้วยเวลาที่ตกลงกันไว้ก่อนที่จะเริ่มวงสนทริยสนทนา

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเข้าสนาม หลังจากดำเนินการ โดยผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่โดยการแนะนำตัวเองและวัตถุประสงค์ที่เข้ามาทำวิจัยในพื้นที่กับ ประธานและคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ สมาชิกศูนย์การเรียนรู้ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อขอเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยเครื่องมือภาคสนามเพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

- วิธีการทำผังเครือญาติการทำผังเครือญาติเป็นการนำเอาข้อมูลบุคคลและความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติมาทำแผนภาพ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจสิ่งที่จะต้องเรียนรู้คือสัญลักษณ์มาตรฐานซึ่งจะทำให้ทุกคนในระบบงานเขียนและอ่านสัญลักษณ์เหล่านี้ได้เหมือนกัน เข้าใจตรงกัน และสามารถเพิ่มเติมข้อมูลโดยใช้สัญลักษณ์มาตรฐานเหล่านี้ได้ เราจึงจำเป็นต้องรู้ว่าสัญลักษณ์ที่ใช้นั้นมีอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ผลการศึกษาจากการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ด้านพัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ซึ่งแสดงผลการอธิบายพัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างพบกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการดำรงชีพในอดีต การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการผลิต พัฒนาการของกลุ่มกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบที่มีความซับซ้อนมากขึ้นตามเหตุการณ์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย กอปรกับการ

อธิบายประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงเป็นการนำเสนอของกลุ่มกรณีศึกษา 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรังในช่วงก่อนเข้าสู่กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช การร่วมพลังในการต่อสู้ช่วงระหว่างจัดกระบวนการ และช่วงหลังที่มีการจัดการตนเองในชุมชน

ประเด็นที่ 2 ด้านกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

แสดงผลการอธิบายกระบวนการและขั้นตอนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ที่นำสู่การเกิดลักษณะของปัจจัยต่างๆ ที่เชื่อมโยงนำไปสู่กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช จากการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

ประเด็นที่ 3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

แสดงผลการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและในชุมชน แสดงผลการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ในมิติสภาวะความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่จะสามารถส่งผลต่อพัฒนาการการดำรงชีวิตอยู่ภายในชุมชนใน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

ขั้นตอนที่ 6 การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ตามลำดับ ต่อไปนี้

1) การสังเคราะห์รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
นำเสนอรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และอธิบายวิธีการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชในรูปแบบการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นอกระบบ และตามอัธยาศัย ภายใต้เงื่อนไขทางด้านสังคม เศรษฐกิจ มีส่วนสัมพันธ์กับการดำรงชีพ วิธีการผลิต อธิบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ส่งผลให้ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้สะสมมาอย่างไร มีวิธีการ มีศักยภาพอย่างไรในการหาทางออกแก้ปัญหาข้อมูลชุมชน กอปร

ด้วยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

2) การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา

นำเสนอผลการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนด้วยการตรวจสอบสามเส้า เพื่อเป็นการตรวจสอบโดยดูความสอดคล้องจากการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยตรวจสอบว่าในข้อมูลเรื่องเดียวกันให้มีความสอดคล้อง ความน่าเชื่อถือมากขึ้น จากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

3) การตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

นำเสนอผลการประเมินการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ จาก 3 พื้นที่เพื่อยืนยันข้อมูลทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้ (1) การประเมินผลด้านความถูกต้อง (2)การประเมินผลด้านความเหมาะสม (3) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ และ(4) การประเมินผลด้านความเป็นประโยชน์ โดยการประเมินเพื่อตรวจสอบข้อมูล 5 ประเภทดังต่อไปนี้ (1) ด้านการจัดการศึกษาในชุมชน (2)กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ (3) ด้านการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา (4) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และ(5) ด้านการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ละ 5 ท่านซึ่งดำรงตำแหน่งทางสังคม โดยจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาต่อไป จากบุคคลดังต่อไปนี้ (1) นายกองค้การบริหารส่วนตำบล (2) ผู้อำนวยการโรงเรียนประจำตำบล(3)ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย (4) พัฒนาการอำเภอ และ(5) เกษตรอำเภอ

4) การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

นำเสนอผลการอธิบายการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาจากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ ตามกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ การให้บริการความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การถ่ายโอนความรู้ การทบทวนความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ การผสมผสานความรู้ แล้วนำมาทดลองและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหนูย์ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.4 การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประชุมชี้แจงเตรียมความพร้อมประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลที่ได้จากที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก เกี่ยวกับองค์ความรู้และการจัดทำฐานข้อมูลของการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ และรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ ผู้วิจัยใช้การ วิเคราะห์ข้อมูลโดย วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3.4.1 ดำเนินการจัดสนทนากลุ่มตามประเด็นสนทนาที่กำหนดไว้ในลักษณะของการระดมพลังสมอง โดยมีผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 กลุ่ม ตรงตามคุณสมบัติที่ได้ระบุไว้

3.4.2. จากนั้นวิเคราะห์สรุปเป็นภาพรวมที่ชัดเจน โดยการพิจารณาร่วมกันเพื่อนำไปเป็นสร้างรูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

3.4.3. เมื่อสร้างรูปแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ได้การรับรองความเหมาะสมและความเป็นไปได้ร่วมกัน เพื่อนำไปทดลองใช้ต่อไป

3.4.4 นำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินโดยการจัดสนทนากลุ่มนั้น ได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 กลุ่ม โดย คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในท้องถิ่นแบบเจาะจง โดยมีคุณสมบัติดังนี้

คุณสมบัติที่ 1 เป็นผู้รู้และดำเนินงานในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

คุณสมบัติที่ 2 เป็นนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้การจัดการสวัสดิการด้านการศึกษา

คุณสมบัติที่ 3 เป็นนักวิชาการด้านกระบวนการเรียนรู้

3.4.5 ติดต่อและนัดหมายประธานศูนย์การเรียนรู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม พร้อมจัดส่งตาราง วัน เวลา เพื่อให้เป็นข้อมูลในการร่วมสนทนากลุ่ม พร้อมจัดเตรียมสถานที่ และอุปกรณ์ต่างๆเพื่อใช้ในการจัดสนทนากลุ่ม

3.4.5 จัดเตรียมผู้ช่วยในการดำเนินการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้ช่วยจดบันทึก ทำหน้าที่คอยช่วยจดบันทึกข้อมูลรายละเอียดต่างๆเพิ่มเติมจากผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม และจัดเตรียมผู้ช่วยทั่วไป ให้คอยควบคุมเครื่องบันทึกเสียงขณะที่กำลังดำเนินการสนทนา

3.4.6 ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยได้นำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น เสนอให้กลุ่มร่วมพิจารณาแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ตรงกัน ในประเด็น

ต่างๆ แล้วจึงนำไปปรับแก้ไขตามคำแนะนำ และรับรองรูปแบบหาความเหมาะสมและความ เป็นไปได้

3.4.7 การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่แบ่งขั้นตอนออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมการ การเตรียมประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก เตรียมการ สนทนากลุ่ม การประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดทำประเด็นคำถาม และเนื้อหา

ขั้นที่ 2 การวางแผน เป็นการจัดเตรียมประเด็นที่ได้จากขั้นที่ 1 การเตรียมการ ประชุม โดยการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่

ขั้นที่ 3 การดำเนินการ ดำเนินการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการจัดการ ประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อวิเคราะห์กระบวนการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ความ ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมใน ชุมชน เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

3.5. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลต้องเริ่มกระทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และต้อง ดำเนินต่อไปภายหลังจากเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพไม่มีกรอบแนวคิด หรือทฤษฎีที่ตายตัวเป็นตัวกำหนด เป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากหลายมิติเพื่อให้เห็นภาพรวม ของสิ่งที่เกิดขึ้น การมองจากหลายมิตินี้เอง เป็นการใช้แนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายในการพิจารณา ปรากฏการณ์ โดยระหว่างที่ผู้วิจัยกำลังเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ อาจนำแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ ทบทวนวรรณกรรมมาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกัน การวิเคราะห์ข้อมูลขณะเก็บ รวบรวมข้อมูลยังช่วยในการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมที่ไม่ครบถ้วน ให้ครบถ้วนพอที่จะตอบคำถาม การวิจัยได้

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะ วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นเป็นวิธีการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจำนวนหนึ่ง มักไม่ใช่สถิติ ช่วยในการวิเคราะห์ หรือถ้าใช้สถิติก็ไม่ได้ใช้เป็นวิธีวิเคราะห์หลัก แต่ใช้เป็นข้อมูลเสริม ดังนั้นผู้ วิเคราะห์ข้อมูลจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัย ผู้วิเคราะห์ข้อมูลควรมีความรู้ในเรื่อง แนวคิดทฤษฎี มีความรู้จริงด้วยตัวเอง สามารถสร้างข้อสรุปผลเป็นกรอบแนวคิด

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และ จดบันทึก

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นข้อความบรรยายเหมือนกัน แต่ เป็นการกระทำกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จะกระทำโดยการพยายามทำให้ข้อมูลนั้นเป็นจำนวนที่ นับได้ มักใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารในการวิจัยเอกสาร

3.5.1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบนี้ มีอยู่ด้วยกัน 3 ชนิด (Appleton, 1995) คือ

ชนิดที่ 1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความสร้าง ข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น การดำเนินชีวิตประจำวัน ความเป็นอยู่ การทำงาน กฎระเบียบชุมชน ฯลฯ เมื่อผู้วิจัยได้เห็นหรือสังเกตหลาย ๆ เหตุการณ์ ต่าง ๆ แล้วจึงลงมือสรุป แต่หากข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบอื่น ๆ ก็ถือว่า ผลที่ได้เป็น สมมติฐาน หากได้รับการยืนยันก็ถือว่าเป็นข้อสรุปได้

ในการที่ข้อสรุปไม่ได้รับการยืนยันนั้น เรียกว่า สมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) เช่น สมมติฐานที่อาจตั้งขึ้นจากการพิจารณาข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นจึงศึกษารวบรวม ข้อมูลเพิ่มเติม ดังนั้น ตลอดเวลาที่นักวิจัยทำการวิจัย และลงมือวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น มีการ บันทึกโดยจำแนกออกเป็นใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร อะไร มีความหมายอย่างไรในการทำสิ่ง เหล่านี้ ในการพิสูจน์สมมติฐานนั้น การวิจัยเชิงคุณภาพจะแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งมี การตีกรอบทฤษฎี แต่ในการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะไม่กำหนดสมมติฐานจากกรอบแนวคิดอันใด อันหนึ่งโดยเฉพาะ ผู้วิจัยจะปรับและเปลี่ยนสมมติฐานอยู่เสมอโดยอาศัยการพิสูจน์สมมติฐาน เหล่านั้นตลอดเวลา ซึ่งสมมติฐานอาจถูกหรือผิดก็ได้ เมื่อสมมติฐานนี้ถูกพิสูจน์และตรวจสอบ แล้ว จึงจะเป็นข้อสรุปข้อมูลนี้ หัวใจสำคัญอยู่ที่การสร้างสมมติฐานชั่วคราวตลอดระยะเวลาของการ วิเคราะห์ข้อมูล

ชนิดที่ 2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือ การ จำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) ซึ่งหมายถึง ขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ชาย โพธิสิตา, 2550) แบ่งออกได้เป็น 2 วิธี (Miles & Huberman, 1994) แบบใช้ทฤษฎี คือ การ แยกชนิดในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยการยึดแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบ ซึ่งแบ่งเป็น

(1) การกระทำ (Acts) คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์ หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง

(2) กิจกรรม (Activities) คือเหตุการณ์หรือสถานการณ์ แบบแผนที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง มีความผูกพันกับคนบางคนหรือบางกลุ่ม

(3) ความหมาย (Meaning) คือการที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสาร หรือให้ความหมายเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรม อาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน

(4) ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ในสังคมที่ศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาจจะเป็นรูปของการเข้ากันได้ หรือความขัดแย้งก็ได้

(5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) คือ การที่บุคคลมีความผูกพัน และเข้าร่วมกิจกรรม หรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์

(6) สภาพหรือสถานการณ์ (Setting) คือ สภาพการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมเกิดขึ้นจริง ขณะที่ทำการศึกษา

(7) แบบไม่ใช่ทฤษฎี คือการจำแนกข้อมูลที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล ซึ่งอาจใช้สามัญสำนึก หรือประสบการณ์ของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะพิจารณาความสม่ำเสมอของการเกิดของข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ ในการจำแนกข้อมูลเป็นชนิดทั้งโดยใช้ หรือไม่ใช้กรอบแนวทฤษฎีนี้

ชนิดที่ 3 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์ มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น สามารถทำได้โดยการที่ผู้วิจัยสังเกต หรือรวบรวมข้อมูลได้หลาย ๆ อย่าง แล้วนำมาแยกตามชนิดนำมาเปรียบเทียบกัน

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลและมีการตรวจสอบข้อมูล แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ คือ (1) การหารูปแบบพฤติกรรมหรือหาข้อเท็จจริง (2) การให้คำอธิบายหรือให้ความหมายแก่พฤติกรรม

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การถอดเทปข้อมูล เป็นการถอดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างละเอียด ชนิดคำต่อคำ (Transcribing Interview) (Beck, 1994) ห้ามมีการข้ามประโยคบางประโยคที่ผู้วิจัยตัดสินใจว่า “ไม่มีความสำคัญ” เพราะข้อมูลบางอย่างอาจนำมาใช้ในการตรวจสอบในภายหลังได้

ขั้นตอนที่ 2 การจัดเตรียมข้อมูล (Data Management) เป็นการใช้เครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จึงต้องมีการจดบันทึกข้อมูลต่างๆ (Notetaking) ซึ่งได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ โดยข้อมูลที่จดบันทึกอาจจัดเตรียมเป็นลักษณะแฟ้มต่างๆ และนำข้อมูลเหล่านี้มาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การให้รหัส (Coding) จัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categoring) หรือการทำดัชนีข้อมูล (Indexing) เป็นการเลือกคำบางคำมาใช้เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยดัชนีข้อมูลนี้อาจเป็นคำ (Words) เป็นประโยค (Sentences) เป็นแนวคิด (Concept) ก็ได้

ขั้นตอนที่ 4 การทำข้อสรุปชั่วคราวและการตัดทอนข้อมูล (Memoing Data Reduction) การทำข้อสรุปชั่วคราว เป็นการลงเขียนข้อสรุปแต่ละเรื่อง การทำข้อสรุปชั่วคราวจึงเป็นการลดขนาดข้อมูลและช่วยกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไปได้

ขั้นตอนที่ 5 การเสนอข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และการนำเสนอ (Displaying Data for Analysis and Presentation) เป็นการนำข้อสรุปย่อยๆ มาเชื่อมโยงกัน เพื่อหาข้อสรุปซึ่งจะตอบปัญหาการวิจัย โดยอาจจัดทำเป็นแผนที่ (Map) แผนภูมิ (Charts) ตารางบรรจุเนื้อหา (Matrices) เครือข่ายของเหตุและผล (Causal Network) การจัดแบ่งประเภทของคำ ความคิด ความเชื่อ (Taxonomies or Ethnoscience)

ขั้นตอนที่ 6 การประมวลผลและสรุปข้อเท็จจริง (Drawing and Verifying Conclusions) ได้แก่ การค้นหาแบบแผน การจัดกลุ่ม การวิเคราะห์ปัจจัย การระบุความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ การเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีกับสิ่งที่ค้นพบ ความสำเร็จของการสร้างบทสรุปขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของข้อมูลที่เป็นข้อสรุปย่อย ประกอบกับความเป็นสหวิทยาการในตัวผู้วิจัย นั่นคือถ้าข้อมูลเดิมดี โอกาสที่จะได้บทสรุปที่ดีก็มีมาก และถ้าผู้วิจัยมีความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ดี มีความรู้หลากหลายเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง จะทำให้บทสรุปนั้นมีความแหลมคมน่าสนใจ

ขั้นตอนที่ 7 การพิสูจน์บทสรุป เป็นการโยงข้อสรุปเชิงนามธรรมกลับไปสู่รูปธรรมในเหตุการณ์ใหม่อีกครั้งเพื่อให้แน่ใจว่าบทสรุปที่ทำไว้นั้นเหมาะสมดีแล้ว มีความน่าเชื่อถือ วิธีการที่นักวิจัยอาจนำมาใช้ยืนยันความถูกต้องของข้อสรุป ได้แก่ การตรวจสอบความเป็นตัวแทนของข้อมูลว่ามาจากแหล่งที่เป็นตัวแทนจริงหรือไม่ การตรวจสอบตัวนักวิจัยเองว่ามีอคติหรือไม่ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การประเมินคุณภาพของข้อมูล และอาจตรวจสอบบทสรุปที่ได้กับผู้ให้ข้อมูล เป็นต้น

3.5.2 การวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือเทคนิคการวิจัยที่พยายามจะบรรยายเนื้อหาของข้อความหรือเอกสาร โดยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ใช้วิธีการเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบและเน้นความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) และอิงกรอบทฤษฎี การบรรยายนี้จะเน้นเนื้อหาตามที่ปรากฏ ไม่เน้นการตีความหรือการหาความหมายที่ซ่อนไว้เบื้องหลัง ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องไม่มีอคติหรือใส่ความคิดความรู้สึกของตนเองเข้าไป (Mayring: 2001) ขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาดังต่อไปนี้

- (1) ผู้วิจัยจะต้องตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นสำหรับคัดเลือกเอกสาร และหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์
- (2) ผู้วิจัยจะต้องวางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อ หรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (Categories)
- (3) ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ เช่น ใครเป็นผู้เขียน เขียนให้ใครอ่าน ช่วงเวลาที่เขียนเป็นอย่างไร เพื่อให้การวิเคราะห์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการบรรยายคุณลักษณะเฉพาะของเนื้อหาโดยไม่โยงไปสู่ลักษณะของเอกสาร ผู้ส่งสารและผู้รับ
- (4) การวิเคราะห์เนื้อหาจะทำตามเนื้อหาที่ปรากฏ (Manifest Content) ในเอกสารมากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (Latent Content) การวัดความถี่ของคำหรือข้อความในเอกสารเป็นการวัดความถี่ของคำหรือข้อความที่ปรากฏอยู่ แต่ผู้วิจัยไม่ตีความคำหรือข้อความเหล่านั้น การตีความจะทำเฉพาะตอนที่สรุปเท่านั้น
- (5) การวัดความถี่ของการใช้ หรือการใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ แล้วให้ได้คำตอบที่มีความหมายสัญลักษณ์กับสิ่งที่ต้องการค้นหา ซึ่งวิธีการนี้อาจจะได้รับคำตอบที่ชัดเจนแต่ไร้ความหมาย โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกใช้โปรแกรมการจัดการข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Data Management in Qualitative Research) ซึ่งสร้างจากแบบ แบบบันทึกสัมภาษณ์แบบโครงสร้างในการเก็บข้อมูลเชิงลึก(In-depth Interview) จากตัวอย่าง ดังนี้

การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Computer Programs for Support of Qualitative Content Analysis) มีหลายแบบที่ผู้วิจัยอาจพิจารณาเลือกใช้ได้ตามความสามารถที่เฉพาะของแต่ละโปรแกรมประมวลคำ (Word Processing Programme) เป็นโปรแกรมที่ใช้ง่าย ไม่ซับซ้อน โดยการคัดลอก (Copy) ข้อความที่มีรหัสเดียวกัน แล้วนำมาวาง (Paste) รวมไว้ในกลุ่มเดียวกันในแฟ้มเอกสารอีกแฟ้มหนึ่ง ทำให้ง่ายแก่การวิเคราะห์ในขั้นต่อไป

เช่น โปรแกรมเอ็กเซล (Excel Programme) โดยประยุกต์ใช้กับวิธีวิทยาในการจัดแสดงข้อมูล โดยการออกแบบเซลล์ (Cell) ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้สะดวกในการเรียกค้นภายหลัง (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2549: 150)

การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นเพียงแต่เข้ามาช่วยจัดเก็บข้อมูล ทำให้ลดเวลาในการค้นหาข้อมูล และลดขนาดของข้อมูลให้แก่นักวิจัย ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลรวดเร็วขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม คอมพิวเตอร์ไม่สามารถทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ หน้าที่หลักในการทำดัชนีจำแนกประเภท การเปรียบเทียบ และการเชื่อมโยงข้อมูลยังเป็นของผู้วิจัย นั่นคืองานวิเคราะห์ที่โปรแกรมจะช่วยให้ คือช่วยนักวิจัยซึ่งต้องอ่านต้นฉบับบันทึกงานมากมายในการค้นหาคำที่เป็นดัชนีหรือรหัส และช่วยเชื่อมโยงดัชนีตามความต้องการของนักวิจัยเป็นการย่นย่อเวลาในการอ่าน ช่วยลดขนาดข้อมูลจำนวนมากให้อยู่ในวิสัยที่นักวิจัยจะจัดการได้ และช่วยนำข้อมูลหลายชุดที่มีดัชนีเชื่อมโยงกันมาไว้รวมกันให้นักวิจัยอ่าน ได้สะดวก ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 4 แสดงการลงรหัสแหล่งข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล

INDEX FILE			
NO.	FILE	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
1	PT1	คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้	Focus Group
2	PT2	คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้	Focus Group
4	PT4	คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้	Focus Group
5	PT5	คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้	Focus Group
6	PT6	คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้	Focus Group
7	PT7	คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้	Focus Group
8	PT8	กลุ่มแกนนำองค์การประชาชน	Indept Interview
9	PT9	กลุ่มแกนนำองค์การประชาชน	Indept Interview
10	PT10	กลุ่มแกนนำองค์การประชาชน	Indept Interview
11	PT11	กลุ่มแกนนำองค์การประชาชน	Indept Interview
12	PT12	กลุ่มแกนนำองค์การประชาชน	Indept Interview

ที่มา ผู้วิจัย

ตารางที่ 5 แสดงตัวอย่างการจัดบันทึกผลการสัมภาษณ์

รหัส	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
1	CODESHEET	CONTENT
2	EX-4-1-01	A (คำสั่งแนะนำตัวและขอข้อมูลจากข้อมูล ที่เดิมคำตาม) EX-4-1-01
3	EX-4-1-02	BEX-4-1-02
4	EX-4-1-03	AEX-4-1-03
5	EX-4-1-04	BEX-4-1-04
6	EX-4-1-05	AEX-4-1-05
7	EX-4-1-06	BEX-4-1-06
8	EX-4-1-07	A EX-4-1-07
9	EX-4-1-08	BEX-4-1-08
10	EX-4-1-09	A EX-4-1-09
11	EX-4-1-10	BEX-4-1-10
12	EX-4-1-11	AtBeUn
13	EX-4-1-12	
14	EX-4-1-13	AtBeUn
15	EX-4-1-14	
16	EX-4-1-15	
17	EX-4-1-16	Liso
18	EX-4-1-17	

ที่มา ผู้วิจัย

ตารางที่ 6 แสดงการลงบันทึกการสัมภาษณ์

รหัส	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
1	CODESHEET	CONTENT
2	SeWoF2A-01	วันที่ 28 ก.พ. 2 เวลา 17.30-18.10 น. รหัส SeWoF2A
3	SeWoF2A-02	ผู้ให้ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้..... คน สถานที่
4	SeWoF2A-03	ผู้สัมภาษณ์MOD. ผู้บันทึก.....
5	SeWoF2A-04	การสัมภาษณ์.....
6	SeWoF2A-05	มีอายุการทำงาน.....
7	SeWoF2A-06	การเข้าร่วมเป็นสมาชิก..... บทบาท.....
8	SeWoF2A-07	ประวัติการเกิดกลุ่ม.....
9	SeWoF2A-08	A :ทำทางเป็นกันเองB6: ส่วนมากจะเหมือนกันหมดSeWoF2A-08
10	SeWoF2A-09	B:
11	SeWoF2A-10	A:
12	SeWoF2A-11	B1:
13	SeWoF2A-12	B2:
14	SeWoF2A-13	A: แล้วแหล่งที่ชื่อแตกต่างไปจากเดิมมีSeWoF2A-13
15	SeWoF2A-14	B1:
16	SeWoF2A-15	B2,3,6,7:
17	SeWoF2A-16	A:
18	SeWoF2A-17	B2,3,4,6:

ที่มา ผู้วิจัย

3.6 การควบคุมคุณภาพงานวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อให้ข้อสรุปที่ได้จากการเก็บข้อมูลมีความเที่ยงตรง (validity) และมีความเชื่อถือได้ (credibility) ของผลการวิจัย การตรวจสอบความน่าเชื่อถือในงานวิจัยนี้ทำได้สองลักษณะคือ การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร และการตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม

การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารนั้นสามารถทำได้หลายลักษณะ เช่นการพิจารณาตัวผู้เขียน หรือคุณสมบัติของผู้เขียนว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด ได้ข้อมูลจากอะไร มีหลักฐานที่สมเหตุสมผลหรือไม่ และที่สำคัญผู้เขียนคนนั้นหรือกลุ่มนั้นมี “อุดมการณ์” อย่างไร เขียนเพื่ออะไร จากนั้นดูว่าเอกสารนั้นเขียนขึ้นเมื่อใด ที่ไหน และเอกสารนั้นมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ทั้งหมดนี้จะต้องมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับประเด็นที่สนับสนุนการตอบคำถามและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3.6.1 การตรวจสอบข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) การตรวจสอบข้อมูลภาคสนามนั้น ทำได้โดยนักวิจัยในขณะที่สังเกตและสัมภาษณ์ โดยดูว่าคำตอบที่ได้มาสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคมนั้นๆ สอดคล้องกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ และสอดคล้องกับข้อสังเกตของนักวิจัยหรือไม่ วิธีการทดสอบคือการตรวจสอบข้อมูลแบบ “สามเส้า” (Triangulation) การตรวจสอบข้อมูลแบบนี้สามารถทำได้สองลักษณะคือ

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้นั้นนั้นถูกต้องหรือไม่ โดยแหล่งที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่ต่างกัน ดังนี้

การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน กล่าวคือ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายต่างๆ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งที่มีอายุแตกต่างกัน และในกลุ่มต่างๆที่แตกต่างกัน ในจำนวนที่มากพอจนกว่าข้อมูลจะ “นิ่ง” หรือมีความเปลี่ยนแปลงน้อย และนำข้อมูลมาประมวลเพื่อหาความสอดคล้อง เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

การตรวจสอบข้อมูลในสถานที่และเวลาที่ต่างกัน กล่าวคือ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคนมากกว่า 1 ครั้ง ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในที่ต่างๆกัน เช่นผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนคนหนึ่งที่บ้าน ในช่วงค่ำ หลังจากเลิกงาน บรรยากาศไม่เป็นทางการ เป็นบรรยากาศของการพักผ่อน ผู้วิจัยอาจได้รับข้อมูลแบบหนึ่ง วันหนึ่งผู้วิจัยได้รับเชิญให้ไปร่วมงานทำบุญในชุมชนได้นั่งคุยกับผู้นำชุมชนท่านเดิม พบว่าข้อมูลบางส่วนที่ได้คุยกันที่

บ้านมีความแตกต่างกันบ้างบางช่วง บางตอน ผู้วิจัยจึงต้องนำไปตรวจสอบจากหลักฐานอื่นๆ หรือผู้ให้สัมภาษณ์คนอื่นๆ อีกครั้ง

3.6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ที่มีผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย หลังจากเก็บข้อมูลแล้วมาบันทึกข้อมูลด้วยกันและเห็นตรงกันประเด็นนี้มีความสำคัญต่อความมั่นใจของผู้วิจัยและเป็นจรรยาบรรณที่ดีในการวิจัย หลังจากเขียนรายงานหรือวิเคราะห์ข้อมูลหรือก่อนวิเคราะห์ข้อมูล ควรนำไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านและแสดงความคิดเห็นว่าตรงกับที่ให้ข้อมูลหรือไม่ หลังจากนำมาประกอบกับกรอบคิดในการวิจัยแล้วผู้ให้ข้อมูลเข้าใจความหมายว่าอย่างไร รู้สึกอย่างไร ยอมรับได้หรือไม่ การจัดกลุ่มสนทนาหรือการจัดสัมมนาทั่วไปก็สามารถตรวจสอบข้อมูลได้ดี นอกจากนี้การเสนอคำพูดหรือคำบอกเล่า (direct quote) ของผู้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนก็สามารถช่วยให้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้คืออย่างหนึ่ง

3.6.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) เป็นการตรวจสอบโดยคุณความสอดคล้องจากการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยตรวจสอบว่าในข้อมูลเรื่องเดียวกันหากมีความสอดคล้องกับเอกสาร (ที่ได้ตรวจสอบเอกสารอย่างรอบคอบแล้ว) การสังเกต และคำสัมภาษณ์ จะมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ขณะเดียวกันหากพบว่าข้อมูลมีความแตกต่างกันก็จะสามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพิ่มขึ้นเป็นต้นสรุปการควบคุมคุณภาพงานวิจัย และการตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงผลสรุปการควบคุมคุณภาพงานวิจัย

มิติคุณภาพในงานวิจัย		วิธีการควบคุมคุณภาพ
ความเที่ยงตรงภายใน (internal validity)	ความเที่ยงตรงเชิงบรรยาย	- การใช้เทคนิคสามเส้า (triangulation) ในด้าน ข้อมูล และวิธีการรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้มาก่อนสรุปผลการวิจัย
	ความเที่ยงตรงเชิงตีความ	- การยกคำพูด (direct quote) ของผู้ให้สัมภาษณ์(ชาวชุมชน) มาใช้ประกอบกับการวิเคราะห์การให้ความหมายในแต่ละด้าน ซึ่งเป็นการช่วยให้เกิดความเที่ยงตรงของการตีความและสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความหมายจากมุมมองของชาวชุมชนในกระบวนการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมโดยตรง

ตารางที่ 7 แสดงผลสรุปการควบคุมคุณภาพงานวิจัย (ต่อ)

มิติคุณภาพในงานวิจัย	วิธีการควบคุมคุณภาพ
ความเที่ยงตรงภายนอก (external validity)	- ความพยายามในการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลาย (sampling of variations) ทั้งด้านอายุ เพศ อาชีพ สถานภาพ บทบาทกลุ่มและเครือข่ายทางสังคม

ที่มา ผู้วิจัย

3.6.4 การตรวจสอบยืนยันข้อมูล เพื่อแสดงผลการประเมินการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ จาก 3 พื้นที่เพื่อยืนยันข้อมูลทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้ (1) การประเมินผลด้านความถูกต้อง (2)การประเมินผลด้านความเหมาะสม (3) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ และ(4) การประเมินผลด้านความเป็นประโยชน์ โดยการประเมินเพื่อตรวจสอบข้อมูล 5 ประเภท ดังต่อไปนี้ (1) ด้านการจัดการศึกษาในชุมชน (2)กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ (3) ด้านการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา (4) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และ(5) ด้านการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ในพื้นที่ละ 5 ท่านซึ่งดำรงตำแหน่งทางสังคมดังนี้ (1) นายกองค้การบริหารส่วนตำบล (2) ผู้อำนวยการโรงเรียนประจำตำบล(3)ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและตามอัยาศัย (4) พัฒนาการอำเภอ และ(5) เกษตรอำเภอ เพื่อนำข้อมูลเชิงปริมาณมาสนับสนุนการเขียนเชิงพรรณนาในข้อมูลเชิงคุณภาพต่อไป

3.7 การจัดระบบข้อมูลผลการศึกษา

ในขั้นตอนการจัดระบบข้อมูล(Grouping/Typology) ผู้วิจัยได้แยกและจัดหมวดหมู่ข้อมูล (sorting and coding the data) โดยจัดระเบียบข้อมูลและตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บมาได้นั้นตรงกับประเด็นที่ศึกษาและเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกันได้ใน การจัดระบบข้อมูลผู้วิจัยได้ปฏิบัติดังนี้

การจัดระบบทางกายภาพข้อมูล ผู้วิจัยได้ถอดข้อมูลออกมาจากการบันทึกเสียง การเขียนบันทึก และการสรุปข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่กรณีศึกษาด้านรูปแบบจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมืองจังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยจัดระเบียบข้อมูลและตรวจสอบว่าข้อมูลที่เก็บมาแผนการปฏิบัติงานโครงการวิทยานิพนธ์ (ดังแสดงในแผนผังที่ 3.5)

รูปที่ 9 แสดงขั้นตอนการดำเนินการ

3.8 การอภิปรายผลและ การนำเสนอข้อมูลผลการศึกษา

การศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาโดยชุมชนในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่ได้มาโดยการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การสนทนาพูดคุย การสนทนา กลุ่ม และการจัดเวทีประชาคม หรืออื่นๆ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงคำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัยที่สำคัญ ได้แก่

ประเด็นที่ 1 ความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล (informed consent) เนื่องจากในการเก็บข้อมูลที่เน้นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการให้ความหมาย ตลอดจนกระบวนการที่ส่งผลต่อการใช้ความหมายต่างๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นการบอกกล่าวให้ทราบถึงวัตถุประสงค์การวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และสาเหตุที่เลือกบุคคลนั้นๆ เป็นผู้ให้ข้อมูล โดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยเน้นเรื่องความยินยอมและความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลก่อนเก็บข้อมูล

ประเด็นที่ 2 การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล (confidentiality) เนื่องจากการเก็บข้อมูลในประเด็นต่างๆ นั้นผู้ให้ข้อมูลบางคนอาจไม่ยากเปิดเผยตัวเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องรักษาความลับที่ได้มาโดยการไม่เปิดเผยนามของผู้ให้สัมภาษณ์ นอกจากนี้ การสัมภาษณ์เจาะลึกนั้นบางกรณีอาจจำเป็นต้องทำการสัมภาษณ์แบบส่วนตัว เพื่อมิให้บุคคลอื่นๆ เข้ามามีส่วนในการรับรู้ในกรณีเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเป็นความลับ

ในการศึกษาครั้งนี้มีระเบียบวิธีขั้นตอนการวิจัยภาคสนาม โดยศึกษาเป็นรายกรณี ที่ผ่านกระบวนการการวิเคราะห์สังเคราะห์เชื่อมโยงประเด็น และสังเคราะห์เรียบเรียงเพื่อตอบคำถามการวิจัยให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุดในลักษณะของการสร้างองค์ความรู้จากฐานราก (Grounded Theory) โดยจะเสนอผลการศึกษาเป็นบทต่างๆ ตามความเหมาะสม สำหรับการนำเสนอผลจากการศึกษารายงานวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) จากการศึกษาชุมชนภาคสนามในพื้นที่กรณีศึกษา (Case study) เพื่อศึกษาในประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน โดยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การระดมสมอง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการประชุมสุนทรียสนทนา เป็นต้น

กอบด้วยในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การถอดบทเรียน การวิเคราะห์คำบอกเล่า การวิเคราะห์เนื้อหา การใช้แผนที่ความคิด ปฏิทินเวลา แผนที่เดินดิน ผังประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์สถานการณ์ การใช้ตารางตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงซ้อน โดยให้ความสำคัญต่อมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งถือเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์หรืออยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอนดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

แสดงผลการอธิบายพัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างพบกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการดำรงชีพในอดีต การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการผลิต พัฒนาการของกลุ่มกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบที่มีความซับซ้อนมากขึ้นตามเหตุการณ์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย กอปรกับการอธิบายประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงเป็นการนำเสนอของกลุ่มกรณีศึกษา 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรังในช่วงก่อนเข้าสู่กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน การรวมพลังในการต่อสู้ช่วงระหว่างจัดกระบวนการ และช่วงหลังที่มีการจัดการตนเองในชุมชน

2. กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

แสดงผลการอธิบายกระบวนการและขั้นตอนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ที่นำสู่การเกิดลักษณะของปัจจัยด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยงนำไปสู่กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน จากการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนกรณีศึกษา 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน

แสดงผลการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและในชุมชน แสดงผลการศึกษาในมิติภาวะความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่สามารถส่งผลต่อพัฒนาการการดำรงชีวิตอยู่ภายในชุมชนใน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1. พัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

แสดงผลการอธิบายพัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย จึงเป็นการนำเสนอประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงในกรณีศึกษา 3 พื้นที่ ดังต่อไปนี้

1.1 พัฒนาการความเป็นมากรณีศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านไม้เรียงเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะเหมือนคนภาคใต้ทั่ว ๆ ไป ที่มีลักษณะเด่น คือ รักพวกพ้อง รักศักดิ์ศรี รักถิ่นฐานบ้านเกิดและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของตน และด้วยเหตุที่สภาพภูมิศาสตร์ภาคใต้ที่มีทำเลติดต่อกับทะเลทั้ง 2 ด้าน ทำให้คนภาคใต้รวมทั้งชาวไม้เรียงมีมุมมองที่ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ที่ได้มีความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่น ต่างชาติ ต่างวัฒนธรรมที่เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งส่งผลให้ชาวไม้เรียงเป็นคนหูตากว้างไกล

พัฒนาการด้านการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมบรรพบุรุษของชุมชนไม้เรียงที่มาบุกเบิกตั้งหลักฐานบ้านเรือนในชุมชน มีความสัมพันธ์โดยระบบเครือญาติที่มีเครือข่ายโยงใย

สัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เป็นสังคมเอื้ออาทรและพึ่งพากัน ทั้งเรื่องของการประกอบอาชีพ การขยายที่ทำกิน การขยายครอบครัว ที่ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งแต่ด้านแรงงาน ไปจนถึงการดำเนินชีวิต ในยามสุขและยามทุกข์ ทั้งความสัมพันธ์ระบบเครือญาติยังมีอิทธิพลไปถึงการเป็นฐานการเมืองท้องถิ่น เช่น การเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีข้อสังเกตได้ว่ารายชื่อผู้บริหารท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่ตำบลไม้เรียงจะอยู่ในตระกูลไม่กี่ตระกูล เช่น ตระกูล ละออง, ตระกูล ไม้เรียง, ตระกูล สิทธิวัฒน์, ตระกูล บุญนำ, ตระกูล ชูช่วย และตระกูล นุรักษ์ดี เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 10 หมู่ เมื่อกล่าวถึงประเด็นนี้ เหตุผลที่สรุปได้ คือ ระบบเครือญาติจะทำให้ไม่มีปัญหาในการปกครอง ด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าว การปลูกสร้างบ้านเรือนและสภาพสังคมจึงเป็นลักษณะกระจุกตัวเป็นกลุ่มใหญ่ในหมู่ญาติพี่น้องที่อยู่ในอาณาเขตเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เมื่อครอบครัวขยายใหญ่ขึ้นก็จะขยายอาณาเขตไปปลูกบ้านสร้างเรือนตามเชิงเขาหรือบนเขาตามเส้นทางรถไฟ และเส้นทางคมนาคมที่ตัดขยาย จนเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้นตามลำดับชุมชนจะให้ความร่วมมือดีและตกลงกันได้ผู้นำจึงเป็นที่ยอมรับของลูกบ้าน การแก้ปัญหาสามารถดำเนินไปได้โดยอาศัยความสัมพันธ์จากภายในครอบครัวและเครือข่ายเพื่อนบ้าน กล่าวคือ

“...ถ้าหากชาวบ้านชุมชนไม้เรียงมีความอยู่ดีกินดี มีความรักสามัคคีภายในชุมชน มีความเป็นชุมชนชนบทสังคมเอื้ออาทรเหมือนดังเดิม องค์กรชาวบ้านภายในชุมชนเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่สร้างการการเรียนรู้ มีอาชีพมั่นคงสร้างไว้ให้ลูกหลานแล้ว ก็จะส่งเสริมให้สังคมเกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล...” (ประยงค์ ธรรมรงค์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556 ; ขจร ทิพาพงศ์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556 ; สมคิด บัวสังข์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556)

ในชุมชนบ้านไม้เรียงในอดีตดั้งเดิมก่อนปี พ.ศ. 2524 มีเพียง 8 หมู่บ้าน เมื่อหมู่ที่ 2 บ้านหนองหาด มีประชากรมากขึ้น ผู้บริหารชุมชนจึงแยกครอบครัวเรือนไปตั้งหมู่บ้านใหม่ คือ บ้านตรอกไม้แดง หมู่ที่ 9 และในปี พ.ศ. 2543 บ้านควนนนท์ หมู่ที่ 10 ได้แยกออกจากบ้านหนองหาด หมู่ที่ 5 ตำบลไม้เรียงจึงมี 10 หมู่บ้าน ชุมชนไม้เรียงนิยมสร้างที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว มีบริเวณโดยรอบเพื่อปลูกต้นไม้ไม้ร่มเงา เพราะอยู่ใกล้กับสวนผลไม้ซึ่งปลูกไว้บริเวณรอบนอกควบคู่กับการสร้างสวนครัว สวนสมุนไพร เพื่อไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน บางบ้านนิยมขุดบ่อน้ำเลี้ยงปลา บางครัวจะจัดสรรที่ไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเป็นการสร้างรายได้เสริม การปลูกบ้านอยู่เป็นกระจุกที่ไปมาหาสู่กันได้เป็นการสร้าง ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลยามทุรกันดาร เจ็บป่วย และการได้มีส่วนร่วมกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่นร่วมกัน

เมื่อชุมชนไม้เรียงได้ฝากชีวิตไว้กับยางพาราที่เริ่มมีปัญหาขึ้นเนื่องจากการปลูกยางกว่าจะเจริญเติบโต ต้องดูแล ใส่ปุ๋ย กำจัดวัชพืช ฯลฯ และใช้เวลาถึง 7 ปี กว่ายางจะได้ผล เมื่อยางได้ผลระยะแรกจะได้ผลผลิต (น้ำยาง) ไม่เต็มที่แต่จะได้ผลผลิตมากขึ้นในเวลาต่อมา การกรีดยางต้องกำหนดวันกรีดยาง เช่น 2 – 3 วันหยุด 1 วัน เมื่อถึงเวลาที่ต้นยางผลัดใบก็ไม่สามารถกรีดยางได้เป็นเวลา 3 – 4 เดือน ประกอบกับภาคใต้ฝนตกชุก เวลาฝนตกเป็นเวลาที่เกษตรกรหยุดกรีดยาง การทำสวนยางพาราโดยเฉลี่ยเกษตรกรจะกรีดยางได้ประมาณ 6 – 7 เดือนเท่านั้นในรอบ 1 ปี เมื่ออายุยางพาราได้ 20 – 21 ปี ต้องเตรียมโคนเพื่อปลูกใหม่ เกษตรกรชาวสวนยางส่วนใหญ่จึงยากจน มีหนี้สินมาก ต้องกู้เงินมาลงทุนซื้อปุ๋ยเพื่อบำรุงรักษาต้นยางและเลี้ยงชีพ เมื่อตัดยางต้องนำเงินไปใช้หนี้ส่วนหนึ่ง เลี้ยงชีพส่วนหนึ่งเมื่อถึงเวลาต้องปลูกยางใหม่หรือประสบภัยธรรมชาติไม่มีผลผลิตไปใช้หนี้เก่า แต่ต้องกู้เพื่อลงทุนใหม่ จึงกลายเป็นหนี้ผูกพันซ้ำซ้อนไม่จบสิ้น ภายในชุมชนจึงได้ร่วมกันบุกเบิกในการรวมกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางมาร่วมกันคิด ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาการทำสวนยางและหาแนวทางแก้ไขด้วยการศึกษาเรียนรู้ถ่ายทอดจากประสบการณ์ร่วมกัน กล่าวคือ

“... ในการศึกษา เรียนรู้ นำไปปฏิบัติ จากการจัดประชุมพูดคุยในหลายครั้ง ทั้งอย่างไม่เป็นทางการที่ร้านน้ำชา ในวัด หรือการจัดประชุมประจำหมู่บ้านจนหาข้อสรุปได้ว่า การใช้ที่ดินทำสวนยางพาราอย่างเดียวไม่ใช่อาชีพที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของไม้เรียงอีกต่อไป เพราะยางพารากินไม่ได้ จำเป็นต้องทำสวนผลไม้อื่น และทำนาข้าวควบคู่กันไปด้วย จึงเป็นจุดเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจชาวไม้เรียง เป็นเกษตรกรรมพืชเชิงซ้อน ชาวบ้านจึงมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจทางเกษตร ใช้พื้นที่ทำสวนยางพารา 10,670 ไร่ ทำนาข้าว 5,750 ไร่ และทำสวนผลไม้ 2,470 ไร่ หากคิดเป็นสัดส่วนในภาพรวมของพื้นที่สวนยาง : นาข้าว : สวนผลไม้ ประมาณ 4 : 2 : 1 พวกเราจึงควรหันมาปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมพืชเดี่ยวมีปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก ของคนส่วนใหญ่ในชุมชนขึ้น ...”

“...กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางพาราในชุมชนไม้เรียง ได้ลงหุ้นส่วนกันก่อสร้างโรงรมควันยาพาราเป็นของกลุ่ม โดยเริ่มจากมีสมาชิก 37 คน ต่อมาในปี 2535 สมาชิกได้เริ่มสร้างเวทีสรุปทเรียนร่วมกันอีกครั้งหนึ่งในการหาทางออกร่วมกัน ทบทวนปัญหา และอุปสรรคในการประกอบอาชีพ การปลูกยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ และเกิดปัญหาหลายๆอย่างที่เกิดขึ้นเชื่อมโยงกันเกิดขึ้นภายในชุมชน กลุ่มเกษตรกรในชุมชนไม้เรียงจึงหันมาสร้างเวทีเรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ศึกษาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ความต้องการ

และศักยภาพภายในชุมชนนำมากำหนดทิศทางการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และพัฒนาเริ่มก่อตัวเป็นองค์กรชุมชน ที่เรียกว่า “ ศูนย์ศึกษา และพัฒนาชุมชนไม่เรียง...” (ประยงค์ ธรรงค์ , สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556 ; ขจร ทิพาพงศ์ , สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556 ; ศิริ ชีวะ , สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556 ; เกรียงศักดิ์ ชูชาติ สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556 ; คุณสมคิด บัวสังข์ , สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556)

จากนั้นได้มีการค้นหาอาสาสมัครจากทุกหมู่บ้านในตำบลไม่เรียง ซึ่งมีอยู่ 9 หมู่บ้านดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งใหม่ , หมู่ที่ 2 บ้านหนองหาด, หมู่ที่ 3 บ้านทานพอ , หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายแก้ว , หมู่ที่ 5 บ้านหนองท่อม, หมู่ที่ 6 บ้านกันละ , หมู่ที่ 7 บ้านหนองม่วง , หมู่ที่ 8 บ้านหนองตรุด , หมู่ที่ 9 บ้านตรอกไม้แดง ได้นำ “ ผู้นำรุ่นแรกเข้ามา 40 คน ซึ่งเป็นผู้นำที่เป็นตัวจริง ผู้นำเป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติที่คนส่วนใหญ่ให้ความเชื่อถือ หมู่บ้านละ 5 คน เข้าร่วมทั้งหมด 40 คน จาก 8 หมู่บ้าน (ขาดหมู่ที่ 3 เพราะเป็นชุมชนเมืองเขตเทศบาลไม่ได้เข้าร่วมในตอนแรก) คณะทำงานได้ศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนไม่เรียงแบ่งเป็น 3 ด้านคือ ด้านแรก เรื่องการเรียนรู้ชุมชน ด้านที่สองคือ เรื่องการพัฒนาอาชีพ ด้านที่สาม เรื่องสุขภาพ ” โดยการมาพบปะพูดคุยร่วมกันแสดงความคิดเห็น นำเสนอแนวคิดของแต่ละคนอย่างต่อเนื่องจนได้ข้อสรุปร่วมกัน ของการกำหนดทิศทาง “แผนแม่บทชุมชน” และเป็นที่ได้รับความสนใจในสังคมต่อมา

ภาพที่ 1 แสดงกิจกรรมการบริการให้ความรู้ในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ภาพที่ 2 แสดงภาพการจัดวางพันธุ์ไม้สาธิตในพื้นที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ภาพที่ 3 แสดงการเลี้ยงปลาตู้ในบ่อ ในพื้นที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

ภาพที่ 4 แสดงภาพอาคารที่ผักชั่วคราว จัดไว้สำหรับบริการที่ผักผู้ที่มาอบรม

แม้ว่าชุมชนบ้านไม้เรียงจะเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ก็ตามแต่ครอบครัวของเกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา ซึ่งแต่เดิมเป็นผู้ผลิตเพียงอย่างเดียว ทำให้มีการผลิตยางออกมามากเกินความต้องการของตลาด ซึ่งข้อด้อยในส่วนนี้คือ เกษตรกรชาวสวนยางยังคงขาดความรู้ทางด้านการจัดการและด้านข้อมูลข่าวสาร จึงไม่มีความรู้เกี่ยวกับภาวะการตลาดว่าตลาดต้องการสินค้าประเภทใดคังนั้นผู้ที่รู้ภาวะการตลาดได้ดีที่สุดจึงกลายเป็น “พ่อค้าคนกลาง” ซึ่งมีได้เป็นผู้ผลิต แต่กลับเป็นผู้ที่สร้างฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการรับซื้อขายยางพารา ในขณะที่ชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรชาวสวนยางพาราซึ่งเป็นผู้ผลิตกลับมีฐานะยากจนลง มีหนี้สินเป็นจำนวนมากบางรายต้องขายสวนไปเลยก็มี นี่คือคำบอกเล่าจาก คุณลุง ประยงค์ ธรรมรงค์ ประธานสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงที่สะท้อนความรู้สึกในใจ ในการพยายามรวมกลุ่มรวมพลังกันต่อสู้ในเรื่องราคากันตลอดเวลา เพื่อให้พ้นวงจรอุบาทว์ความยากจน ด้วยใช้กิจกรรมกลุ่มเข้ามาช่วยในการรวมพลังร่วมใจกันตั้งเป็นกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในชุมชนไม้เรียง ด้วยเหตุผลที่ว่า

“... หนทางรอดของคนในชุมชน คือต้องให้คนในชุมชนร่วมกันเรียนรู้และมีกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากปี พ.ศ. 2526 มีการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยกันคิดหาทางช่วยเหลือชุมชน โดยมีการก่อตั้งโรงงานแปรรูปยางไม้เรียงขึ้นเพื่อมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อแก้ปัญหาด้านการตลาด การผลิตยางพาราออกมาให้มี

คุณภาพสม่ำเสมอ ตรงกับความต้องการตลาด ลดต้นทุนในการผลิตของชาวสวนยางพารา ด้วยการจัดการปัญหาเรื่องยางพาราด้วยการแปรรูป และลดการผ่านพ่อค้าคนกลางให้น้อยลง แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องตลาดได้เพราะราคาขายผลผลิตถูกกำหนดราคาโดยตลาดโลก และราคามีความแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเกินความสามารถของกลุ่มที่จะจัดการได้...”(ประยงค์ ธรรมรงค์ และขจร ทิพาพงศ์ , สัมภาษณ์ 20 เมษายน.)

พัฒนาการด้านการส่งเสริมการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพของเครือข่ายยางพารามีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องไปสู่เครือข่ายไม้ผลและเครือข่ายชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้การเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียง ขยายผลกว้างออกไปอีก นับเป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของชุมชนเครือข่ายที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนชาวภาคใต้ที่เคยมีมาเป็นระยะเวลานานมาแล้วการพัฒนาคนให้สามารถช่วยตนเองได้นับเป็นแนวทางการแก้ไขในกรณีปัญหาสำหรับความไม่เป็นธรรมเกิดในสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางพาราไม้เรียงเร่งดำเนินการด้านกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ของสมาชิกให้มีการสอดแทรกความรู้ต่างๆ ลงในกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทำให้สมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วยังได้รับความรู้ ความเข้าใจข้อมูล แนวทางวิเคราะห์ต้นเหตุปัญหาวิธีการแก้ไขปัญหา การป้องกันปัญหา และรวบรวมความต้องการเป็นระบบมากขึ้นในช่วงแรก

จากปรากฏการณ์เช่นนี้จึงสามารถมองเห็นถึงสภาพปัญหาของชุมชน ดังนั้นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ได้มีการกำหนดบทบาท โดยมิพื้เลี้ยงจากองค์กรภายนอก เช่น มูลนิธิหมู่บ้าน สถาบันพัฒนาทรัพยากรชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ และศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนและตามอัยาศัย เข้ามาช่วยในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มวิทยากรกระบวนการเข้ามากระตุ้นให้เกิดเวทีการเรียนรู้ ในประเด็นแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ภายในศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงไว้ 3 ประเด็น กล่าวคือ

“... ประเด็นแรกคือให้การเรียนรู้ในสิ่งที่เขาต้องการจะรู้โดยกลุ่มผู้เรียนรู้ ออกเป็นกลุ่มย่อยตามสาขาอาชีพที่ตนต้องการเรียนรู้พร้อมจะมีการปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนเองด้วยการเน้นผลงานที่ปฏิบัติมาเป็นหลักประกันความสำเร็จในกิจกรรมนั้น...”

“...ประเด็นที่สองการเรียนรู้วิชาสามัญพื้นฐานกรมการศึกษานอกโรงเรียนให้การสนับสนุนให้คนในชุมชนได้เรียนวิชาสามัญก่อน เพื่อมาเสริมทักษะและภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันภายในชุมชนไม่เรียงให้มากที่สุด...”

“... ประเด็นสุดท้ายคือ การเรียนในสิ่งที่ควรจะต้องรู้ที่สำคัญในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจจะต้องรู้ระบบเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับครัวเรือนชุมชน ด้านสังคมควรมีการเรียนรู้และเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ด้านการเมืองจะต้องรู้จักความหมายของการเมืองความจำเป็นและความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนตลอดจนรวมถึงสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่พึงจะได้รับกระทำเป็นอย่างดี และด้านกฎหมายสมาชิกภายในชุมชนจะต้องเรียนรู้กฎหมายที่จำเป็นซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันเพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากผู้อื่นและสังคม...”(ประยงค์ ธรรมรงค์ , สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556; ขจร ทิพาพงศ์, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556 ; สมคิด บัวสงค์ , สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556)

หลังจากนั้นภายในชุมชนไม่เรียง ได้มีกระบวนการบริหารจัดการจัดการความรู้ และนำมาใช้บริหารจัดการ โดยเริ่มจากครอบครัวด้านการจัดทำแผนงานการประกอบอาชีพและการทำงานการดำเนินงานพัฒนาชุมชนไม่เรียง บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ จึงกำหนดภารกิจการพัฒนา ดังนี้

1. พัฒนาความเป็นอยู่

ดำเนินให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ในระดับการกินดีอยู่ดี มีความสุขมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน ปรับแนวคิดและทัศนคติในการดำรงชีวิตให้มีความเพียงพอ ไม่หวังความร่ำรวยด้วยความเสี่ยง และกลุ่มหลงในวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม เร่งรัดเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอันจะนำไปสู่ความผาสุกของชุมชนและการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน ในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น สภาพแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสม ปราศจากอบายมุข และยาเสพติดส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและสังคม

2. พัฒนาด้านสุขภาพความเป็นอยู่ของประชาชน

ดำเนินการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพแก่ประชาชนให้มีความสามารถในการป้องกันรักษาของตนเอง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความรู้ทางโภชนาการไม่หลงเชื่อข่าวสาร

ในทางที่ผิด รู้วิธีและแนวทางการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และสมุนไพร ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการป้องกันและรักษาโรคภัย และเผยแพร่ในทุกกลุ่มประชาชนตลอดจนประสานงานให้สถานีอนามัยในพื้นที่มีส่วนร่วม ในการป้องกันและดูแลสุขภาพของประชาชนในเบื้องต้นอย่างทั่วถึง

3. พัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน

มุ่งพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ให้เทียบเท่ากับชุมชนเมือง คือน้ำประปาที่สะอาด ไฟฟ้า โทรศัพท์ สถานพยาบาล ความสะอาดชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เช่น หอกระจายข่าวที่ทั่วถึง การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรต่อกัน ปรีกษาหรือแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน ตลอดจนจะต้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความร่มรื่น และความควบคุมความเจริญทางวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมที่จะเข้ามาทำให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป

4. พัฒนาอาชีพให้มั่นคง เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้อุตสาหกรรมพอเพียง

ดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนในชุมชนทุกอาชีพ มีความเข้าใจในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งสามขั้นตอน คือ พอมีพอกิน การรวมกลุ่ม และทำธุรกิจค้าขายโดยไม่เกินตัว และความสามารถ ลดการพึ่งพาภายนอก ไม่ตกเป็นเครื่องมือผู้อื่นด้วยความจำเป็น หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์เสริมสร้างภูมิปัญญาชาวบ้าน และชุมชนที่มีอยู่เดิมให้สามารถนำมาปฏิบัติได้ และต่อยอดภูมิปัญญาเหล่านั้นเพิ่มขึ้น ให้มีความเข้มแข็งและดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินการพัฒนาด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน พัฒนาองค์การชุมชนให้เข้มแข็ง

ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวในทุกสาขาอาชีพ มีความสามารถบริหารจัดการด้านธุรกิจการตลาด ด้านอุตสาหกรรมแปรรูปการผลิต เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นการจัดการโดยชุมชนอย่างแท้จริงตามความต้องการของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องภายใต้ระบบการจัดการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

5. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้รอบด้านต่อเนื่องตลอดไป

ส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนมีความรู้เท่าทันตามความเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านกฎหมาย สังคมและการเมือง โดยดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้การจักระบบการสื่อสารในชุมชน จัดเวทีประชาคมส่งเสริมให้มีการพบปะพูดคุยในชุมชน เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ด้านต่าง ๆ หรือสอดแทรกผ่านกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณี ดำเนินการพัฒนาแหล่งแสวงหาความรู้ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร เช่น วิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ตชุมชนเพื่อพัฒนาแนวคิดของประชาชน ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมในการดำรงชีวิต

ภาพที่ 5 แสดงผังโครงสร้างคณะกรรมการบริหารศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง

ภาพที่ 6 แสดงคณะศึกษาดูงานต่างพื้นที่เพื่อศึกษาเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ศูนย์ศึกษาและพัฒนา

ภาพที่ 7 ภาพกิจกรรมการเรียนรู้ของคณะศึกษาดูงานฟังคำบรรยายการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา

เพื่อให้การพัฒนาตามภารกิจที่ได้กำหนดไว้ให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ของชุมชนตำบลไม่เรียง จึงได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาไว้ 5 ด้าน คือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการเรียนรู้ ภายในชุมชนไม่เรียง เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของยุทธศาสตร์ทุกด้าน นอกจากการเรียนรู้ทางวิชาการ จากการเก็บข้อมูล จากการทดลองแล้ว การปฏิบัติจริงทำกิจกรรมจริง ก็จะเกิดความรู้ใหม่ เพิ่มขึ้น ที่จะนำมาใช้ประกอบการพัฒนากิจกรรม หรือธุรกิจเหล่านั้นให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการพึ่งตนเอง พบว่า ได้กำหนดจากข้อมูลที่รวบรวมได้จากครัวเรือน รวบรวมได้จากกิจกรรมทดลองต่าง ๆ ตามแผนของชุมชน จะเห็นว่าชุมชนพึ่งพิงสินค้าจำเป็นอะไรจากภายนอก ชุมชนบ้างอะไรที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ พบว่า ส่วนที่เป็นอาหารเป็นยา เป็นของใช้ที่จำเป็น ชุมชนสามารถสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อสนองความต้องการของชุมชนได้เป็นส่วนใหญ่ เพราะทรัพยากรของชุมชนยังมีค่อนข้างสมบูรณ์ ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากร การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากร ดังต่อไปนี้

ทรัพยากรคน การพัฒนาคน จนเกิดความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้คนในชุมชนส่วนหนึ่ง ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิด เปลี่ยนพฤติกรรม มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถพร้อมที่จะไปพัฒนา ทรัพยากรอื่น ๆ ให้เป็นผลิตภัณฑ์สนองความต้องการของชุมชน

ทรัพยากรที่เป็นผลผลิตของชุมชนจำนวนหนึ่ง เป็นผลผลิตมีคุณภาพ ปลอดภัยจาก สารพิษ พร้อมที่จะนำมาพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริโภคในชุมชน ที่เหลือจึงจะจัดจำหน่ายไป ภายนอกชุมชนโดยการจัดการของชุมชนเอง

ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ ภูเขา แร่ธาตุ ได้กำหนดกฎเกณฑ์การอนุรักษ์ ดูแลรักษา พัฒนาฟื้นฟู ตลอดจนการใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง ด้วยความร่วมมือระหว่าง อบต.ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ทรัพยากรทุน ได้วางระบบการจัดการทุนของชุมชนทั้งทุนที่เป็นตัวเงิน ทุนทาง สังคม ทุนความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ให้ทุนเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่จะนำมาเป็นเครื่องมือพัฒนา ตามภารกิจที่ได้กำหนดไว้ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างรายได้ รายจ่าย หนี้สิน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการดูแลสุขภาพ และการพัฒนาจิตใจ การมีสุขภาพดี เป็นความปรารถนาของทุกคน การสร้างสุขภาพที่ดี ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยความร่วมมือกันกับหน่วยงาน พื้นฐานเช่นสถานีอนามัยในตำบล กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เอาความรู้ทั้งสองด้านมาประยุกต์ใช้ให้ เหมาะสมสร้างกระบวนการฟื้นฟูสิ่งดี ๆ ที่เสียไปกลับมาใช้ประโยชน์ตามสถานการณ์

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร ในระยะเวลาการดำเนินงาน พัฒนาการ ทำให้คนได้รวมตัวกันเป็นองค์กรทั้งที่เข้มแข็งและยังไม่เข้มแข็งรวมทั้งหมด 11 องค์กร คือ (1) กลุ่มเกษตรกรทำสวนยาง (2) กลุ่มปลูกพืชผักปลอดสารพิษ (3) กลุ่มเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด (4) กลุ่มเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง (5) กลุ่มเพาะเห็ดด้วยขี้เลื่อย (6) กลุ่มเพาะเลี้ยงสุกร (7) กลุ่มแปรรูปข้าว (8) กลุ่มผลิตอาหารสัตว์ (9) กลุ่มแพทย์แผนไทยสมุนไพรเพื่อสุขภาพ (10) กลุ่มผู้สูงอายุ (11) กลุ่มเยาวชน ทุกกลุ่มได้กำหนดแผนงานเป็นของตนเอง โดยสร้างความสัมพันธ์โยงกับกลุ่มอื่น ๆ ใน แต่ละหมู่บ้านเป็นเครือข่ายกัน พร้อมทั้งจะใช้ข้อมูลประสบการณ์จากการเรียนรู้มาพัฒนากิจกรรมเข้าสู่ธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน ตามแนวทางวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเน้นการผลิตเพื่อสนองความต้องการของชุมชน โดยมีกลุ่มแกนนำในการทำงานขับเคลื่อนพลังในการเรียนรู้ในช่วงนั้นกล่าวคือ

“... จากประสบการณ์ที่ชุมชนบ้านไม้เรียง ที่ได้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง” โดยในช่วงแรกได้ร่วมกันเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาคุณงาม พาราไทย ซึ่งคิดว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เพราะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปใน

กลุ่มอาชีพการทำสวนยาง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง รู้จริง ทำได้จริง จึงมีความมั่นใจมากขึ้นแผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้เรื่องตัวเอง เรียนรู้เรื่องผลกระทบจากภายนอก (เรียนรู้โลกภายนอก) ผลของการเรียนรู้ได้ข้อสรุปมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน มีแนวทางในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อ เป็นแนวทางป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะขึ้นในอนาคต มีแนวทางในการพัฒนาโดยการเริ่มต้นจากการค้นหาผู้นำ ให้ได้ผู้นำที่ได้รับการยอมรับ อาจจะเป็น ผู้นำธรรมชาติ ที่สำคัญจะต้องเป็นบุคคลที่ชาวบ้านยอมรับนับถือเป็นที่ปรึกษาของคนในชุมชนมาเป็นคณะทำงาน จัดประชุมสัมมนาพูดคุย ทำความเข้าใจร่วมกัน แล้วไปช่วยกันขยายผลในหมู่บ้านของตนเอง พร้อมด้วยทำข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ได้ทิศทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และการพัฒนาร่วมกัน เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ...”(ประยงค์ รัตนรงค์ , สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556 ; ขจร ทิพาพงศ์ , สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2556 ; ศิริ ชีวะ , สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556 ; เกียรติศักดิ์ ชูชาติ สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556 ; คุณสมคิด บัวสงค์ , สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556)

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่ากระบวนการจัดทำ แผนแม่บทชุมชนคือเครื่องมือของกระบวนการศึกษาการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนค้นพบผลของการเรียนรู้ ที่ได้ข้อสรุปร่วมกันคือเป้าหมายของการพัฒนา การมีแผน มีเป้าหมาย มีขั้นตอนที่ชัดเจน มีเหตุผลของการตัดสินใจได้ ข้อสรุปร่วมกัน ยอมรับร่วมกัน เพราะผลที่จะเกิดการพัฒนาก็เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ต้องอยู่ที่การนำแผนลงสู่การปฏิบัติ การยอมรับร่วมกันก็จะเกิดความร่วมมือในการปฏิบัติ ผลการปฏิบัติจึงเกิดการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และเกิดการพัฒนาในที่สุด จากการยอมรับในวงกว้าง จากปรากฏการณ์ในพื้นที่สามารถแสดงผลในการแบ่งช่วงของ พัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ของกรณีศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียงได้

รูปที่ 10 แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ความเป็นมากรณีศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม่เรียง

พัฒนาการความเป็นมาด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนบ้านไม้เรียง เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา จากเหตุการณ์वादภัยแลหมตละลุมพุก อำเภอปากพนัง และในหลายพื้นที่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่งผลให้พื้นที่การเกษตรในหลายพื้นที่ได้รับความเสียหาย เช่นเดียวกับในชุมชนบ้านไม้เรียงที่ได้รับผลกระทบความเสียหายในพื้นที่การเกษตร การช่วยเหลือของภาครัฐบาลในครั้งนี้

ยุคหลังเหตุการณ์वादภัย ปี พ.ศ. 2505 – 2514 เพื่อปรับปรุงพื้นที่ภาคเกษตร ในยุคนี้รัฐบาลนโยบายการฟื้นฟูภาคเกษตรให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ด้วยการส่งเสริมให้ปลูกการพืชเชิงเดี่ยว ส่งเสริมการปลูกยางพาราจึงเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ถูกเลือกและนำมาปฏิบัติในพื้นที่ แต่การดำเนินการปฏิบัติตามแผนยุทธศาสตร์ในครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมเดิม เพราะบริเวณพื้นที่การเกษตรในชุมชนเป็นพื้นที่ป่าทึบและสวนสมรม (พวกพืชและไม้ผลต่าง ๆ ที่ปลูกรวมกันในพื้นที่เดียว) แต่เมื่อรัฐบาลให้ปลูกยางพาราอย่างเดียว ใช้พื้นที่การผลิตจำนวนมาก อีกทั้งต้องการพื้นที่การผลิตในจำนวนหลายไร่ ในช่วงนี้มีการสร้างชุดความรู้ใหม่คือพืชชนิดอื่น ๆ ที่เป็นพืชสวนครัว พืชสมุนไพร และพันธ์พืชท้องถิ่นที่มีอยู่ดั้งเดิม หรือพืชในสวนสมรมให้ถอนออกหมดเพราะเป็นวัชพืชแย่งอาหารและแร่ธาตุจากต้นยางพารา การสร้างความเชื่อใหม่โดยให้เชื่อว่าการปลูกยางพาราเพียงจะทำให้รายได้สูงและจะรวยในที่สุด แต่ราคายางพาราที่กรีดได้ราคาิโลละ 8 – 10 บาท ชุมชนอยู่ไม่รอด เพราะกรีดยางพาราให้ได้เงินแล้วเอาเงินไปใช้ซื้อของ ไม่พอใช้จ่าย ในครัวเรือนต้องพึ่งพาระบบตลาดแทนระบบวิธีการผลิตในครัวเรือน เพราะฉะนั้นจึงเกิดความสับสน เรื่องปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ

ยุคราคายางพาราคตกต่ำปี พ.ศ. 2515 – 2525 ช่วงเวลานี้ราคายางตกต่ำ ชาวบ้านเกิดการปรับตัวจากอาชีพเกษตรกร ไปปรับข้างชุดแร่ที่ภูเขาศูนย์ แต่ในช่วงเวลา 10 ปี เกิดการแย่งชิงแย่งแร่พลูแกมที่ภูเขาศูนย์ละทิ้งสวนยางพาราขึ้นไปหาแร่เพราะรายได้สูง ทำให้มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์และเกิดคดีที่ร้ายแรงในพื้นที่ พลเอกหาญ ลีลานนท์ จึงยึดภูเขาศูนย์ออกประกาศห้ามคนเข้าไปขุดแร่ ปี พ.ศ. 2522 ออกประกาศปิดภูเขาศูนย์อย่างเป็นทางการ คนไม้เรียงต้องอยู่ในชุมชนดั้งเดิมไม้เรียงและกลับมาทำสวนยางพารา ส่วนคนอื่นต้องกลับภูมิลำเนาเดิม การขุดแร่ยุติลง ทำให้คนสับสนวุ่นวาย ปัญหาสังคม อาชญากรรมเต็มพื้นที่ เกิดการรวมตัวแกนนำชุมชนที่มาจากผู้นำทางธรรมชาติ ร่วมกันแสดงความ เห็นว่าปัญหาความวุ่นวายส่งผลกระทบมากมีสาเหตุมาจากอาชีพหลักที่เคยทำสวนยางพาราจะต้องทำให้มีความมั่นคง และเกิดรายได้เพิ่มขึ้นรวมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม

พัฒนาการความเป็นมาระยะที่ 1 ระยะการเกิดผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2526 – 2534 มีการพัฒนาอาชีพหลักคือการทำสวนยางพารา ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากชาวบ้าน หา

อาชีพหลักและอาชีพเสริม เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือน จนกระทั่ง พ.ศ. 2527 คุณลุง ประยงค์ ธรรมรงค์ ได้ค้นพบแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน ด้วยวิธีการรวมกลุ่มสร้างพลังและอำนาจ การต่อรองจากตลาด จึงใช้วิธีการการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชนตัดสินใจตั้งโรงรมควัน ยางพารา จัดตั้งกลุ่มพัฒนาคุณภาพยางพารา ในยุคนี้สมาชิกในชุมชน พบว่าปัญหายางพาราเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่ปัญหาอย่างอื่นไม่ได้แก้ไปพร้อมกันจึงคุยกันหาแนวทางในการทำอย่างอื่นที่ สอดคล้องกับวิถีชาวบ้าน สร้างการเรียนรู้ให้ชาวบ้านเรียนรู้วิถีชีวิต แก้ปัญหาของตนเองและ ร่วมกันแก้ปัญหาใหญ่ในชุมชน กลุ่มเกษตรกรไม่เรียงเริ่มตั้งโรงงานแปรรูปยางพาราเป็น อุตสาหกรรมชุมชนและดำเนินการจนกระทั่งในปัจจุบันนี้

ระยะที่ 2 การก่อตัวของกลุ่มแกนนำ ปี พ.ศ. 2535 – 2540 การพัฒนาคนแล้วคนจะมี ความรู้ความสามารถ พัฒนาค้นโดยผู้นำชุมชนให้ผู้นำชุมชนจากหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นผู้นำแห่งการ เปลี่ยนแปลง มาร่วมกันวิเคราะห์หมู่บ้านของตนเองแล้วกำหนดทิศทาง เอาข้อมูลมาบ่งชี้ทำให้รู้สิ่ง แปลกใหม่ ระยะเวลาหลังใช้ความเป็นจริงของแต่ละหมู่บ้านให้ผู้นำมาเรียนรู้ร่วมกัน ศูนย์ศึกษาและ พัฒนาชุมชนจึงเป็นที่ที่ผู้นำของชาวบ้านในช่วงนี้ 5 คนเริ่มก่อตัวจากผู้บุกเบิกคือ คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ คุณน้ำจอร์ ทิพาพงศ์ คุณน้ำศิริ ชีวะ คุณเกรียงศักดิ์ ชูชาติ คุณสมคิด บัวสงค์ คุณผ่องผิว ศิริ รัตน์ ได้มาพบปะเอาข้อมูลมากำหนดทิศทางลงไปสู่การปฏิบัติจริง โดยมีพี่เลี้ยงทำหน้าที่เป็นที่ ปรีกษาคือ อาจารย์สังัด เลิศไกร อาจารย์จ่านงค์ แรกพิณิจ และอาจารย์ธีรศักดิ์ พูลนวล ผลสรุปจาก คำบอกเล่าของคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ กล่าวไว้ว่า

“... อาจถูกบ้างผิดบ้างก็ทำการรวบรวมปรับปรุงแก้ไขตลอด เรื่องเดียวกันที่ เคยทำไม่สำเร็จมาวิเคราะห์หาสาเหตุวิธีแก้ไขใหม่ก็สามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้ได้รับความรู้ ป้องกันปัญหาในอนาคตได้ด้วย ในระยะหลังมีข้อมูลเพียงพอว่าจะใช้กิจกรรม อะไรแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ถูกทบทวนหลายชั้น หลายครั้งให้สอดคล้องกลายเป็น “แผนแม่บทชุมชน” (เป็นชื่อที่เรียกกันใหม่) ซึ่ง เป็นการวางแผนอย่างง่ายเป็นเครื่องมือ ทำให้คนเรียนรู้ ทำให้เกิด “แผนแม่บทชุมชนไม่เรียง” ขึ้นเป็นแผนชีวิตเป็นแนวทาง ร่วมกันลงสู่การปฏิบัติในครอบครัว และชุมชนของตนเอง...”(ประยงค์ ธรรมรงค์ ,สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2556.)

ระยะที่ 3 การรวมกลุ่มแห่งการเรียนรู้ในปี พ.ศ. 2541 - 2549 กระบวนการเรียนรู้ ของชาวบ้านในชุมชน เริ่มต้นด้วยการเริ่มต้นคิดว่าทำยางพาราอย่างเดียวคงไม่ได้ ควรผลิตในภาค เกษตรที่หลากหลาย แล้ววางแผนการผลิตในพื้นที่เมื่อได้ผลก็สร้างเป็นกลุ่มแล้วขยายเครือข่ายไป

ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในจังหวัดจึงมีเครือข่ายจำนวนมาก ทั้ง ชาวสวนยางพารา ชาวประมง ชาวสวนไม้ผล ชาวนาข้าว เป็นเครือข่ายมมมา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงหาแนวทางการพัฒนา ทำให้เกิดอุตสาหกรรมชุมชนแต่ส่งออกเองไม่ได้ ต้องส่งให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในจังหวัดกรุงเทพ เอาผลผลิตยางพาราของชุมชนไม้เรียงไปขายอีกต่อหนึ่ง มีการคุยปรึกษาหารือกันระหว่างกลุ่มที่ทำสวนยางพารา ไม้ผล ประมง และนาข้าว

สรุปได้ว่าธุรกิจอุตสาหกรรมยางพาราสัมพันธ์กับตลาดโลก สามารถดีขอบเขตตลาดให้ชัดเจนสำหรับเครือข่ายข้าว ก็มีกรรมร่วมป้อมของเกษตรกรชาวนาผลิตแป้งขนมจีน ขายให้โรงงานผลิตเส้นขนมจีนรายย่อย โรงงานจะรับซื้อเพราะแป้งราคาถูกกว่า ทำให้ต้นทุนลดลง หากินกับปากท้องคนใต้ที่มีวัฒนธรรมการกินขนมจีน เกิดเครือข่ายหลายระดับ บ่อปลาเกิดจากต้นแบบที่บุรีรัมย์ ทำบ่อปลาซีเมนต์เลี้ยงปลาตก ให้ชาวบ้านเลี้ยงทำกินอยู่ข้างบ้านของตัวเอง เกิดเครือข่ายที่กว้างขวางขึ้น มาปรับใช้กับชุมชนไม้เรียง ในปี พ.ศ. 2546 แผนชุมชนเป็นแผนที่สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเห็นด้วย เครือข่ายภูมิปัญญาเห็นว่าทำเป็นแผนระดับตำบลดีกว่า ภายในตำบลยอมรับได้ก็ทำ คนนอกรับไม่ได้ไม่เป็นไร ผู้นำจึงไปปรับใช้และลงมือปฏิบัติ 1 หมู่บ้าน 1 การผลิต เช่น หมู่ 1 เลี้ยงไก่ หมู่ 2 เลี้ยงปลา หมู่ 4 อาหารสัตว์ หมู่ 5 ทำโรงสีข้าวชุมชน คนในตำบลเป็นผู้ผลิตและขายกันเองเป็นตลาดของกันและกัน ภายในชุมชนใช้แผนแม่บทชุมชนบ้านไม้เรียง พร้อมกับการศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9- 10 เน้นการประยุกต์ใช้ปัญญาของเศรษฐกิจแบบพอเพียงในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

ระยะที่ 4 การให้บริการความรู้และการขยายเครือข่ายในปี พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน จากการศึกษา พบว่า ชุมชนไม้เรียงมีกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาภายในชุมชนที่น่าสนใจในการเกิดพัฒนาการของการเรียนรู้ คือ ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จัดทำแผนแม่บทชุมชนในทุกๆระยะเวลา 5 พบว่า มีความสอดคล้องกับสภาพสังคม การศึกษา วิธีการผลิตในชุมชน แผนพัฒนาแต่ละฉบับแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นได้พอสมควรชุมชนไม้เรียงมีพัฒนาการด้านการเรียนรู้ของชุมชนทุกเรื่องต้องผ่านการเรียนรู้ให้ทุกคนเรียนรู้ในสิ่งที่อยากรู้ แล้วลงมือทำและขยายผลต่อไป ทำให้ขั้นตอนสอดคล้องกับการเรียนรู้ ทำความเข้าใจจะทำให้คนลงไปเก็บข้อมูลอธิบายให้ทุกคนรอบรู้รายละเอียด การเรียนรู้จะก้าวหน้าจนได้ข้อมูลกำหนดทิศทางการปฏิบัติ มีความเข้าใจร่วมกัน เกิดผลให้เกิดความร่วมมือ บางเรื่องมีจุดบกพร่องมีข้อจำกัดหลายเรื่อง การพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่ได้ไปในทิศทางเดียวกัน ขัดแย้งกันในเบื้องต้นเกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ จากประสบการณ์ และวิชาการสมัยใหม่ให้มีประสิทธิภาพต้องผนวกความรู้สมัยใหม่กับภูมิปัญญาเข้าด้วยกันจะเกิดผลดี สรุปการเรียนรู้ ทำให้คนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของตนเอง การเรียนรู้สะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนานและขยายผลเป็นความรู้ส่งออก

และความรู้ที่จำเป็นต้องพัฒนา เช่น เทคโนโลยี เป็นความรู้นำเข้า “ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน บ้านไม้เรียง” มีกิจกรรมดำเนินการทั้ง 2 ด้าน คือการเรียนรู้จากภายใน ถ่ายทอดประสบการณ์ไปภายนอก โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานวิถีชีวิต วัฒนธรรม และเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม

จากประสบการณ์พบว่าผู้นำชุมชนจำนวนหนึ่งคุ้นเคยกับการพูดคุยจากการทำข้อมูลระดับผู้นำ แต่ชาวบ้านจะคุ้นเคยกับการเรียนรู้เชิงประจักษ์จากหลักสูตร ภายในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้โดยมีหลักสูตรการฝึกอบรม 8 หลักสูตร และกิจกรรมกลุ่ม 8 กิจกรรม จำนวนพื้นที่ 7 หมู่บ้าน จะมีการกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของสถานที่บุคลากร และทรัพยากรเป็นหลัก ดังต่อไปนี้

หลักสูตรการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ	กลุ่มเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อม หมู่ที่ 2
หลักสูตรการเพาะเลี้ยงปลา	กลุ่มเลี้ยงปลา หมู่ที่ 4
หลักสูตรการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง	กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง หมู่ที่ 1
หลักสูตรการเพาะเลี้ยงเห็ดด้วยขี้เลื่อย	กลุ่มเพาะเลี้ยงเห็ด หมู่ที่ 10
หลักสูตรการเลี้ยงสุกร	กลุ่มเลี้ยงสุกร หมู่ที่ 2
หลักสูตรการผลิตอาหารสัตว์	กลุ่มสหกรณ์อาหารสัตว์ หมู่ที่ 9
หลักสูตรการแปรรูปข้าว	กลุ่มทำนข้าว หมู่ที่ 6
หลักสูตรการหมักพื้นบ้าน	กลุ่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ หมู่ที่ 8

การฝึกอบรมภาคทฤษฎีหรือทางวิชาการเป็นหน้าที่ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง โดยคณะทำงานที่สภาผู้นำชุมชน ไม้เรียงเป็นผู้ดำเนินการ สร้างเวทีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นกระบวนการที่น่าสนใจมากคือ จะไม่ใช่กระบวนการ เลี้ยงส่วนมาก แต่จะใช้หลักเหตุและผลใน 3 ส่วน คือ “คน ภูมิปัญญา ทรัพยากร” รวบรวมจัดเก็บข้อมูลในชุดองค์ความรู้ของชุมชนบ้านไม้เรียง

1.2 พัฒนาการความเป็นมา กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยและสาเหตุในการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เน้นตามหลักการด้านศาสนาทุกศาสนา สอนให้รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือกัน เพราะในอดีต คนพึ่งพากันเองมาโดยตลอดแต่ปัจจุบัน คนมีปัญหามากขึ้น เพราะไม่ยึดติดกับความเป็นจริง มีแต่ความฝันไปตามกระแส ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ เพราะการพัฒนาผิดพลาด อยู่แบบลูกนก คือ มือตาย เท้าตาย ที่สำคัญคือสมองตาย รอการช่วยเหลือจากผู้อื่น เพราะห้องฝากไว้กับร้านค้า ความรู้ฝากไว้กับสถาบัน ผลผลิตฝากไว้กับพ่อค้า สุขภาพร่างกายฝากไว้กับหมอ เลยคิดว่าวันนี้ต้องกลับมาพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเองดีกว่า แต่เวลารวมตัวกันในพูดคุยกับคน

ที่เข้าใจในเรื่องความจริงก่อน จากคนกลุ่มน้อย ไปหามาก โดยผู้นำทางด้านความคิด คือ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ เป็นผู้ริเริ่มในการนำประสบการณ์ลองผิดลองถูกจนเกิดการเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตของตน ว่า

“...หลังจากนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ รายได้เดือนแรกของการทำอาชีพเกษตรกร เจอเงินเหลือเพียง 900 บาท เมื่อเทียบจากเดิมที่รู้สึกใจหาย แต่พอมาดูเงินในบัญชีก็ยังคงเหลือ 300 บาท ด้วยความที่ยึดมั่นในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า ยังไงพอ (พอหลวง) คงไม่หลอกลูกแน่ จึงได้ยึดมั่นและเดินตามรอยเท้าพ่อมาโดยตลอด ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ไม่ใช่ล้มเหลวเหมือนดังที่ผ่านมาเป็นมนุษย์เงินเดือนเชิงเดียว...”(สงวน มงคลศรีพันเลิศ, สัมภาษณ์ 7 พฤษภาคม 2557 ; บุหมาด โสค ตาเคอิน สัมภาษณ์ 10 พฤษภาคม 2557

เมื่อคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ ทดลองปฏิบัติซ้ำจนค้นพบองค์ความรู้ในวิถีการผลิตที่สำเร็จจึงได้ถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มเครือข่าย และเพื่อนบ้านในช่วงแรกมีสมาชิกที่เข้ามาเป็นกลุ่มแกนนำยอมรับแนวคิดไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตคือ คุณบุหมาด โสค ตาเคอิน คุณอนันต์ แร่บุตร คุณตาดี เอี่ยมบุตร คุณสมชาย เสวก และคุณอาหลี บุกลโต จากการชักชวนให้เพื่อนกลุ่มแกนนำ มาทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่การเกษตรของตัวเองก่อน เมื่อเกิดการยอมรับแนวคิดจึงรวมกันขยายความรู้สู่สมาชิก หลังจากนั้นเลยมีกูกูกิดกา ที่อยู่รวมกันในการตั้งกลุ่ม เป็นหลักเลขจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน หลายกลุ่มด้วยกัน แบ่งได้ตามคำกล่าวของคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ ว่า (ดังภาพแสดงประกอบลำดับที่ 8-11)

“... แนวคิดในการทำการเกษตรให้สำเร็จ คือเริ่มจากการคิดเริ่มต้นว่า การอยู่รอดก่อนอยู่รวย การเตรียมตัว ก่อนตาย การเตรียมกาย ก่อนแต่ง การเตรียมน้ำ ก่อนเลี้ยง การเตรียมแรง ก่อนทำงาน...”(สงวน มงคลศรีพันเลิศ, สัมภาษณ์ 5 กุมภาพันธ์ 2556)

ภาพที่ 8 แสดงภาพตราสัญลักษณ์ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม

ภาพที่ 9 แสดงภาพการปลูกพืชตีกลับ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม(นายบุญหมาศ โสจด ตาเคออิน กรรมการด้านปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

ภาพที่ 10 แสดงการสาธิตปลูกข้าวไม่ใช้แปลงนา ปรับเปลี่ยนวิถีทางเลือกในการเพาะปลูก

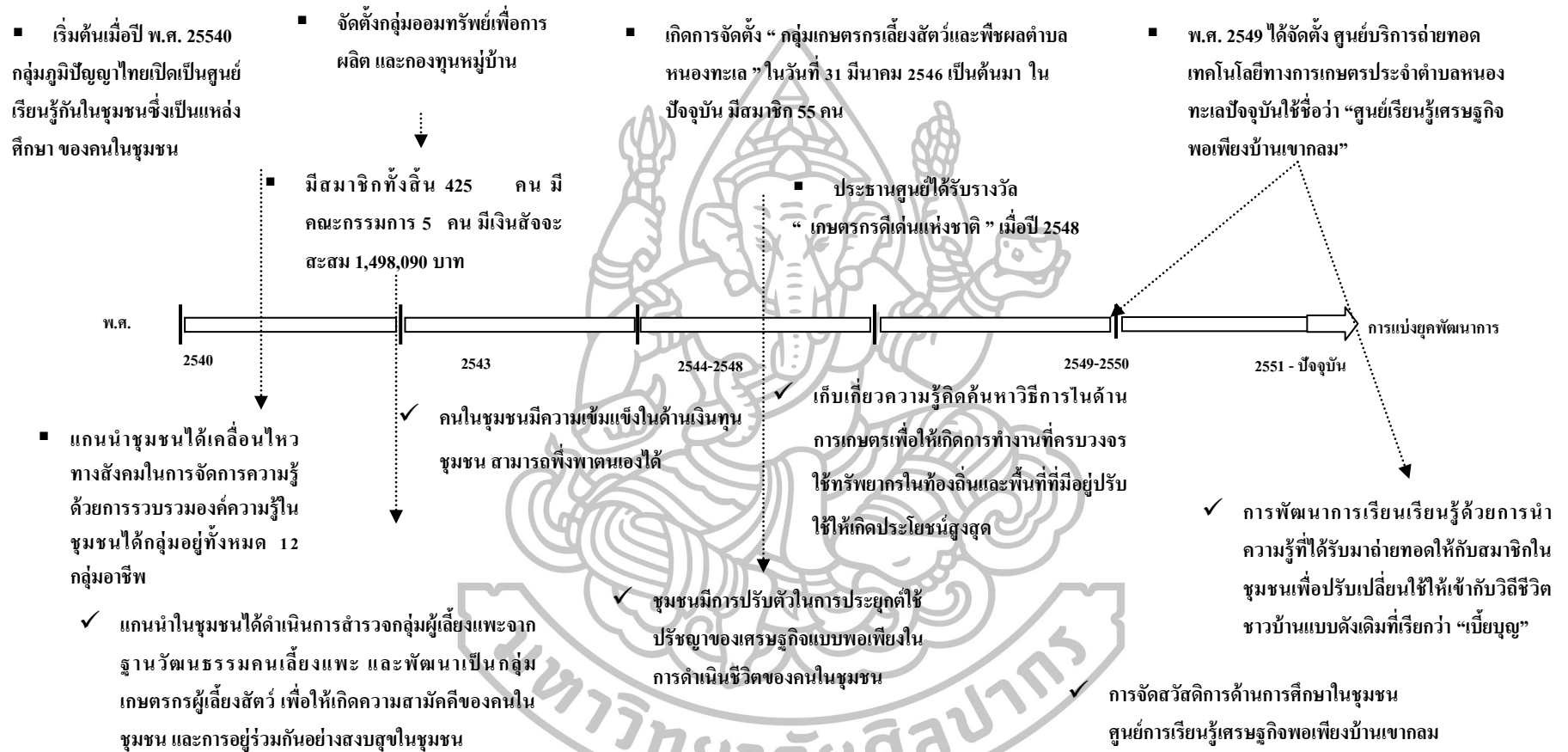

ภาพที่ 11 แสดงสภาพการเลี้ยงแพะครบวงจรในพื้นที่ทำสวนปาล์มน้ำมัน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ผ่านในชุมชนเริ่มเกิดการเคลื่อนไหวในการเป็นชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กอปรด้วยภายในชุมชนได้สำรวจสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมมาจัดเก็บองค์ความรู้ไว้ภายในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งศึกษา ของคนในชุมชนและคนจากภายนอก เริ่มดำเนินการเป็นกลุ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 สมาชิกในชุมชนบ้านเขากลมได้รวมตัวความรู้ การจัดการความรู้ ซึ่งมีอยู่อย่างเป็นระบบ ครบวงจร เพื่อให้มีความคุ้มกันของแต่ละองค์ความรู้ ตลอดถึงการมีเหตุผล โดยยึดหลักความจริงเป็นหลักของการจัดการองค์ความรู้จากกลุ่มแกนนำหลักคือ คุณน้ำ สงวน มงคลศรีพันธ์เลิศ คุณอาหลิ บุกโล คุณบุญหลาด โสศ ตาเคอีน คุณตาดี เอี่ยมบุตร และคุณตา อนันต์ เอี่ยมบุตร เปลี่ยนความคิดก่อนวิธีทำ โดยเอาพื้นที่ใช้ประกอบอาชีพเป็นห้องเรียน และเอาตัวเอง ครอบครัว เป็นครูนอกสถาบัน ในการให้ความรู้ เรียกว่า “ครูคิดแผ่นดิน” กอปรด้วยนำเอาคำสอนศาสนามาดำเนินการชีวิต คิดเพื่อแม่ และขยายผล เสียสละ ให้กับองค์กร ชุมชน ซึ่งเน้นการช่วยเหลือในด้านการให้ความรู้ ในรูปแบบของการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มอาชีพในช่วงแรก ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... การแบ่งประเภทกลุ่มอาชีพ ได้แก่ เลี้ยงสัตว์, ประมง, เกษตรไร้สารพิษ กลุ่มเงินทุน ได้แก่กลุ่มออมทรัพย์, กองทุนสวัสดิการชุมชน และกลุ่มสุขภาพ ได้แก่กลุ่มนวดแผนโบราณบ้านเขากลม ซึ่งมีหมอนวดแผนโบราณในชุมชน...” (สงวน มงคลศรีพันธ์เลิศ วรรัตน์ พรหมปรุง, สัมภาษณ์ 23 มีนาคม 2556)

จนมาถึงปัจจุบันภายในชุมชนบ้านเขากลม ได้จัดตั้งสถาบันแห่งการเรียนรู้ที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานเครือข่ายกลุ่มอาชีพโดยใช้ชื่อว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ซึ่งมีกลุ่มอยู่ทั้งหมด 12 กลุ่มดังนี้(1) กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ต.หนองทะเล(2) กลุ่มเกษตรกรทำสวนเขากลม ต.หนองทะเล (3) กลุ่มปลูกผักไร้สารพิษระบบได้ดิน 7 ชั้น (4) กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด (5) กลุ่มภูมิปัญญาไทยคู่ภัยเศรษฐกิจ (6)กลุ่มแม่บ้านตัดเย็บเสื้อผ้า (7) กลุ่มทำปุ๋ยหมักระบบเติมอากาศ (8) กลุ่มนวดแผนโบราณบ้านเขากลม (9) กลุ่มการทำอาหารสัตว์ (ไบทางปาล์ม) (10) กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (11)กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน (12) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งการกำหนดทิศทางโดยมีพัฒนาการความเป็นมาในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

รูปที่ 11 แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ความเป็นมากรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม

ระยะที่ 1 ระยะการก่อตัวและการจัดตั้งกลุ่มแห่งการเรียนรู้ ในปี พ.ศ.2540 ชุมชนบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบค้นกลุ่มอาชีพภายในชุมชน จากนั้นนำมาจัดเก็บไว้ในศูนย์เรียนรู้กันในชุมชน โดยมีคุณน้ำสงวน มงคลศรี พันเลิศ เป็นแกนนำในการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามาศึกษา และคนจากภายนอก เริ่มดำเนินการเป็นกลุ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 จนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งมีกลุ่มอยู่ทั้งหมด 12 กลุ่มดังนี้ กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ต.หนองทะเล กลุ่มเกษตรกรทำสวนเขากลม ต.หนองทะเล กลุ่มปลูกผักไร้สารพิษระบบใต้ดิน 7 ชั้น กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด กลุ่มภูมิปัญญาไทยคู่ภัยเศรษฐกิจกลุ่มแม่บ้านตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มทำปุ๋ยหมักระบบเดิมอากาศ กลุ่มนวดแผนโบราณบ้านเขากลม กลุ่มการทำอาหารสัตว์ (ไบทางปาล์ม) กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ระยะที่ 2 ระยะการสร้างวัฒนธรรมคนเลี้ยงแพะ ปี พ.ศ. 2542 การดำรงอยู่ชุมชนบ้านเขากลมในอดีตเป็นชุมชนแบบเครือญาติพี่น้องตามลักษณะของสังคมมุสลิม แต่เนื่องจากปรากฏการณ์ภายในชุมชนในยุคนี้เริ่มมีการแบ่งแยก ต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชาวชุมชนจึงแสวงหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยว ให้คนในชุมชนหันมาพูดคุยกัน จึงค้นพบว่าภายในชุมชนเกือบทุกบ้านจะมีแพะเป็นสัตว์เลี้ยง ดังนั้นจึงมีการการสำรวจกลุ่มผู้เลี้ยงแพะเพื่อให้คนในชุมชนหันกลับมาให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน เกิดความรัก ความสามัคคีขึ้นภายในชุมชน ต่อมาพัฒนาการเป็นการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงแพะขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน กอปรกับหน่วยงานของรัฐได้ให้การสนับสนุนในด้านนี้ จากการสำรวจนั้นคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีการเลี้ยงแพะกันเป็นจำนวนมาก จึงได้จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ตำบลหนองทะเล

ระยะที่ 3 ระยะการจัดตั้งสถาบันการเงินในปี พ.ศ. 2543 ได้เป็นประธานจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนหมู่บ้าน ขึ้น ซึ่งมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาให้การสนับสนุนในเรื่องของความรู้ในด้านการดำเนินการของกลุ่ม เพื่อให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านเงินทุนชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีสมาชิกทั้งสิ้น 425 คน มีคณะกรรมการ 5 คน มีเงินสะสมสะสม 1,498,090 บาท, กองทุนหมู่บ้าน ปัจจุบันมีสมาชิก 104 คน มีเงินกองทุนหมู่บ้าน 1,000,000 บาท เงินเพิ่มทุน 100,000 บาท เงินสะสมสะสม 125,619.26 บาท

ระยะที่ 4 ระยะการสร้างผู้นำในปี พ.ศ. 2544-2548 การค้นหาผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ ความสามัคคี ที่เริ่มมีอยู่ของคนในชุมชนเรื่อยมา อีกทั้งยังได้พัฒนากลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ต.หนองทะเล เป็นธนาคารแพะ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2544 และหลังจากนั้นได้จัดตั้งเป็นนิติบุคคล ชื่อ “ กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์และพืชผลตำบลหนองทะเล” ใน

วันที่ 31 มีนาคม 2546 เป็นต้นมา ปัจจุบัน มีสมาชิก 55 คน และเริ่มเก็บเกี่ยวความรู้คิดค้นหาวิธีการ ในด้านการเกษตรเพื่อให้เกิดการทำงานที่ครบวงจร ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและพื้นที่ที่มีอยู่ปรับใช้ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้คนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่สนใจ สามารถมาศึกษาดูงานและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ซึ่งในปัจจุบันมีองค์ความรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและสามารถ ถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่มาศึกษาดูงานได้ จากการคิดและสร้างสรรค์เอง ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่น ก่อนๆ (ภูมิปัญญาไทย), ได้รับแนวคิดจากหน่วยงานภาครัฐมาส่งเสริมสนับสนุนในด้านวิชาการ และศึกษาดูงานจากองค์ความรู้แหล่งอื่นๆ

ระยะที่ 5 ระยะการถ่ายทอดเทคโนโลยีปี พ.ศ. 2549 สมาชิกภายในชุมชนบ้านเขากลม ได้จัดตั้ง “ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบลหนองทะเล” ปัจจุบันเป็น ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เปลี่ยนชื่อ “ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม” ในปัจจุบัน เพื่อถ่ายทอดความรู้และได้เปิดอบรมให้คนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่สนใจเข้าอบรมตามหลักสูตร การพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้องค์ความรู้ที่ตนได้ รวบรวมไว้ทั้งหมด 14 เรื่อง มาเป็นหลักสูตรในการถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจเข้ามาศึกษา ดูงานและเข้ารับการอบรม จำนวน 29,650 คน

ระยะที่ 6 ระยะแห่งการขยายเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ในปี พ.ศ. 2550 -ปัจจุบัน ใน วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2550 คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าองค์พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช จากคำบอกเล่าที่ว่า

“...ผมเป็น 1 ใน 3 คนของทั้งประเทศ ที่ได้เข้าเฝ้าในครั้งนั้น และหลังจากวัน นั้นก็ตระหนักอยู่เสมอว่า“เปิดโอกาสให้ไม่ว่าจะเป็นการให้อะไรก็แล้วแต่นั้น เวลาที่เรา ให้ ควรให้ในสิ่งที่ถูกต้องเต็มที่ และมีความสุขที่จะให้ ” เมื่อมีคนมาดูงานหรืออบรมนั้น จะไม่คิดเลยว่าเราจะได้อะไรจากเขา แต่จะนึกเสมอว่าเขาจะได้อะไรจากเรา จึงได้พัฒนา คิดค้นองค์ความรู้เพิ่มเพื่อนำมาปรับใช้ในการหลักสูตรการฝึกอบรมภายในศูนย์การ เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม...”(สงวน มงคลศรีพันธ์ ,สัมภาษณ์ 7 พฤษภาคม 2557)

การเผยแพร่องค์ความรู้ภายในศูนย์การเรียนรู้จากเดิมมีจำนวน 14 เรื่องสมาชิกได้ รวบรวมองค์ความรู้พัฒนา มาเป็น 24 เรื่อง ซึ่งได้แก่

1. การเลี้ยงเป็ด , ไก่ (คอกอ่อน)
2. การทำไข่เค็มอบดินโดยใช้ภูมิปัญญาไทย

3. การทำเตาแก๊สชีวภาพกลายเป็นแก๊สหุงต้ม (ใช้มูลสัตว์)
4. การทำแก๊สในครัวเรือน
5. การเลี้ยงปลาบ่อ 3 ด้าน
6. การทำอาหารปลาด้วยผลไม้
7. การทำปลาเค็มอบดิน
8. การทำและการเลี้ยงจุลินทรีย์โดยใช้ภูมิปัญญาไทย
9. การทำปุ๋ยหมัก
10. การปลูกผักไร้สารพิษระบบใต้ดิน
11. การเพาะถั่วงอก
12. การเพาะเห็ดอบไอน้ำ
13. การปลูกผักไฮโซ
14. การปลูกพืชผสมผสาน 5 ไร่ แก้วเงิน
15. การทำน้ำมันไบโอดีเซลโดยใช้ภูมิปัญญาไทย
16. ตู้อบสมุนไพร (การใช้สมุนไพรเขียวรักษาโรค)
17. การทำน้ำมันนวด
18. การทำน้ำส้มควันไม้ครบวงจร
19. การทำน้ำยาล้างจาน
20. การทำบัญชีครัวเรือน
21. การปลูกพืชติ๊กลับ
22. การปลูกพืชขึ้นได้ขึ้นเอา
23. การทำอาหารสัตว์โดยใช้ใบทางปาล์ม
24. การเลี้ยงวัว , แพะ , แกะ (สัตว์ 4 กระเพาะ) ครบวงจรโดยไม่กินหญ้า

จนทำให้ได้รับความสนใจจาก คนในและนอกพื้นที่ อีกทั้งบุคคลที่สนใจจากในและนอกประเทศ รวมถึงสื่อจากหน่วยงานต่างๆ จึงมียอดผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานและเข้าร่วมอบรม ในปี 2550 จำนวน 42,451 คน, ปี 2551 จำนวน 78,456 คน และตั้งแต่ต้นปี 2552 จนถึงปัจจุบัน ประมาณ 96,500 คน จนทำให้ได้รับความสนใจกันเป็นจำนวนมาก และหลังจากที่ได้มาศึกษาเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ซึ่งมีคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ เป็นวิทยากรในการบรรยาย ในเรื่องขององค์ความรู้ต่างๆ ที่ตนได้จัดทำขึ้นมา นำกลับไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแนวความคิด และดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากที่ประธานศูนย์การเรียนรู้รางวัลมีชัย วีระไวทยะ โดยการสนับสนุนของมูลนิธิตลาดหลักทรัพย์

แห่งประเทศไทย ประจำปี พ.ศ.2552 สนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการ “โรงเรียนชีวิต” ซึ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและได้น้อมนำพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้ชี้้นำถึงการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกกระดับ

เพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยตั้งอยู่บนทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง อาศัยความรอบคอบ รอบรู้ และความระมัดระวัง รวมทั้งการใช้คุณธรรม จริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและได้มีการขยายผลโดยการนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ต่อให้กับคนในชุมชนของตนและบุคคลอื่นที่สนใจได้ เช่น

1. องค์การบริหารส่วนตำบลไม้ขาว แก๊สชีวภาพ ต.ไม้ขาว อ.เทพกระษัตรี
อ.กลาง จ.ภูเก็ต
2. คุณอับดุลเลาะห์ คชสวัสดิ์ กลุ่มเลี้ยงแพะ ต.อ่าวลึกน้อย อ.อ่าวลึก
จ.กระบี่
3. คุณสัญญา บุตรแขก ปลุกพืชผสมผสาน ม.5 ต.อ่าวนาง อ.เมือง
จ.กระบี่
4. นางหลินหิมา คำดี ปลุกพืชผสมผสาน ม.7 ต.หนองทะเล อ.เมือง
จ.กระบี่
5. คุณบรรชา คุ้มไกร ปลุกพืชผสมผสาน ม.9 ต.สองแพรก อ.ชัยบุรี
จ.สุราษฎร์ธานี
6. คุณวุฒิ เข้มแสง ปลุกพืชผสมผสาน ม.2 ต.เคียนซา อ.เคียนซา
จ.สุราษฎร์ธานี
7. คุณทองอรรด เพชรภาศ เกษตรผสมผสาน ม.7 ต.ปรางหมู่ อ.เมือง
จ.พัทลุง
8. คุณอุสมาน สาเดะ เกษตรผสมผสาน ม.4 ต.ธารคีรี อ.สะบ้าย้อย
จ.สงขลา
9. คุณมุตตอมา ฮานีสะ เกษตรผสมผสาน ม.1 ต.ธารคีรี อ.สะบ้าย้อย
จ.สงขลา
10. คุณสันติ สุกรเวทย์ศิริ เกษตรผสมผสาน อ.เทศบาล 1 อ.เมือง จ.สุรินทร์
11. นางสาวพิน ทองรักษ์ เกษตรผสมผสาน โรงพยาบาลพระแสง
จ.สุราษฎร์ธานี

สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ของคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์เลิศคือ “การเปลี่ยนความคิด ก่อนวิธีทำ” เพราะเชื่อว่าการที่คนเราจะทำอะไรให้ได้ผลดีนั้น จะต้องเริ่มมาจากต้นก่อน คือ “ให้ดินที่ละก้าว กินข้าวที่ละคำ และให้ทำทีละอย่าง” ซึ่งในการดึงคนให้กลับมาบ้านนั้นยาก เพราะคนสมัยนี้แทบจะไม่มีใครรู้จักตัวเองกันเสียแล้ว จึงจำเป็นต้องเริ่มจากต้นก่อน โดยการเปลี่ยนวิธีคิด ก่อนที่จะทำอะไรก็แล้วแต่ ควรที่จะยอมรับและเลิกซึ่งกับตรงนั้นก่อน จึงจะได้ผลจากการตั้งกลุ่มหรือการรวมตัวเพื่อที่จะกำหนดทิศทางการดำเนินการ โดยกลุ่มเป็นหลัก ไม่ใช่ให้บุคคลอื่นเขากำหนดทิศทาง โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน ในการพัฒนาคนและชุมชนในพื้นที่ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงบุคลากร เกษตรกร ผู้มีความสนใจจากทั่วประเทศ ไม่น้อยกว่าแปดหมื่นคนต่อปี เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมและขยายโอกาสในด้านความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง ตามหลักการ “ความจริงมาเป็นที่ตั้ง นำความสุขมาเป็นตัวชี้วัด”

ดังนั้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาสังคม โดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่ความสุขของคน เพื่อสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น และขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จึงได้จัดทำ “โครงการโรงเรียนชีวิต” ขึ้นเพื่อสร้างความสุขบนความพอเพียงอย่างยั่งยืน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปขยายผล เพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิต และปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและสร้างรายได้ให้ชุมชนจนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ เป้าหมายของโครงการโรงเรียนชีวิต คือ ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย (ผู้ที่สนใจ) ทั่วประเทศ จำนวน 650 คน โดยมีเครือข่ายหลัก ซึ่งมีทั้งหมด 18 เครือข่าย 6 จังหวัด และสร้างเครือข่ายเพิ่ม จากความสนใจในผู้ที่เข้ารับการอบรม มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การบริหารและติดตามผล รวบรวมข้อมูลและติดต่อประสานงาน วางแผนปฏิบัติงาน/พบปะแลกเปลี่ยน ติดตามประเมินผลโครงการ
2. จินน้ำซาหาเรื่อง ค้นหาศักยภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย แยกประเภทกลุ่มเป้าหมายและกำหนดหลักสูตร
3. รวบรวมเครื่องเพื่อปรุงแต่ง ศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง สรุบบทเรียนจากการศึกษาดูงาน ทบทวนวิถีชีวิตและแนวคิดจากอดีตถึงปัจจุบัน
4. ร่วมลงแรงเพื่อทำกินอบรมกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งเป็นหลักสูตรตามความเหมาะสม โดยมีกิจกรรมดังนี้

- 4.1 การทำอาหารสัตว์โดยใช้ใบทางปาล์ม
- 4.2 การเลี้ยงวัว , แพะ , แกะ (สัตว์ 4 กระเพาะ) ครบวงจรโดยไม่กินหญ้า
- 4.3 การเลี้ยงเป็ด , ไก่ (คอล่อน)
- 4.4 การทำไข่เค็มโดยใช้ภูมิปัญญาไทย (ไข่เค็มสมุนไพร)
- 4.5 การทำเตาแก๊สชีวภาพกลายเป็นแก๊สหุงต้ม (ใช้มูลสัตว์)
- 4.6 การทำแก๊สในครัวเรือน
- 4.7 การเลี้ยงปลาบ่อ 3 ด้าน
- 4.8 การทำอาหารปลาด้วยผลไม้
- 4.9 การทำปลาเค็มอบดิน
- 4.10 การทำและการเลี้ยงจูลินทรีย์โดยใช้ภูมิปัญญาไทย
- 4.11 การทำปุ๋ยหมัก
- 4.12 การปลูกผักไร้สารพิษระบบใต้ดิน
- 4.13 การเพาะถั่วงอก
- 4.14 การเพาะเห็ดคอนโค (ตะกร้า)
- 4.15 การปลูกพืชผสมผสาน 5 ไร่ แก้วจัน
- 4.16 การทำน้ำมันไบโอดีเซลโดยใช้ภูมิปัญญาไทย
- 4.17 ตู้อบสมุนไพร (การใช้สมุนไพรเยียวรักษาโรค)
- 4.19 การทำน้ำมันนวด
- 4.20 การทำน้ำส้มควันไม้ครบวงจร
- 4.21 การทำน้ำยาล้างจาน
- 4.2 การทำบัญชีครัวเรือน

การนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชนเพื่อปรับเปลี่ยนใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตชาวบ้านเบ็ญๆบุญๆ (แบ่งปันภูมิปัญญาได้มาเพื่อเพื่อนบ้าน) จัดเวทีทบทวนบทเรียนรอบ 6 เดือน สรุปบทเรียน/ถอดบทเรียน/จัดการความรู้/จัดทำเอกสารเผยแพร่ และ ติดตามระหว่างการค้าเนินงาน/ประเมินผลโครงการ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. ร่วมกับชุมชนใน จ.กระบี่ จำนวน 8 เครือข่าย คือ อำเภอเมืองกระบี่ อำเภอเหนือคลอง อำเภอคลองท่อม อำเภอเขาพนม อำเภอปลายพระยา อำเภอเกาะลันตา อำเภอลำทับ และอำเภออ่าวลึก
2. ร่วมกับชุมชนใน จ.ภูเก็ต จำนวน 2 เครือข่าย
3. ร่วมกับชุมชนใน จ.พัทลุง จำนวน 2 เครือข่าย

4. ร่วมกับชุมชนใน จ.สุราษฎร์ธานี จำนวน 2 เครื่องข่าย
5. ร่วมกับชุมชนใน จ.นครศรีธรรมราช จำนวน 2 เครื่องข่าย
6. ร่วมกับชุมชนใน จ.พังงา จำนวน 2 เครื่องข่าย

ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีเครือข่ายผู้ได้รับการเรียนรู้สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่และขยายผลประชาชนสามารถดำเนินชีวิต และปรับเปลี่ยนวิถีคิดให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน ประชาชนได้รับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนจนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้

1.3 พัฒนาการความเป็นมากรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง จากการศึกษาพบว่า สภาพชุมชนบ้านหน้าควายเป็นชุมชนทำอาชีพเกษตรกรรม ปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียวเป็นอาชีพหลัก ชาวชุมชนเริ่มเจอวิกฤตเศรษฐกิจเนื่องจากราคายางพาราตกต่ำ จึงเริ่มค้นหาทางออกจากประเด็นปัญหา ครอบครัวแรกที่ค้นหาทางออกจากปัญหาเศรษฐกิจ คือ ครอบครัวคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตในรูปแบบเกษตรแบบชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่เน้นการทำกิจกรรมแบบผสมผสานผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน ตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงในบริเวณพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งมีการจัดทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การรักษาลังแวดล้อม และเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... ผมและสมาชิกในครอบครัวได้ศึกษาและทำความเข้าใจกับสมาชิกคนเรามีภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ และผลบุญ ผลกรรมไม่เหมือนกัน ฉะนั้นการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการปรับตัวให้เข้าสู่การทำเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องเริ่มที่ตนเองและครอบครัวก่อน...”(สงวน มงคลศรีพันธุ์, สัมภาษณ์ 7 พฤษภาคม 2557)

การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตของครอบครัวกาญจนพรหม เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้แบบประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นตัวอย่างแก่กลุ่มเครือข่ายและเพื่อนบ้านบริเวณใกล้เคียงเข้ามาศึกษาเรียนรู้โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจ และต้องการลดที่ต้องการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจึงเข้ามาศึกษาวิธีการจากคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ที่ริเริ่มการผลิตที่เน้นการพึ่งพาตนเอง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจ ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การประกอบอาชีพเพื่อลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน ด้วยคำบอกเล่าที่ว่า

“...กิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์เป็นเศรษฐกิจพอเพียงฉบับครัวเรือน ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรทุกอย่างอย่างคุ้มค่า เพื่อการอยู่อาศัยพอมี พอกิน อย่างพออก พอใจ มีกินภายในครัวเรือนตามหลักพื้นฐานการดำรงชีวิต คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยา รักษาโรค ที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะด้านอาหาร เป็นปัจจัยที่ต้องเริ่มต้น พิจารณาก่อนโดยลดค่าใช้จ่ายเพิ่มผลผลิต จึงต้องลดการใช้สารเคมีเพื่อสุขภาพ ของผู้บริโภคและช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อมด้วย...”(สมชาย เสวก, สัมภาษณ์ 23 มีนาคม 2556)

ภาพที่ 12 แสดงป้ายที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย

ภาพที่ 13 แสดงการดำเนินกิจกรรม โครงการชีวิตเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 14 แสดงภาพการเลี้ยงปลา แบบบ่อพลาสติกในพื้นที่สวนยางพารา

ภาพที่ 15 แสดงภาพการดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช ประมงในพื้นที่สวนยางพารา

บริบทพื้นที่ในชุมชนบ้านหน้าควาย สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่ม ชาวชุมชนทำอาชีพเกษตรกรรม ปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก ชุมชนได้ดำเนินการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การรักษาสีเขียว ล้อม สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์จากใบไม้จากยางพารา กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปลูกผัก กลุ่มรับจ้างจัดอาหารงานเลี้ยง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มข้าวสาร กลุ่มทำขนม โครงการก็เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวทางพระราชดำริด้านปรัชญาของเศรษฐกิจแบบพอเพียงภายในชุมชน

โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อสนับสนุนให้มีการใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการดำเนินงานเพื่อสังคม ด้วยการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระหว่างธรรมชาติและ การดำรงชีวิตของมนุษย์ รู้จักนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาพัฒนาเพื่อใช้เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง โดยเน้นเรื่องปลอดสารพิษเป็นหลักสำคัญ และไม่ก่อหนี้สิน ผสมผสานกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงการรักษาและฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในท้ายที่สุด โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยวิถีการดำเนินชีวิตแบบพออยู่พอกิน พึ่งพาตนเองได้ด้วยการทำการเกษตรแบบธรรมชาติ ได้รับความร่วมมือระหว่าง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) กับสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง และ องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดตรัง เป็นผู้ประสานงานและสนับสนุนให้ภายในชุมชนทำการเกษตรแบบชีวิวิถี ซึ่งมีกิจกรรมโครงการนี้จะดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ 4 เรื่อง ได้แก่

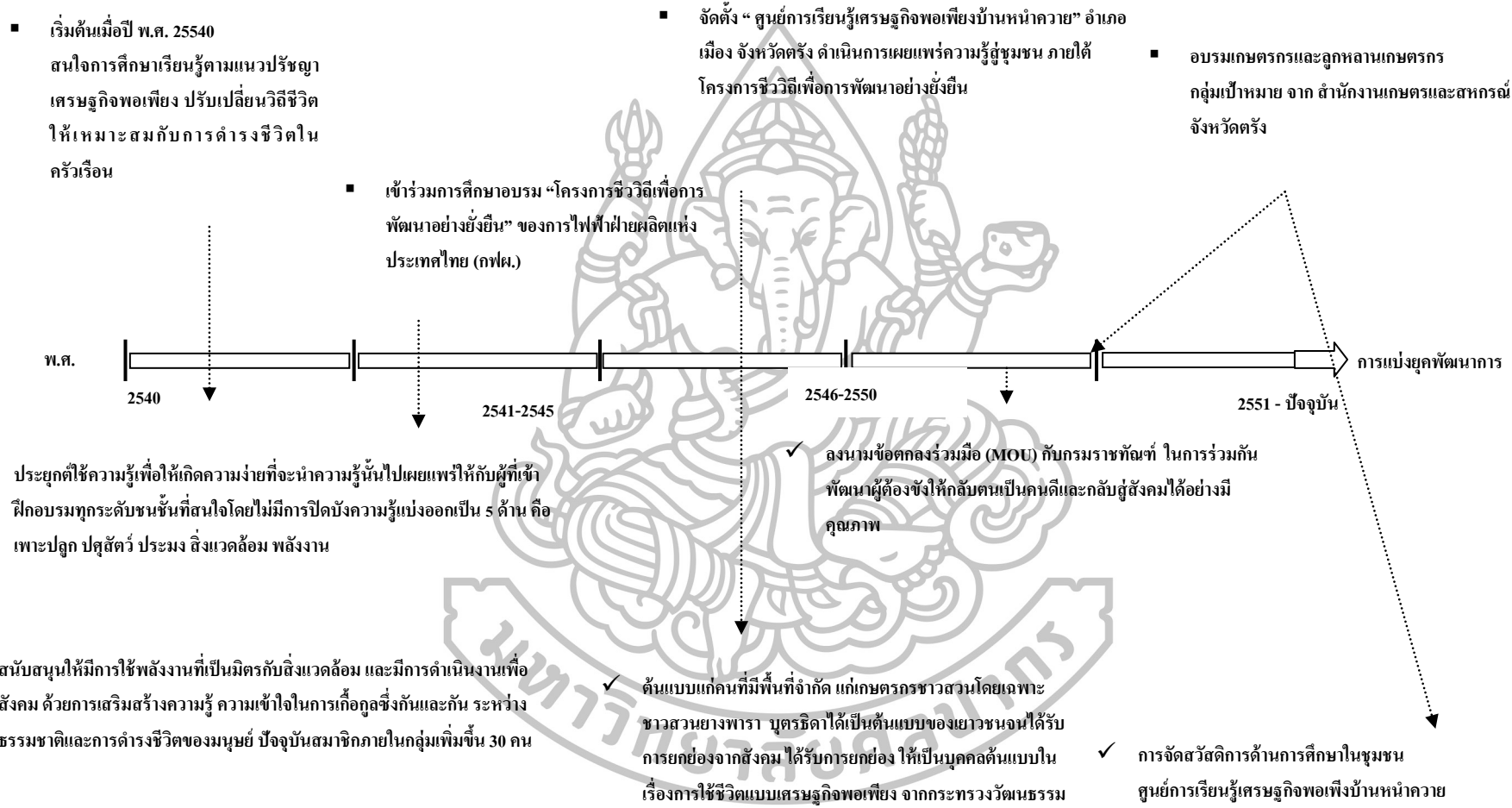
เรื่องที่ 1 การเพาะปลูก จะทำให้ ลดต้นทุนการผลิต ปลอดภัย ได้รับผลผลิตเพิ่ม

เรื่องที่ 2 การประมง ลดปัญหาน้ำเสีย ลดการใช้ยาปฏิชีวนะ แนะนำเลี้ยงปลาบ่อขนาดเล็ก

เรื่องที่ 3 การปศุสัตว์ บำบัดกลิ่นในคอก อัตราการเจริญเติบโตดี ลดอัตราการตาย

เรื่องที่ 4 สิ่งแวดล้อม บำบัดเศษอาหารในครัวเรือนให้เป็นปุ๋ย กำจัดกลิ่นเหม็น บำบัดน้ำเสีย การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมมีพัฒนาการความเป็นมาในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา

รูปที่ 12 แสดงพัฒนาการประวัติศาสตร์ความเป็นมากรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย

ระยะที่ 1 ระยะแห่งการก่อตัวและการเป็นต้นแบบในปี พ.ศ. 2540 ครอบคลุม วิรัตน์ กาญจนพรหม ประธานศูนย์การเรียนรู้สนใจการศึกษาเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในครัวเรือน ให้อยู่ได้ในสภาพเศรษฐกิจ ในยุคปัจจุบัน เป็นแหล่งเรียนรู้แบบเฉพาะมุ่งเน้นเศรษฐกิจฉบับครัวเรือน ยึดถือรูปแบบที่บุคลากร ภายในครอบครัวทุกคนมีส่วนร่วม มีกิจกรรมร่วมกันใช้พื้นที่ ทรัพย์สิน แรงงาน งบประมาณ ตามกำลังของตนเองและครอบครัว

ระยะที่ 2 ระยะแห่งการแสวงหาความรู้ในปี พ.ศ. 2541-2545 ครอบคลุมกาญจนพรหมได้เข้าร่วมการศึกษาอบรม “โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ดำเนินกิจกรรมเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และเทคนิควิธีการนำจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพมาใช้ทางด้านการเกษตร การเลี้ยงสัตว์น้ำ และปศุสัตว์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังได้นำเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมมาดำเนินการด้วย ต่อมาได้มีการจัดอบรมให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ และยังขยายผลไปยังหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ มูลนิธิ วัด โรงเรียนและชุมชนต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ด้วยความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม โครงการนี้จึงได้รับรางวัลมูลนิธิกาญจนพรหม สินชร วานนท์ เมื่อปี พ.ศ. 2542 จากนั้นโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ด้วยความมุ่งมั่นตลอดมาโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยวิถีการดำเนินชีวิตแบบพออยู่พอกินพึ่งพาตนเองและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย “ครอบครัวกาญจนพรหม” ได้นำความรู้จากโครงการชีวิตวิถี แล้วนำมาทดลองใช้กับครอบครัวของตนเอง และประสบผลสำเร็จ จึงถ่ายทอดความรู้และสืบทอดความรู้สู่เพื่อนบ้านในชุมชน

ระยะที่ 3 ระยะการจัดระบบองค์ความรู้ในปี พ.ศ. 2546 -2550 จัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย” อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ดำเนินการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน ภายใต้โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้การทำการเกษตรแบบธรรมชาติ รู้จักนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาพัฒนาเพื่อใช้เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง โดยเน้นเรื่องปลอดภัยเป็นหลักสำคัญ และไม่ก่อหนี้สิน ผสมผสานกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงการรักษาและฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

ระยะที่ 4 ระยะการให้บริการความรู้ปี พ.ศ. 2551- ปัจจุบัน อบรมเกษตรกรและลูกหลานเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย จาก สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดตรัง จำนวน 18 รุ่น เกษตรกรเป้าหมาย 660 คนระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน ต่อมาปี พ.ศ. 2552 เกษตรกรเป้าหมาย จากสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดตรัง จำนวน 15 รุ่น เกษตรกรเป้าหมาย 560 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3

วัน งบประมาณ 896,000 บาท สหกรณ์นิคมพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3 รุ่น รุ่นละ 50 คน จำนวน 150 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 240,000 บาท รวมงบประมาณปี 2552 = 1,136,000 บาท

ปี พ.ศ. 2553 เกษตรกรเป้าหมาย จาก สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดตรัง จำนวน 10 รุ่น เกษตรกรเป้าหมาย 400 คนระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 840,000 บาท สำนักงานกองทุนฟื้นฟูจังหวัดตรัง จำนวน 2 รุ่น เกษตรกรเป้าหมายรุ่นที่1 จำนวน 100 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 160,000 บาท เกษตรกรอาสา จากศูนย์ถ่ายทอด เทคโนโลยีตำบล จำนวน 28 คน ระยะเวลาอบรม 4 คืน 5 วัน งบประมาณ 72,800 บาท สหกรณ์ นิคมพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 4 รุ่น เกษตรกรเป้าหมาย 200 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 320,000 บาท สหกรณ์นิคมคลองท่อม จังหวัดกระบี่ จำนวน 2 รุ่น รุ่น เกษตรกร เป้าหมาย 100 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 160,000 บาทเยาวชนจากสำนักงาน กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัดตรัง จำนวน 2 รุ่น เยาวชน 100 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 16,000 บาท รวมงบประมาณปี 2553 = 1,712,800 บาท

ปี พ.ศ. 2554 สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ ร่วมมือกับจังหวัดตรัง ผสมผสาน ความรู้พร้อมถ่ายโอนและสืบทอดความรู้สู่ทายาท เกษตรกรเป้าหมาย จาก จำนวน 2 รุ่น เกษตรกร เป้าหมาย 100 คนระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 210,000 บาท สำนักงานกองทุนฟื้นฟู จังหวัดตรัง จำนวน 4 รุ่น เกษตรกรเป้าหมาย คน จำนวน 200 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 320,000 บาท สหกรณ์นิคมพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3 รุ่น เกษตรกร เป้าหมาย 150 คน ระยะเวลาอบรม 2 คืน 3 วัน งบประมาณ 240,000 บาท รวมงบประมาณปี 2554 = 770,000 บาท เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในตลอดจนสนองปรัชญาของเศรษฐกิจแบบ พอเพียง

1. เพื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม
2. ส่งเสริมสนับสนุนนโยบายรัฐบาล เรื่อง Food Safety
3. ส่งเสริมวิถีชีวิตของคนไทย ให้รู้จักพอมีพอกิน พึ่งตนเองได้
4. ให้ความรู้ ความเข้าใจในการทำการเกษตร โดยไม่ใช้สารเคมี ไม่ทำลายระบบนิเวศ
5. เสริมสร้างจิตสำนึก ให้เกิดการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน
6. เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน

เพื่อสนับสนุนให้มีการใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการดำเนินงาน เพื่อสังคม ด้วยการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระหว่างธรรมชาติและ การดำรงชีวิตของมนุษย์

จากปรากฏการณ์ดังที่แสดง พบว่า คุณวิรัตน์ กาญจนพรหม ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควายได้ปฏิบัติตัวและดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้นำของครอบครัว ตั้งแต่การดำเนินชีวิตของตนเอง การดูแลครอบครัว เป็นแบบอย่าง สร้างกิจกรรมให้แก่ครอบครัว จึงเกิดเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควายเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ของบุตรธิดาให้เดินทางไปในทิศทางที่เหมาะสม ผลักดันภรรยาชื่อ นางจำเนียร กาญจนพรหม ให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้นแบบแก่คนที่ในพื้นที่จำกัด ชาวสวน โดยเฉพาะชาวสวนยางพารา บุตรธิดาได้เป็นต้นแบบของเยาวชนจนได้รับการยกย่องจากสังคม ได้รับการยกย่อง ให้เป็นบุคคลต้นแบบในเรื่องการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง จากกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในการคัดเลือกหมู่บ้านชุมชน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดตรัง เป็นผู้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม เป็นวิทยากรประจำวิทยาลัยลูกผู้ชาย สำหรับผู้ฝึกฝนไปติดยาเสพติด จังหวัดตรัง(วิรัตน์ กาญจนพรหม, สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2556)

ปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ลงนามข้อตกลงร่วมมือ (MOU) กับกรมราชทัณฑ์ ในการร่วมกันพัฒนาผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีและกลับสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ โดยคุณชาติชาย สุทธิกลม อธิบดีกรมราชทัณฑ์ เป็นประธาน และมี คุณไมตรี อินทุสุต ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ประธานสภากีฬายาน กับคุณวิรัตน์ กาญจนพรหม ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควาย เป็นผู้ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถทำได้ และ เป็นรูปแบบเฉพาะถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

2. กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

แสดงผลการอธิบายกระบวนการและขั้นตอนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ที่นำไปสู่การเกิดลักษณะของปัจจัยด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยงนำไปสู่กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน และผลที่ได้รับจากการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในจากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ดังต่อไปนี้

2.1 กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า ชุมชนไม้เรียงในฐานะต้นแบบของสภาผู้นำชุมชนไม่ได้หยุดนิ่ง ในขณะที่เป็นแหล่งให้ชุมชนอื่นมาเรียนรู้ ชุมชนไม้เรียงเรียนรู้จากชุมชนอื่นไปพร้อม ๆ กัน ประสบการณ์เกือบ 7 ปี ของการพัฒนาที่มีสภาผู้นำชุมชนเป็นหน่วยนำทางความคิดและการเรียนรู้ ไม้เรียงอยู่ในช่วงพัฒนาระบบเพื่อยกระดับการทำงานในรูปสภาผู้นำชุมชนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสงเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองกับประสบการณ์ของชุมชนอื่น ๆ

ไม่เรียงได้ข้อสรุปขั้นต้นว่า สภาผู้นำชุมชนมีหัวใจอยู่ที่การเรียนรู้ สภาผู้นำชุมชนเกิดจากการเรียนรู้ และการเรียนรู้คือภารกิจที่สำคัญที่สุดของสภาผู้นำชุมชน บทบาทสำคัญที่สุดของสภาผู้นำชุมชนคือ สร้างกระบวนการและกระตุ้นให้ทุกคนรู้จักตัวเอง รู้จักตัวเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ไม่ได้อยู่ลำพัง และรู้ข่าวสารความเป็นไปของบ้านเมืองทุกด้านเพื่อเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองตามกระบวนการทางปัญญา ไม่ใช่การเรียนรู้ที่คนอื่นมาตัดสินใจให้หรือทำแทนและเป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิตของตนเองไม่ใช่การเรียนรู้ที่วางอยู่บนเป้าหมายความต้องการของคนอื่น

การพึ่งพาตนเอง สภาผู้นำชุมชนคือเวทีระดับความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เมื่อทุกคนพูดถึงสิ่งที่ตัวเองรู้และสิ่งที่ตัวเองคิด จะเกิดกลุ่มก้อนที่มีพลังของความคิดและองค์ความรู้ใหม่ เมื่อทุกคนหยิบฉวยวัสดุมาถนัดขึ้นและลงมือก่อสร้างชุมชนได้อาคารที่ทำการหลังใหม่ที่วันนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นอาคารรับแขกบ้านไม่เรียง เมื่อทุกคนนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งมาออกร่วมกัน ชุมชนได้ธนาคารหมู่บ้านไม่เรียง เมื่อสมาชิกทุกคนบริจาคส่วนหนึ่งของรายได้จากอาชีพให้กับกลุ่มจะได้กองทุนของกลุ่มอาชีพ ทั้งกองทุนกลุ่มเลี้ยงไก่ กองทุนกลุ่มเลี้ยงหมู กองทุนกลุ่มผลิตภัณฑ์ทดแทน ฯลฯ และเมื่อทุกคนลงหุ้นร่วมกันก็จะได้วิสาหกิจของชุมชนเหมือนโรงงานแปรรูปยางพาราต้นแบบของชุมชนนั่นเอง

การมีอิสระ สภาผู้นำชุมชนคือสัญลักษณ์ของความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เพราะมีกระบวนการเรียนรู้จึงมีทิศทางและแผนแม่บทการพัฒนาของชุมชน เพราะเริ่มต้นจากการพึ่งตนเองไม่ได้คิดพึ่งพาคนอื่น ชุมชนจึงมีอิสระในการตัดสินใจทางความคิดและการปฏิบัติทั้งในระดับปัจเจกและทั้งสังคม

การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม หรือภาษาที่ใช้ในการพัฒนาเรียกว่า “เครือข่าย” จากการเรียนรู้ “8 หลักสูตร 8 กิจกรรม” ของไม่เรียงระบุชัดเจนถึงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมภายในกลุ่ม หรือการฟื้นฟูการรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เพื่อดูแลรักษาสมาชิกในครอบครัวตัวเองและเพื่อนบ้านเป็นเป้าหมายแรกสุด จากบทบาทการประสานแผนงานและประสานองค์กรชุมชน มีความหมายถึงการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มที่มีอาชีพแตกต่างกัน ที่เน้นการผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภคในชุมชนและท้องถิ่น ในทำนองเป็นตลาดให้แก่กันและกัน และการจับมือกับชุมชนชาวสวนยางอื่น ๆ เป็นเครือข่ายยางพารา นครศรีธรรมราช จับมือกับชาวนา ชาวสวนไม้ผล และชาวประมง เป็นเครือข่าย “ขมมนา” ฟื้นฟูความสัมพันธ์ในรูปแบบ “ชุมชนเครือข่าย” ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมาแต่ดั้งเดิมในท้องถิ่นภาคใต้ ความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่นี้ไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยหน่วยงานใด แต่เกิดจากการ

ก้าวออกจากชุมชน ไปสร้างเครือข่ายทางสังคมกับคนในชุมชนอื่น ๆ และพัฒนาระบบความร่วมมือ และการพึ่งพาอาศัยในชุมชน ดังนี้

หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สถานที่ฝึกอบรม ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เลขที่ 141 หมู่ 2 ต.ไม้เรียง อ.ฉวาง จ. นครศรีธรรมราช เนื้อหาและสาระสำคัญของหลักสูตรความยาวของหลักสูตร 3 วัน 2 คืน (28 ชม.) โดยผู้รับผิดชอบคุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น 12 วิชา รวมเวลา 28 ชม. ดังต่อไปนี้

วิชาที่ 1 : การปรับวิถีคิด / กระบวนทัศน์ในการพัฒนา (2 ชม.)

วิทยากรประจำวิชา คุณลุงประยงค์ รัตนรงค์

ขอบเขตเนื้อหา การปรับวิถีคิด ลดทฤษฎียอมรับการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุด้วยผล ด้วยความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เอาสถานการณ์ต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาข้อสรุป เลือกใช้ในสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เปิดใจกว้าง มองโลกในแง่ดี สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ ประเมินตนเอง ศึกษาจุดแข็งจุดอ่อนของตนเองในการนำเอาแนวคิดเหล่านั้นมาใช้ในครอบครัวและชุมชน

วัตถุประสงค์

1. ผู้ผ่านการฝึกอบรม จะสามารถปรับแนวคิด เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความเหมาะสมของแต่ละคน
2. ผู้ผ่านการฝึกอบรมจะสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง ทั้งระดับครอบครัวและระดับชุมชน
3. ผู้ผ่านการฝึกอบรมจะสามารถนำความรู้และประสบการณ์ มาสังเคราะห์และกำหนดแนวทางการนำสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

วิชาที่ 2 : กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับ การแก้ปัญหาความยากจนในชนบทไทย (3 ½ ชม.)

วิทยากรประจำวิชา อาจารย์จันทน์ แรกพินิจ

ขอบเขตเนื้อหา วิสาหกิจชุมชน เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้จัดการทุนของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรรายย่อยในชนบท

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ ของคำว่า วิสาหกิจชุมชน ซึ่งมี
กฎหมายรองรับอยู่แล้ว

2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรม มีความสามารถร่วมมือกันทำแผนวิสาหกิจชุมชนได้ถูกต้อง

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิชาที่ 3 : ฝึกปฏิบัติการจัดทำข้อมูล – บัญชีครัวเรือน – แผนวิสาหกิจชุมชน เวลา

(2 ชม.)

วิทยากรประจำวิชา คุณสหัส เลิศไกร

ขอบเขตเนื้อหา คำว่าวิสาหกิจชุมชนยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนทั่วไป การบรรยาย
หรือพูดคุยกันอย่างเดียว อาจจะเข้าใจไปคนละทางก็ได้ การทดลองปฏิบัติจะมีความชัดเจนมากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้ทดลองปฏิบัติร่วมกันตามสมมติฐานที่วิทยากรกำหนด
ขึ้น เป็นการทดสอบความเข้าใจตรงกัน

2. เพื่อทดสอบความสามารถในการค้นคิด ร่วมกันวิเคราะห์

วิชาที่ 4 : การแปลงแผนแม่บทชุมชน สู่วิสาหกิจชุมชน (3 ชม.)

วิทยากรประจำวิชา อาจารย์ธีรศักดิ์ พูลนวล

ขอบเขตเนื้อหา การใช้ข้อมูลจากแผนแม่บทชุมชน มาแยกแยะให้เห็นตัวทรัพยากร
วัตถุดิบ การคิดค้นทุน การวิเคราะห์การตลาด การบริหารจัดการ การกำหนดเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ ระหว่างวิสาหกิจกับธุรกิจ ว่ามีส่วน
แตกต่างกันอย่างไร

2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้เป็นผู้วางแผนเอง กำหนดเป้าหมายและขั้นตอนเอง ถ้ามี
ปัญหาเกิดขึ้นจะสามารถแก้ปัญหาเองได้

3. เพื่อให้เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของทรัพยากร หรือเจ้าของทุนเป็นผู้จัดการทุนได้เอง

4. เพื่อทดสอบการร่วมกันกำหนด เป้าหมาย และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

วิชาที่ 5 : การศึกษาดูงาน 2 พื้นที่ (2 ½ ชม.)

วิทยากรประจำวิชา คุณพรประสิทธิ์ ไม้เรียง, คุณสาธิต รณรงค์

ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณกระดับเกษตรกร ในการประยุกต์ใช้ทั้ง
ประสบการณ์ วิชาการ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการคลายเครียด พักสมอง
2. เพื่อเปิดหูเปิดตา ยอมรับเอาสิ่งใหม่ ๆ ที่ดี ๆ
3. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนอกห้องประชุม

วิชาที่ 6 : การพัฒนาอาชีพหลัก สร้างอาชีพรอง และอาชีพเสริม (1 ชม.)

วิทยากรประจำวิชา คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์

ขอบเขตเนื้อหา ทำความเข้าใจกับคำว่าอาชีพหลัก คือ อาชีพที่เรามีความถนัด มีความชำนาญ มีประสบการณ์มาพอสมควร แต่ยังมีปัญหาและมีความเสี่ยงอยู่ ต้องมาคิดค้นหาแนวทางแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และพัฒนาให้มีความมั่นคง ก้าวหน้ายิ่งขึ้น และจะต้องคิดสร้างอาชีพรอง อาชีพเสริม เพื่อลดความเสี่ยง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเรียนรู้การใช้หลักวิชาการและเทคโนโลยี เสริมกับประสบการณ์และภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
2. เพื่อเรียนรู้สิ่งที่เป็นศักยภาพมาใช้เป็นอาชีพรอง และอาชีพเสริม เพื่อลดความเสี่ยงเมื่ออาชีพหลักมีปัญหา

วิชาที่ 7: การฝึกภาคปฏิบัติ กิจกรรมวิสาหกิจชุมชน 4 รายการ (4 ชม.)

วิทยากรประจำวิชา คุณสมคิด บัวสกัด, คุณผ่องผิว พรหมเกิด, คุณอรทัย เลิศไกร, คุณพรเลิศ ตนกฤษยาพงศ์

ขอบเขตเนื้อหา ได้ความรู้ ทักษะ ในการผลิตของกินของใช้ในครัวเรือน ทำให้ลดค่าใช้จ่าย หรือเป็นอาชีพรอง อาชีพเสริมก็ได้ มีการผลิตขนมจีนเส้นสด การผลิตน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่ม ครีมอาบน้ำ สบุน้ำไฟ แชมพูสบุน้ำไฟ และการผลิตก้อนเชื้อเห็ดต่าง ๆ การเลี้ยงปลาตู้คอนกรีต การเลี้ยงกบในล้อยรถยนต์ และการขยายพันธุ์พืช

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมความรู้ เสริมทักษะให้ผู้ฝึกอบรมนำไปทดลองลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
2. เพื่อนำความรู้และความสามารถไปขยายผล แนะนำผู้อื่น ทำใช้ในชุมชนของตน
3. เพื่อเน้นการพึ่งตนเอง ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิชาที่ 8 : การจัดการทรัพยากรชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (4 ช.ม.)

วิทยาการประจำวิชา คุณขจร ทิพาพงศ์

ขอบเขตเนื้อหา แนะนำความรู้เรื่องพืช สัตว์ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีอยู่ ทำความรู้จักถึงคุณค่าสิ่งเหล่านั้น และการแปลงคุณค่าให้เป็นมูลค่า เพื่อสนองความต้องการของตนเองและชุมชน เป็นแนวทางการพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ที่จะมองเห็นสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างมีคุณค่า
2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อการพึ่งตนเอง

3. เพื่อการระดมถ่ายทอดประสบการณ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

วิชาที่ 9 : การจัดการความรู้ (KM ชุมชน) (1 ช.ม.)

วิทยาการประจำวิชา ผอ.วิโรจน์ ภาณุรักษ์ กศน.ฉวาง

ขอบเขตเนื้อหา เป็นการทำความเข้าใจระหว่างความรู้ 3 ด้าน คือ ความรู้จากประสบการณ์หรือภูมิปัญญาที่ทุกคนมีอยู่ ควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการ และความรู้ทางเทคโนโลยีที่จะต้องเพิ่มเติมเข้ามาอย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมรู้จักประเมินตัวเอง ว่าต้องการรู้เรื่องอะไร เพื่ออะไร
2. เพื่อพัฒนาความสามารถที่จะนำไปใช้แก้ปัญหา ป้องกันปัญหา
3. เพื่อสร้างเสริมปัญญา ให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ ให้รู้เท่าทัน

วิชาที่ 10 : การสร้างเสริมสุขภาพแบบองค์รวม (1 ช.ม.)

วิทยาการประจำวิชา เจ้าหน้าที่จาก รพ.ยุพราช อ.ฉวาง

ขอบเขตเนื้อหา อธิบายความรู้เรื่องสุขภาพเป็นทั้งปัจจัยการผลิต และต้นทุนเศรษฐกิจ ผู้มีความรู้ความเข้าใจสามารถจะควบคุมได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความเข้าใจว่า การดูแลสุขภาพเป็นหน้าที่ของเรา สามารถดูแลได้ด้วยตนเอง ไม่ควรพึ่งพาผู้อื่นทั้งหมด
2. เพื่อให้มีการป้องกันมากกว่าแก้ เพราะปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่ป้องกันได้ ถ้ามีความรู้

วิชาที่ 11 : การพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ (1 ช.ม.)

วิทยาการประจำวิชา คุณประทีป กลีบแก้ว

ขอบเขตเนื้อหา การทำความเข้าใจกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ทั้งวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ไม่ใช่ยึดเพียงแต่รูปแบบอย่างเดียว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเข้าใจเกษตรทฤษฎีใหม่ คือการจัดระบบ การเกษตรของเกษตรกรรายย่อย ให้พึ่งตนเองได้
2. เพื่อให้ผู้รับการฝึกอบรม สามารถวางแผนแปลงเกษตรได้ถูกต้อง ตามสภาพพื้นที่ และภูมิประเทศ

วิชาที่ 12: การพัฒนาโครงการจากแผนชุมชน (2 ชม.)

วิทยากรประจำวิชา นายสรศักดิ์ ภิญโญ

ขอบเขตเนื้อหา การแปลงแผนชีวิต แผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นจะต้องมี โครงการ ไม่ว่าจะทำเองหรือร่วมกันทำ เพราะจะต้องจัดระเบียบที่ชัดเจนและเหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล ความจำเป็น อธิบายได้
2. เพื่อกำหนดขั้นตอน วิธีทำที่ชัดเจนรอบคอบ
3. เพื่อกำหนดค่าใช้จ่ายและความรับผิดชอบ

จากการริเริ่มรูปแบบและกระบวนการพึ่งตนเองในตำบลไม้เรียงเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้านกับชาวบ้านและ ชุมชนสิ่งหนึ่งที่หนีไม่พ้นการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็คือ “อุดมการณ์” ซึ่งเป็นเหมือนพลังผลักดัน เบื้องหลังที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นพลวัต ภาพปรากฏที่เห็นด้านการพึ่งตนเองคือ วิถีทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้ตัวเราและชุมชนของเราอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนตลอดไป หรือแม้แต่ ในช่วงเริ่มต้นของการบุกเบิกสร้างกลุ่มและเครือข่ายนั้นข้อความที่ประยงค์ วรรณค์ ได้เน้นย้ำอยู่ เสมอว่า

“... การให้คนได้เรียนรู้ เกิดปัญญา และเน้นการพึ่งตนเองให้มากที่สุด ในขณะที่ผู้นำบางคนในสภาผู้นำชุมชนไม้เรียงเห็นว่า การจัดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ที่ทำงานด้วยกัน หรือชาวบ้าน หรือองค์กรภายนอกก็ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญ ไม่น้อยไปกว่าอุดมการณ์ที่ถูกนำมากล่าวถึง...”(ประยงค์ วรรณค์, สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2556)

การขยายเครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการชุมชนสู่การพึ่งพาตนเองในชุมชน
 ไม้เรียงจะทำงานผ่านผู้นำ คือ ประสงค์ ธรรมรงค์มาโดยตลอด ในช่วงหลัง ก็มีสมาชิกในกลุ่มบาง
 คนได้ออกไปเรียนรู้และสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกมากขึ้น ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าผู้นำถูกใช้
 เป็นข้อต่อสำคัญในการเชื่อมต่อความรู้และกระบวนการต่าง ๆ จากภายนอกสู่ชาวบ้านเรื่อยมา
 ในขณะที่ภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ของชุมชนในบางด้านหยุดนิ่ง หรือมีการเปลี่ยนแปลงไป หรือ
 ขาดความต่อเนื่อง เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงานหรือผลผลิต การตีความด้านคุณค่า เป็นต้น โดยที่
 ชาวบ้านในตำบลไม้เรียงเองก็มีเหตุจูงใจหรือภาวะจำยอมที่ต้องหันไปพึ่งพิงเทคโนโลยีความรู้
 วัตถุดิบ เงินทุน และตลาดซึ่งถูกกำหนดจากภายนอกชุมชนมากขึ้น “ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน
 ไม้เรียง” จึงทำหน้าที่ในการเสนอทางเลือกให้ชาวบ้านได้พึ่งตนเองภายใต้เงื่อนไขของท้องถิ่นอีก
 ทั้งต้องการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชาวบ้านผ่านกลยุทธ์การจัดตั้งเครือข่ายโดยมี
 ชาวบ้านเข้าร่วมกระบวนการอยู่ในชุมชน ซึ่งภายในศูนย์การเรียนรู้มีวิทยากรทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง
 คอยช่วยเหลือให้บริการความรู้ และจัดระบบองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านไม้
 เรียงได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้ คุณน้ำจจร ทิพาพงศ์ คุณผ่องผิว พรหมเกิด คุณสมคิด บัวสกัต คุณอรทัย
 เลิศไกร ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“...การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน
 ไม้เรียงที่เป็นผลผลิตจากแผนแม่บทชุมชน แสดงให้เห็นถึงการนำเอาภูมิปัญญา
 และผู้รู้ในชุมชนแต่ละเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ผู้รู้เรื่องการ
 บริหารจัดการโรงสีข้าว ผู้รู้เรื่องการต่อกระดูก การนวด และยาสมุนไพร มา
 ยกระดับและขยายผลให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน...” (จจร ทิพาพงศ์
 ,สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2556 ;ผ่องผิว พรหมเกิด,สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ;
 สมคิด บัวสกัต,สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ;อรทัย เลิศไกร,สัมภาษณ์ 8 มีนาคม
 2556)

ภาพที่ 16 แสดงภาพการให้บริการความรู้ในการบรรยายภาคทฤษฎี
(อาจารย์สังัด เลิศไกร : วิทยากรประจำวิชาการจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน)

ภาพที่ 17 แสดงภาพการเข้าร่วมการอบรมการบรรยายภาคทฤษฎีของผู้เข้าร่วมอบรม
(อาจารย์สังัด เลิศไกร : วิทยากรประจำวิชาการจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน)

ภาพที่ 18 แสดงภาพวิทยากรบรรยายให้บริการความรู้ภาคปฏิบัติ
(คุณน้ำจจร ทิพาพงศ์ : วิทยากรประจำวิชาการจัดการทรัพยากรชุมชน)

ภาพที่ 19 การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงของผู้เข้าร่วมอบรม
(กิจกรรมการแปรรูปสมุนไพรเพื่อใช้เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน)

ภาพที่ 20 แสดงการฝึกลงมือปฏิบัติจริง ทดลองทำจริง เพื่อเพิ่มทักษะแก่ผู้เข้าร่วมอบรม

จุดเปลี่ยนด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ องค์ความรู้ และทรัพยากรร่วมกันการแปลงแผนชีวิต แผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นจะต้องมี โครงการ ไม่ว่าจะทำเองหรือร่วมกันทำ เพราะจะต้องจัดระเบียบที่ชัดเจนและเหมาะสม ตาม วัตถุประสงค์ เพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล ความจำเป็น อธิบายได้ การกำหนดขั้นตอน วิธีทำ ที่ชัดเจนรอบคอบ กำหนดค่าใช้จ่ายและความรับผิดชอบ วิธีการกำหนดการฝึกอบรม หลักสูตรการ พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ในชุดความรู้เรื่อง การ เตรียมการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกผู้นำ/แกนนำจากครัวเรือนของสมาชิกในชุมชนเป็น คณะทำงานของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนจำนวนคณะทำงาน อย่างน้อย 30 – 40 คนต่อชุมชน/ หมู่บ้าน/ตำบล ทั้งนี้แล้วแต่ขนาด ของชุมชนนั้น ๆ หากเป็นชุมชนเล็กอาจปรับลดจำนวนลงตาม ความเหมาะสม

เกณฑ์การคัดเลือก

1. เป็นผู้นำ มีบทบาทในกลุ่มกิจกรรมหรือองค์กรชุมชนองค์กรใดองค์กรหนึ่งใน พื้นที่ ความเป็นผู้นำมีองค์กรและกิจกรรมการพัฒนาเป็นเวทีแสดงออกของผู้นำ
2. เป็นผู้รู้ เป็นผู้นำทางความคิด รอบรู้เรื่องราว เหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวในสังคม มีข้อมูล มีความสัมพันธ์กับโลกกว้าง

3. เป็นผู้มีทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ขยายพันธุ์ไม้หอมยา หอมอวล ช่างตีเหล็ก ทอผ้า ทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ การทำบัญชี การบริหาร การจัดการ การประสานงานภายนอก เป็นต้น

บทบาทคณะทำงาน

1. เจ้าของเวทีการเรียนรู้
2. เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในกระบวนการอย่างต่อเนื่อง
3. เก็บ รวบรวม สรุป และวิเคราะห์ข้อมูล
4. จัดเวทีเรียนรู้ต่อเนื่องในกลุ่มย่อยของสมาชิกในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ข้อมูลเพื่อการเรียนรู้

ข้อมูลที่ใช้ในการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกและของชุมชน คือ ข้อมูลมือสอง ที่ผู้นำสามารถนำมาจากฐานข้อมูลของชุมชนและหมู่บ้านที่มีอยู่แล้ว

2. ข้อมูลปัญหาและสาเหตุ คือ ข้อมูลที่เน้นให้มีการนำเสนอจากกลุ่มองค์กร แต่ไม่ใช่การจัดทำรายการปัญหา กระบวนการวิเคราะห์ที่มา สาเหตุ ผลกระทบของปัญหา ความพยายามในการแก้ปัญหาที่ผ่านมา

3. ข้อมูลองค์กร/ชุมชนต้นแบบ เน้นให้เกิดการเรียนรู้ วิธีคิด วิธีให้คุณค่า วิธีการจัดการ รูปแบบกิจกรรมขององค์กร/ชุมชนต้นแบบ

4. ข้อมูลศักยภาพของครัวเรือนและชุมชน ประกอบด้วย

- 4.1 คน (ผู้รู้ / ผู้นำ)
- 4.2 ความรู้ / ภูมิปัญญา / ทักษะประสบการณ์
- 4.3 ทรัพยากรและความหลากหลาย
- 4.4 ผลผลิต
- 4.5 รายรับ / รายจ่าย / หนี้สิน / การอบรม

การนำข้อมูลเข้าสู่เวทีเรียนรู้ ควรให้ผู้นำมีบทบาทในการเก็บ รวบรวม และนำเสนอในเวที มีผู้ประสานงานจับประเด็นนำไปสู่การวิเคราะห์ หรือมีวิทยากรท้องถิ่นนำเสนอความคิดเห็นเพื่อนำประเด็นการวิเคราะห์ และให้มีการเชื่อมโยงระหว่างปัญหา แต่ละปัญหา เช่น พืชเศรษฐกิจนำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อม ราคาต่ำทำให้ขาดทุนและเป็นหนี้ ปัญหายางพาราเป็นปัญหาที่เกิดจากนโยบาย ระดับชาติที่ไม่ต่อเนื่อง (การเมือง) เป็นต้น

กรณีของการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ควรจะเปิดประเด็นให้มีการเชื่อมโยงไปถึงอดีตให้เห็นพัฒนาการ เช่น การก่อตั้งชุมชนและองค์กร ชุมชนและองค์กรมีวิธีการแก้ปัญหาในแต่ละ

ครั้งอย่างไร เพื่อให้เห็นวิธีการที่ชุมชนจัดการกับปัญหาในอดีต (ซึ่งมีลักษณะพึ่งตนเอง) ไม่มีความคิดพึ่งพาภายนอก)

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำแผนแม่บทชุมชน

แผนแม่บทชุมชน คือ ผลผลิตของการเรียนรู้ ที่คณะทำงานของชุมชนนำข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากขั้นตอนที่ 2 มาสังเคราะห์เข้าด้วยกันเพื่อหาทางออก การสังเคราะห์จะได้กรอบในการจัดทำแผน ซึ่งมีแนวโน้มดังนี้

1. การนำเสนอกิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาที่มีการนำเสนอในเวทีที่ 2 ข้อเสนอของปัญหาและสาเหตุจะเป็นเกณฑ์วัดว่า กิจกรรมนั้นวางอยู่บนพื้นฐานปัญหาของสมาชิกและองค์กรจริงหรือไม่ และมีแนวโน้มที่จะแก้ปัญหาคือจริงหรือไม่

2. การนำเสนอกิจกรรมเพื่อการพัฒนา ข้อเสนอของการวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพของชุมชน จะเป็นเกณฑ์วัดว่ากิจกรรมนั้นวางอยู่บนศักยภาพด้านไหน กิจกรรมที่ไม่ได้วางอยู่บนศักยภาพ ด้านใดด้านหนึ่งเลย จะมีแนวโน้มที่ไม่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่

3. รูปแบบ วิธีคิด วิธีการจัดการของชุมชน/ชุมชนต้นแบบ เป็นกรอบในการตรวจสอบความคิดเบื้องหลังกิจกรรมที่นำเสนอ เพราะองค์กรเกษตรกรต้นแบบจะให้แรงคล้อยใจในการคิดการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาตนเอง เช่น การตั้งสภาผู้นำชุมชน แบบไม่เรียงการตั้งสภาวิสาหกิจชุมชน แบบชุมชนเขาคราม กระบี่ การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินแบบคลองเปื๊ยะ การพัฒนาทรัพยากรพันธุกรรมของท้องถิ่นแบบเครือข่ายอินแปง จังหวัดสกลนคร เป็นต้น

4. การทำแผนแม่บทชุมชนที่ดีไม่ใช่การเริ่มต้นจากการสำรวจความต้องการ ด้วยการถามว่าแต่ละครัวเรือนอยากทำโครงการอะไร แผนแม่บทชุมชนที่ดี คือ แผนที่ต้องมีการเชื่อมโยงกิจกรรมจากข้อมูลกลุ่มทั้งหมด ไปสู่การนำเสนอว่า ชุมชน/ครัวเรือนควรจะทำอะไรบ้าง ถึงแม้ว่าถึงที่สุดชาวบ้านจะบอกว่า ต้องการทำนั่นทำนี่ แต่ไม่ได้เกิดจากการกระตุ้นของกระบวนการ เพราะกระบวนการได้กระตุ้นโดยเชื่อมโยงจากข้อมูลทั้งหมดไว้ก่อนแล้ว ความต้องการจะถูกตรวจสอบโดยเวทีการเรียนรู้อย่างจริงจัง

5. กิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรม นำไปสู่การจัดหมวดหมู่ของกิจกรรมขึ้นเป็นโครงการ โครงการหนึ่ง ๆ อาจจะมีหลายกิจกรรม

6. โครงการหลาย ๆ โครงการ นำไปสู่การจัดหมวดหมู่โครงการเป็นแผนพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ

7. แผนแม่บทชุมชนที่สรุปได้ อาจจะมีหลายด้านหลายแผนแต่ควรจะให้ครอบคลุมด้านต่าง ๆ คือ แผนด้านเกษตรยั่งยืน ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและสวัสดิการชุมชน

ด้านธุรกิจชุมชน ด้านอุตสาหกรรม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาพชุมชน ทั้ง 7 ด้านนี้ เป็นเพียงกรอบกว้าง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการพิจารณาว่าแผนของแต่ละชุมชนควรมีที่ด้าน และด้านอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 4 การประชาสัมพันธ์แผนแม่บทชุมชน

เป็นเวทีการเรียนรู้ของชุมชน และผู้สนใจ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนปรับปรุงแก้ไขแผนงาน โครงการกิจกรรม ที่คณะทำงานได้ยกร่างและจัดทำมาและประสานแผนแม่บทชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ยกกระดับความรู้ไปสู่แผนของเครือข่ายชุมชน และกระตุ้นให้เกิดการคิดทบทวนและปรับปรุงแผน ข้อมูลของตนเอง การแปรแผนแม่บทชุมชนไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้นผลของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะนำไปสู่การรวมตัวเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน และการมีทิศทางร่วมกันในการทำงาน ระดับเครือข่ายหรือจังหวัด

การแปรแผนไปสู่การปฏิบัติ

หลังจากการทำประชาสัมพันธ์แผนแม่บทชุมชนแล้ว คณะทำงานแผนแม่บทเดิมก็จะหมดภารกิจของแต่ละครัวจะตั้งคณะทำงานชุดเดิมอาจจะเป็นรูปแบบสภาผู้นำ สภาวิสาหกิจชุมชนของตำบลหมู่บ้าน หรือแล้วแต่จะเรียกชื่ออย่างไร เพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ

1. การจัดลำดับความสำคัญและความเป็นไปได้ของแผนงาน โครงการ และกิจกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชน
2. การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการ/กิจกรรม การลงทุนของชาวบ้าน กระบวนการผลิตการบริโภค การตลาด การจัดการต่าง ๆ ทุกขั้นตอน ประเด็นที่สำคัญต้องตอบคำถามเหล่านี้ให้ได้ คือ ทำอะไร ทำทำไม ทำอย่างไร ทำที่ไหน ใครทำ และวิเคราะห์ถึงสิ่งที่มีและสิ่งที่ขาดของกิจกรรมนั้น ๆ
3. การฝึกอบรมด้านวิชาการ เทคนิคต่าง ๆ เพื่อสร้างวิทยากรท้องถิ่นในประเด็นสำคัญ ๆ ที่อยู่ในแผนแม่บท โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้วิทยากรเหล่านี้ไปขยายความรู้สู่คนอื่น ๆ ในชุมชน

4. การจัดองค์กรภายในหมู่บ้าน ที่ไหนควรผลิตอะไร จัดการเรียนรู้อะไร จัดการตลาดอย่างไรประสานกับองค์กรต่าง ๆ ภายนอกอย่างไร เพื่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

แม้ว่าการเรียนรู้ของชุมชนจะต่างจากการศึกษาในระบบอื่นอยู่บ้าง ตรงที่ชุมชนเรียนรู้จากการปฏิบัติ จากสถานการณ์จริงในชีวิต แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลของตนเอง ซึ่งไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดสามารถรวมข้อมูลประเภทนี้ให้กับชุมชนได้อย่างครบถ้วน องค์กรชุมชนจึงต้องสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ให้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้เครื่องมือการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน เครื่องมือการจัดเก็บข้อมูล

และเวทีเรียนรู้จึงหมายถึง วิธีการ อุปกรณ์ รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่จะทำให้องค์กรชุมชนได้มาซึ่งข้อมูล สำหรับพัฒนาตนเอง

สำหรับการเรียนรู้ของชุมชนตลอดช่วงพัฒนาการที่ผ่านมา พบว่าชุมชนได้นำ เครื่องมือหลายอย่างมาใช้เพื่อการเรียนรู้ตนเอง โลกภายนอกตลอดเวลา เครื่องมือสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. การบันทึก ปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนเริ่มต้นจากกิจกรรมง่าย ๆ ที่ ไม่ซับซ้อน และสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง เช่น การออมทรัพย์ การแปรรูปผลผลิต และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นต้น การปฏิบัติงานตามเนื้อหาของกิจกรรมรวมทั้ง ผลผลิตที่เกิดขึ้นจะถูกบันทึกไว้ ทั้งในรูปของลายลักษณ์อักษรและความทรงจำ ซึ่งจะกลายเป็นข้อมูลที่มีค่าต่อการเรียนรู้ของชุมชนในขณะนั้นและในเวลาต่อมา

ข้อมูลที่พบในบันทึกทั้งสองแบบนี้ มักประกอบด้วยรายละเอียดของกิจกรรม เช่น ประวัติการก่อตั้งคณะกรรมการ ระเบียบข้อบังคับ สมาชิกภาพ และผลการดำเนินงาน เช่น จำนวน สมาชิก เงินและทุนประเภทอื่น ๆ การแบ่งปันผลกำไร หรือการกระจายผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก และคนในชุมชน รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน หลายชุมชนได้บ่งบอกถึง เหตุการณ์ และความสัมพันธ์กับบุคคลและภายนอกชุมชนไว้ด้วย

ข้อมูลที่ถูกรับบันทึกไว้ชุมชนได้นำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เป็นความรู้ใช้ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาตนเองการจดบันทึกในฐานะเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ของชุมชนในยุคนี้ ได้รับการออกแบบให้ซับซ้อนครอบคลุม และมีจุดประสงค์เฉพาะมากขึ้น เช่น บันทึกรายจ่ายของครัวเรือน ที่คณะทำงานกำหนดให้ครัวเรือนบันทึกในช่วงทำแผนแม่บทชุมชน มี จุดประสงค์ให้แต่ละครัวเรือนเรียนรู้การอุปโภคบริโภคของตัวเอง ซึ่งจะนำไปสู่การลดละเลิกการใช้ อย่างไม่จำเป็นบางรายการ การผลิตทดแทนการซื้อ และที่สำคัญบันทึกประเภทนี้จะช่วยสร้าง ความสัมพันธ์ และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกและคนในครอบครัว

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่องค์กรชุมชน นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ของตนเองคือ แบบสำรวจและแบบสอบถาม เป็น เครื่องมือที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทั่วไปคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในการใช้เครื่องมือแบบนี้ร่วมกับ หน่วยงานรัฐและเอกชนมาก่อน เช่น แบบสำรวจข้อมูล จปฐ. แบบสำรวจข้อมูลสุขภาพ เป็นต้น

หลักสำคัญในการนำแบบสำรวจ และแบบสอบถามมาใช้ คือชุมชนเป็นผู้กำหนด เนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการสำรวจ และนำข้อมูลที่ได้นั้นมาวิเคราะห์เรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ แก่ใจ และพัฒนาชุมชนของตน หากจะเปรียบเทียบกับแบบสำรวจหรือแบบสอบถามที่ชุมชนเคย ร่วมกับบุคคลและองค์กรภายนอกก็จะเห็นความแตกต่างในประเด็นนี้ เพราะว่าแบบสำรวจหรือ

แบบสอบถามที่ลงไปสำรวจก่อนหน้านั้น เป็นการถูกกำหนดเนื้อหาที่ต้องการข้อมูลหรือประเด็นคำถาม โดยบุคคลหรือองค์กรจากภายนอก และบุคคลหรือองค์กรภายนอกจะนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์นอกชุมชน ชุมชนไม่มีโอกาสเรียนรู้จากข้อมูลของตนเอง และแทบจะไม่ได้ประโยชน์จากแบบสำรวจหรือแบบสอบถามนั้นเลยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

3. เวทีการเรียนรู้ เวทีการเรียนรู้หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การจัดการการเสวนา พูดคุย แลกเปลี่ยน ความรู้ของชุมชนหรือคณะทำงาน เป็นการพัฒนาจากวงสังคมที่ประชาชนทางอีสานเรียกว่า “โส” ทางภาคใต้ใช้ “การกินน้ำชา” หรือสภากาแฟ เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และความคิดเห็น เวทีการเรียนรู้จึงไม่ได้มีความหมายเพียงการนัดคนมาชุมนุมและพูดคุยกันเท่านั้น แต่ต้องสื่อความหมายในมิติทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ต้องมีการเตรียมการก่อนประชุม การกำหนดประเด็นการพูดคุย และประเด็นต่อเนื่องจากการเสวนา มีการจัดระบบการประชุม มีการบันทึก มีการกำหนดประเด็นและการสร้างเวที่ย่อยตามชุมชนเล็ก ๆ อย่างต่อเนื่อง หลังจากการประชุม และจัดการเสวนาเป็นเวที่ย่อยหลายครั้ง โดยแต่ละครั้งจะมีการเชื่อมโยงข้อมูลให้ประเด็นและเนื้อหาต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

ประเด็นเนื้อหาที่สำคัญในเวทีการเรียนรู้ เช่น เรื่องเศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน สุขภาพของชุมชน ผลผลิตของชุมชน ปัญหาของชุมชน ในแต่ละประเด็นเหล่านี้จะมีข้อมูลจากแบบบันทึกและแบบสำรวจเป็นฐานของการเรียนรู้ เพื่อให้คณะทำงานมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์และวางอยู่บนฐานข้อมูลและความเป็นจริงของชุมชน แต่จะไม่ใช้แบบผู้นำว่าเขาวา เจ้านามว่า

เวทีการเรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนจะเริ่มต้นจากข้อมูลในประเด็นไหนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถนัดของคณะทำงานและวิทยากรกระบวนการ แต่มีหลักสำคัญอยู่ที่การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลซึ่งต้องให้มีการเชื่อมโยงประเด็นเนื้อหาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะเรื่องที่ใกล้ตัวชาวบ้านในชุมชนเป็นรูปธรรมที่เข้าใจง่ายที่สุด เช่น ประเด็นสุขภาพ อาการป่วยของคน ประเด็นทรัพยากรของชุมชน พืช ป่า ดิน น้ำ และเศรษฐกิจรายได้ รายจ่าย หนี้สินของครัวเรือนและชุมชน

ส่วนการจัดเวทีเรียนรู้จัดทำแผนแม่บทชุมชน หากเป็นพื้นที่ระดับตำบล อาจจะแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ เวทีเรียนรู้ระดับตำบล และเวทีระดับหมู่บ้าน (ซึ่งอาจจะรวม 2 – 3 หมู่บ้านจัดร่วมกันกรณีที่ประชากรในหมู่บ้านมีขนาดเล็กหรือมีน้อยครัวเรือน หรือจัดเวที่ย่อยตามกลุ่มความสัมพันธ์ทางสังคม) และเนื้อหาการเรียนรู้ของเวทีทั้ง 2 ระดับต้องต่อเนื่องเชื่อมโยงกันซึ่งกันและกัน

การจัดการในเวทีการเรียนรู้ของชุมชนทั้งระดับหมู่บ้านและตำบล ควรมีประธานซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกระบวนการทำงาน และเป็นผู้มีบารมีเป็นที่ยอมรับของคณะทำงานทั้งหมดเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการในเวที และการทำงานตลอดกระบวนการ

ประเด็นเนื้อหาอื่น ๆ นอกเหนือจากประเด็นที่กล่าวถึง สามารถคัดเลือกและกำหนดตามสภาพความเป็นจริงของชุมชนและท้องถิ่นนั้น ๆ และการจัดประเด็นตามลำดับก่อนหลังในเวทีการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งในระบบการจัดการเวที ซึ่งสมาชิกและประธานในเวทีการเรียนรู้ และวิทยากรกระบวนการ ช่วยกันทำความเข้าใจและวางแผนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา และสามารถนำไปใช้ได้หลายระดับ เช่นในระดับครอบครัวก็ให้แต่ละครอบครัวได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผนฯ เพื่อนำไปแก้ปัญหาและพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของแต่ละครอบครัว แต่ถ้าหากกิจกรรมใดที่ต้องร่วมกันทำก็มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างองค์กรขึ้นมาเป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ร่วมกัน เพราะองค์กรของชุมชนที่จัดตั้งขึ้น โดยชุมชน เป็นเครื่องมือที่ดีที่ใช้แก้ปัญหาที่ใหญ่เกินกว่าที่แต่ละครอบครัวจะแก้ได้

คำว่า “องค์กร” มีหลายระดับ แต่จะขอกล่าวถึงองค์กรของชุมชนไม่เรียงเป็นหลัก เฉพาะองค์กรของชุมชนไม่เรียงมีอยู่ 2 ระดับ คือ องค์กรบริหาร ซึ่งเป็นองค์กรใหญ่ที่ครอบคลุมกิจกรรมกว้างขวาง ทำหน้าที่บริหารอย่างเดียว เช่น “ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง” โดยมีกิจกรรมย่อยอยู่ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์ฯ หลายกิจกรรม องค์กร “การจัดการ” ซึ่งเป็นองค์กรย่อยจัดการเฉพาะกิจกรรมโดยตรง เช่น กลุ่มเกษตรกรทำสวนไม่เรียง เป็นต้น องค์กรย่อยอาจจะมีรูปแบบการจัดการที่แตกต่างกันตามความเหมาะสม เช่น ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับประโยชน์ ร่วมกันรับผิดชอบ หรือบางองค์กรร่วมกันคิด ร่วมกันเรียนรู้ แยกกันทำ ร่วมกันขาย บางองค์กรก็ใช้วิธี ร่วมกันคิด ร่วมกันเรียนรู้ ร่วมกันลงทุน จ้างเขาทำ ร่วมกันใช้บริการ จึงอาจกล่าวได้ว่า องค์กรคือเครื่องมือที่ใช้ในการบริหาร หรือใช้ในการจัดการ ฉะนั้นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาก็ต้องเป็นองค์กรที่เหมาะสมกับกิจกรรมนั้น ๆ และต้องมีการจัดตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน แต่ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่เป็นการกำหนดมาจากภายนอกให้มีการจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับกิจกรรม หรือรองรับงบประมาณ พอหมดงบประมาณกิจกรรมก็ต้องยกเลิกไป องค์กรก็ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ ซึ่งไม่ควรจะเป็นอย่างนั้นอีกต่อไป

จากการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งต้องมีการจัดเก็บข้อมูลที่ครอบคลุมทุกด้านพบว่า เกษตรกรในชนบทเป็นผู้ครอบครองทรัพยากรมากมาย ที่เรียกว่าทุนของชุมชน แต่ก่อนคนส่วนใหญ่เข้าใจว่า คำว่า “ทุน” หมายถึงเงินเท่านั้น แต่ที่จริงชุมชนมีทุนที่ไม่ใช่เงิน แต่คุณค่ามากกว่าเงินมากมาย เช่น ทุนที่เป็นทรัพยากร ผลผลิต ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา และทุนทางสังคมอื่น

ๆ อีกมากมาย น่าจะเป็นจุดแข็งของชุมชน แต่ปรากฏว่าชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดส่วนที่สำคัญคือ “ความรู้ในการจัดการทุน” จึงทำให้คนภายนอกชุมชนเป็นเป็นผู้เข้ามาจัดการทุนของชุมชน ผลประโยชน์ก้อนใหญ่จึงไปตกอยู่กับคนภายนอกชุมชน คนในชุมชนหรือเกษตรกรเลยเป็นเพียงเครื่องมือทางธุรกิจตลอดมา

จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้ผู้ที่สนใจ ต้องการทำในระบบวิสาหกิจชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ การทำธุรกิจในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เรียนรู้การจัดองค์กร การสร้างเครือข่าย องค์กรชุมชน การคิดต้นทุน การวิเคราะห์สถานการณ์ การวิเคราะห์ตลาด การใช้ข้อมูลการใช้ ประสิทธิภาพเสริมด้วยวิชาการ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงและสร้างความมั่นคง ของกิจกรรม

ความอยู่รอดของชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรหรือทุนทางสังคมอื่นๆ ร่วมมือกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการ ร่วมมือกันสร้างเครือข่ายสัมพันธ์กัน ไม่ว่าชุมชนชนบท หรือ ชุมชนเมืองต่างก็มีจุดอ่อนจุดแข็งกันคนละอย่าง การสร้างระบบให้เกิดความร่วมมือกันได้อย่าง สร้างสรรค์และเป็นธรรม จะสามารถพึ่งตนเองได้ พึ่งพาอาศัยกันได้ และอยู่รอดได้ในทุกสถานการณ์

ตอนที่ 2 ลักษณะของต้นแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดทำ แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนใน ทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกัน ใน ตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของ คนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และ กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.2 กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จากการศึกษา พบว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้มีการจัดอบรมในหลักสูตรการพัฒนาการเกษตร ตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง (เน้นการพึ่งพาตนเอง) ประกอบด้วยองค์ความรู้

22 องค์ความรู้ โดยศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมได้จัดทำขึ้น เป็นหลักสูตรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการทดลองปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จและพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรและประชาชนที่สนใจทั่วไป

การให้บริการความรู้ทั้ง 22 องค์ความรู้ในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมได้รับกัลยาณมิตรที่ดีจากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ท้องถิ่นมาให้บริการความรู้ในหลักสูตรต่างๆ เช่น คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ คุณสมชาย เสวก คุณบุญมาศ โสด ดาเดอิน คุณตาดี เอี่ยมบุตร คุณอาหลี บุกโล และคุณดาอนันต์ เھرบุตร การดำเนินการจากความเป็นอยู่ของคนในชุมชน มีการค้นคว้า พิสูจน์ ทดลองเพื่อหาความจริง แล้วจึงนำมาปฏิบัติ ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“...ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม เป็นรูปแบบการเรียนรู้เปิดโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียน ในทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย เข้ามาเรียนรู้ เป็นการบริการความรู้สู่สาธารณชน โดยกว่า จัดว่าเป็นความคิดที่เห็นแก่ตัว ถ้าสังคมไม่เจริญก้าวหน้าแล้วบุคคลจะเจริญก้าวหน้าได้อย่างไร ดังนั้น จึงต้องช่วยกันส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมได้รับการเรียนรู้ ทุกคนได้รับการเรียนรู้ ทุกคนมีความรับผิดชอบที่จะส่งเสริมให้คนทุกคนในสังคมได้เรียน ได้รู้มีโช่แต่ส่งเสริมเฉพาะตัวเองเท่านั้น การที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อผู้อื่นและตัวเองได้เรียนรู้ย่อมเป็นการส่งเสริมให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้...”

โดยหลักสูตรเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวันแบบครบวงจร ตั้งแต่การจัดสรรที่ดินทำกิน การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืช การทำปุ๋ย ตลอดจนผลิตภัณฑ์การอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน และให้เกษตรกรรู้จักวางแผนค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้โดยการทำบัญชีครัวเรือน เน้นให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่าย และเป็นทางเลือกให้เกษตรกรประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครอบครัวภายใต้โครงการ โรงเรียนชีวิตตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9- 10 และนโยบายของรัฐบาล ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจน และปัญหาสังคมเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และได้น้อมนำพระราชดำริส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้ชี้้นำถึงการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกกระดับ เพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยตั้งอยู่บนทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง อาศัยความรอบคอบ รอบรู้ และความ

ระมัดระวัง รวมทั้งการใช้คุณธรรม จริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต รวมถึงได้อธิบายต่อไปว่า

“... ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับ ภาครัฐและภาคเอกชน ในการพัฒนาคนและชุมชนในพื้นที่ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงบุคลากร เกษตรกร ผู้มีความสนใจ จากทั่วประเทศ ไม่น้อยกว่าแปดหมื่นคนต่อปี เข้ามามีส่วนร่วม ในการเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการพัฒนาสังคม และขยายโอกาสในด้านความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง และเป็นการ ปรับเปลี่ยนทัศนคติโดยนำเอา “ความจริงมาเป็นที่ตั้ง นำความสุขมาเป็นตัวชี้วัด...” ”

ในสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ นับตั้งแต่การแสดงความต้องการและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเขากลม การแสดงความสนใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งใด การวางแผนการเรียนรู้ การลงมือเรียนรู้ การควบคุมตนเองในการเรียนรู้ การประเมินความก้าวหน้าในการเรียน โดยมีนักปราชญ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ให้บริการความรู้ และถ่ายทอดความรู้แก่ตัวผู้เรียนในชุมชน จัดเป็นองค์ประกอบหลักที่จะต้องจัดการกับตัวเอง สังคมใดมีผู้เรียนที่รับผิดชอบตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และผู้เรียนทุกคนเป็นเช่นดังกล่าวนี้ ย่อมก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง ในชุมชน

ความสำคัญเท่าเทียมความรู้ ในการเรียนรู้ โดยไม่มีการแบ่งชนชั้น เพศ วัย การเรียนรู้ในสังคมทั่วไปไม่ได้ เพราะการเน้นความรู้แต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเสริมสร้างสังคม ให้มีความสุขได้ การเรียนรู้ควรมีเป้าหมายครอบคลุมถึงเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น ความสามารถในด้านต่าง ๆ ค่านิยม และการทำงานเป็นกลุ่มเป็นคณะ สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตที่ดีของผู้เรียน และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงอยู่ของสังคมที่ดี สังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นสังคมที่ควรมุ่งส่งเสริมความเจริญที่หลากหลายทั้งความรู้ ความสามารถ เจตคติ ค่านิยม ทักษะ การทำงานที่เป็นหมู่เป็นคณะ และ สิ่งเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการส่งเสริม สังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนบ้านเขากลม

ภาพที่ 21 แสดงภาพพื้นที่แปลงสาธิตการปลูกพืชผักไร้สารพิษในพื้นที่สวนปาล์มน้ำมัน

ภาพที่ 22 แสดงภาพการบรรยายการปลูกพืชผสมผสาน 1 ไร่ ไม่ยาก ไม่จน

ภาพที่ 23 แสดงภาพการให้บริการความรู้ปรับฐานคิดภาคทฤษฎี
(คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ : ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม)

ภาพที่ 24 แสดงภาพการสาธิตการปลูกผักไฮโซ โดยไม่ต้องใช้แปลงบนดิน

ภาพที่ 25 แสดงภาพการสาธิตภูมิปัญญาการตอกิ่งมะละกอ
(คุณตานั้นต์ เھرบุตร : ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น)

ภาพที่ 26 แสดงภาพการสาธิตการเลี้ยงแพะแบบครบวงจร

ภาพที่ 27 แสดงภาพการจัดทำป้ายนิทรรศการเพื่อเป็นสื่อแก่การเรียนรู้บริการแก่สมาชิก

ภาพที่ 28 แสดงภาพบ่อสาธิตการเลี้ยงปลาบ่อสามด้านในพื้นที่สวนปาล์มน้ำมัน

ดังนั้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาสังคม โดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง มุ่งผลสัมฤทธิ์ที่ความสุขของคน เพื่อสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น และขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ต่อไป ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จึงได้จัดทำ “โครงการ โรงเรียนชีวิต” ผู้รับผิดชอบโครงการ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โรงเรียนชีวิตมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสุขบนความพอเพียงอย่างยั่งยืน ดังต่อไปนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม
2. เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปขยายผล
3. เพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิต และปรับเปลี่ยนวิถีคิดให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน
4. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและสร้างรายได้ให้ชุมชน

วิธีการดำเนินโครงการ ดังต่อไปนี้

1. ประชุมคณะกรรมการโครงการเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และมอบหมายหน้าที่
 2. วางแผนการดำเนินงาน
 3. ประสานงานหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง
 4. ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ
 5. ติดตามผลและสรุปผลการดำเนินโครงการ
- ขั้นตอนการดำเนินงานและงบประมาณ ดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลและติดต่อประสานงาน
2. วางแผนปฏิบัติงาน/พบปะแลกเปลี่ยน
3. สืบค้นหาศักยภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
4. แยกประเภทกลุ่มเป้าหมายและกำหนดหลักสูตรฯ
5. คู่มือบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง
6. สรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน
7. ทบทวนวิถีชีวิตและแนวคิดจากอดีตถึงปัจจุบัน
8. ติดตามประเมินผลโครงการ

ปัจจุบันในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเขากลมมีการหลักสูตรได้ใช้ วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นและของเหลือใช้ในครัวเรือนประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ใบทางปลำ้ม ลูกปลำ้ม เป็นอาหารสัตว์ (สัตว์ 4 กระเพาะ), น้ำมันพืชที่ใช้แล้วในครัวเรือน เป็น ส่วนประกอบการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล, ขี้เถ้าจากการเผาฟืน เป็นส่วนผสมทำน้ำยาล้างจาน, เศษอาหารใช้ทำปุ๋ยจุลินทรีย์ (ปุ๋ยน้ำบำรุงพืช) เป็นปุ๋ยอย่างดี, น้ำล้างจานน้ำสุดท้ายใช้รดน้ำต้นไม้ เช่น พืชผักสวนครัว ไม้ประดับ ดอกไม้ ทำให้ต้นไม้โตเร็ว ใบ ดอก มีสีสดใส เป็นต้น ซึ่งเป็น

องค์ความรู้ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา แต่ปัจจุบันคนไทยได้ลืมนึกคิดว่าของไทยเรามีดีไม่น้อยหน้าต่างชาติ เป็นวิถีดั้งเดิมที่สูญหายไปถึงเวลาแล้วที่คนไทยทุกคนควรตระหนัก และเริ่มต้นใหม่โดยการอนุรักษ์นิยม สร้างจิตสำนึกที่ดีควบคู่กับการพัฒนาตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทยๆ อยู่คู่กับประเทศไทยตลอดไป ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นจะเป็นประโยชน์กับเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้และบูรณาการองค์ความรู้พัฒนาต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมีความอยู่ดีมีสุข

องค์ความรู้ที่ 1 หัวข้อเรื่อง การทำอาหารสัตว์โดยใช้ใบทางปาล์ม

วิทยากร คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วัสดุอุปกรณ์ ใบทางปาล์ม (ใบสด) ถากน้ำตาล เครื่องบดย่อย ปุ๋ยยูเรีย (46-0-0) ส่วนผสม ใบทางปาล์ม 100 กิโลกรัม ถากน้ำตาล 5 กิโลกรัม ยูเรีย (46-0-0) 10 กิโลกรัม น้ำสะอาด 10 ลิตร ถึง 200 ลิตร 1 ใบ

วิธีทำ นำส่วนผสมให้เข้ากันแล้วหมักปิดฝาให้สนิทอย่าให้อากาศเข้าได้หมักไว้ 21 วัน แล้วนำไปให้สัตว์กินอัตราโปรตีน 56.6%

องค์ความรู้ที่ 2 หัวข้อเรื่อง การเลี้ยงสัตว์ 4 กระเพาะครบวงจรโดยไม่กินหญ้า

วิทยากรชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วัสดุอุปกรณ์ โรงเรือนธรรมชาติ (ชั้นเดียวอยู่ดิน) แคร่ (สำหรับแพะนอน) รางอาหาร รางน้ำ

ขั้นตอนการเลี้ยง ให้สัตว์กินใบทางปาล์มที่บดย่อยและหมักแล้วใส่รางให้กินอย่างน้อย 2 มื้อต่อวัน พ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ ให้บดลูกปาล์มผสมอีก 20 กิโลกรัม ใบทางปาล์มหมัก 100 กิโลกรัม แพะ-วัวขุน ให้บดย่อยลูกปาล์ม 40 กิโลกรัม ต่อการหมักใบทางปาล์ม 100 กิโลกรัม

องค์ความรู้ที่ 3 หัวข้อเรื่อง การเลี้ยงเป็ด, ไก่

วิทยากรชื่อ คุณสมชาย เสวก

อุปกรณ์การเลี้ยง ไก่พื้นเมืองที่โตเร็วเนื้อมาก (ไก่คออ่อน) อุปกรณ์สำหรับทำเล้าไก่

วิธีการเลี้ยง ที่พักการเป็นอยู่ตลอดการนอนให้ทำแบบอัจฉริยะ รังไข่ให้ใช้ภูมิ

ปัญญา ถือน้ำใบตะไคร้และใบสะเดามารองรัง (กำจัดตัวไร) ให้อุณหภูมิไก่อย่างน้อย 3 อาทิตย์เลี้ยงปลวกให้ไก่กิน ให้ไก่ใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

ประโยชน์ มีโรคน้อยโดยใช้ยาภูมิปัญญาไทย ไก่พึ่งตนเองได้ ช่วยทำงานให้กับผู้เลี้ยงก่อน (ตามภูมิปัญญาไก่) ก่อนทดแทนเนื้อ อยู่ตามภูมิประเทศได้ดีไม่มีโรค รสชาติอร่อยดี

องค์ความรู้ที่ 4 หัวข้อเรื่อง การทำไข่เค็มโดยใช้ภูมิปัญญาไทย (ไข่เค็มสมุนไพร)

วิทยากรชื่อ คุณสมชาย เสวก

วัสดุอุปกรณ์ ไข่เป็ด 10 ฟอง เกลือ 2 ช้อนแกง น้ำสะอาด 2 ขวด (ขวดเล็กขนาด 0.7 ลิตร) น้ำจุนทรีย์ 4 ช้อนแกง ใบเตยหอม 3 ชิดขวดโหล 1 ขวด

วิธีทำ นำใบเตยหอมรองก้นขวดโหลพอประมาณ นำไข่เป็ดใส่ลงในขวด ใส่เกลือ และใส่น้ำสะอาด นำใบเตยหอมวางด้านบนแล้วปิดฝาขวด คองไว้ 4-5 วัน ก็สามารถนำไปต้มรับประทานได้ (หากต้องการนำไปทอดต้องคองไข่เป็นเวลา 8-12 วัน)

องค์ความรู้ที่ 5 หัวข้อเรื่อง การทำเต้าหู้ชีวะภาพกลายเป็นแก๊สหุงต้ม (ใช้มูลสัตว์)

วิทยากรชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วิธีทำ ใส่มูลสัตว์วันละ 2 ปืบ ต่อวัน 4 ปืบทุกวัน หลังจากการใส่มูลสัตว์ครั้งแรก 500 กิโลกรัม ให้ดูฟางถึงแก๊สทุกวันว่าถึงล้อยมากหรือน้อย ถังน้อยแสดงว่าแก๊สน้อย ถังมากแก๊สมาก ให้ดูแลน้ำข้างบ่อแก๊สอย่าให้แห้ง ตักมูลสัตว์ที่หมดแก๊สแล้วนำไปใส่ต้นไม้แทนปุ๋ย

ประโยชน์ ทดแทนพลังงานแก๊สหุงต้ม ใช้วัตถุดิบ (มูลสัตว์) ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด มีปุ๋ยใช้ได้ตลอด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ที่ 6 หัวข้อเรื่อง การทำแก๊สในครัวเรือน

วิทยากรชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วัสดุอุปกรณ์ ถังพลาสติกขนาด 200 ลิตร 2 ลูก ถังพลาสติกขนาด 150 ลิตร อีฐบด (น้ำหนัก 3-5 กิโลกรัม/ไม่เกิน 5 กิโลกรัม) 2 ก้อน ท่อ PVC กว้าง 4 นิ้ว ยาว 4 ฟุต ท่อ PVC กว้าง 2 นิ้ว ยาว 2 ฟุต ข้อต่อ 2 นิ้ว 2 ตัว ข้องอ 2 นิ้ว 2 ตัว ข้อเกลียว 2 นิ้ว สายแก๊ส ยาว 5 เมตร ท่อ PVC กว้าง 1 นิ้ว ยาว 1 ศอก ข้อเกลียว 1 นิ้ว วาล์วเปิด-ปิด 2 อัน กาวทารองเท้า 1 กระป๋อง เศษอาหาร หรือ มูลวัว, มูลไก่, มูลแพะ, มูลหมู 15 กิโลกรัม ต้นบอน, ต้นบุก เป็นต้น (ยกเว้นของเบรี่ยวและกระดุกสัตว์) 16. น้ำ 150 ลิตร

วิธีทำ นำถังขนาด 200 ลิตร 2 ลูก โดยเปิดฝาไว้ 1 ลูก และปิดฝาไว้ 1 ลูก และนำถังขนาด 150 ลิตร เปิดฝาแล้วผูกก้อนอิฐที่ปากถังไว้ด้านละ 1 ก้อน (เชือกที่ใช้ผูกก้อนอิฐจะต้องเป็นพลาสติก เช่น สายไฟ เป็นต้น) แล้วคว่ำถังลง ใส่น้ำลงถังขนาด 200 ลิตร (ที่เปิดฝาไว้) ลงไป 3 ส่วนของถัง นำถังขนาด 200 ลิตร (ที่ปิดฝา) ทากาวที่ปากถังให้สนิทอย่าให้มีรอยร้าวแล้วปิดไว้ (ทากาวอย่างน้อย 3 ครั้งขึ้นไป เพื่อให้กาวติดแน่นสนิท) แล้วเจาะรูด้านบนให้มีขนาดความกว้างของปากถัง 4 นิ้ว เอาท่อ PVC ขนาดกว้าง 4 นิ้ว ยาว 4 ฟุต ปาดให้เป็นรูปปากกลมขนาด 1 ส่วนของถัง แล้วสอดลงไปทางปากถังของถัง 200 ลิตร (ถังปิดฝาที่เจาะรูไว้) โดยตั้งห่างจากกัน

ถึง 10 ซม. เจาะรูด้านล่าง ให้มีความกว้างของปากรู 2 นิ้ว อยู่ห่างจากกันถึง 5 ซม. (ถึง 200 ลิตร ที่ปิดฝา)

โดยเจาะด้านเดียวกับปากฉลาม ใส่ข้อเกลียว 2 นิ้ว ที่รูเจาะพร้อมติดกาวให้สนิท และติดข้องอ แล้วนำข้องอที่เหลือต่อกับท่อ PVC ที่มีขนาดกว้าง 2 นิ้ว ยาว 1 คอก โดยไม่ต้องติดกาว แล้วนำมาต่อกับ ข้องอที่ติดกาวไว้ เพื่อเป็นที่ระบายเศษอาหารออก (เศษอาหารที่ระบายออกมาสามารถนำไปเป็นปุ๋ยและเป็นอาหารปลาได้) เจาะรูด้านบนของถัง 200 ลิตร (ถังที่ปิดฝา) อีก 1 รู ขนาดกว้าง 1 นิ้ว ใส่ข้อเกลียวพร้อมติดกาวให้สนิท แล้วเอาท่อ PVC ที่มีขนาดกว้าง 1 นิ้ว ยาว 1 คืบ ต่อกับข้อเกลียวพร้อมทากาว แล้วนำท่อสามทางมาต่อกับท่อ PVC อีกครั้งนำสายแก๊สตัดออกเป็น 2 เส้น แล้วนำไปเสียบกับรูสามทาง 1 เส้น รูสามทางที่เหลือต่อกับตัว เปิด – ปิดน้ำ พร้อมทากาวให้สนิท

นำสายแก๊สที่ต่อกับรูสามทางของถัง 200 ลิตร (ถังปิดฝา) มาเสียบต่อที่รูของถัง ขนาด 150 ลิตร (เจาะรูให้มีขนาดกว้างของปากรู 1 นิ้ว เจาะ 2 รู) 1 รู เสียบสายแก๊สไว้ อีก 1 รู นำสายแก๊สที่เหลือ ต่อกับเตาแก๊สพร้อมใช้งาน (สายแก๊สที่ต่อไปยังเตาแก๊สต้องติดกาวให้สนิท อย่าให้รั่ว) นำเศษอาหารใส่ลงในท่อ PVC ขนาดความกว้าง 4 นิ้ว (ต้องเป็นเศษอาหารใหม่อย่าให้แห้ง) ถึง 150 ลิตร จะลอยขึ้น มีแก๊สใช้ได้ ดูรายละเอียดตามแบบแปลน (แนบท้าย)

หมายเหตุ หากถัง 150 ลิตร ไม่ลอยขึ้น ให้ขย่มถังลง อาจเกิดรอยรั่ว เอาไม้แหย่ลงไปในท่อ PVC ขนาด 4 นิ้ว ที่ใส่เศษอาหาร หัวแก๊สที่ใช้ต้องเป็นหัวแก๊สที่ใช้ปืนยิงหรือไฟแช็กจุก กว้างรูเตาแก๊สให้กว้างกว่าเดิม เพื่อให้ไฟติดง่าย

องค์ความรู้ที่ 7 หัวข้อเรื่อง การเลี้ยงปลาบ่อ 3 ด้าน

วิทยากร ชื่อ คุณสมชาย เสวก

วัสดุอุปกรณ์ บ่อปลา ใช้อิฐบล็อกรูป 3 ด้าน (ขนาด 2 เมตร x 6 เมตร)
กะละมัง 1 ใบ ดินเหนียว 15 กิโลกรัม ปลา (ปลาดุก) 600 ตัว

สูตรการทำอาหารปลา

ขั้นตอนการเลี้ยง รองบ่อด้วยต้นกล้วย 15 วัน ใส่น้ำสะอาด 20 ซม. ปล่อยปลา ลงบ่อ 600 ตัว (ขนาด 2 เมตร x 6 เมตร)

วิธีการเลี้ยง ให้อาหารปลาที่ผลิตเอง โดยให้อาหารเช้า – เย็น ให้อาหารเสริมด้วย ปลวก หรือมดแดงไม่ต้องถ่ายน้ำบ่อปลาจนจับขายได้เมื่ออายุครบ 4 เดือน

ประโยชน์ มีการอมน้ำเอาไว้ใช้แทนน้ำแทนปุ๋ยให้พืช ทำให้ปลาเจริญเติบโตดีขึ้น และได้คุณภาพ ปลาไม่มีกลิ่นคาว

องค์ความรู้ที่ 8 หัวข้อเรื่อง การทำอาหารปลาด้วยผลไม้

วิทยากร ชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วัสดุอุปกรณ์ ผลไม้ทุกชนิด 40 กิโลกรัม พ.ด.6(ขนาด 25 กรัม) จำนวน 1
ซอง กากน้ำตาลจำนวน 20 ลิตร น้ำสะอาดจำนวน 10 ลิตร

วิธีทำ นำวัตถุดิบทั้งหมด หมักไว้ 15 วันขึ้นไป จึงสามารถนำไปเป็นอาหารปลาได้
องค์ความรู้ที่ 9 หัวข้อเรื่อง การทำปลาเค็มอบดิน

วิทยากร ชื่อ คุณสมชาย เสวก

วัสดุอุปกรณ์ ดินร่วนปนทราย (ดินแห้ง ให้อยู่ในร่มไม่โดนฝนหรือน้ำ) ปลา (ล้าง
ปลาให้สะอาด) กระดาษ (กระดาษห่อโรตี่) สำหรับใช้ในการห่อปลาเกลือแคง

วิธีการทำ การวางกระดาษลงรอยเกลือบนกระดาษ (ตามความต้องการแล้วแต่ขนาด
ของปลา) วางปลาลงบนกระดาษที่รอยเกลือแล้ว และรอยเกลือบนตัวปลาอีกครั้งแล้วห่อให้
เรียบร้อย นำดินที่เตรียมไว้ไปเกลี่ยให้เสมอก่อนเอากระดาษปู นำปลาที่ห่อแล้วไปวางเรียงบน
กระดาษแล้วปิดทับด้วยกระดาษอีกครั้ง นำดินมาถมให้สูงจากพื้นดินประมาณ 5 ซม. (ดินกลบให้
มิดชิด) หมักไว้ 5-7 วัน จึงสามารถนำไปรับประทานได้

องค์ความรู้ที่ 10 หัวข้อเรื่อง การทำและการเลี้ยงจุลินทรีย์ โดยใช้ภูมิปัญญาไทย

วิทยากรชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วัสดุอุปกรณ์ ดินที่อยู่บนที่สูงเนิน เช่น ภูเขาเป็นต้น ซึ่งไม่มีสารเคมีตกค้าง มีกลิ่น
คล้ายเห็ดโคนจำนวน 1 กิโลกรัม แกลบไหม้จำนวน 10 กิโลกรัม รำละเอียดจำนวน 10
กิโลกรัม น้ำสะอาดจำนวน 5 ลิตร ภาชนะ (ลูกท้อปิดท้าย) จำนวน 2 แผ่น

วิธีการทำ และเลี้ยงจุลินทรีย์ ให้นำวัสดุทั้ง 4 อย่างข้างต้นมาผสมลงในลูกท้อให้
เข้ากัน แล้วปิดด้วยกระเบื้อง วางไว้ใต้ต้นไม้ (ในที่ร่มไม่โดนแสงแดด) กัดบดองทุกวันใน 1 อาทิตย์
แรก หลังจากนั้น อาทิตย์ละ 1 ครั้ง เมื่อครบสามอาทิตย์นำมาใช้ได้

วิธีทำ และเลี้ยงจุลินทรีย์ ใส่ น้ำสะอาดลงไปในถัง 200 ลิตร เทกากน้ำตาลผสมให้
เข้ากันประมาณ 5 นาที นำจุลินทรีย์ที่กินรำลงไปคนให้เข้ากัน โดยการคนไปทางขวามือ (ตามเข็มนาฬิกา)
ประมาณ 10 นาที ปิดฝาเอาไว้ประมาณ 15 วัน เมื่อครบ 15 วัน นำมาใช้ได้ โดยใช้
เป็นจุลินทรีย์ปุ๋ยกับพืช, สัตว์, สิ่งแวดล้อม และเป็นจุลินทรีย์กินน้ำมัน เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ 11 หัวข้อเรื่อง การทำปุ๋ยหมัก

วิทยากร ชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วัสดุอุปกรณ์ ใบทางปาล์มบดย่อยให้ละเอียด 700 กิโลกรัม ไม้ (ทำหน้าที่ค้ำเขี่ย)
โรงเรือน วั - แปะ

วิธีทำ วัตถุประสงค์ดังกล่าวใส่เอาไว้ในโรงเรือน วั พะ และไก่ จะช่วยทำหน้าที่กลับ
กองทุกวัน หมักเอาไว้ 1 เดือน (วั 3 ตัว จะได้ปุ๋ย 2 ตัน/เดือน, พะ 50 ตัว จะได้ปุ๋ย 1 ตัน/
เดือน) สามารถนำไปใส่ต้นไม้ได้ทันที

องค์ความรู้ที่ 12 หัวข้อเรื่อง การปลูกผักไร้สารพิษระบบใต้ดิน

วิทยากรชื่อ คุณบุญมาศโสศ ตาเดอิน

วัสดุอุปกรณ์ ขุดบ่อให้ลึกบวกคันดินประมาณ 4 เมตร ความกว้าง 19 เมตร ยาว 29
เมตร คลุมด้วยผ้ามุ้งไนลอนผสมยูวี (บนคันดิน)

วิธีการปลูก มีอยู่ 2 วิธี คือ วิธีที่ 1 ปลูกพืชผักโดยใช้กระดาษกระสอบปุ๋ยปลูกบน
ร่องพืชผัก เพื่อไม่ให้ความร้อนลงไปยัง ดิน และเป็นการควบคุมหญ้าอีกทางหนึ่ง และวิธีที่ 2 ปลูก
พืชผักโดยใช้ปุ๋ยมะพร้าว (ผลิตเอง) เพื่อต้องการเก็บความชื้นให้กับพืชแต่การปลูกพืชผักทุกชนิด
จะใช้ปุ๋ยที่ผลิตเองทั้งหมดตลอดจนถึง

ประโยชน์ ผู้ด้อยโอกาสที่มีน้ำน้อยก็ปลูกได้ปลอดภัยต่อภัยธรรมชาติ และอยู่บน
พื้นฐานของความเป็นจริง

องค์ความรู้ที่ 13 หัวข้อเรื่อง การเพาะถั่วงอก

วิทยากร ชื่อ นางบุญมาศโสศ ตาเดอิน

วัสดุอุปกรณ์ ถังไม้ไผ่ยาว 1.5 เมตร สายยางเส้นเล็กยาว 2 เมตร ถังพลาสติก
สีดำ (พร้อมฝาปิด) กระสอบป่าน (รองถังพลาสติก) น้ำสะอาด ถั่วเขียว 1/2 กิโลกรัม

วิธีการทำ นำไม้ไผ่เจาะรูซอด้ด้านบน สอดสายยางที่รูบนไม้ไผ่ ต่อสายน้ำเข้าสายยาง
ตัดกระสอบป่านให้กลมเข้ากับถัง

วิธีการเพาะใส่ถั่วเขียวลงในถัง รดน้ำโดยกระบอกไม้ไผ่ 5 นาที/ครั้ง เพาะไว้ 24
ชม ก็สามารนำไปรับประทานได้ (ตัดรากถั่วงอกด้านใต้กระสอบป่าน)

องค์ความรู้ที่ 14 หัวข้อเรื่อง การเพาะเห็ดอบโอ่ง

วิทยากร ชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ

วัตถุประสงค์ ประหยัดงบประมาณ ประหยัดพื้นที่ พอกินในครัวเรือน ลดรายจ่าย
ปลูกผักปลอดสารพิษ

อุปกรณ์ โอ่ง ตระแกรง หรือ ไม้ที่สามารถนำมาวางไว้ให้เห็ดตั้งเป็นแนวตรงได้สูง
คำ สำหรับปิดปากโอ่ง

วิธีการทำ นำโองมาวางนอนลง วางตระแกรงหรือไม้ วางพาดในโอง แล้วนำเชื้อเห็ดมาวางเรียงให้เต็ม ใส่ น้ำในโอง (ส่วนที่อยู่ด้านล่าง พอประมาณ) นำถุงดำมามัดปิดปากโอง ให้วางไว้ในที่ร่ม ตั้งไว้ 5-6 วัน เห็ดจะออกดอกสามารถเก็บไปบริโภคได้

องค์ความรู้ที่ 15 หัวข้อเรื่อง การปลูกพืชผสมผสาน 5 ไร่ เก่งงาน

วิทยากรชื่อ คุณบุญมาศโสศ ตาเดอิน

วัสดุอุปกรณ์ ขาง 350 ต้น สละ 400 ต้น พริกไทย 350 ค้าง ผักเหนียง 400 ต้น พริกขี้หนู 400 ต้น ผักหวานป่า 400 ต้น ต้นจำปาทอง 200 ต้น ปลูกพืชคลุมดิน (ใบชะพลู; ใบบัวบก)

วิธีการปลูก การปลูกขางพารา และตัดแต่งกิ่งให้มากที่สุด (ตอนใหม่ๆ) สละอินโด ปลูกผักเหนียงระหว่างต้นขาง ปลูกจำปาทอง ผักหวานป่า ปลูกพริกไทย เมื่อต้นขางเริ่มเปิดกรีด ปลูกพริกขี้หนูปลูกใบชะพลู (คลุมดิน)

ประโยชน์ ใช้เนื้อที่ดินให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เป็นวนเกษตรพึ่งพาซึ่งกัน

องค์ความรู้ที่ 16 หัวข้อเรื่อง การทำน้ำมันไบโอดีเซล โดยการใช้ภูมิปัญญาไทย

วิทยากรชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

วัสดุอุปกรณ์ น้ำมันที่เหลือใช้ 100 ลิตร จุลินทรีย์ที่กินกากน้ำตาลแล้ว 5 ลิตร น้ำมันดีเซล 20 ลิตร ถังแอสตันเลสบรรจุได้ 150 ลิตร ตัววัดอุณหภูมิ 1 อัน เตาแก๊ส 1 เตา

วิธีทำ รายการที่ 1-2 มีการนำมาหมักใช้เวลา 15-20 วัน แล้วกรองน้ำมันที่อยู่ข้างบนมาเทใส่ถังแอสตันเลสพร้อมกับน้ำมันดีเซล ยกขึ้นตั้งบนเตาแก๊สที่อุณหภูมิ 60 องศา ยกลงทิ้งเอาไว้ 2 ชม ใช้ได้ทันทีประโยชน์ ลดต้นทุนการผลิตน้ำมันที่ใช้แล้วในครัวเรือนมาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด รักษาสิ่งแวดล้อม

องค์ความรู้ที่ 17 หัวข้อเรื่อง ตู้อบสมุนไพร (การใช้สมุนไพรเขียวรักษาโรค)

วิทยากรชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

อุปกรณ์ อิฐบล็อก 70 ก้อน ปูน 2 กระสอบ สังกะสีมุงหลังคา 5 แผ่น กะทะ 1 ใบ เตา 1 ลูกฝาครอบ 1 ฝา น้ำสะอาด 1 ปี๊บ

วิธีใช้ การ นำสมุนไพรมาต้มแล้วอบ (ตามชนิดของโรคที่ต้องการรักษา) การอบสมุนไพรสามารถเข้าไปอบได้ครั้งละ 4 คน ใช้เวลาอบครั้งละ 5 นาทีประโยชน์ ใช้รักษาโรค และผ่อนคลายความเมื่อยล้า

องค์ความรู้ที่ 18 หัวข้อเรื่อง การทำน้ำมันนวด

วิทยากร ชื่อ คุณสมชาย เสวก

วัสดุอุปกรณ์ มะพร้าวสด ขวดหรือถุงพลาสติกทนความร้อน

วิธีทำ นำมะพร้าวไปขูดแล้วปั่นเอาแต่หัวกะทิ นำหัวกะทิใส่ถุงหรือขวดปิดให้สนิท อย่ำให้อากาศเข้าเก็บไว้ 5-7 วัน น้ำกะทิจะตกตะกอนข้างบนจะมีน้ำมันลอยขึ้นส่วนตะกอนจะอยู่ ก้นถุงหรือก้นขวด รินเอาน้ำมันที่ลอยอยู่ข้างบนมาใช้ประโยชน์

ประโยชน์ใช้นวด ทำสปาได้ดีมาก โดยผสมน้ำหอมตามกลิ่นที่ชอบ ใช้ทาผิวกัน ผิวแห้งแตกได้ดี

หมายเหตุ ต้องเป็นมะพร้าวสดเท่านั้น ห้ามนำไปแช่ตู้เย็นน้ำมันจะเป็นไข

องค์ความรู้ที่ 19 หัวข้อเรื่อง การทำน้ำส้มควันไม้ครบวงจร

วิทยากรชื่อ คุณสมชาย เสวก

วัสดุอุปกรณ์ ถึง 200 ลิตรจำนวน 1 ลูกท้อเหล็ก 3 นิ้ว ยาว 3 ซม. 1 เส้น อีฐบลื้อ 70 ก้อน ปูน 3 กระสอบ เต้าเผา 1 เต้า

วิธีทำ นำอุปกรณ์ทั้งหมดมาประกอบ ติดตั้งสัดส่วนที่วางเอาไว้ ไม้ที่นำมาเผา จะต้องคำนึงถึงน้ำที่ออกมาว่าจะนำไปใช้ทำอะไร เช่น ต้องการทำน้ำส้มควันไม้ไปใช้ฉีดไล่ศัตรูพืช จะต้องเอาไม้สะเดา, ไม้ยูคา มาเผา เป็นต้น

ประโยชน์ ใช้ฉีดไล่ศัตรูพืช, ไม้ถ้าจะเอาไปทำน้ำยาล้างจาน, น้ำในบ่อที่ท่อผ่านจะ เลี้ยงปลาอีก

องค์ความรู้ที่ 20 หัวข้อเรื่อง การทำน้ำยาล้างจาน

วิทยากรชื่อ นางปัทมา มงคลศรีพันธ์

อุปกรณ์ น้ำซี้เต้า 10 กิโลกรัม เอน 70 จำนวน 1 กิโลกรัม ผงฟอง 600 กรัม กรดมะนาว 600 กรัม เกลือ 6 ห่อ กลิ่นมะนาว (แล้วแต่ต้องการ)

วิธีทำ คนเอน 70 ให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน (คนให้ไปทางเดียวกัน) แล้วใส่เกลือลง ไปทีละนิดจนหมดทั้ง 6 ถุง ใส่กรดมะนาว ใส่ผงฟอง กลิ่น พร้อมๆ ใส่น้ำซี้เต้าไปด้วยคนไปอีก 5 นาที ตั้งไว้ 1 คืน

องค์ความรู้ที่ 21 หัวข้อเรื่อง การปลูกพืชติกลับ (การปลูกกล้วยเอาปลายลง)

วิทยากร ชื่อ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

คุณลักษณะ ไร่พื้นที่น้อย ผลผลิตออกก่อนกำหนด ลำต้นเตี้ยกว่าเดิม ผลผลิต มากกว่าเดิม ตลาดยาวไกล ไม่เกินความสามารถในการผลิต ทุกหน่วยงานสนับสนุนได้

วิธีการ การปลูกพืชติกลับ (การปลูกกล้วย) หาหน่อกล้วยที่ออกห่างจากลำต้นใหญ่ เพื่อต้องการให้ได้ส่วนที่เป็นเหง้ากล้วยสมบูรณ์ (ได้ครบทั้งหมด) ตัดหน่อกล้วยที่มีคุณสมบัติตาม ข้อ 1 โดยวัดจากโคนต้น ขึ้นไปประมาณ 20 ซม. ส่วนที่เหลือให้ตัดทิ้ง ขุดหลุมให้ลึกกว่าหน่อ

กล้วยหลังจากที่พร้อมจะปลูก (ความกว้างของหลุม ตามขนาดของหน่อกล้วยและเหง้า) นำหน่อกล้วยลงหลุม โดยเอาส่วนที่เป็นลำต้นลงดิน แล้วให้เหง้ากล้วยขึ้นบน แล้วกลบให้มิด ระยะเวลาการงอกของหน่อกล้วยจะขึ้นอยู่กับความชื้นของดิน และจำนวนหน่อกล้วยที่งอกนั้นก็ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของเหง้าที่นำมาปลูก

วิธีการเดิมกลั่นต่างๆ ให้ใส่ในช่วงที่กล้วยกำลังเริ่มออกปลี ให้เจาะที่ลำต้นแล้วนำกลั่น (หัวเชื้อกลั่น สามารถซื้อได้ตามท้องตลาด) ต่างๆ นำมาชุบสำลี แล้วใส่ในลำต้นที่เจาะรูเรียบร้อยแล้ว จากนั้นให้นำสก็อตเทป มาปิดที่ปากรู เพื่อป้องกันน้ำเข้า

องค์ความรู้ที่ 22 หัวข้อเรื่อง การทำบัญชีครัวเรือน

วิทยากรชื่อ เจ้าหน้าที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัด

“ การรับเงิน จ่ายเงินเกษตรกร จะมีทั้งการรับ – จ่ายเงินเพื่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน และจากการทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพ ดังนั้น หากสามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือรายรับ – รายจ่ายเพื่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน หรือ อาจเรียกว่า รายรับ – รายจ่ายที่ไม่ได้เกิดจากการประกอบอาชีพ และอะไรคือรายรับ – รายจ่ายจากการประกอบอาชีพ แล้วนำไปแยกจดบันทึกไว้โดยไม่ปะปนกัน การจดบันทึกรายรับ – รายจ่ายที่ไม่ได้เกิดจากการประกอบอาชีพก็จะทำให้รู้ถึงการใช้จ่ายในครัวเรือนว่ามีค่าใช้จ่ายเกินตัวหรือไม่ มีรายจ่ายใดที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นและถ้าไม่ใช้จ่ายอีกในครั้งต่อไปจะทำให้ประหยัดเงินลงได้ ส่วนการจดบันทึกรายรับ – รายจ่ายจากการประกอบอาชีพ จะทำให้รู้ว่า การลงทุนประกอบอาชีพแต่ละคราวมีกำไรหรือขาดทุน

ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมโครงการในครั้งนี้ คือ ประชาชนได้รับการส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเครือข่ายผู้ได้รับการเรียนรู้สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่และขยายผล ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตและปรับเปลี่ยนวิถีคิดให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน และประชาชนได้รับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนจนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้

2.3 กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง จากการศึกษา พบว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย มีเป้าหมายหลักในการสร้างกิจกรรมให้กับครอบครัว โดยการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของเกษตรกร อาชีพหลักการทำสวนยางพารา อาชีพเสริมปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่บริเวณบ้าน และในสวนยางพารา และกิจกรรมอื่นๆ

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษา กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย เริ่มต้นจากการปรับฐานคิดจากสมาชิกในครอบครัว โดยคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม และคุณน้ำจำเนียร กาญจนพรหม ได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก ในการผลิตเพื่อใช้ภายในครัวเรือน ที่เหลือจึงจำหน่ายเพื่อปลดค่าใช้จ่าย โดยตามปรัชญาของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... ตลาดสดประจำบ้าน คือเราสมาชิกในบ้านทุกคนสามารถผลิตกันเองได้ ในหลายอย่าง อาทิ การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ การแปรรูปอาหาร การผลิตปุ๋ยบำรุงพืช การผลิตอาหารสัตว์ชีวภาพ การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ลดค่าใช้จ่าย แต่กลับเพิ่มรายได้ในแต่ละวัน “วันนี้ไม่มีรายได้เข้าบ้านแม่แต่บาทเดียว แต่วันนี้ไม่ต้องจ่ายเงิน ฉะนั้นกำไร ขาดทุนก็ไม่เป็นไร แต่สมาชิกครอบครัวมีความสุข” จากการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงฉบับครัวเรือนกาญจนพรหม จึงเป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้ในชุมชนบ้านหน้าควาย...”

จากการดำเนินกิจกรรมของครอบครัวในการดำเนินชีวิตตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งยึดถือปัจจัยพื้นฐานการบริโภคจากอาหารหลัก 5 หมู่ มีสิ่งใดบ้างจำเป็น มีสิ่งใดบ้างทดแทนกันได้ มีสิ่งใดบ้างจำเป็นต้องซื้อ มีสิ่งใดบ้างสามารถผลิต และปลูกสร้างเองได้ จากแนวคิดในเรื่องความต้องการของความจำเป็น โดยการใช้วิธีปรับแนวคิด ปรับเปลี่ยนขบวนการคิด ในการให้ตัวเองและครอบครัวอยู่ได้ การจัดการความรู้ของคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม และคุณน้ำจำเนียร กาญจนพรหมได้แสวงหาความรู้จากการศึกษาและเข้าร่วมกิจกรรม โครงการชีวิตวิถี แล้วนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในครัวเรือนครอบครัว บนพื้นฐานของการดำรงชีวิตจริง พบว่า การเกษตรแบบพึ่งพา ใน 4 ด้าน คือ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง และเรื่องของจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM) ช่วยในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการจัดการทั้ง 4 เรื่อง ใช้วัตถุดิบที่มีตามธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลกันมากที่สุด ลดละเลิกการใช้สารเคมีให้มากที่สุด ทุกเรื่องที่ทำ ทำบนพื้นฐานที่อยากเห็นผู้เลี้ยงสุขภาพดีมีความสุข

ภายหลังจากครอบครัวกาญจนพรหมได้สะสมองค์ความรู้ และจัดเก็บองค์ความรู้ที่ค้นพบไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบชีวิตวิถี ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นลูก คือ คุณอรทัย กาญจนพรหม คุณณิศร์ กาญจนพรหมและคุณสรนันท์ กาญจนพรหม ได้นำความรู้ที่เป็นมรดกจากรุ่นพ่อแม่ ไปประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตประจำวันต่อไป ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“...จากคำโบราณที่สอนว่า มีความรู้ เหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน ฉะนั้นใน ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จึงได้ทดลองลงมือทำจาก ประสบการณ์จริง ปฏิบัติจริง โดยให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนได้เข้ามารับรู้ และ เรียนรู้ร่วม ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้ในเรื่องชีวิตวิถี คือถ้าอย่างประสบความสำเร็จในการ ประกอบอาชีพเกษตรจะต้องทำความเข้าใจเรื่องชีวิตวิถี เสียก่อน เพราะถ้าหากเราเข้าใจ ในชีวิตวิถีอย่างลึกซึ้งก็จะส่งผลให้พื้นที่การเกษตรเรามี ดินดี น้ำดี อากาศดี แดดดี ซึ่ง ความรู้ที่ค้นพบนี้ก็จะถ่ายทอดให้ลูกทุกคน เพื่อเป็นมรดกความรู้ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่ รุ่น...”

การเลี้ยงสัตว์จะเลี้ยงสัตว์พื้นเมืองที่มีอยู่บ้านคูเมืองของคนไทย การดูแลเลี้ยงดูให้ เป็นธรรมชาติช่วยเหลือเกื้อกูล อย่างน้อย 50% ใช้หลักวิชาการประสานกับการเป็นอยู่จริงของ สัตว์เลี้ยงให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ให้คน สัตว์ พืช และจุลินทรีย์ สามารถอยู่ร่วมกันได้แบบ พึ่งพาซึ่งกันและกัน ในกิจกรรมในฟาร์มใช้พื้นที่ทำกิจกรรมหลัก ประมาณ 6 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย และ ทำกิจกรรม หลักสูตร รายละเอียดดังนี้

1. ทำสวนยางพารา ประมาณ 5 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งทำกิจกรรมต่างๆ
2. เลี้ยงปลาในบ่อปูด้วยพลาสติกขนาดเล็กกว้าง 2 เมตร ยาว 4 เมตร ลึกไม่เกิน 1 เมตร จำนวน 20 บ่อ เลี้ยงปลาดุก ปลาหมอ ปลาแรด ปลานิล ข้างบ้านและในสวนยางพารา
3. เลี้ยงกบในบ่อดิน ปูด้วยพลาสติก จำนวน 3 บ่อ ในระหว่างแถวของสวน ยางพารา
4. เลี้ยงปลาดุกในบ่อแบบร่องคู ในสวนยางพารา จำนวน 3 บ่อ
5. มีโรงผลิตปุ๋ยชีวภาพ 1 หลัง
6. โรงผลิตเห็ดนางฟ้า 1 หลัง
7. เลี้ยงโคพื้นเมือง 13 ตัว
8. เลี้ยงแพะพื้นเมือง 13 ตัว
9. เลี้ยงหมู 10 ตัว
10. เลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม 200 ตัว
11. เลี้ยงเป็ดเทศ 20 ตัว
12. เลี้ยงห่าน 4 ตัว
13. ปลูกผักพื้นบ้าน เช่น ผักเหมียง ผักกูด กระเทียม ฯลฯ ระหว่างแถวสวนยางพารา

14. แปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ทำน้ำยาชักล้างอเนกประสงค์ไว้ใช้ในครัวเรือน

15. ฝึกอบรมแก่เกษตรกร หลักสูตรการพึ่งพาตนเอง

จากการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงพัฒนาเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การเลี้ยงสัตว์ โดยมุ่งเน้นการเลี้ยงสัตว์ระบบปศุสัตว์อินทรีย์เป็นหลัก โดยการแผนการจัดการเลี้ยงระบบปศุสัตว์อินทรีย์ มีการวางแผนเรื่องพื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่ว่างให้สัตว์เลี้ยงได้มีที่ออกกำลังกาย เดินหาอาหารที่ชอบกินได้ตามธรรมชาติ การปลูกหญ้าอาหารสัตว์ให้พอเพียงต่อความต้องการของสัตว์แต่ละชนิด สัตว์สามารถเดินหาอาหารที่ชอบกินได้ตามธรรมชาติ และมีแหล่งอาหารสัตว์ตามฤดูกาลที่มีในท้องถิ่นโดยไม่ต้องซื้อ ผลิตสูตรอาหารใช้เอง เช่น ต้นบอน ต้นบุก ต้นสาเก มันเทศ มันสำปะหลัง และวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นไม่ใช้อาหารสำเร็จรูป เป็นต้น

ครอบครัวกาญจนพรหม ได้การวางแผนการใช้สมุนไพรเพื่อป้องกันโรค สัตว์ทุกชนิดที่เลี้ยงส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง การคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม คัดเลือกโดยใช้กฎเกณฑ์ธรรมชาติเป็นตัวคัดเลือกในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต การจัดการเรื่องอาหาร โคพื้นเมือง เน้นให้กินหญ้าเป็นอาหารหลัก ซึ่งมีแปลงหญ้าประมาณ 1 ไร่ นอกจากนั้นก็ปล่อยให้กินในพื้นที่สวนประมาณ 6 ไร่ และพื้นที่เมืองจังกอก ตัดหญ้าในพื้นที่ และบริเวณริมถนน ให้กินทุกวัน ช่วงเย็นปล่อยให้กินในสวนยางพาราเพื่อนบ้านประมาณ 1 ชั่วโมงในบางวัน สุนัขเลี้ยงโดยใช้เศษอาหารที่เหลือจากครัวเรือน อาหารหลักจะต้มข้าวผสมบอนให้กิน หั่นหยวกกล้วย วัชพืชตระกูลถั่ว เป็นอาหารเสริม ไร่พื้นเมือง ให้กินข้าวต้ม และข้าวเปลือกโดยปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติในช่วงเวลาเย็น เบ็ด ห่าน ให้กินข้าวต้ม เศษอาหาร และปล่อยให้หากินบริเวณสวนยาง ยังช่วยในการดูแลสัตว์เลื้อยคลานพวกงู และตะขาบ ไม่ให้มารบกวนเป็นอันตรายบริเวณบ้าน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสอดคล้องในการพึ่งพากันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว พบว่า สังคมครอบครัวกาญจนพรหมเป็นแห่งการเรียนรู้ เป็นสังคม ที่เปิดโอกาสให้สิทธิแก่สมาชิกทุกคนในครอบครัวให้โอกาสได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ ต่อตนเอง เมื่อทุกคนมีโอกาสได้เรียนรู้ย่อมก่อให้เกิดความเจริญงอกงามในแต่ละบุคคล และแน่นอนเมื่อแต่ละบุคคลเจริญงอกงามย่อมจะส่งผลไปสู่ความเจริญงอกงามของครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศชาติ รวมถึงนานาชาติด้วย การสร้างสังคมให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จึงมีแนวโน้มที่ทำให้มวลมนุษยชาติเกิดความเจริญก้าวหน้าไปด้วย

ภาพที่ 29 แสดงภาพแสดงภาพการให้บริการความรู้พื้นฐานคิดภาคทฤษฎี
(คุณวิรัตน์ กาญจนพรหม : ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย)

ภาพที่ 30 แสดงภาพผู้ฟังคำบรรยายการให้บริการความรู้พื้นฐานคิดภาคทฤษฎี

ภาพที่ 31 แสดงภาพการสาธิตภาคปฏิบัติการทำน้ำยาล้างจานเอนกประสงค์ใช้ในครัวเรือน (คุณน้ำจ๋าเนียร กาญจนพรหม และคุณคณิศร์ กาญจนพรหม :วิทยากรภาคปฏิบัติ)

ภาพที่ 32 แสดงภาพการสาธิตวิธีผลิตอาหารสัตว์เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่สวนยางพารา

ภาพที่ 33 แสดงภาพแปลงสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อพลาสติกในพื้นที่สวนยางพารา

ภาพที่ 34 แสดงภาพจัดป้ายนิทรรศการเพื่อเป็นสื่อในการเรียนรู้แก่สมาชิกภายนอก

การให้บริการความรู้ด้วยวิธีการฝึกอบรมของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย เป็นการนำแนวทางการพัฒนาเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักสูตร 2 คี้น 3 วัน ของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควายจึงได้นำความรู้ที่ใช้ในการเผยแพร่ให้กับผู้ที่เข้าฝึกอบรมเพื่อเป็นแนวความคิดและตัวอย่างเพื่อใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้ที่เข้าฝึกอบรม ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นล้วนใช้วิชาการและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความง่ายที่จะนำความรู้ นั้น ไปเผยแพร่ให้กับผู้ที่เข้าฝึกอบรมทุกระดับชนชั้นที่สนใจ โดยไม่มีการปิดบังความรู้แบ่งออกเป็น 5 ด้านหลักโดยมีองค์ความรู้ที่ใช้ในการฝึกอบรมดังนี้

ด้านที่ 1 การเพาะปลูก

ด้านการเพาะปลูกนั้นข้าพเจ้าได้ทำการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวโดยการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์โดยไม่ใช้สารเคมีในการผลิต โดยการนำจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในด้านต่างๆ เช่นการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ การผลิตฮอร์โมนพืช การผลิตสารไล่แมลงใช้เอง เป็นต้น และได้มีการเพาะเห็ดชนิดและวิธีการต่างๆ เช่น การเพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดนางรม เห็ดแครง เห็ดหลินจือ และการเพาะเห็ดฟางในตะกร้า

ด้านที่ 2 การปศุสัตว์

ด้านการปศุสัตว์นั้นข้าพเจ้าได้ทำการเลี้ยงสัตว์แบบอินทรีย์โดยการพึ่งยาและสารเคมีให้น้อยที่สุด โดยการใช้จุลินทรีย์ ในการบำบัดสิ่งแวดล้อมและนำเอาสมุนไพรมาใช้ในการบำรุงรักษาสุขภาพสัตว์เลี้ยงแบบพอเพียงไม่ค้ำกำไรแต่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันของครอบครัวว่าอย่างไรก็ตามครอบครัวของเราก็มีอาหารประเภทโปรตีนสำรองอยู่ทั้งหมดนี้ทำเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้ที่สนใจสำหรับสัตว์ที่เลี้ยงอยู่ตอนนี้คือ สุกร แพะ วัวพื้นเมือง ไก่ เป็ด และห่านสัตว์ทั้งหมดนี้ข้าพเจ้าได้จัดระบบวงจรชีวิตให้พึ่งพาอาศัยกันเช่นเลี้ยงห่านไว้ป้องกันงูหรือสัตว์มีพิษ เลี้ยงเป็ดไว้กำจัดหนอนแมลงวัน จากสิ่งปฏิกูลต่างๆจากสัตว์ชนิดอื่น

ด้านที่ 3 การประมง

การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกเพื่อส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้พึ่งพาตนเองได้หรือให้ชาวบ้านหรือผู้ที่มีพื้นที่น้อยสามารถทำบ่อปลาขนาดเล็ก เลียนแบบธรรมชาติ และเลี้ยงปลาจำนวนมากได้เป็นอาหารในครอบครัว และหากเหลือจำหน่ายเป็นรายได้ต่อไป องค์ความรู้ที่ใช้การเตรียมบ่อโดยมีวิธีการและขั้นตอนดังนี้

1. ขุดบ่อขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 4 เมตร ลึก 1 เมตร

2. ปูบ่อด้วยพลาสติกหนา 4 เมตร เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำได้และเชื้อโรคอื่นๆไม่ปนเปื้อนมาจากดิน เสาะขอบบ่อเป็นร่องพบบพลาสติกอัดลงร่อง แล้วเอาดินกลบให้มิดชิดถึงขอบบ่อ

3. ใส่ดินลงก้นบ่อพอประมาณ เพื่อสร้างสภาพธรรมชาติ
 4. ใส่ปุ๋ยแห้งลงไปใบบ่อประมาณ 8-10 กำมือ เพื่อสร้างอาหารธรรมชาติในน้ำ (แพลงก์ตอน) ใส่จุลินทรีย์น้ำ 1-2 แก้ว เพื่อปรับสภาพน้ำในบ่อ
 5. ปล่อยน้ำเข้าให้เต็มบ่อ ไม่ให้เห็นขอบพลาสติก ทิ้งไว้ 3-5 วัน
 6. นำปลาขนาดยาว 2 นิ้ว ลงเลี้ยงประมาณ 400 ตัว
 7. ล้อมรอบบ่อด้วยตาข่ายเก็บชายฝั่งดิน เพื่อกันงูและสัตว์อื่น ๆ มากินปลา
 8. ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ตะไคร้ โหระพา แมงลัก ผักชี ถั่วฝักยาว ฯลฯ รอบๆ บ่อ
 9. ประมาณ 45-60 วันจับได้
- ชนิดของปลา สามารถเลี้ยงปลาดุก บิ๊กอู๋ ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาไน ปลานู๋ ฯลฯ

หมายเหตุ ช่วงหน้าหนาวปลากินอาหารน้อย จะเติบโตช้ากว่าปกติ

ด้านที่ 4 สิ่งแวดล้อม

การทำน้ำยาสำหรับซักล้างอเนกประสงค์ เป็นผลิตภัณฑ์อู่พื้น ล้างสุขภัณฑ์ ล้างมือ ล้างจาน เป็นส่วนหนึ่งของการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ไม่ต้องซื้อน้ำยาที่มีขี้หอจากท้องตลาดมาใช้ ซึ่งมีองค์ประกอบของสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อม การทำน้ำยาซักล้างอเนกประสงค์มีขั้นตอนการทำดังนี้

วัสดุและอุปกรณ์

1. สับปะรด มะเฟือง มะนาว หรือผลไม้ในกลุ่มส้ม	3	กิโลกรัม
2. จุลินทรีย์ อี.เอ็ม	5	ช้อนโต๊ะ
3. น้ำตาลทรายแดง	1	กิโลกรัม
4. ชาจีน	100	กรัม
5. น้ำสะอาด	10	ลิตร
6. ถังหมัก / มีด / เขียง		

ขั้นตอนการหมัก

1. เลือกผลไม้ที่มีรสเปรี้ยวเพราะความเปรี้ยวของส้มจะทำให้เพิ่มความสามารถในการขจัด คราบสกปรก ดับกลิ่นคาวได้ดี และไม่จำเป็นต้องเป็นผลไม้ที่มีต้นทุนในการผลิตสูงโดยไม่จำเป็น

2. หั่นผลไม้เป็นชิ้นเล็กๆ ทั้งเปลือก 3 กิโลกรัม

3. นำผลไม้ที่หั่นเรียบร้อยแล้ว 3 กิโลกรัม ใส่ถังหมัก

4. ใส่จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM) ประมาณ 3-5 ช้อนโต๊ะ น้ำตาลทรายแดง 1 กิโลกรัม คนให้เข้ากัน เมื่อน้ำตาลละลายดีแล้ว ใส่ชาจีน 100 กรัม เพื่อช่วยดับกลิ่นที่เกิดจาก

การหมัก เติมน้ำให้ท่วมชิ้นส่วนพืช จำนวน 10 ลิตร แล้วใช้วัสดุที่หนักปิดทับชิ้นส่วนของพืชให้จมน้ำ

5. ปิดฝาถังหมักให้สนิททิ้งไว้ประมาณ 15-20 วัน

6. เมื่อครบกำหนด กรองน้ำหมัก สำหรับเตรียมทำผลิตภัณฑ์ต่อไป ส่วนกากที่เหลือนำไปใช้ทำปุ๋ยหมักอินทรีย์

การทำผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างอเนกประสงค์ (สำหรับชีววิถี)

ส่วนผสม

1. น้ำหมัก	1	ลิตร
2. น้ำสะอาด	1	ลิตร
3. N70 (Sodium lauryl ether sulfate ชื่อย่อว่า SLES)	200	กรัม
4. ผงซัก (เกลือแกง Sodium chloride) หรือเกลือไอโอดีน	200	กรัม
5. ผงฟอง	1	ช้อนชา
6. วัสดุแต่งกลิ่น (หัวน้ำหอม) หรือกลิ่นจากธรรมชาติ เช่น ส้ม ใบเตย		
7. วัสดุแต่งสี (ดอกอินชัน ใบเตย) สีผสมอาหาร		

คุณลักษณะน้ำยาล้างอเนกประสงค์ (สำหรับชีววิถี) ไม่เป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อม ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพิ่มมูลค่าผลผลิตเหลือใช้ทางการเกษตรการทำปุ๋ยหมักชีวภาพแบบน้ำเพื่อใช้ ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการรักษาสิ่งแวดล้อม และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพแบบแห้ง (โบกาลี) เพื่อใช้ลดต้นทุนการผลิตในการซื้อปุ๋ยใช้เองในครัวเรือนการทำฮอร์โมนพืชชนิดต่าง เพื่อใช้ในการเพาะปลูก การทำสารไล่แมลงจากพืช

ด้านที่ 5 ผลงาน

1. ด้านการผลิตถ่านปลอดสารพิษโดยใช้ถัง 200 ลิตร ในการผลิตเตาเผาผลพลอยได้ที่ได้จากการเผาถ่านคือน้ำส้มควันไม้

2. การผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ในรูปแบบการทำแบบถัง 200 ลิตร และการทำบ่อแก๊สชีวภาพโดยใช้พลาสติก

การแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราเทคโนโลยีการจัดการสวนยางพารา การจัดการสวนยางพารา ปัญหาของชาวสวนอยู่ที่การจัดการในการดูแลรักษา ค่าใช้จ่ายส่วนมากจะอยู่ในเรื่องของปุ๋ย การดูแลรักษา โรคเปลือกเน่าหน้ากรีดหน้าและเชื้อราที่ทำลายต้นยาง จึงทำให้มีค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาเพิ่มมากขึ้น ถ้าไม่มีค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาที่จะมีผลต่อผลผลิตน้ำยางเป็นอย่างมาก การแก้ปัญหาเรื่องดังกล่าว จึงวางแผนโดยการทำเกษตรอินทรีย์ ใช้

ปุ๋ยชีวภาพที่ทำเองลดต้นทุนในการใส่ปุ๋ยให้น้ำหมักชีวภาพต่างๆช่วยในการดูแลรักษาและป้องกันโรคไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช ใช้เครื่องตัดหญ้าดูแลสวนยาง พารา

สูตรปุ๋ยแบบแห้งใส่บริเวณทรงพุ่ม

1. ใช้ปุ๋ยคอก
2. รำ
3. แกรบ
4. จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ (EM)

วัสดุที่ใช้เป็นที่มืออยู่ในท้องถิ่นปรับให้เข้ากับสภาพของตนเอง โดยยึดถือแนวคิดทำวัสดุต่างๆให้เป็นอิมมัสให้ได้โดยมีจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพเป็นตัวเปลี่ยนแปลงให้วัสดุต่างๆ อยู่ในรูปอิมมัส ที่พืชจะพร้อมนำไปใช้ในการปรุงอาหาร

สูตรน้ำ ใช้จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ เป็นตัวหมักใช้ฉีดพ่นลำต้นและพื้นดินให้ไปรักษาเชื้อโรค และเปลี่ยนซากพืชซากสัตว์ให้เป็นอิมมัส

การกรีด ใช้เทคนิคกรีดหน้าสั้น กรีดสูง เพื่อลดการเสียหายโดยใช้เหตุ ซึ่งจากการทดลองมากกว่า 20 ปี อัตราน้ำยางไม่แตกต่างจากระบบกรีด 1 ใน 3 ของหน้ายาง จากการทดลองศึกษาภายในศูนย์ฯเป็นแบบอย่างแก่เกษตรกรได้

1. การแก้ปัญหาของอาชีพทำสวนยางพารา

โดยปกติทั่วไปการทำสวนยางพารานั้น เกษตรกร ไม่ได้เก็บข้อมูลในการกรีด โดยทั่วไปเกษตรกรคิดว่าการกรีดยาง ทำงานเพียงครึ่งวัน รายได้ดีจึงไม่มีการวางแผนการจัดการ โดยทั่วไปแล้วยางพารามีข้อจำกัด คือ ยางพารามีสูตรเพาะ 4-4-4

4 ตัวแรก คือ ใน 1 ปียางพารากรีดได้เพียง 120 ปี หรือ 4 เดือน

4 ตัวที่ 2 คือ ใน 1 ปีมีฝนตกประมาณ 4 เดือน จึงไม่สามารถกรีดได้

4 ตัวสุดท้าย หมายความว่า แม้ว่าฝนจะไม่ตกเพราะเข้าหน้าแล้ง 4 เดือนหลังยางพาราจะผลัดใบ แดกยอด แดกดอกจึงไม่ค่อยมีน้ำยางให้

จากสูตรดังกล่าวชาวสวนยางไม่ได้เก็บข้อมูล โดยตามแล้วใน 1 ปีสามารถกรีดยางได้ 4 เดือนและอีก 8 เดือนกรีดยางไม่ได้จึงทำให้ในช่วงนี้ไม่มีรายได้จากสวนยางพารา ปัญหาคือชาวสวนจะยึดติดกับการกรีดยางอย่างเดียวจึงทำให้มีผลกระทบต่อรายได้ของชาวสวนยางเอง เพิ่มรายได้ในสวนยางพาราในช่วงที่ไม่ได้กรีด คือการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ควบคุมค่าใช้จ่าย สิ่งใดที่สามารถผลิตเองได้ รู้จักการทดแทนซึ่งเป็นที่ของเศรษฐกิจพอเพียงฉบับครอบครัวขึ้นมา (ตามเอกสารที่แนบ) และกิจกรรมที่สามารถเพิ่มรายได้ในช่วงที่ไม่ได้กรีดยางคือ การเลี้ยงปลาในบ่อ

พลาสติกในสวนยาง,การปลูกพืชผสมผสานในสวนยางพาราและยังสามารถเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆในสวนยางพาราได้อีกและผลตอบแทนทางอ้อมคือ มูลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ก็ยังอยู่ในพื้นที่สวนยางพารา

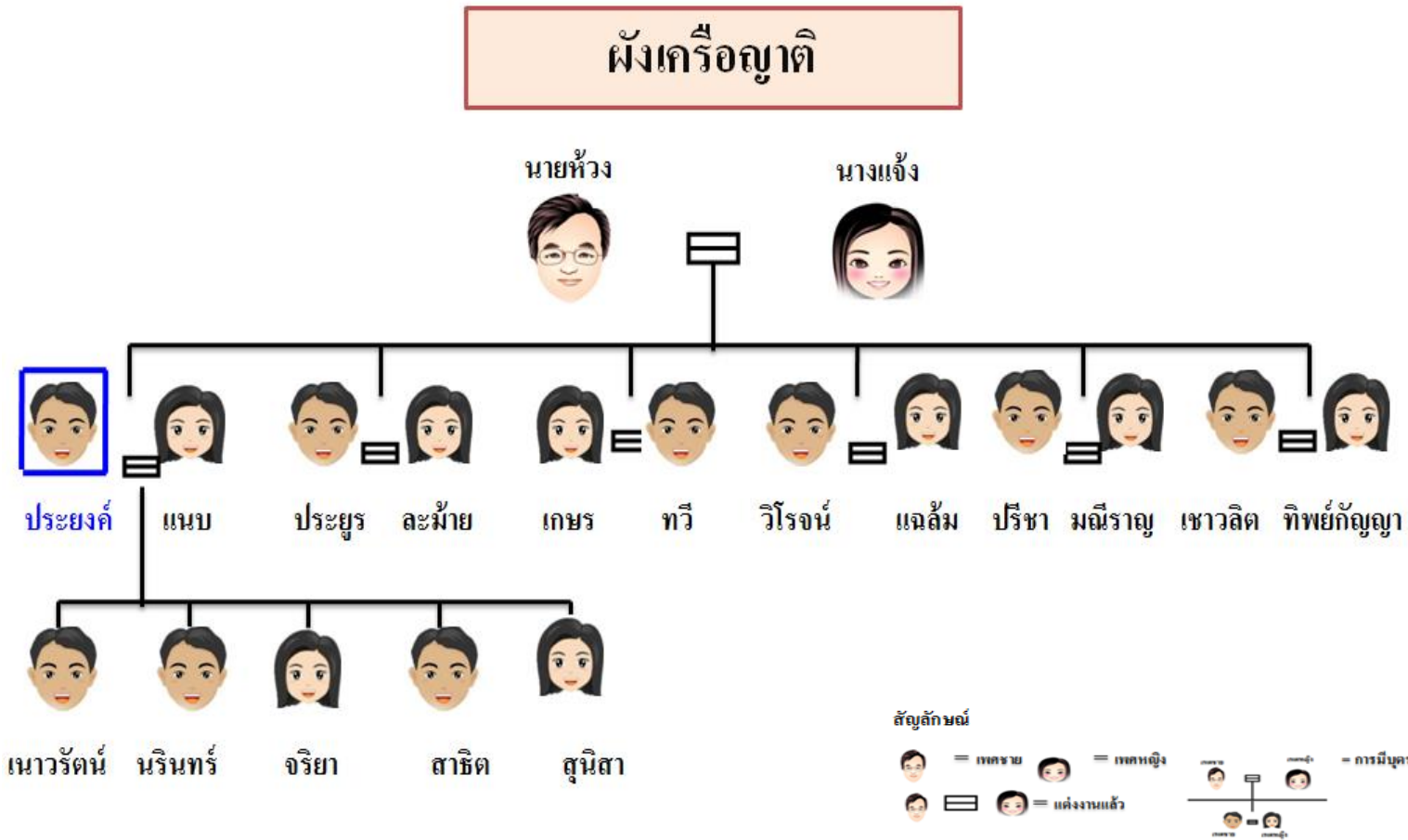
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

แสดงผลการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและในชุมชน แสดงผลการศึกษาในมิติสภาวะความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และด้านอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่จะสามารถส่งผลต่อพัฒนาการการดำรงชีวิตอยู่ภายในชุมชนในจากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ ดังต่อไปนี้

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน กรณีศึกษาครอบครัวคุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษา พบว่า คุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ แม้จะไม่ใช่ผู้ที่จบการศึกษาจากสถาบันที่มีชื่อเสียง แต่เนื่องจากการเรียนรู้ของคนเรานั้นไม่ได้จำกัดขอบเขตเพียงร่วมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยเท่านั้น เรียนตามทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์จริงของชีวิต ทำให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการแก้ปัญหา เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและเคารพนับถือจากบุคคลต่างๆในชุมชน มีความปรารถนาที่จะทำงานให้ดีที่สุด มีความรับผิดชอบ ไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรค

ภาพที่ 35 แสดงภาพคุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ ประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

ภาพที่ 36 แสดงแผนผังเครือญาติกรณีศึกษาครอบครัวคุณลุงประยงค์ รมรงค์

ประวัติชีวิตคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ปัจจุบันอายุ 78 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 เกิดเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2480 ที่อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช อาชีพเกษตรกร ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่อยู่ บ้านเลขที่ 51 บ้านตรอกไม้แดง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา จาก โรงเรียนบ้านนาเส ตำบลนากะชะ อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรของคุณห้วง – นางแจ้ ธรรมรงค์ อาชีพทำสวนปืชื่อ คุณเชียง ย่าชื่อ นางหีด อาชีพทำสวนสถานภาพ สมรสกับนางแนบ ธรรมรงค์ มีบุตร 3 คน และธิดา 2 คน อาชีพมีบุตร 5 คน ดังนี้

1. คุณเนาวรัตน์ ธรรมรงค์ อาชีพรับราชการ
2. คุณนรินทร์ ธรรมรงค์ อาชีพธุรกิจส่วนตัว
3. นางจรรยา โชคประสิทธิ์ อาชีพธุรกิจส่วนตัว
4. คุณสาธิต ธรรมรงค์ อาชีพธุรกิจส่วนตัว
5. นางสาวสุนิสา ธรรมรงค์ อาชีพรับราชการ

มีผลงานดีเด่น ที่ได้รับการยกย่อง

1. เป็นผู้นำการก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางตำบลไม้เรียง และเป็นผู้จัดการและประธานกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง
2. ผู้ก่อตั้งและเป็นประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง
3. ประธานเครือข่ายขมมนา
4. ผู้นำจัดทำแผนแม่บทชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และเป็นผู้นำจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาทางพาราไทย ฉบับประชาชน
5. เป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยผู้นำชุมชนท้องถิ่น สำนักคุณกรฐมนตรี เป็นที่ปรึกษาคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ คณะกรรมการสมานฉันท์
6. ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกนิติบัญญัติแห่งชาติ

คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ประกอบอาชีพหลักคือ ทำการเกษตร และเป็นเช่นเกษตรกรทั่วไปของประเทศที่มีฐานะยากจน หลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ต้องออกมาช่วยพ่อแม่รับจ้างทำงานทุกอย่าง เช่น รับจ้างตัดไม้ และจากชีวิตที่ลำบากทำให้ได้เรียนรู้และได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คน ระบบ การประกอบอาชีพ และด้วยเป็นคนที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้จึงทำให้เกิดความคิดริเริ่มพัฒนาตนเองเป็นปัญญาชนท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญในการร่วมกันแก้ไขปัญหาบ้าน จนได้รับรางวัลจากประสบการณ์การทำงาน ดังต่อไปนี้

ปี พ.ศ.2527 เป็นผู้นำการก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางตำบลไม้เรียง

ปี พ.ศ.2530 - 2534 เป็นผู้จัดการกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง

- ปี พ.ศ.2535 - 2547 เป็นประธานกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม้เรียง
- ปี พ.ศ.2535 - ปัจจุบัน เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง
- ปี พ.ศ.2536 เป็นประธานเครือข่ายยมนา (ยาง, ไม้ผล, นาข้าว)
- ปี พ.ศ.2539 เป็นผู้นำจัดทำแผนแม่บทชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช
- ปี พ.ศ.2540 เป็นผู้นำจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาสุขภาพชาวไทย ฉบับประชาชน
- ปี พ.ศ.2541 ? 2545 เป็นกรรมการบริหารกองทุนเพื่อสังคม (SIF)
- ปี พ.ศ.2541? 2547 เป็นประธานบริษัทเครือข่ายผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด (วิสาหกิจชุมชน)
- ปี พ.ศ.2544? 2546 เป็นกรรมการบริหาร โครงการเกษตรกรรมยั่งยืน (DANCED)
- ปี พ.ศ.2544? 2547 เป็นอนุกรรมการประสานงานสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
- ปี พ.ศ.2544 ? ปัจจุบัน เป็นกรรมการบริหารวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.)
- ปี พ.ศ.2546 ? ปัจจุบัน เป็นกรรมการมูลนิธิหมู่บ้าน
- ปี พ.ศ.2547? ปัจจุบัน เป็นกรรมการมูลนิธิสถาบันพัฒนาทรัพยากรชุมชน
- ปี พ.ศ.2548 เป็นประธานคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยผู้นำชุมชนท้องถิ่น สำนักคุณกรัฐมนตรี
- ปี พ.ศ.2549 ได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการความมั่นคงแห่งชาติ (คณะกรรมการสมานฉันท์)
- ปี พ.ศ.2549 ได้รับการแต่งตั้งเป็น สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (กรรมการการเกษตร ฯลฯ)
- ประวัติเกียรติคุณที่ได้รับ ดังต่อไปนี้
- รางวัลผู้นำอาชีพก้าวหน้า โดยคณะกรรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ.2530
- รางวัลคนดีศรีสังคม โดยคณะกรรมการคัดเลือกคนดีศรีสังคม ปี พ.ศ.2537
- รางวัลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี พ.ศ.2540
- รางวัลครูภูมิปัญญาไทย รุ่น ที่ 1 โดยสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ.2544
- ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- รางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชน จากมูลนิธิรามอน แมกไซไซ ประเทศฟิลิปปินส์
- ปี พ.ศ.2547

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย
ทักษิณ ปี พ.ศ.2547

ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เกษตรศาสตร์)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปริญญาพัฒนาชุมชนดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี พ.ศ.2548

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัย
วลัยลักษณ์ ปี พ.ศ.2548

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์ (นิด้า) ปี พ.ศ.2548

ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เกษตรศึกษา) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลศรีวิชัย ปี พ.ศ.2549

ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ ปี พ.ศ.2549

รางวัลบุคคลดีเด่นของชาติ สำนักคุณกรัชมன்றิ ปี พ.ศ. 2549

ปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 48 ปี พ.ศ. 2549
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ร.ภ. ท.ช.

ปี 2552 รางวัล ปราชญ์ของแผ่นดิน สาขาพัฒนาชุมชนและเครือข่าย

คุณลุงประยงค์ รณรงค์ได้นำเสนอแนวคิด สรุประเบียบการ ทบทวนปัญหา
ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อวิเคราะห์อนาคต ทำให้พบว่าปัญหาอยู่ที่จัดการเพราะเกษตรกรได้มอ
บการจัดการได้แก่ การกำหนดคุณภาพ การกำหนดน้ำหนัก กำหนดราคา ให้แก่พ่อค้าหรือผู้ซื้อเป็น
ผู้กำหนด จึงทำให้เกิดปัญหาขาดตลาด ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... ชาวสวนยางที่ชุมชนไม้เรียงกลุ่มเล็กกลุ่มหนึ่งร่วมกันที่จะวางแผนสร้าง
แนวทางแก้ปัญหาให้กับตนเองตั้งแต่ระบบการผลิตการแปรรูป จัดการด้านการตลาด
โดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียง สร้างโรงงานแปรรูปน้ำยางสดเป็นยางแผ่น
อบแห้ง และยางแผ่นรมควันตามความต้องการของตลาดตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 จนถึง
ปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดการการทรพยากของชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ลดขั้นตอน
ที่เป็นภาระและค่าใช้จ่ายของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก แก้ไขปัญหาต่างๆ ในการประกอบ

อาชีพ ใช้องค์กรเป็นเครื่องมือในการจัดการเพื่อการพึ่งตนเอง พึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
ในระบบเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ของชุมชน ...”

ชุมชนไม่เรียงได้พัฒนาอาชีพการทำสวนยางพารา จนมีความก้าวหน้าเป็นที่ยอมรับ
อย่างกว้างขวาง แต่พบว่ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทุกเรื่อง เพราะวิถีชีวิตของคนในชุมชน
เกี่ยวข้องกับสัมพันธกันหลายเรื่อง การแก้ปัญหาเรื่องอย่างใดอย่างหนึ่งไม่สามารถทำให้ปัญหาอื่นหมดไป
ปัญหาหลายเรื่องเกิดจากคนในชุมชนขาดความรู้ จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหา และ
พัฒนาสิ่งดี ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ การทำในสิ่งที่ตัวเองยังไม่รู้จริง ปัญหาที่ตามมาคือความไม่
สำเร็จ ความล้มเหลวทำให้เกิดเป็นหนี้เพิ่ม เกิดความท้อแท้ และหมดกำลังใจ คุณลุงประยงค์ จึงได้
เป็นผู้นำจัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2535 เพื่อศึกษาวิจัยปัญหาและ
ข้อขัดข้องต่างๆ ตลอดถึงสาเหตุ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จัดทำข้อมูลรายละเอียดใกล้เคียงกับความ
เป็นจริงมากที่สุด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์สถานการณ์ที่มีผลกระทบอยู่ในปัจจุบัน ศูนย์
การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเน้นให้ทุกคนมีโอกาสได้เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการรู้ เพราะต้องใน
สิ่งที่ต้องการจะทำ และทำในสิ่งที่ต้องการจะรู้เท่านั้นจึงจะสำเร็จ ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน
ไม่เรียง ได้จัดตั้งศูนย์ การเรียนรู้โดยการมีหลักสูตรหลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน ด้วย
การสร้างความร่วมมือกันหลายฝ่าย โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม่เรียงเป็นหลักฐาน ร่วม
ด้วยหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากประสบการณ์ที่ชุมชนได้จัดทำแผนแม่บท การพัฒนาทางพาราไทยประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งเพราะเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไปในกลุ่มอาชีพการทำสวนยางซึ่งเรียนรู้จาก
การปฏิบัติจริง จึงมีความมั่นใจมากขึ้น แผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่ทำให้คนในชุมชน
มาเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้เรื่องตัวเอง เรียนรู้เรื่องผลกระทบจากภายนอก ผลของการเรียนรู้ได้ข้อสรุป
นำข้อสรุปมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ได้แนวทางในการแก้ปัญหา
เฉพาะหน้า ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และได้แนวทางพัฒนาให้เกิดสิ่งดีๆ ขึ้นใหม่ใน
เวลาเดียวกัน เริ่มต้นจากการค้นหาผู้นำที่ต้องได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านเป็นที่ปรึกษาของ
คนในชุมชนอย่างน้อยหมู่บ้านละ 5 คน มาเป็นคณะทำงาน จัดประชุมสัมมนาทำความเข้าใจร่วมกัน
แล้วขยายผลในหมู่บ้านของตนเอง พร้อมกับจัดทำข้อมูลที่เป็นเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ได้ทิศทางที่
จำเป็นนำไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหา และการพัฒนาาร่วมกัน เน้นการพึ่งตนเองเป็น
หลักภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การวางแผนแม่บทชุมชนใช้เป็นแนวทางการพัฒนา และสามารถนำไปใช้ได้หลาย
ระดับ เช่น ในระดับครอบครัวก็ให้แต่ละครอบครัวได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามกิจกรรมต่างๆ ที่

กำหนดไว้ในแผน เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่ตรงตามความต้องการของแต่ละครอบครัว แต่ถ้าหากกิจกรรมใดที่ต้องร่วมกันทำก็มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างองค์กรขึ้นมาเป็นเครื่องมือที่ใช้ร่วมกัน เพราะองค์กรของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยชุมชนเป็นเครื่องมือที่ดีที่ใช้แก้ปัญหาที่ใหญ่เกินกว่าที่แต่ละครอบครัวจะแก้ไขได้ซึ่งการจัดตั้งองค์กรเป็นองค์กรที่เหมาะสมกับกิจกรรมนั้นๆ และต้องจัดตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน แต่ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มักเป็นการจัดตั้งจากภายนอกเพื่อรองรับกิจกรรม หรือรองรับงบประมาณ พอหมดงบประมาณกิจกรรมก็ต้องยกเลิกไป องค์กรก็ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้

จากการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งต้องจัดเก็บข้อมูลที่ครอบคลุมทุกด้านพบว่า เกษตรกรในชนบทเป็นผู้ครอบครองทรัพยากรมากมาย ที่เรียกว่าทุนของชุมชน ซึ่งคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าคำว่า "ทุน" หมายถึง เงินเท่านั้น แต่ที่จริงชุมชนมีทุนที่ไม่ใช่เงิน แต่มีคุณค่ามากกว่าเงิน เช่น ทุนที่เป็นทรัพยากร ผลผลิต ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา และทุนทางสังคมอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งจะเป็นจุดแข็งของชุมชน แต่ปรากฏว่าชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดสิ่งที่สำคัญคือ "ความรู้" ในการจัดการทุน จึงทำให้คนภายนอกชุมชนเป็นผู้เข้ามาจัดการทุนของชุมชน ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับคนภายนอกชุมชน คนในชุมชนหรือเกษตรกรเลยเป็นเพียงเครื่องมือทางธุรกิจตลอดมา

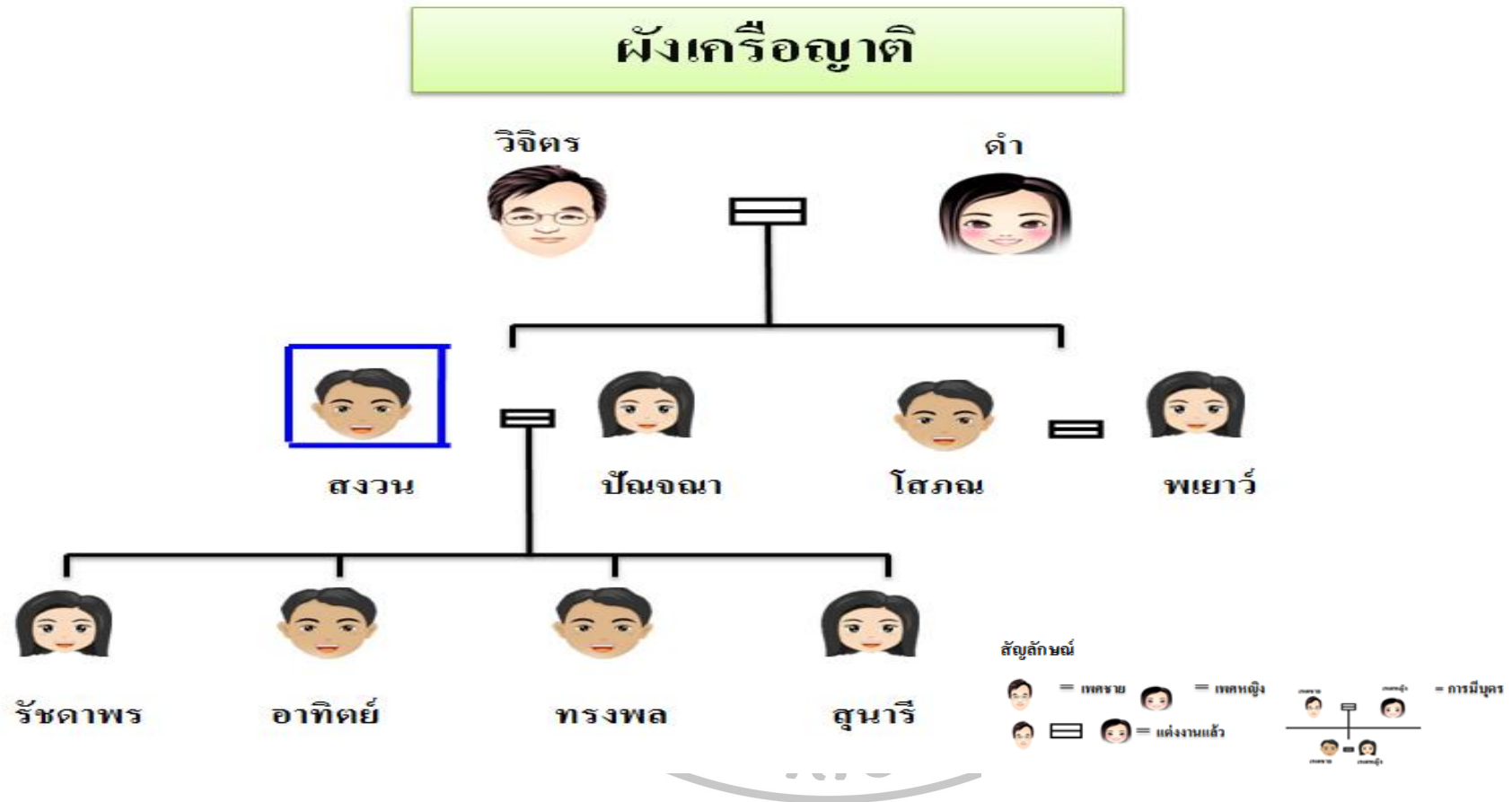
นอกจากการจัดระบบภายในชุมชนแล้ว คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ยังได้มีบทบาทต่อการสร้างธุรกิจร่วมกันของเครือข่ายขอมนา (ยาง ไม้ผล ประมง นาข้าว) ตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นระบบการพึ่งพาอาศัยกันทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และทั้งในอาชีพเดียวกันและต่างอาชีพ จากเดิมที่เป็นการแลกเปลี่ยนข้าวของซึ่งกันและกัน ได้พัฒนาความร่วมมือกันเป็นธุรกิจชุมชนในรูปแบบของการจัดตั้งบริษัท และจากการเป็นผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมชัดเจน ทำให้เกิดความร่วมมือเชื่อถือได้จากหลายฝ่ายในการทำพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่างๆ จนทำให้คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ได้เข้ามามีบทบาทในองค์กรที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนต่างๆ มากมาย เช่น คณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อสังคม เป็นต้น

นอกจากนี้ คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ยังมีส่วนร่วมในการผลักดันเชิงนโยบายที่สำคัญที่เห็นได้ชัด คือการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน และจากฐานของกิจกรรมคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ได้ดำเนินการและมีส่วนผลักดัน ทำให้องค์กรหรือสถาบันต่างๆ ได้มอบรางวัลให้กับคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ มากมาย โดยในปี 2547 มูลนิธิรามอน แมกไซไซ ประเทศฟิลิปปินส์ ได้มอบรางวัลแมกไซไซ สาขาพัฒนาชุมชน ให้แก่คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ได้รับการยอมรับจากคนนครศรีธรรมราชและชุมชนทั่วประเทศว่าเป็น

"ผู้นำ" ทางปัญญา ที่สร้างแรงบันดาลใจให้ชุมชนลุกขึ้นมาเรียนรู้และค้นหาทางออก เพื่อให้พึ่งพาตนเอง

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน กรณีครอบครัวคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ ประธานศูนย์ศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ เกิดเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2502 อายุ 56 ปี นับถือศาสนา อิสลาม ภูมิลำเนาเดิม จังหวัดพัทลุงบิดาชื่อ คุณวิจิตร ต้วงนุ้ย มารดาชื่อ นางคำ ต้วงนุ้ย ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 63 หมู่ที่ 7 ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สมรสกับ นางปิ่นจนา มงคลศรีพันธ์ มีบุตร 4 คน

ภาพที่ 37 แสดงแผนผังเครือญาติกรณีศึกษาครอบครัวคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์

คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ มีบุตร 4 คน ดังนี้

- 1.นางสาวรัชดาพร มงคลศรีพันเลิศ อาชีพธุรกิจส่วนตัว
- 2.คุณอาทิตย์ มงคลศรีพันเลิศ ศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปวช.
- 3.เด็กชายทรงพล มงคลศรีพันเลิศ ศึกษาในระดับประถมศึกษา
- 4.เด็กหญิงสุนารี มงคลศรีพันเลิศ ศึกษาในระดับปฐมวัย

ประวัติการศึกษา

1. ระดับป.ว.ช จากสถาบันวิทยาลัยเทคนิคพัทลุง สาขาช่างกลโรงงาน
2. บัณฑิตศึกษิตติมศักดิ์ (สาขาวิทยาศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ประสบการณ์และอาชีพ

จากการศึกษา พบว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตและในชุมชนของคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ เริ่มต้นด้วยการคิดค้นหาวิธีการในด้านการเกษตรเพื่อให้เกิดการทำงานที่ครบวงจร ไม่สูญเสียค่าใช้จ่ายในท้องถิ่นและพื้นที่ที่มีอยู่ปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนและบุคคลภายนอกที่สนใจ สามารถมาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ซึ่งในปัจจุบันมีองค์ความรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและสามารถถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่มาศึกษาดูงานได้ ประมาณ 24 องค์ความรู้ ได้แก่ การทำอาหารสัตว์โดยใช้ใบทางปาล์ม การเลี้ยงวัว, แพะ, แกะ (สัตว์ 4 กระเพาะ) ครบวงจรโดยไม่กินหญ้า การเลี้ยงเป็ด, ไก่ (คอกอ่อน) การทำไข่เค็มอบดินโดยใช้ภูมิปัญญาไทย การทำเตาแก๊สชีวภาพกลายเป็นแก๊สหุงต้ม (ใช้มูลสัตว์) การทำแก๊สในครัวเรือน การเลี้ยงปลาบ่อ 3 ด้าน การทำอาหารปลาด้วยผลไม้ การทำปลาเค็มอบดิน การทำและการเลี้ยงจุลินทรีย์โดยใช้ภูมิปัญญาไทย การทำปุ๋ยหมัก การปลูกผักไร้สารพิษระบบใต้ดิน การเพาะถั่วงอก การเพาะเห็ดอบโอ่ง การปลูกผักไฮโซ การปลูกพืชผสมผสาน 5 ไร่ แก้วจน การทำน้ำมันไบโอดีเซลโดยใช้ภูมิปัญญาไทย ตู้อบสมุนไพร (การใช้สมุนไพรเขียวรักษาโรค การทำน้ำมันนวด การทำน้ำส้มควันไม้ครบวงจร การทำน้ำยาล้างจาน การทำบัญชีครัวเรือน การปลูกพืชตีกลับ การปลูกพืชขึ้นได้ขึ้นเอา

โดยคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ ประธานศูนย์ศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้วางเป้าหมายเพื่อคืนกลับบ้าน กลับมาหาความจริง ขยายผลในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนและส่วนรวม ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... เอาความจริงมาเป็นที่ตั้งแล้วเอาความสุขมาเป็นตัวชีวิตในกิจกรรมที่ดำเนินงานจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้โดยผ่านองค์ความรู้ที่มีอยู่ซึ่งขณะนี้มียู่ประมาณ 24 องค์ความรู้ ที่เน้นการดำเนินชีวิตตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ไม่ว่าทั้งหลักการและแนวคิดล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองเป็นหลักด้วยเช่นกัน...”

จึงเห็นได้ว่าผู้ที่รับผลประโยชน์คือคนในชุมชน จนกระทั่งต่างพื้นที่ ได้มาศึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดในการดำเนินชีวิต ได้มีการขยายผลสู่ครัวเรือน ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยการเรียนรู้จักตนเอง, รู้จักปัญหา, รู้จักทรัพยากร, รู้จักข้าว, รู้จักอาหาร, รู้จักสมุนไพร, รู้จักของใช้, รู้จักปุ๋ย, รู้จักแผนชีวิต, รู้จักแผนชุมชน และรู้จักใช้แผนทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งเป็นทุนมหาศาล จึงทำให้ชีวิตดีขึ้น อยู่ได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 38 แสดงสมาชิกครอบครัวกรณีศึกษาครอบครัวคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ
(ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม)

ผลงานเชิงประจักษ์ที่ผ่านมตลอดระยะเวลาประมาณ 12 ปีนั้น ตามที่ได้ตั้งใจและดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันเลิศ ก็ได้ส่งเสริมวิธีการในการทำการเกษตร ที่สามารถทำได้ครบวงจร ต้นทุนในการผลิตน้อย แต่ได้ผลผลิตมาก จึง

ได้จัดทำเป็นจุดเรียนรู้ เพื่อให้บุคคลที่สนใจมาศึกษาดูงาน รวมทั้งคนในชุมชน ได้รับประโยชน์จาก ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมและนำกลับไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยมี องค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ได้รับรางวัล มาหลายรางวัล ซึ่ง ได้แก่

1. ผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัดปี 2546
 2. เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาอาชีพเลี้ยงสัตว์ปี 2548
 3. เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ดีเด่นอันดับที่ 1 ระดับสำนักสุปศาสตรสัตว์และสุขอนามัยที่ 8 ปี 2548
 4. ได้รับคัดเลือกเป็น “คนดีเพื่อสังคม”ระดับอำเภอและระดับเขต ปี 2548
 5. เป็น “ผู้ทำคุณประโยชน์เพื่อแผ่นดิน” ปี 2549
 6. เป็น “ผู้ทำคุณประโยชน์เพื่อชุมชน” ปี 2549
 7. ได้รับการคัดเลือกเป็น “ปราชญ์ชาวบ้าน”เมื่อปี 2549
 8. ได้รับโล่รางวัลพระราชทาน รางวัลผู้นำชุมชน องค์กรเครือข่ายพัฒนาชุมชน ดีเด่นและหมู่บ้านเขียวจีดีเด่น ประจำปี 2550
 9. รับรางวัลการประกวดผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านประชาชนทั่วไป ปี 2550
 10. ได้รับเกียรติบัตร “นำบุญไปพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นที่ประจักษ์แก่ สาธารณชน” ปี 2550
 11. ได้รับรางวัลชนะเลิศ การคัดเลือกกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรสาขา อาชีพไร่นาสวนผสม ปี 2550
 12. ผู้นำ “การดำรงชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น” ปี 2550
 13. เป็นผู้มีผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่นจังหวัดกระบี่ ปี 2550
 14. ได้รับรางวัลศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี ชนะเลิศอันดับ 1 ระดับ จังหวัดปี 2550
 15. รางวัลเกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิด ปี 2551
 16. รางวัลบุคคลดีเด่น ปี 2551
 17. ได้รับรางวัล 76 คนดี แทนคุณแผ่นดิน ปี 2552
- จากการได้รับรางวัลดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นรางวัลที่ คุณน้ำสรวง มงคลศรี พันเลิศ มีความภาคภูมิใจ แต่รางวัลที่ภูมิใจมากที่สุดคือ การได้รับคัดเลือกให้เป็น “เกษตรกร ดีเด่นแห่งชาติ” เมื่อปี 2548 เหตุผลที่ควรได้รับการเสนอชื่อ เป็นบุคคลและผู้นำตัวอย่าง โดยที่

ไม่หวังผลตอบแทน และมีความตั้งใจช่วยเหลือสังคมมาโดยตลอด ซึ่งมีรางวัลเป็นเครื่องหมาย อีกทั้งยังเปิดเป็นศูนย์แหล่งเรียนรู้ให้คนในชุมชนและต่างจังหวัด ให้เข้ามาศึกษาดูงาน เนื่องจากมีองค์ความรู้ที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง สามารถนำกลับไปใช้ได้จริงแผนงานในอนาคตหากได้รับรางวัล จะขยายศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อช่วยเหลือผู้สังคม เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนกรณีศึกษาครอบครัว คุณวิรัตน์ กาญจนพรหม ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง จากการศึกษาพบว่า คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม เกิดเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2501 ภูมิลำเนาเดิม บ้านเลขที่ 45/1 หมู่ที่ 1 ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ที่อยู่ปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ที่ 12 ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง เป็นบุตรของคุณเพียร กาญจนพรหม และนางเทียน กาญจนพรหม มีอาชีพเป็นเกษตรกรทำสวนยางพาราและทำนามีพี่น้องร่วมบิดามารดา 4 คน คือ

คนที่ 1 คุณสุวิทย์ กาญจนพรหม เป็นพนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดตรัง ศึกษาจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง

คนที่ 2 คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ครูชำนาญการ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง

คนที่ 3 คุณประยูร กาญจนพรหม ศึกษาจบระดับ ปวช.วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง

คนที่ 4 คุณสัมพันธ์ กาญจนพรหม อาชีพทำสวน,ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ศึกษาจบระดับ ปวช.และปวส.จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพังงา สมรส กับ คุณน้ำจำเนียร กาญจนพรหม เป็นประชาชนชาวบ้าน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีบุตร 3 คน

คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ภูมิลำเนาเดิมอาศัยอยู่ที่ชุมชนนาโยง จังหวัดตรัง พ่อแม่มีอาชีพทำสวน จึงทำให้ชีวิตได้สัมผัสกับวิถีชีวิตเกษตรกรรม ใช้ชีวิตการเป็นเด็กวัดและเรียนที่โรงเรียนคริสต์ และเพื่อคนอื่นก็ไปเรียนในส่วนอื่นแต่ตนเองตัดสินใจเรียนสาขาวิชาเกษตรที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และเมื่อไปเรียนก็ได้ไปศึกษาในพื้นที่ว่าในหลวงได้มีโครงการอะไรบ้าง จนกระทั่งเรียนจบได้สอบบรรจุรับราชการครู และในการรับราชการก็ได้มีการทำเกษตรไปด้วย โดยเริ่มจากการนำเอาลองกองมาปลูก และได้ทำมาอย่างแต่ละครั้งก็ไม่ประสบความสำเร็จ และในชีวิตราชการก็ถูกส่งย้ายด่วน 2 ครั้ง จนสุดท้ายได้ย้ายมาอยู่ที่จังหวัดตรัง แต่ก็ยังทำเกษตรเป็นอาชีพเสริม และทำอย่างนี้มาเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้ไปเป็นวิทยากรให้ชาวบ้าน และในปี 2546 การไฟฟ้าได้ร่วมมือกับวิทยาลัยเกษตรเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับการปลูกผักใช้ปุ๋ยหมักอินทรีย์ ไม่ใส่สารเคมี การเลี้ยง

ปลาถูก การทำสวน ซึ่งผสมผสานกันตามระบบนิเวศวิทยา หลังจากทดลองปฏิบัติจริงจนค้นพบว่าสำเร็จ จึงได้ปรึกษาหารือกันในครอบครัวให้ทุกคนในครอบครัวได้รับการถ่ายทอดความรู้ เกิดการเรียนรู้ปฏิบัติตามหลักการและทฤษฎีไปพร้อมกับตนเองด้วย

ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“... สมาชิกในครอบครัวผมมีทั้งหมดด้วยกันห้าคน ในอดีตที่ผ่านมาผมและภรรยาเราได้ทำอาชีพเสริมหลายอย่าง เพื่อเพิ่มรายได้เพิ่มจากเงินเดือนข้าราชการที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัวเรา ภรรยาเป็นเกษตรกรชาวสวนสวนยางพารา ก่อนหน้าที่เราต้องการรายได้เพิ่มขึ้นจึงได้เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าในหลายประเภท หลายบริษัท แต่ก็ประสบความสำเร็จล้มเหลว ซ้ำยังมีหนี้สินตามมา ทำให้เราเกิดการเรียนรู้ว่าถ้าเราทำหลายอาชีพแล้ว แต่จ่ายเราก็คงเพิ่มขึ้นด้วยหลังจากนั้นเราจึงหันมาประหยัดและลดค่าใช้จ่าย ด้วยการปลูกทุกอย่างที่กินได้ในสวนยางพารา ซึ่งเพื่อนบ้านรอบๆมีความเชื่อไม่ควรปลูกพืชอื่นในสวนยางพารา เพราะต้องเสียเวลาดูแล และไม่งอกงาม แต่ผมกับภรรยาเราเปลี่ยนความคิดใหม่และต้องการลดค่าใช้จ่ายโดยไม่หยุดความคิด จนกระทั่งและในปี 2546 การไฟฟ้าฝ่ายการผลิตได้รณรงค์โครงการชีวิตดี ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการปฏิบัติกับครอบครัวเราในช่วงนั้น เป็นการยืนยันความคิดผมในช่วงนั้นที่กำลังลงมือปฏิบัติว่าคิดถูกต้องจริงแล้ว จึงได้บอกทุกคนในครอบครัวให้มั่นใจให้เราช่วยกันปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง ในแปลงเกษตรของเราต่อไป...”

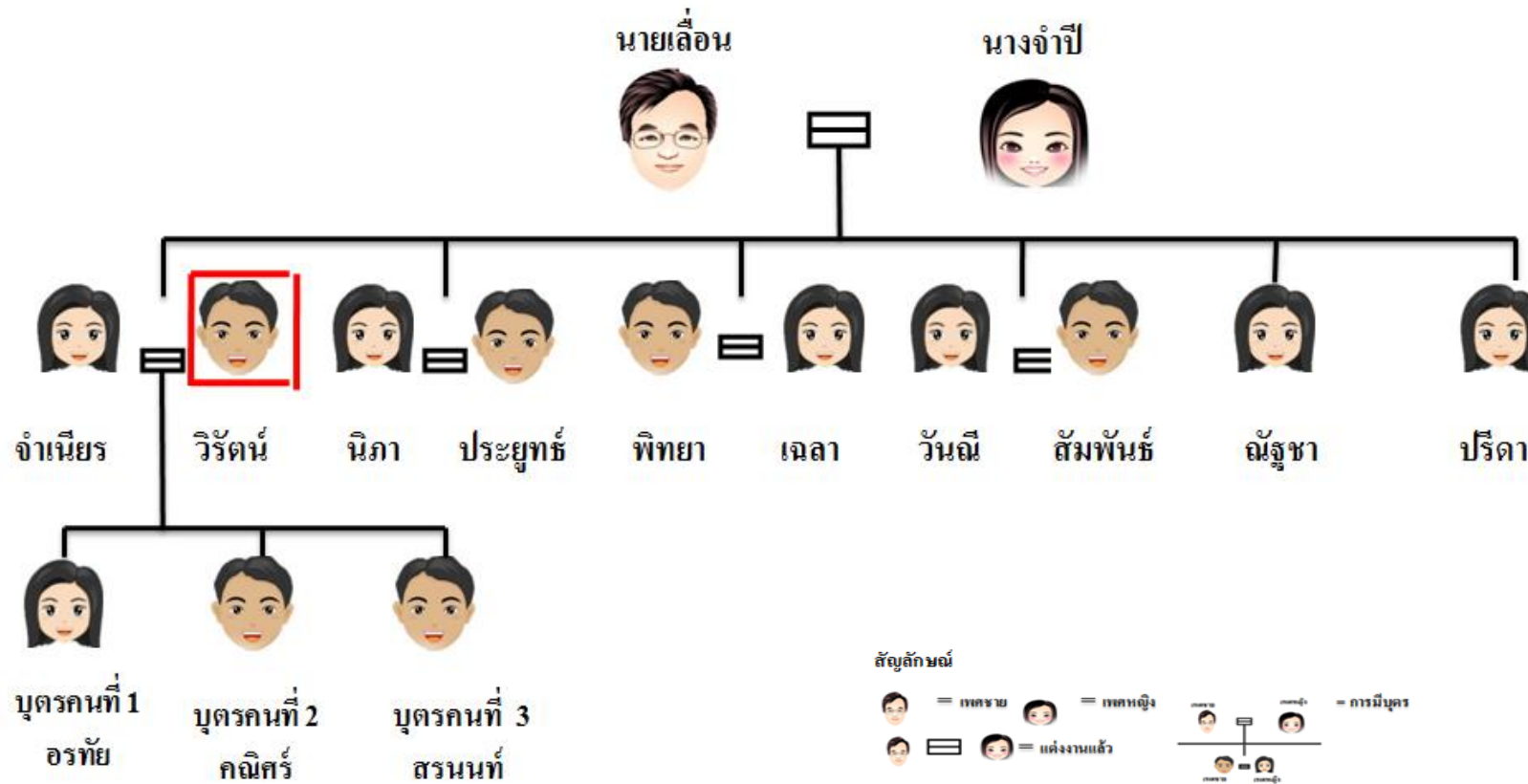
เพื่อเป็นการยืนยันในภาคทฤษฎี และหลักการปฏิบัติจริง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จึงเป็นแหล่งศึกษาและปฏิบัติภาคประชาชน โดยมุ่งเน้นการศึกษาเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับภูมิสังคม ภูมิประเทศ ให้อยู่ได้ในสภาพเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน เป็นแหล่งเรียนรู้แบบเฉพาะมุ่งเน้นเศรษฐกิจฉบับครัวเรือน ยึดถือรูปแบบที่บุคลากรภายในครอบครัวทุกคนมีส่วนร่วม มีกิจกรรมร่วมกันใช้พื้นที่ ทรัพย์สิน แรงงานงบประมาณ ตามกำลังของตนเองและครอบครัว

ภาพที่ 39 แสดงภาพกรณีศึกษาครอบครัวคุณน้ำวีรัตน์ กาญจนพรหม
(ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย)

คุณน้ำวีรัตน์ กาญจนพรหม สมรสกับ คุณน้ำจำเนียร กาญจนพรหม มีบุตร 3 8๐8nv
บุตรคนที่ 1 ว่าที่ร้อยตรีหญิงอรทัย กาญจนพรหม การศึกษาวิทยาศาสตร์บัณฑิต
(วาริชศาสตร์)เกียรตินิยมอันดับสอง คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอ
หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่ทำงาน MEM (Marine Ecoserch Management) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
บุตรคนที่ 2 ว่าที่ร้อยตรีณิษฐ์ กาญจนพรหม นักศึกษาสาขาพืชศาสตร์ ปี 4 คณะ
เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช(ทุ่งใหญ่)
บุตรคนที่ 3 จำสิบเอกสรนนท์ กาญจนพรหม นักศึกษาสาขาสัตวศาสตร์ปี 2 คณะ
เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยวิทยาเขตนครศรีธรรมราช(ทุ่งใหญ่)

ผังเครือญาติ

ภาพที่ 40 แสดงแผนผังเครือญาติกรณีศึกษาครอบครัว คุณวิรัตน์ กาญจนพรหม

ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.2525 จบปริญญาตรี สาขาสัตวศาสตร์ วิชาเอกสัตว์ปีก มหาวิทยาลัยแม่โจ้
จังหวัดเชียงใหม่

ปี พ.ศ.2523 จบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตร
และเทคโนโลยีตรังจังหวัดตรัง

ปี พ.ศ.2521 จบประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและ
เทคโนโลยีตรังจังหวัดตรัง

ปี พ.ศ.2519 จบ ม.ศ.3 จากโรงเรียนตรังคริสเตียนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

ปี พ.ศ.2513 จบ ป.4 จากโรงเรียนวัดมงคลสถาน ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัด
ตรัง

หน้าที่ทางสังคม

1. อาสาสมัครคุมประพฤติ จังหวัดตรัง
2. คณะกรรมการที่ปรึกษาสถานพินิจ จังหวัดตรัง
3. ที่ปรึกษาเรือนจำ จังหวัดตรัง
4. วิทยากรวิทยาลัยครูผู้ชาย จังหวัดตรัง
5. คณะกรรมการเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดตรัง
6. คณะกรรมการส่งเสริมอาชีพ อบจ. ตรัง

ความภูมิใจในชีวิต

คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหมศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอ
เมือง จังหวัดตรัง ได้รับการยอมรับเป็นบุคคลต้นแบบตามเศรษฐกิจพอเพียง จากกระทรวง
วัฒนธรรม ในการครองเรือนครองตน พัฒนาบ้านอยู่อาศัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ฝึกอบรมศึกษาดูงาน
โดยมีบุคคลภายในครอบครัวเป็นคณะทำงาน วิทยากรอบรม ส่งเสริมให้ภรรยา นางจำเนียร กาญจน
พรหม ให้ได้รับการยกย่องเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บุตรธิดา เป็นผู้ดำเนินตามรอยพ่อยึดมั่นแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการศึกษา และ
การดำเนินชีวิต

บุตรคนที่ 1 จบปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วาริชศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับสอง
คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อมาดูแล
ขบวนการเลี้ยงปลาพื้นที่แคบ ไปด้วยพลาสติกภายในสวนยางพารา และเป็นวิทยากรด้านปศุสัตว์

บุตรคนที่ 2 จบปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พืชศาสตร์) คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช (ทุ่งใหญ่) ปัจจุบันเป็นวิทยากรหลักของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ได้รับการยอมรับจากสำนักงานเกษตรจังหวัดตรัง ให้เป็นเกษตรกรคลื่นลูกใหม่ และได้ศึกษาดูงาน ณ ประเทศญี่ปุ่น

บุตรคนที่ 3 จบจากสาขาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง ขณะเรียนได้รับการยกย่องให้เป็นสมาชิก อกท. (องค์การเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) สมาชิกดีเด่น รางวัลพระราชทาน และเป็นนักศึกษารางวัลพระราชทาน ประจำปี 2552 ของกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันกำลังศึกษาสาขาสัตวศาสตร์ ปี 4 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช (ทุ่งใหญ่)

จากผลการส่งเสริมบุคคลในครอบครัว และเป็นแบบอย่างทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงวัฒนธรรม ประจำปี 2554 และยังได้รับรางวัลพระราชทาน จาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมาชิกศิษย์เก่าดีเด่น องค์การเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี 2554

ผลสรุปด้านพัฒนาการความเป็นมากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ดังนี้

การศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน กรณี 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรังมีพัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างพบกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการดำรงชีพในอดีต การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการผลิต การแปรรูปสินค้า การเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงาน เงินทุนในการผลิต การเจริญเติบโตของระบบการค้าการกระจายสินค้า การแลกเปลี่ยนและการตลาด รวมถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ส่งผลให้รายได้ รายจ่าย และหนี้สิน ซึ่งกรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ดังต่อไปนี้

จุดเริ่มต้นจากเรียนรู้เพื่อหาทางออกจากปัญหาที่เกิดจากการเกษตรแบบกระแสหลัก ก่อปรกับผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเริ่มมีผู้นำในการบุกเบิกปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน มีการจัดการตนเองจัดเน้นรูปแบบสวัสดิการด้าน

การศึกษาในชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเริ่มจากกลุ่มผู้นำที่ผ่านการแสวงหาความรู้เพื่อหาทางการอยู่รอดก่อนอยู่รวย

กรณีศึกษา คุณลุงประยงค์ ธรรงค์ ประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เป็นผู้นำอาชีพเกษตรก้าวหน้าจากการทำงานที่ “ กระบวนการวางแผนชีวิตควบคู่กับการวางแผนอาชีพ ” ซึ่งการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา มีรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในเรื่องของทุนทรัพย์การชุมชน มีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ “ การใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ” ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนจนกระทั่งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้บริการความรู้สู่ผู้พึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน เพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาทางพาราตกต่ำ ด้วยการขับเคลื่อนเครือข่ายอาชีพเน้นการพึ่งพิงพึ่งพา แลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรจากกลุ่มอาชีพ ยางพารา ไม้ผล ประมง นาข้าว จนประสบผลสำเร็จ และได้รางวัลเชิดชูเกียรติให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ต่อมามีการรวมตัวของได้รับรางวัลแม่กไข่ สาขาการพัฒนาชุมชน เกษตรกรก่อตั้งกลุ่มแกนนำมมมา เชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้แห่งสถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง

กรณีศึกษาคูณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเขากลม เกษตรกรผู้มีอุดมการณ์ในการทำงานที่ว่า “ ปรับเปลี่ยนวิธีคิดก่อนลงมือทำ ” ผสมผสานความรู้ จากประสบการณ์ลองผิดลองถูก หมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆอย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการจัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ที่มีการส่งเสริม และบริการองค์ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ มารวมตัวกัน ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และมีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ “ การใช้ปัญหาเป็นฐานสร้างองค์ความรู้ ” จากกระบวนการสาธิต ทดลอง และปฏิบัติซ้ำ แล้วนำองค์ความรู้ไปบริการแก่ชุมชนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จนกระทั่งปัจจุบัน สามารถรวบรวมชุดองค์ความรู้ได้ 25 องค์ความรู้และขยายสมาชิกเพิ่มขึ้นในเรื่อยมาจนเป็นที่ยอมรับเป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาอาชีพเลี้ยงสัตว์ กระทั่งในปี 2549 เป็นต้นมาได้รับรางวัลคัดเลือกเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทำประโยชน์เพื่อแผ่นดิน ปัจจุบันการเจริญเติบโตของกลุ่มมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้เวทีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถ่ายทอดความรู้และแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มดังกล่าวได้ ซึ่งพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเพื่อเข้าสู่เกษตรกรรมยั่งยืนภายใต้การถ่ายทอดความรู้ของโรงเรียนชีวิตบนรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรณีศึกษา คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควายเป็นบุคคลที่ตระหนักในการถือครองระบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทั้งกาย วาจา และจิตใจ และถ่ายทอดจิตสำนึกสู่บุคคลในครอบครัว ให้ช่วยเหลือชาติ

ช่วยเหลือสังคม ประกอบสัมมาอาชีพ ด้วยถือคุณธรรม จริยธรรม และธรรมมาภิบาลเป็นหลัก และตระหนักในการตอบแทน “คุณแผ่นดิน” ตลอดมาให้ความสนใจถึงกระบวนการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ ในระบบ นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาแบบการสะสมความรู้ และบริการความรู้แก่ชุมชน โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้จาก “ประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง” เริ่มต้นจากสังคมในครอบครัว ด้วยการเข้าร่วมโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปัจจุบันร่วมกับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง ในรูปแบบสหกิจศึกษาเพื่อเป็นสถาบันสอนทนายทเกษตรกร

โดยการครองตนเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลภายในครอบครัว และบุคคลรอบข้างยึดถือหลักศาสนา ศีล 5 ด้วยความตั้งมั่น และยึดถือสัมมาอาชีพแบบพอเพียง และได้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในความพอดีพอกิน พอประมาณ อย่างพออก พอใจ แบบพอเพียงมาตลอด จากการศึกษาที่ได้อ่านเรียนทางสายเกษตร และมีอาชีพเป็นครู โดยการยึดถือตนเองเป็นแบบอย่างในการสอนบุตร และผู้อื่น ทำให้บ้าน ครอบครัว และบุคคลรอบข้างยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่น ศึกษาเรียนรู้ดูงานได้ในการดำเนินกิจกรรมโครงการชีวิตวิถีสำหรับสอนทนายทและลูกหลานเกษตรกร

สรุปผลจากการศึกษาทั้ง 3 กรณีศึกษาจะเห็นได้ว่าพัฒนาการความเป็นมาในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนทั้ง 3 พื้นที่นั้น เริ่มก่อตัวมาจากความเชื่อและความศรัทธาของผู้นำคือผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ “ผลสำเร็จที่ดี” ผู้นำมีกัลยาณมิตรและมีอัธยาศัยไมตรีจิตที่ดีต่อเพื่อนบ้านทุกคน และนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 คือ 1) ความเมตตาปราณาดีต่อผู้อื่นที่จะให้พบทางออกจากปัญหา 2) ความกรุณาสามารถเสียสละเวลาส่วนตัวช่วยเหลือผู้อื่นได้ตลอด 3) ความมูทิตาแสดงความยินดีเมื่อเพื่อนบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ และ 4) ความอุเบกขาไม่ซ้ำเติมผู้ที่ก่อเกิดปัญหาขึ้นในเวทีการเรียนรู้ภายในชุมชน แต่จะใช้วิธีการประนีประนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธีและยึดหลักประชาธิปไตยยอมรับความคิดเห็นผู้อื่นทุกครั้ง

สรุปผลจากปรากฏการณ์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกายและจิตใจของผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงผู้ซึ่งเป็นประธานศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ 3 กรณีศึกษา คือ คุณลุงประยงค์ วรรณรงค์ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีวิริยะสัม โภชนรงค์ หรือ ผู้ที่มีความเพียรพยายามในการทำงาน โดยนำหลัก อิทธิบาท 4 มาเป็นคู่มือในการทำงาน คือ 1) ฉันทะ พอใจและรักในการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ 2) วิริยะเพียรขยันทำงานด้วยความตั้งมั่น 3) จิตตะ สนใจฝึกฝนหาความรู้อยู่เสมอเมื่อมีโอกาสจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ศึกษาดูงานในสถาบันต่างๆ และ 4) วิมังสา มีวิสัยทัศน์ที่

กว้างไกลพิจารณาและไตร่ตรองในข่าวสารและเปิดรับนวัตกรรมต่างๆที่เข้ามาอยู่ตลอดเวลา คุณสมบัติของผู้นำภายในกลุ่มวนเกษตรสอดคล้องกับหลักสัปปริสธรรม 7 ได้อธิบายไว้ว่า “ผู้นำที่ดี ต้องเป็นผู้ที่มี ศีล สมาธิ และปัญญา และมีคุณสมบัติที่ 7 อย่างคือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล”

กอปรด้วยผลการศึกษาคณาภพชีวิตชุมชนด้านความสัมพันธ์ทางสังคม จากการศึกษา พบว่าในกรณีศึกษา 3 พื้นที่การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของกระบวนการกลุ่ม “ระบบเครือข่าย และเพื่อนบ้าน” หรือ การขยายกลุ่ม กล่าวคือ ในการเจริญเติบโตของกลุ่มเกิดขึ้นได้นั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากการเรียนรู้เพื่อหาทางออกวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นเกษตรกรที่เข้าร่วมกลุ่มนั้นจึงมาจากปัญหาในเรื่องเดียวกัน จึงทำให้โครงสร้างของกลุ่มมีความเหนียวแน่นมีความเป็นกลุ่มก้อนผูกพันกันด้วยความรักความเข้าใจในปัญหาอย่างเดียวกัน และการมีจิตสำนึกร่วมกัน ภายในกลุ่มมีจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือการหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้น สร้างภูมิตถ์การร่วมกัน โดยที่ภูมิตถ์ทุกอย่างจะต้องมาจากความคิดเห็นของสมาชิกทุกคนร่วมกัน

นอกจากนี้สมาชิกทุกคนมีความเป็นประชาธิปไตยในการเคารพความคิดของผู้อื่น อยู่เสมอ ซึ่งพบว่า สมาชิกเกษตรกรที่ตัดสินใจเข้าร่วมศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาจากที่เดียวกันและเพื่อนเป็นสนิทสนมกันมาก่อนจึงทำให้สามารถยุติข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มได้ “สังคมครอบครัว และระบบเครือข่าย” และระบบเครือข่ายชุมชนชนิดต่างๆเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้ครัวเรือนต่างฐานะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขระหว่างชาวบ้านด้วยกัน หรือกับผู้นำท้องถิ่น มีประสิทธิภาพในการเคลื่อนไหวรวมทั้งเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของตนและครอบครัวเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรในการปรับปรุงชีวิต เศรษฐกิจสังคมทั้งของตนเอง และสังคมหมู่บ้าน “ลักษณะของกลุ่มที่มีความเหนียวแน่นนั้นสามารถช่วยให้ความต้องการของบรรลุถึงวัตถุประสงค์ ความเหนียวแน่นของกลุ่มจะเพิ่มขึ้น

จากผลการศึกษา กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย สะท้อนให้เห็นว่าหมู่ทั้ง 3 เกิดการเรียนรู้จากการประสบปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระแสพัฒนาแบบทันสมัย และมีความพยายามในการหาหนทางที่จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตทั้งการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน แม้จะเป็นความพยายามของสมาชิกเพียงส่วนหนึ่งในชุมชน นับได้ว่ามีความเหมาะสมดีแล้ว เพราะการปรับเปลี่ยนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้น อาจทำได้โดยการปรับเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป และใช้ระยะเวลาสักช่วงหนึ่งของชุมชนและผู้ปฏิบัติ อีกทั้งในชุมชนทุกๆ แห่งส่วนใหญ่จะเป็นการผสมผสานกันระหว่างแนวคิดแบบกระแสหลัก และแนวคิดแบบทางเลือก ซึ่งผู้ปฏิบัติควรที่จะเลือก

ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับแนวคิดและวิถีทางของตนเอง โดยไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติแบบใดก็ตาม แต่ถ้ามีแนวคิดแบบพอเพียงสอดแทรกลงไปอยู่บ้าง จึงอาจจะกล่าวได้ว่าชาวบ้านกลุ่มที่มีแนวคิดและการปฏิบัติแบบเศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นแกนนำในความพยายามที่จะพลิกฟื้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนได้ในที่สุด

จากการศึกษา พบว่ากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในบางชุมชนอาจจะเกิดขึ้นทั้งจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนเองเพราะวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันขึ้นและเกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยบุคคลนอกชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ทั้งสองแบบนี้จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้จะดำเนินการได้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้น เตรียมการก่อนการจัดการการเรียนรู้ ขั้นดำเนินการจัดการเรียนรู้ และขั้นหลังการจัดการเรียนรู้ในวิธีการ ดังนี้

วิธีการที่ 1 การเตรียมก่อนจัดการเรียนรู้ เป็นการเตรียมการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ คือผู้จัดการเรียนรู้ วิทยากรกระบวนการและผู้เรียน เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เข้าใจในชุมชน ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และนำผลการวิเคราะห์หามากำหนดกรอบหรือแนวทางในการจัดการเรียนรู้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งควรดำเนินการโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ให้ชัดเจน ศึกษารวบรวมข้อมูลชุมชน ปัญหาความต้องการของชุมชนและผู้เรียน ประมวลข้อมูลอย่างเป็นระบบ และวิเคราะห์ประเมินข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมให้มากที่สุด

วิธีการที่ 2 วิธีการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนของการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนซึ่งควรดำเนินการ สืบค้นหาข้อเท็จจริงของผู้เรียนและรายละเอียดต่างๆ ของผู้เรียน ได้แก่ คุณลักษณะ สถานที่ติดต่อ ความถนัด ความสนใจ ความต้องการ เป็นต้น การแจกเอกสารและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนด้วยบรรยากาศเป็นกันเองเพื่อให้ผู้เรียนไม่ประหม่ารู้สึกว่าเป็นผู้มีเกียรติ เป็นบุคคลสำคัญในการเรียนรู้ทำให้เกิดความประทับใจตั้งแต่เริ่มต้นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้

วิธีการที่ 3 วิธีการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากที่การจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนได้เสร็จสิ้นแล้วเพื่อให้การเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้มากที่สุด ซึ่งมีกิจกรรมที่ควรดำเนินการนำข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินผลการเรียนรู้มาทำการวิเคราะห์ เพื่อทราบถึงความสำเร็จหรืออุปสรรคปัญหาของการจัดกิจกรรมเรียนรู้ ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ กิจกรรม สถานที่ ช่วงเวลา การปฏิบัติหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ เป็นต้น เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ 5

การพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

การวิจัยเรื่อง การพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ได้แก่ กระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในชุมชนโดยเลือกใช้การศึกษาแบบกรณีศึกษา ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสนทนากลุ่ม การระดมสมอง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการประชุมสุนทรียสนทนา ใน กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่นการถอดบทเรียน การวิเคราะห์คำบอกเล่า การวิเคราะห์เนื้อหา การใช้แผนที่ความคิด ปฏิทินเวลา แผนที่เดินดิน ผัง ประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์สถานการณ์ การใช้ตารางตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงซ้อน โดยให้ความสำคัญต่อมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งถือเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์หรืออยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

1. การสังเคราะห์รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

นำเสนอรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน และอธิบายวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ภายใต้เงื่อนไขทางด้าน สังคม เศรษฐกิจ มีส่วนสัมพันธ์กับการดำรงชีพ วิธีการผลิต อธิบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตใน ชุมชนด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ส่งผลให้ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้ สะสมมาอย่างไร มีวิธีการ มีศักยภาพอย่างไรในการหาทางออกแก้ปัญหาข้อมูลชุมชน กอปรด้วย การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจาก กรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัด นครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์ การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

2. การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา

นำเสนอผลการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนด้วยการตรวจสอบสามเส้า เพื่อเป็นการตรวจสอบโดยความสอดคล้องจากการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยตรวจสอบว่าในข้อมูลเรื่องเดียวกันให้มีความสอดคล้อง ความน่าเชื่อถือมากขึ้น จากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

3. การตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

นำเสนอผลการประเมินการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ จาก 3 พื้นที่เพื่อยืนยันข้อมูลทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้ (1) การประเมินผลด้านความถูกต้อง (2) การประเมินผลด้านความเหมาะสม (3) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ และ (4) การประเมินผลด้านความเป็นประโยชน์ โดยการประเมินเพื่อตรวจสอบข้อมูล 5 ประเภทดังต่อไปนี้ (1) ด้านการจัดการศึกษาในชุมชน (2) กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ (3) ด้านการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา (4) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และ (5) ด้านการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ละ 5 ท่านซึ่งดำรงตำแหน่งทางสังคม โดยจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาต่อไป จากบุคคลดังต่อไปนี้ (1) นายกองดีการบริหารส่วนตำบล (2) ผู้อำนวยการโรงเรียนประจำตำบล (3) ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย (4) พัฒนาการอำเภอ และ (5) เกษตรอำเภอ

4. การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

นำเสนอผลการอธิบายการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาจากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ ตามกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ การให้บริการความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การถ่ายโอนความรู้ การทบทวนความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ การผสมผสานความรู้ แล้วนำมาทดลองและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคู หมู่ 5 ตำบลกรูงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. การสังเคราะห์รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

1.1 กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า จากอดีตที่ผ่านมาปัญหาที่มีมากที่สุดชุมชนไม้เรียง คือ คนในชุมชนขาดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้ง ๆ ที่มีความรู้และภูมิปัญญามากมาย แต่กลับไม่มีโอกาสที่จะมาแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ร่วมกัน โดยต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2505 – 2514 หลังจากเกิดวาทภัยเป็นต้นมา ในช่วงยุคเวลานี้รัฐบาลนโยบายการฟื้นฟูภาคเกษตรให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ด้วยการส่งเสริมให้ปลูกการพืชเชิงเดี่ยว ส่งเสริมการปลูกยางพาราจึงเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ถูกเลือกและนำมาปฏิบัติในพื้นที่ ด้วยการสร้างความเชื่อว่าการปลูกยางพาราเพียงจะทำให้รายได้สูงและจะรวยในที่สุด แต่แล้วเมื่อปี พ.ศ. 2515 – 2525 ช่วงเวลานี้อาจเรียกได้ว่ายุคราคายางตกต่ำ ชาวชุมชนไม่เรียงจึงการปรับตัวจากอาชีพเกษตรกร ไปรับจ้างขุดแร่ที่ภูเขาศูนย์ แต่ในช่วงเวลา 10 ปี เกิดการแย่งชิงแย่งแร่ วุลแฟรมที่ภูเขาศูนย์ละทิ้งสวนยางพาราขึ้นไปหาแร่เพราะรายได้สูง ทำให้มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ขึ้นภายในชุมชน

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2526 – 2534 มีการพัฒนาอาชีพหลักคือการทำสวนยางพารา ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากชาวบ้าน หาอาชีพหลักและอาชีพเสริม เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือน จนกระทั่ง พ.ศ. 2527 คุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ ได้ค้นพบแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน ด้วยวิธีการรวมกลุ่มสร้างพลังและอำนาจการต่อรองจากตลาด ในช่วงแรกได้นำความคิดไปแลกเปลี่ยนกับเครือข่าย และเพื่อนบ้านที่นับถือติดต่อกันจึงได้สมาชิกที่ยอมรับแนวคิดและเข้ามาร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน อาทิ คุณน้ำจอร์ ทิพาพงศ์ คุณเกรียงศักดิ์ ชูชาติ คุณศิริ ชีวะ คุณสมคิด บัวสงค์ คุณพงษ์พิว ศิริรัตน์ เป็นสมาชิกกลุ่มแกนนำในยุคแรกๆ ที่รวมตัวกันขับเคลื่อนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เพื่อหาทางออกของปัญหาของพาราตกต่ำ ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... ภายในกลุ่มก็จะเกิดกระบวนการเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นของแต่ละคนร่วมกัน เพราะแต่ละคนมีปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวที่แตกต่างกันแต่มาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เหมือนกัน คือ ราคายางพาราตกต่ำ จึงรวมกลุ่มกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้ผลผลิตมีราคาสูงและมีปริมาณมากกว่าเดิม ...”

เมื่อเป็นเช่นนี้คนภายนอกจึงสนใจอยากที่จะเข้าร่วมกลุ่มด้วย ทำให้คนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่ในเรื่องนี้มีเงื่อนไขที่ว่า ใครก็ตามที่อยากจะเข้าร่วมกลุ่มต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันก่อน นอกจากนั้นแล้วหลักสูตรเหล่านี้ยังสามารถเชื่อมโยงไปในเรื่องสิ่งแวดล้อมในชุมชนไม่เรียงเป็นชุมชนแรกสุดที่จัดระบบความพร้อมของตนเองและลงมือทำเมื่อชุมชนไม่เรียงทำแผนแม่บทของชุมชนเสร็จแล้ว ไม่มีได้คิดพึ่งพาหน่วยงานไหน สมาชิกกลุ่มแกนนำจึงได้จัดเวทีประชุมในชุมชนและจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการแก้ไขปัญหาเรียกว่า “สภาผู้นำชุมชน” ขึ้น เพื่อ

รับผิดชอบการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ภายใต้อำนาจ “ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง” ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี 2537 ซึ่งอาจเรียกได้ว่าในช่วงนี้เป็นยุคแห่งสังคมการเรียนรู้ที่ได้รับการตื่นตัวสูงสุด

การจัดเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดแผนแม่บทของชุมชน องค์การจัดตั้งสภาผู้นำให้เป็นหน่วยรับผิดชอบการปฏิบัติตามแผนแม่บทชุมชน สมาชิกสภาผู้นำจากผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากทุกหมู่บ้านทั้ง 8 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คน รวม 40 คน รับผิดชอบแผนแม่บท 4 แผนงานหลัก คือ แผนงานด้านการศึกษา แผนงานด้านเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม แผนงานด้านสาธารณสุขชุมชน และแผนงานด้านธุรกิจ-อุตสาหกรรมชุมชน ที่ประกอบด้วยโครงการ 15 โครงการ และพัฒนาอาชีพ โดยมีคุณลุงประยงค์ ธรรงค์ เป็นผู้นำทางธรรมชาติที่ได้นำประสบการณ์ของตนเองที่สะสมความรู้มาตั้งแต่วัยหนุ่ม มาจัดระบบองค์ความรู้ใหม่ปรับใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหา จากคำบอกเล่าไว้ว่า

“... ผมได้ทบทวนในชีวิตที่ผ่านมาและค้นพบว่า การจะทำงานสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนก่อนคือ (1) การวางแผนชีวิตคือการเริ่มต้นที่ตนเองได้วางแผนชีวิตตั้งแต่ในวัยหนุ่มไว้แล้ว คือ บวชเรียน 3 ปีและวางแผนไว้ว่าเมื่อ 30 ปีจะแต่งงาน และเมื่ออายุ 55 ปีจะเกษียณอายุใช้ชีวิตในบ้านปลายทำงานเพื่อสังคม (2) การวางแผนอาชีพ โดยคิดว่าการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีหลายอาชีพมารองรับ คืออาชีพหลัก อาชีพเสริม อาชีพรอง และอาชีพอิสระ (3) การวางแผนการเงิน สืบเนื่องจากที่ได้ตั้งใจว่าจะเกษียณอายุตอน 55 ปีจึงต้องมีการเตรียมการเงินไว้คือการแบ่งหมวดเงินไว้ดังนี้ 40 % สำหรับการอุปโภคบริโภค 20% สำหรับการพัฒนาอาชีพ 10% สำหรับการศึกษาคหาความรู้ 10% สำหรับการรักษาพยาบาลและ 20% สำหรับเพื่องานสังคม และ (4) การวางแผนสุขภาพด้วยการพยายามป้องกันดูแลตัวเองก่อน เช่นการกินอยู่ หลับนอนพักผ่อนต้องถูกสุขลักษณะ...”

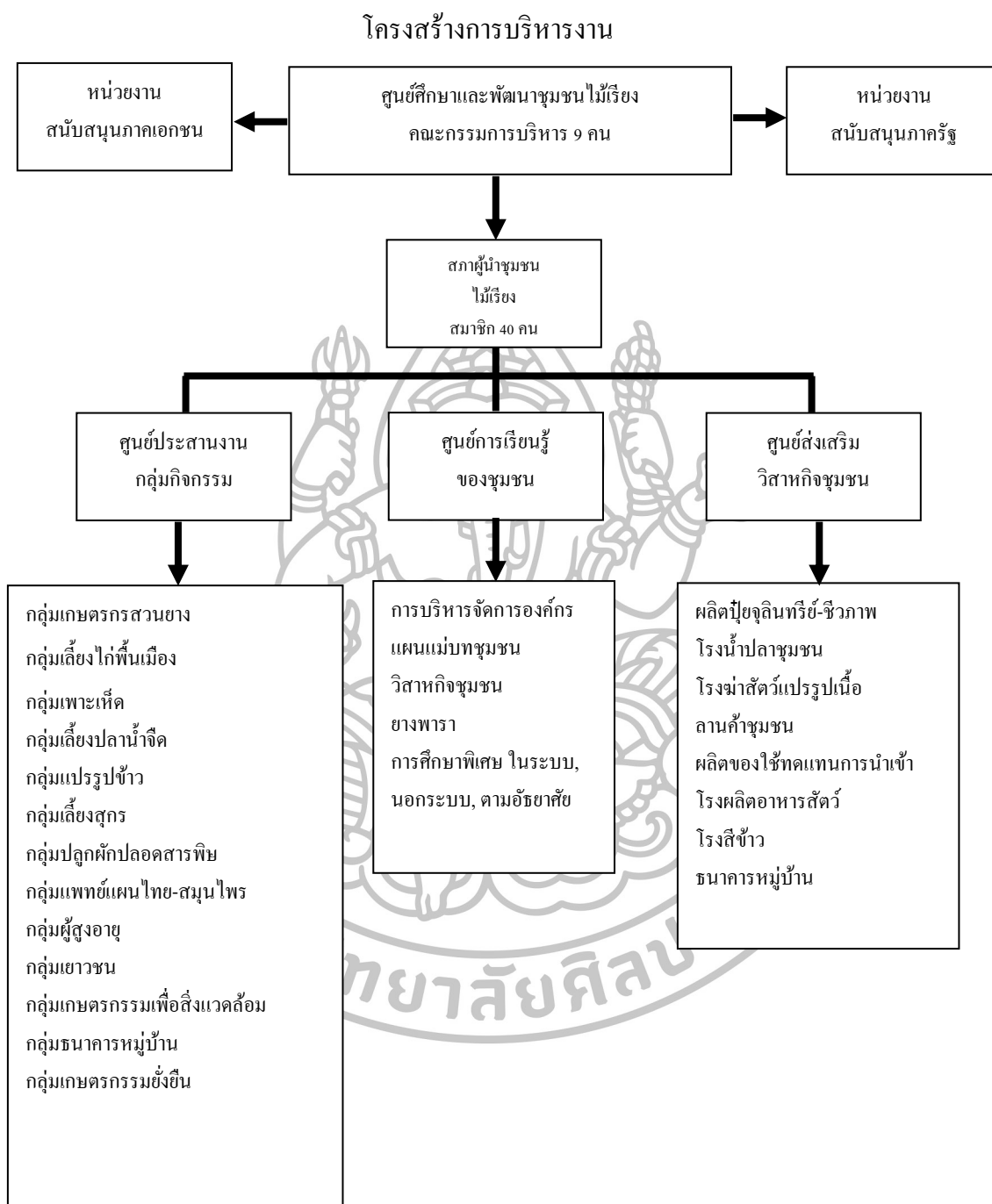
บทเรียนชีวิตจากคุณลุงประยงค์ ธรรงค์ ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวชุมชนไม่เรียง โดยการใช้ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นสถาบันให้การศึกษาแก่ชุมชน ในรูปแบบการจัดการศึกษาแบบตามอัธยาศัย ด้วยการให้บริการความรู้แก่บุคคลทั่วไปที่ต้องการเข้ามาศึกษา โดยขึ้นอยู่กับความต้องการแก่ผู้รับบริการเป็นหลัก จึงเห็นได้ว่าการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนไม่เรียง มีการจัดจัดการองค์ความรู้โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยรามคำแหงเพื่อบริหารจัดการหลักสูตร ซึ่งมหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ทำการร่างหลักสูตรเกี่ยวกับแพทย์ท้องถิ่นขึ้น คือ คุณน้ำ

ขจร ทิพาพงศ์ และคุณผ่องผิว ศิริรัตน์ ทำหน้าที่คอยประสานงานแนะนำเป็นที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แล้วขยายผลโดยให้ชาวบ้านได้ลงมือบริหารจัดการกันเอง รวมถึงอธิบายต่อไปว่า

“...ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง” เป็นเครื่องมือในการพึ่งตนเองของคนไม้เรียงเองก็ได้มีการหาจุดยืน เพื่อเป็นแนวทางและศูนย์กลางประสานภายในชุมชนไม้เรียงเองให้ได้ แล้วมองว่าเราต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนการไหลเวียนของทรัพยากร เครื่องข่ายจะดำรงอยู่ได้ต่อเนื่องซึ่งเชื่อมโยงกับปัจจัยทางวัฒนธรรมทางสังคมเครือญาติและเพื่อนบ้านจึงเป็นการสร้างสถานบริการให้ความรู้ในระดับเครือข่ายเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ทั้งระหว่างบุคคลและระหว่างองค์กร ...”

กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนไม้เรียงเกิดความเข้มแข็งเริ่มต้น ปรับเปลี่ยนวิถีคิด บางคนต้องใช้วิธีทางอ้อม ด้วยวิธีการพยายามหาวิธีที่จะพยายามปรับเปลี่ยนแนวความคิดให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมความสอดคล้องวิถีการดำรงชีวิตที่ดำรงอยู่ (ดังแผนภูมิที่ 3)

รูปที่ 14 รูปแบบการบริหารของ “สภาผู้นำชุมชน” ที่จัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน
ที่มา : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง “โครงสร้างการบริหารงานสภาผู้นำชุมชน”

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า มีความใกล้เคียงกับโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลที่แยกออกเป็นสองส่วนเช่นเดียวกันคือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายกิจการสภา แต่ลักษณะการบริหารจัดการกลับมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบของเครือข่ายที่ให้กลุ่มกิจกรรมย่อยบริหารจัดการกันเองโดยอิสระซึ่งไม่เกี่ยวกับ “อำนาจการปกครอง” แต่เกี่ยวกับ “วิถีคิด วิถีชีวิต และการทำมาหากิน” โดยเริ่มต้นจากแกนนำในชุมชนที่มีความสนใจและสมัครใจในการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ได้มุ่งการสร้างทีมงานในเชิงปริมาณแต่เน้นคนหรือกลุ่มคนที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีการเตรียมการ “สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง” จึงเป็นแกนนำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) ที่ถูกออกแบบขึ้นจากการรวมกันของตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน สภาผู้นำชุมชนไม่เรียงได้รวมตัวกันขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นรวมทั้งนำเอาปราชญ์ชาวบ้านสาขาต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภาพการณ์ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลที่รวบรวมปัญหาและความต้องการของคนในทุกครัวเรือนทุกหมู่บ้านมาร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา วางแผนแก้ปัญหา และพัฒนาในส่วนที่ชุมชนสามารถทำได้เอง รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือในส่วนที่เกินความสามารถของชุมชนและเป็นศูนย์ประสานงานเพื่อเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรเครือข่ายชาวบ้าน โดยมีคุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ เป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงการปลุกคั้นให้เกิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จากกลุ่มกิจกรรมที่ชาวบ้านลงมือทำ เช่น การทำนา ทำสวน การสร้างเครือข่ายทำให้เกิดพลังในการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้มีการช่วยเหลือกันและตอรองในเรื่องที่ได้รับความไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน จากคำอธิบายได้กล่าวไว้ว่า

“.....สภาผู้นำชุมชนแบ่งภารกิจออกเป็น 2 กลุ่มภารกิจ คือ ฝ่ายกิจการสภา ซึ่งดูแลงานด้านนโยบาย ข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน พิจารณาแผนปฏิบัติงานปีงบประมาณของโครงการต่าง ๆ ตามแผนแม่บทชุมชน และฝ่ายบริหาร ซึ่งดูแลด้านงานบริหาร คือ ฝ่ายองค์กรและเครือข่าย ฝ่ายการเงินและการบัญชี ฝ่ายศึกษาเรียนรู้ของชุมชน ฝ่ายเกษตรกรรมยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม ฝ่ายจัดกองทุนชุมชน ตามหน้าที่แรกของสภาผู้นำชุมชนไม่เรียง คือ การจัดทำหลักสูตร และจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการพัฒนา 8 อาชีพตามแผนแม่บทชุมชน เรียกกันว่า 8 หลักสูตร 8 กิจกรรม.....”

การให้บริการความรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้กับสมาชิก ชุมชนไม่เรียงในฐานะต้นแบบของสภาผู้นำชุมชนไม่ได้หยุดนิ่ง ในขณะที่เป็นแหล่งให้ชุมชนอื่นมาเรียนรู้ ชุมชนไม่เรียงเรียนรู้จากชุมชนอื่นไปพร้อม ๆ กัน ประสบการณ์ในระยะ 7 ปี ของการพัฒนาที่มีสภาผู้นำชุมชนเป็นหน่วยนำทางความคิดและการเรียนรู้

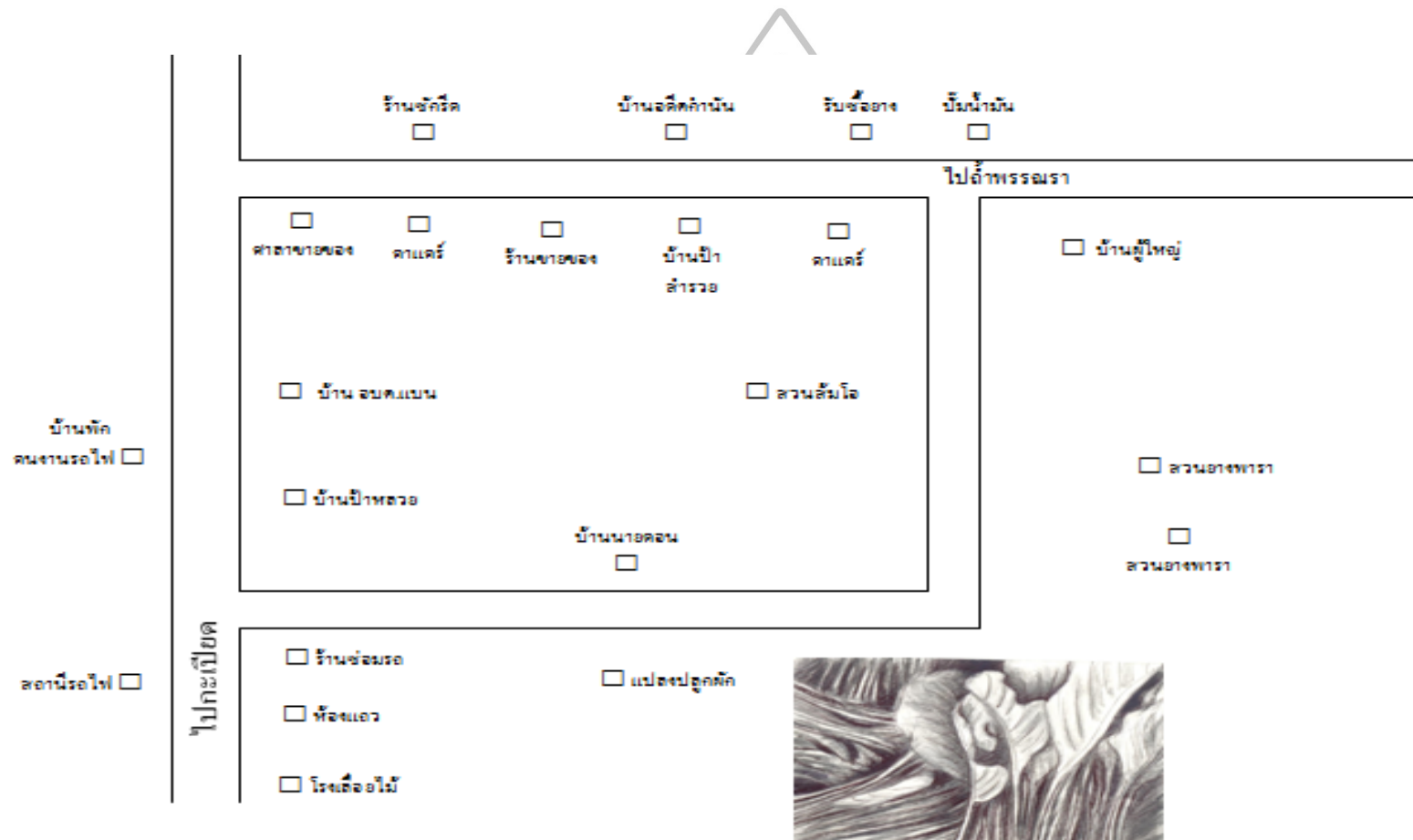
ข้อสรุปขั้นต้นว่า ได้ยืนยันว่าสภาผู้นำชุมชนมีหัวใจอยู่ที่การเรียนรู้ สภาผู้นำชุมชนเกิดจากการเรียนรู้ และการเรียนรู้คือภารกิจที่สำคัญที่สุดของสภาผู้นำชุมชนบทบาทสำคัญที่สุดของสภาผู้นำชุมชนคือ สร้างกระบวนการและกระตุ้นให้ทุกคนรู้จักตัวเอง รู้จักตัวเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ไม่ได้อยู่ลำพัง และรู้ข่าวสารความเป็นไปของบ้านเมืองทุกด้านเพื่อทำการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองตามกระบวนการทางปัญญา ไม่ใช่การเรียนรู้ที่คนอื่นมาตัดสินใจให้หรือทำแทนและเป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิตของตนเองไม่ใช่การเรียนรู้ที่วางอยู่บนเป้าหมายความต้องการ 3 ประการ ด้วยกันคือ

ประการที่ 1 การพึ่งพาตนเองสภาผู้นำชุมชน คือเวทีระดับความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เมื่อทุกคนพูดถึงสิ่งที่ตัวเองรู้และสิ่งที่ตัวเองคิด จะเกิดกลุ่มก้อนที่มีพลังของความคิดและองค์ความรู้ใหม่ เมื่อทุกคนหยิบฉวยวิสัยทัศน์มาคนละชิ้นและลงมือก่อสร้างชุมชนได้อาคารที่ทำการหลังใหม่ในวันนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นอาคารรับแขกบ้านไม่เรียง เมื่อทุกคนนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งมาออมร่วมกัน ชุมชนได้ธนาคารหมู่บ้านไม่เรียง เมื่อสมาชิกทุกคนบริจาคส่วนหนึ่งของรายได้จากอาชีพให้กับกลุ่มจะได้กองทุนของกลุ่มอาชีพ ทั้งกองทุนกลุ่มเลี้ยงไก่ กองทุนกลุ่มเลี้ยงหมู กองทุนกลุ่มผลิตภัณฑ์ทดแทน ฯลฯ และเมื่อทุกคนลงหุ้นร่วมกันก็จะได้วิสาหกิจของชุมชนเหมือนโรงงานแปรรูปยางพาราต้นแบบของชุมชนนั่นเอง สภาผู้นำชุมชนจึงเน้นที่การปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการพัฒนาของชุมชนจากการพึ่งพาและรอคอยช่วยเหลือจากรัฐหรือหน่วยงานหรือคนภายนอก มาเป็นการช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือกันเอง

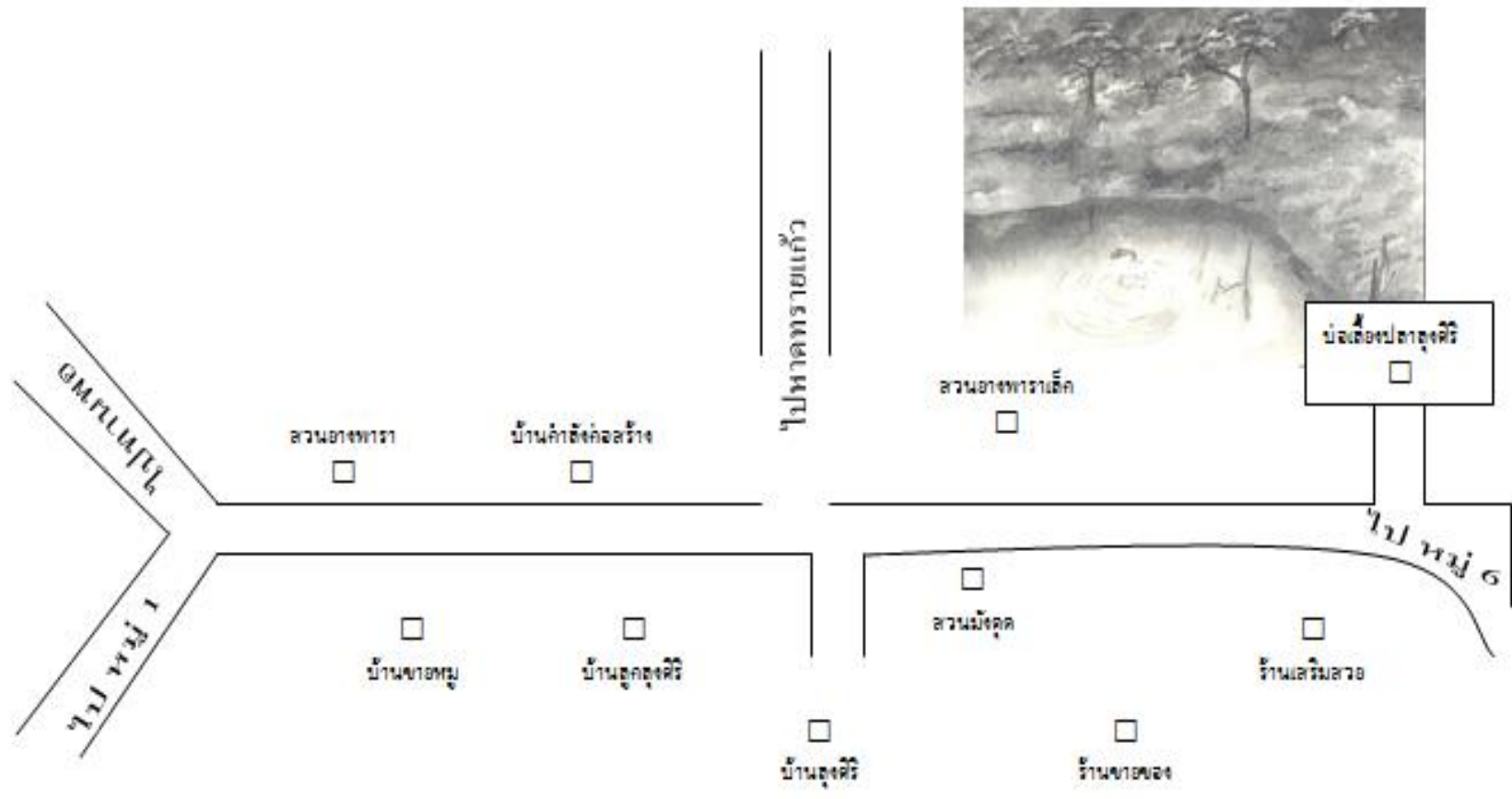
ประการที่ 2 การมีอิสระทางด้านความคิดของสภาผู้นำชุมชน คือสัญลักษณ์ของความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เพราะมีกระบวนการเรียนรู้จึงมีทิศทางและแผนแม่บทการพัฒนาของชุมชน เพราะเริ่มต้นจากการพึ่งตนเองไม่ได้คิดพึ่งพาคนอื่น ชุมชนจึงมีอิสระในการตัดสินใจ ทั้งในระดับปัจเจกและทั้งสังคม ทั้งในปริมณฑลทางความคิดและการปฏิบัติ

ประการที่ 3 พัฒนาทางการเรียนรู้ หรือภาษาที่ใช้ในการพัฒนาเรียกว่า “เครือข่าย” จากการเรียนรู้ “8 หลักสูตร 8 กิจกรรม” ของไม้เรียงระบุดเจนถึงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมภายในกลุ่ม หรือการฟื้นฟูการรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เพื่อดูแลรักษาสมาชิกในครอบครัวตัวเองและเพื่อนบ้านเป็นเป้าหมายแรกสุด จากบทบาทการประสานแผนงาน และประสานองค์กรชุมชน มีความหมายถึงการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มที่มีอาชีพแตกต่างกัน ที่เน้นการผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภคในชุมชนและท้องถิ่น(ผังแผนผังที่ 14)

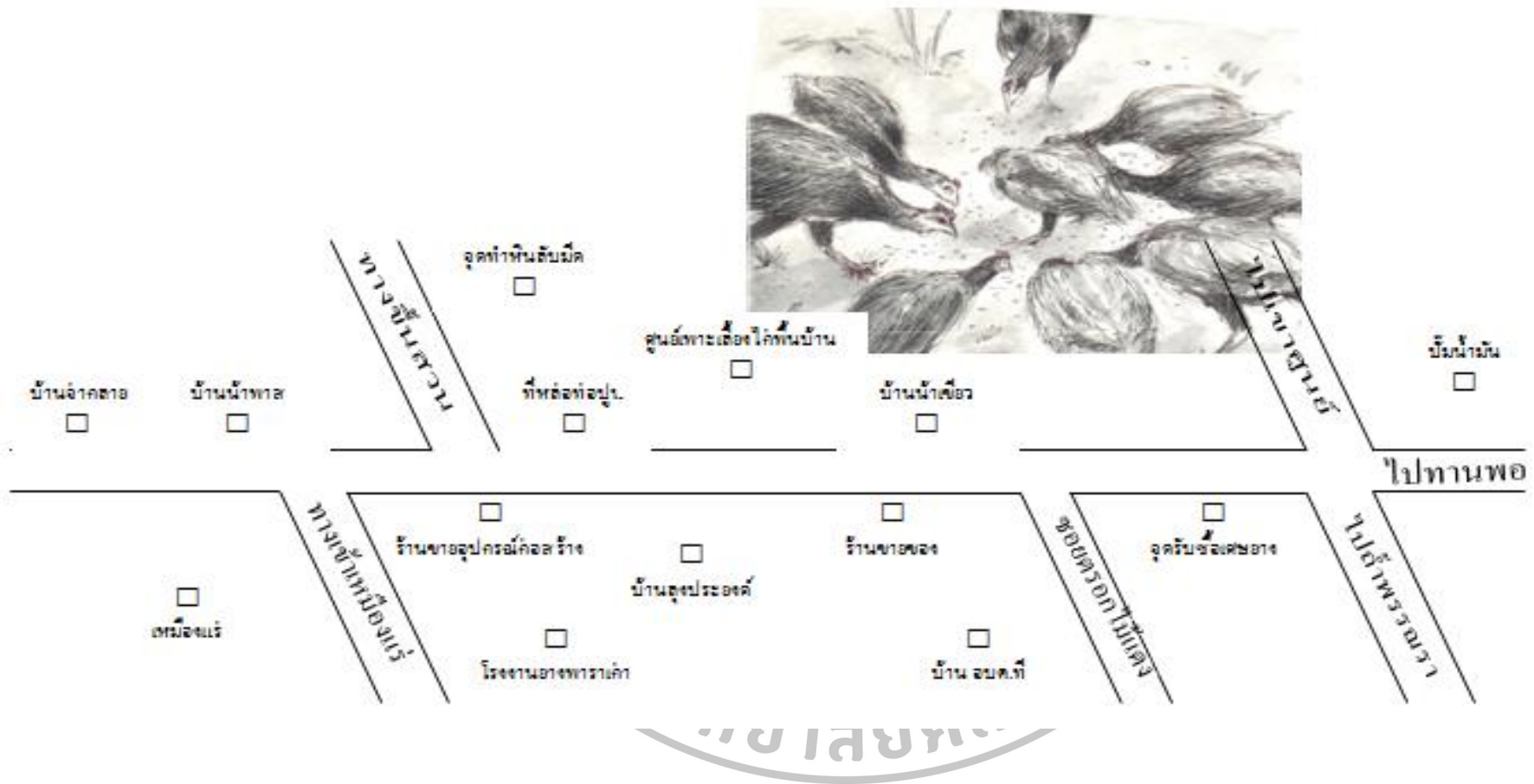

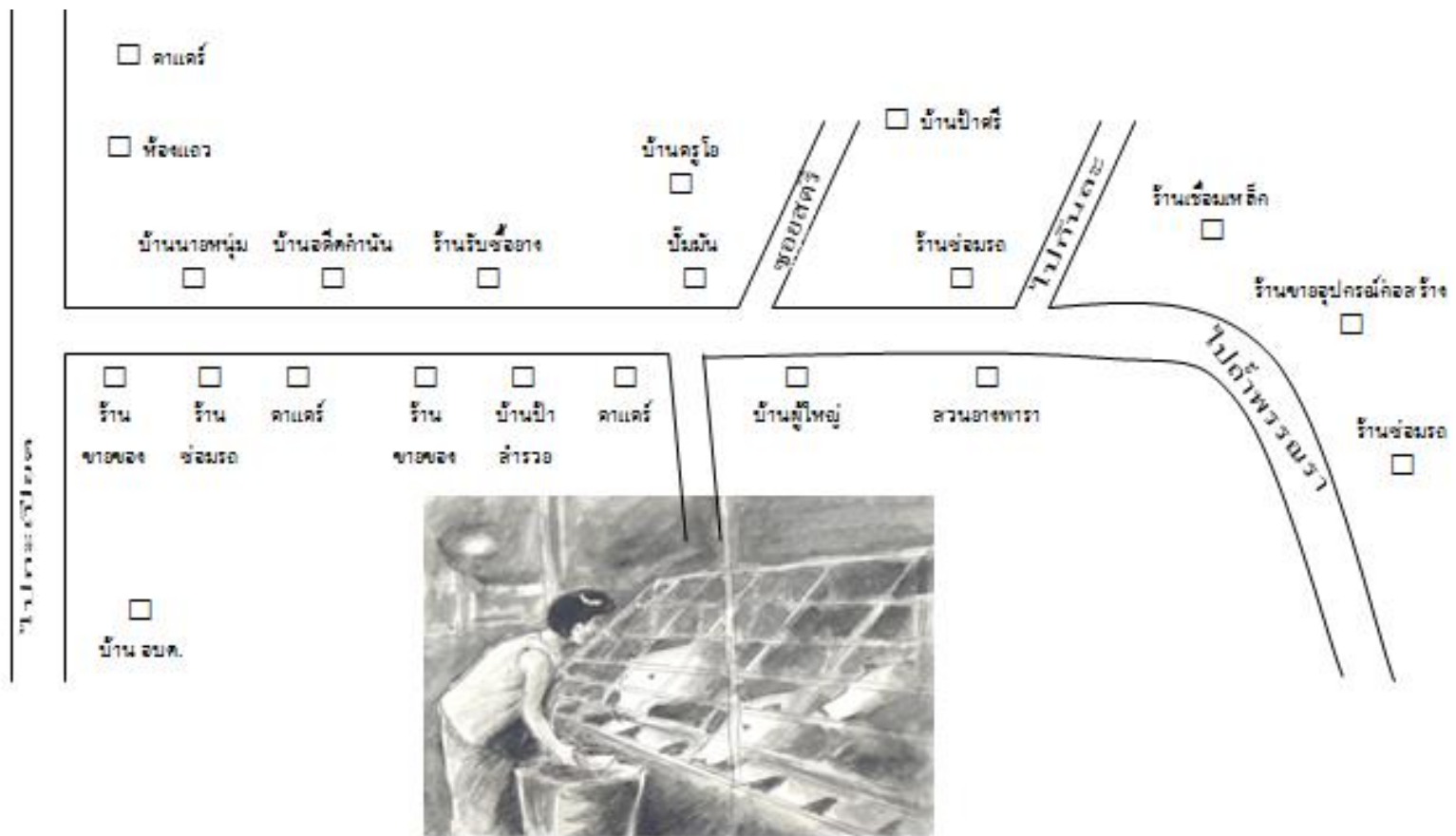
รูปที่ 15 แสดงภาพที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ กลุ่มเกษตรกรเพื่อสิ่งแวดล้อม หมู่ที่ 2

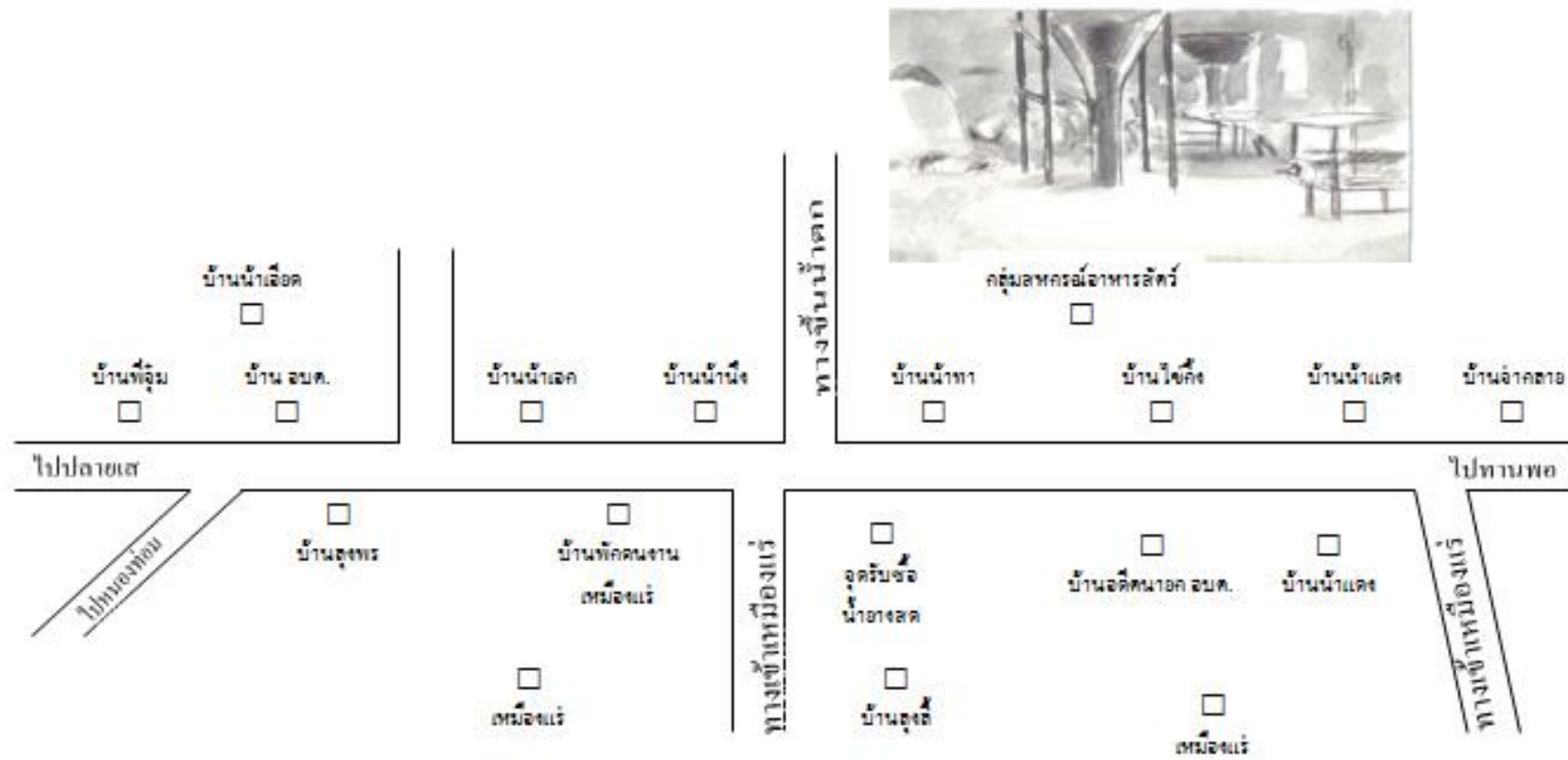
รูปที่ 16 แสดงภาพที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด กลุ่มเลี้ยงปลา หมู่ที่ 4

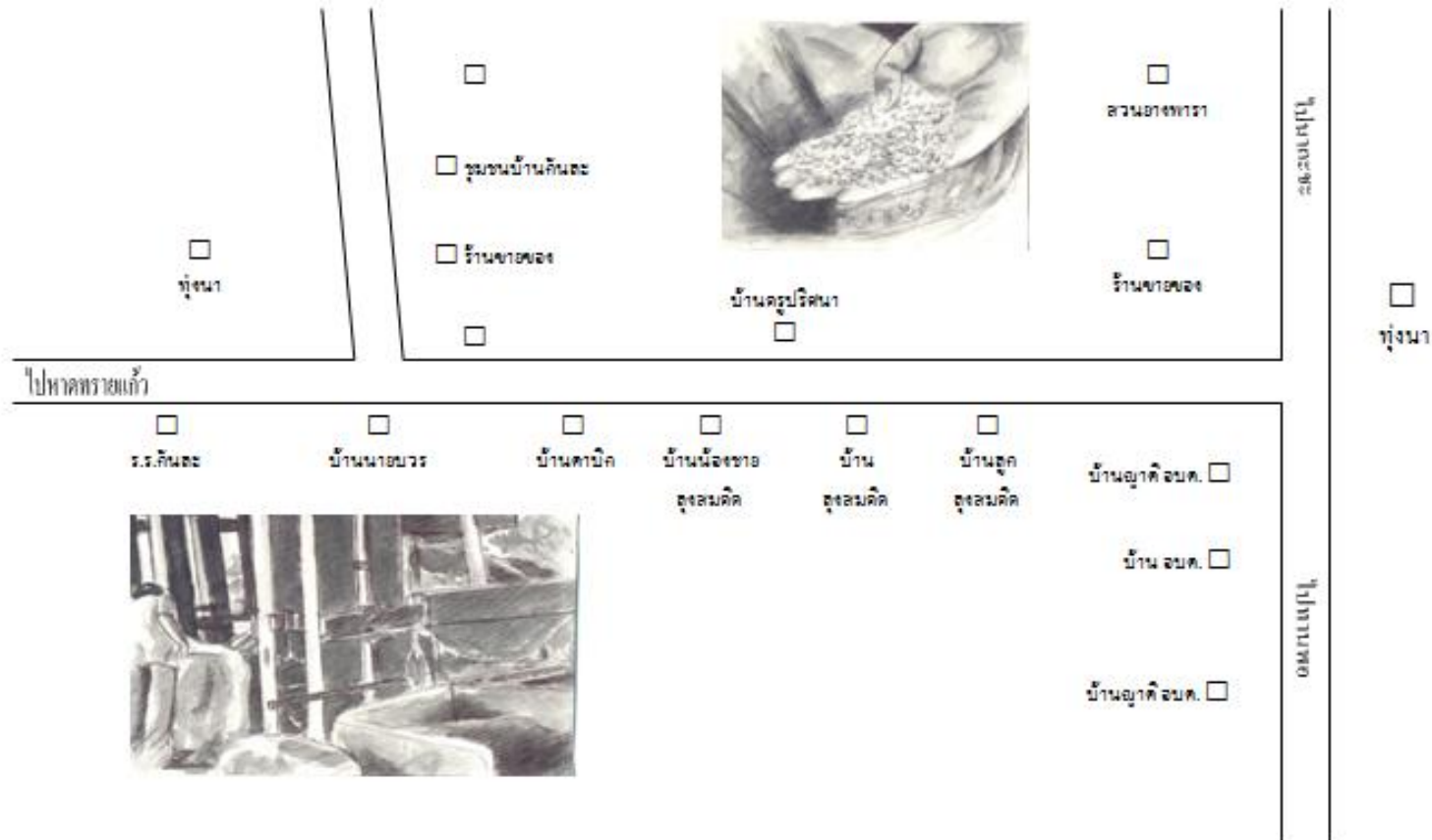
รูปที่ 17 แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง หมู่ที่ 1

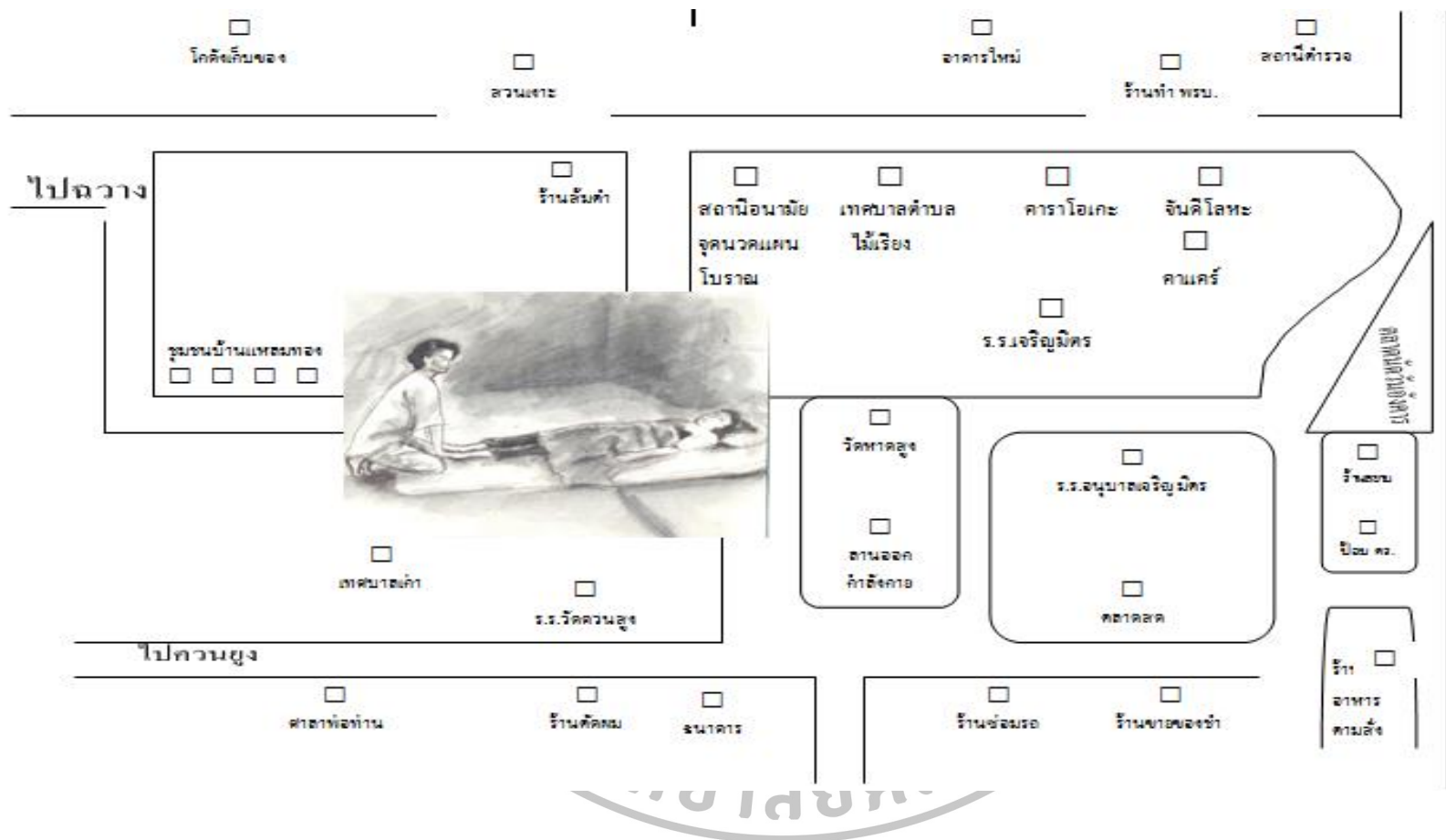
รูปที่ 19 แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการเลี้ยงสุกร กลุ่มเลี้ยงสุกร หมู่ที่ 2

รูปที่ 20 แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการผลิตอาหารสัตว์ กลุ่มสหกรณ์อาหารสัตว์ หมู่ที่ 9

รูปที่ 21 แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการแปรรูปข้าวกลุ่มทำนาข้าว หมู่ที่ 6

รูปที่ 22 แสดงที่ตั้งกิจกรรมหลักสูตรการหมอบนบ้าน กลุ่มสมุนไพรรักษาสุขภาพ หมู่ที่ 8

1.2 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จากการศึกษาพบว่า การจัดสวัสดิการด้านการของศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม เน้นหลักการด้านศาสนาทุกศาสนา สอนให้รวมตัวกัน เพื่อช่วยเหลือกัน เพราะในอดีต คนพึ่งพากันเองมาโดยตลอดแต่ปัจจุบัน คนมีปัญหามากขึ้น โดยมีผู้นำทางธรรมชาติ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ เป็นผู้ดำเนินการสร้าง บรรยากาศในการเรียนรู้ ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ร่วมกันมีกฎกติกา ที่อยู่ร่วมกันในการตั้งกลุ่ม การตั้งกลุ่มหรือการรวมตัวเพื่อที่จะกำหนดทิศทาง การดำเนินการ โดยกลุ่มเป็นหลัก ไม่ใช่ให้บุคคลอื่นเขากำหนดทิศทาง โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง เป็นหลัก เลยจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชน หลายกลุ่มด้วยกัน แบ่งได้ คือกลุ่มอาชีพ ได้แก่ เลี้ยงสัตว์, ประมง, เกษตร ไร้สารพิษ กลุ่มเงินทุน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์, กองทุนสวัสดิการชุมชน กลุ่มสุขภาพ ได้แก่ กลุ่มนวดแผนโบราณบ้านเขากลม

การดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านเขากลม มีลักษณะความสัมพันธ์ในรูปแบบของเครือญาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันเป็นพวกพ้อง มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพกันอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนเพื่อช่วยเหลือและเรียนรู้ร่วมกันในทุกๆ ด้าน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนั้นการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างจริงจัง จะช่วยให้คนในชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความรู้ เกิดกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาด้านต่างๆ ร่วมกันและสามารถจัดการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์พัฒนาชุมชนของตนเองได้ดียิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเรื่องของชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้านควรจะได้มีการถ่ายทอดกลับไปสู่สถาบันและหน่วยงานระดับภาคและส่วนกลาง เพื่อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ขยายไปทั่วประเทศและเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้วยการประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

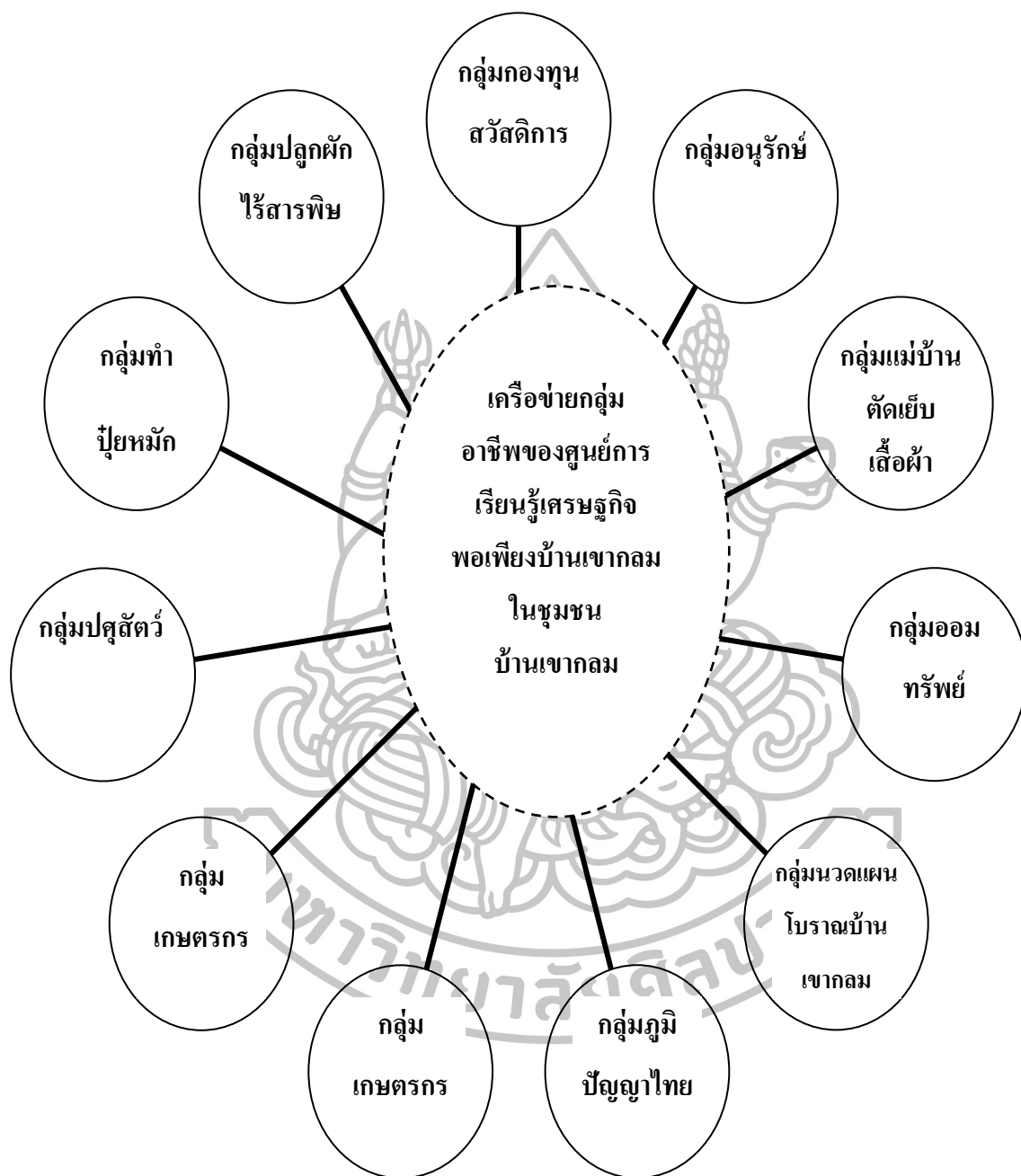
อย่างไรก็ตามการขยายกิจกรรมของกลุ่มอาชีพนั้นจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจคนในองค์กรของรัฐเองให้เข้าใจในกิจกรรม เนื่องจากองค์กรชาวบ้านหรือผู้นำชาวบ้านทำด้วย ขณะเดียวกันทั้งประชาชนและคนในองค์กรของรัฐควรตระหนักถึงหลักสำคัญ 4 ประการ คือ ความยุติธรรม เสรีภาพ ความสามัคคีและความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหลักสำคัญของประชาธิปไตยทำให้การประสานเป็นไปด้วยดี รวมทั้งการขยายเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การนำองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนบ้านเขากลม ได้รับการการผลักดันจากกลุ่มแกนนำในยุคแรกคือ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ คุณบุญมาศ โสดี ตาเดอีน คุณตาดี เอี่ยมบุตร คุณตาอนันต์ เھرบุตร และคุณสมชาย เสวก ได้นำรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และประสบการณ์ชีวิต กอปรกับวัฒนธรรม

การเรียนรู้ของชุมชนที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ถ้าหากยังไม่ประสบความสำเร็จก็ร่วมกันวิเคราะห์เพื่อค้นหาสาเหตุปรับปรุงวิธีการแล้วนำไปปฏิบัติใหม่ จนประสบความสำเร็จ เพราะไม่ยึดติดกับความเป็นจริง มีแต่ความฝันไปตามกระแสการฟุ้งตนเอง ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... เพราะการพัฒนาที่ผ่านมาผิดพลาด อยู่แบบลูกนก คือ มือตาย เท้าตาย ที่สำคัญคือสมองตาย รอคอยช่วยเหลือจากผู้อื่น เพราะท้องผูกไว้กับร้านค้า ความรู้ผูกไว้กับสถาบัน ผลผลิตผูกไว้กับพ่อค้า สุขภาพร่างกายผูกไว้กับหมอ เลยคิดว่าวันนี้ต้องกลับมาพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเองดีกว่า แต่เวลารวมตัวกันในพูดคุยกับคนที่เข้าใจในเรื่อง ความจริงก่อน จากคนกลุ่มน้อย ไปหามาก แต่การชักชวนใครก็ตามให้ช่วยตัวเองและปฏิบัติตัวเองก่อน ...”

การก่อตัวของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ได้นำกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในศูนย์เรียนรู้กันในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งศึกษา ของคนในชุมชนและคนจากภายนอก ระยะที่ 1 ระยะการก่อตัวและการจัดตั้งกลุ่มแห่งการเรียนรู้ ในปี พ.ศ.2540 ชุมชนบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสืบค้นกลุ่มอาชีพภายในชุมชน จากนั้นนำมาจัดเก็บไว้ในศูนย์เรียนรู้กันในชุมชน โดยมี คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ เป็นแกนนำในการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามาศึกษา ซึ่งมีกลุ่มอยู่ทั้งหมด 1. กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ต.หนองทะเล 2. กลุ่มเกษตรกรทำสวนเขากลม ต.หนองทะเล 3. กลุ่มปลูกผักไร้สารพิษระบบใต้ดิน 7 ชั้น 4. กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด 5. กลุ่มภูมิปัญญาไทยกู้ภัยเศรษฐกิจ 6. กลุ่มแม่บ้านตัดเย็บเสื้อผ้า 7. กลุ่มทำปุ๋ยหมักระบบเดิมอากาศ 8. กลุ่มนวดแผนโบราณบ้านเขากลม 9. กลุ่มการทำอาหารสัตว์ (ไบทางปาล์ม) 10. กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 11. กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน และ 12. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กระบวนการเรียนรู้บางครั้งก็เกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนร่วมกัน (ดังแผนผังแผนผังที่ 22)

รูปที่ 23 แสดงรูปแบบการบริหารกลุ่มอาชีพในจัดการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมในชุมชนเขากลม

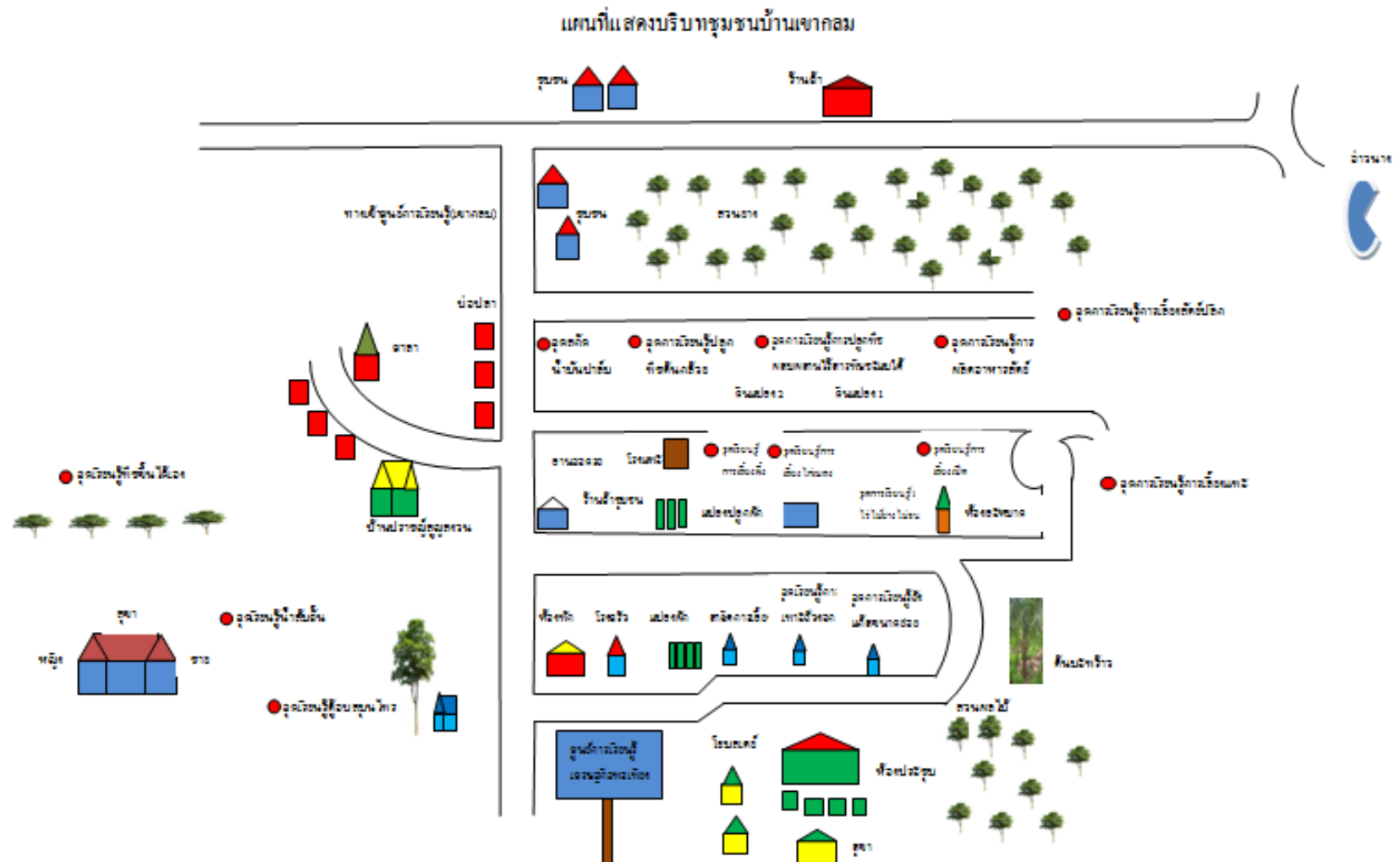
การก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ริเริ่มจากการสร้างวัฒนธรรมคนเลี้ยงแพะ ขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ยุคนี้ในชุมชนเริ่มหันปรับตัวหันหน้าเข้าหากันเกิดความรัก และสามัคคีในการดำรงอยู่ชุมชนบ้านเขากลมในอดีตเป็นชุมชนแบบเครือญาติพี่น้องตามลักษณะของสังคมมุสลิม ทำได้โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้หรือการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน รวมทั้งการหาทางเลือกในการพัฒนาอาชีพกิจกรรมเหล่านี้ อาจเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านด้วยกันเอง ชาวบ้านกับผู้นำหรือผู้รู้ในชุมชนหรือระหว่างผู้นำในชุมชนกับนักวิชาการจากสถาบันภายนอกชุมชนหรือระหว่างผู้นำในชุมชนกับผู้นำในชุมชนอื่น การแลกเปลี่ยนความรู้นี้เป็นการประมาณช่วง พ.ศ. 2544-2548 การค้นหาผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อระดมความสามัคคี ความสามัคคีที่เริ่มมีอยู่ของคนในชุมชนเรื่อยมา อีกทั้งยังได้พัฒนากลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ต.หนองทะเล เป็นธนาคารแพะ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2544 และการแห่งการเรียนรู้ในปี พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับความรู้เทคนิควิชาการสมัยใหม่ผสมผสานกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบเดิมจึงช่วยให้มีการขยายกระบวนการเรียนรู้ไปสู่บุคคลในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมมีครูภูมิปัญญาประจำวิชาต่างๆภายในศูนย์การเรียนรู้ อาทิ คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์เลิศ ครูภูมิปัญญาวิชาการเลี้ยงสัตว์ 4 กระเพาะ คุณสมชาย เสวก ครูภูมิปัญญาวิชาการทำไข่เค็มสมุนไพร คุณบุญมาด โสดี ตาเดอิน ครูภูมิปัญญาการปลูกผักระบบใต้ดิน เป็นต้นซึ่งในศูนย์การเรียนรู้ หรือระหว่างชุมชนที่มีสภาพปัญหาคล้ายคลึงกันได้สามารถนำไปปรับและสร้างความรู้ใหม่ๆ ดังคำบอกเล่าว่า

“...ในการที่จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านให้เกิดการเรียนรู้แล้วนำความรู้ขยายออกไปในวงกว้างได้นั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายในการขยายกระบวนการเรียนรู้คือผู้ประสานการเรียนรู้และผู้รู้ในชุมชน ซึ่งผู้ประสานดังกล่าวอาจเป็นผู้นำที่ชาวบ้านศรัทธาหรือผู้นำทางศาสนา ทำหน้าที่กระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชน เกิดความคิดที่จะแสวงหาความรู้ให้มีจิตสำนึกในการร่วมกันพัฒนาชุมชน ตลอดจนการกระจายความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ดังนั้นควรมีการประสานสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้กระบวนการเรียนรู้มีความเข้มแข็งและขยายตัวเป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งจะดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชนและในช่วงต่อไปจึงค่อยขยายไปในวงกว้าง จึงนับเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายการเรียนรู้สิ่งสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนนี้คือ ทรัพยากรความรู้วิชาการสมัยใหม่ และบุคลากรเป็นสำคัญ...”

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ได้จัดการให้บริการความรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ 22 องค์ความรู้ โดยได้จัดทำขึ้น เป็นหลักสูตรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการทดลองปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จและพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรและ ประชาชนที่สนใจทั่วไป โดยหลักสูตรเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวันแบบ ครบวงจร การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ได้นำกลุ่ม ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในศูนย์เรียนรู้กันในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งศึกษา ของคนในชุมชนและคนจาก ภายนอก ซึ่งมีกลุ่มอยู่ทั้งหมด 1. กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ ตำบลหนองทะเล 2. กลุ่มเกษตรกรทำ สวนเขากลม ตำบลหนองทะเล 3. กลุ่มปลูกผักไร้สารพิษระบบใต้ดิน 7 ชั้น 4. กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด 5. กลุ่มภูมิปัญญาไทยคู่ภัยเศรษฐกิจ 6. กลุ่มแม่บ้านตัดเย็บเสื้อผ้า 7. กลุ่มทำปุ๋ยหมักระบบเติมอากาศ 8. กลุ่มนวดแผนโบราณบ้านเขากลม 9. กลุ่มการทำอาหารสัตว์ (ใบทางปาล์ม) 10. กลุ่มอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม 11. กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน และ 12. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กระบวนการ เรียนรู้บางครั้งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ เกิดขึ้นภายในชุมชนร่วมกัน

การก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันนั้น ทำได้โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ หรือการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน รวมทั้งการหาทางเลือกในการพัฒนาอาชีพกิจกรรม เหล่านี้ อาจเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านด้วยตนเอง ชาวบ้านกับผู้นำหรือผู้รู้ใน ชุมชนหรือระหว่างผู้นำในชุมชนกับนักวิชาการจากสถาบัน ภายนอกชุมชนหรือระหว่างผู้นำใน ชุมชนกับผู้นำในชุมชนอื่น การแลกเปลี่ยนความรู้เป็นการ เอื้ออำนวยต่อการเชื่อมโยงระหว่างภูมิ ปัญญาชาวบ้านกับความรู้เทคนิควิทยาการสมัยใหม่ที่จะช่วยให้มีการขยายกระบวนการเรียนรู้ไปสู่ บุคคลในชุมชน หรือระหว่างชุมชนที่มีสภาพปัญหาคล้ายคลึงกันได้สามารถนำไปปรับและสร้าง ความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของแต่ละชุมชนภายใต้โครงการ โรงเรียนชีวิต (ดังแผนผังที่ 23)

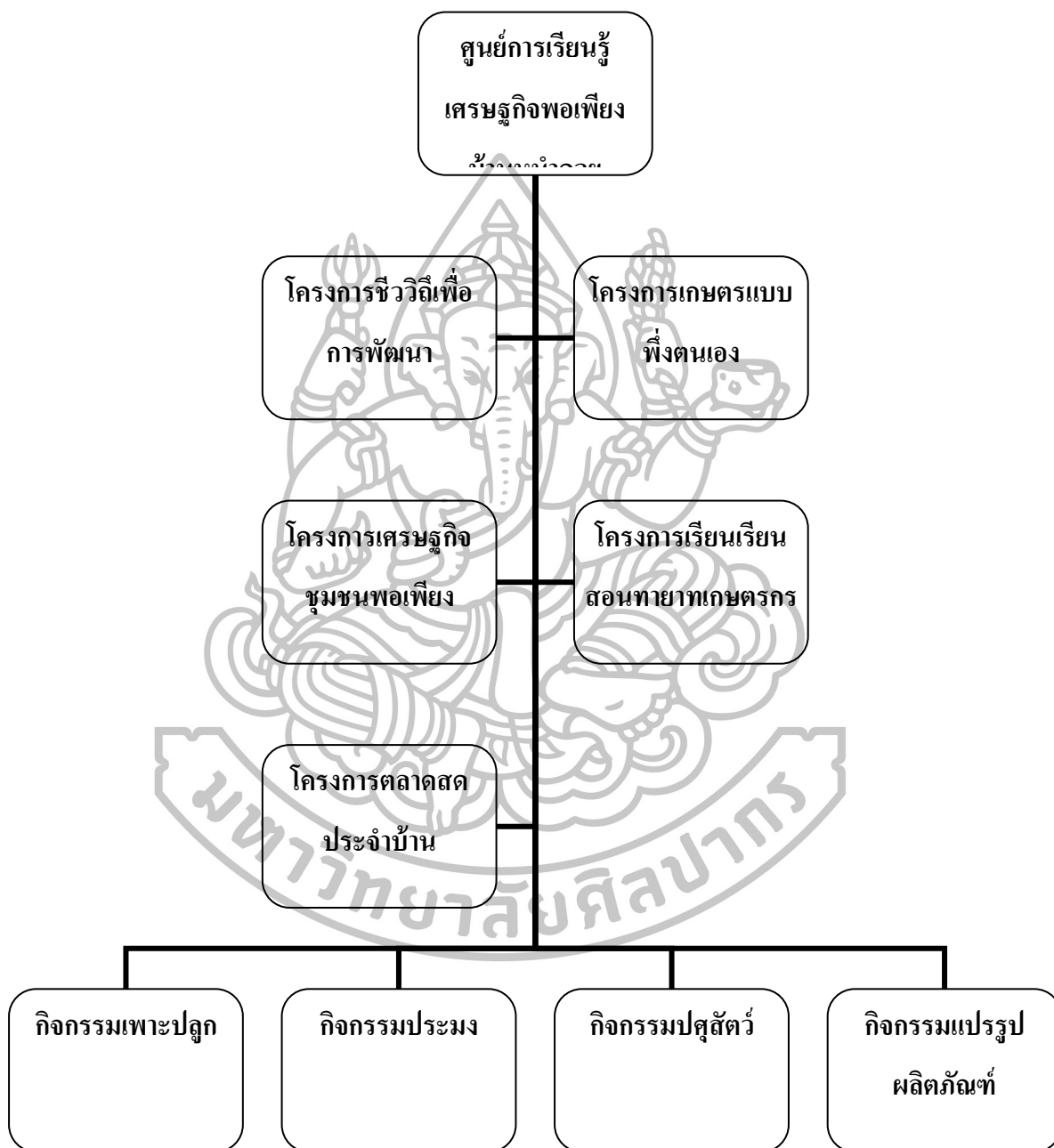
รูปที่ 24 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเขากลม

1.3 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง จากการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย มีบทบาทเป็นศูนย์กลางแบบการขยายผลสู่ชุมชนรูปแบบชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นผู้ประสานการเรียนรู้ ในระดับครอบครัว ในสังคมเครือข่ายและเพื่อบ้าน จากตัวอย่างครอบครัวกาญจนพรหม ซึ่งเป็นต้นแบบในการให้บริการความรู้การทำอาชีพเกษตรกรรม ของโครงการชีวิตวิถี โดยมีคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม และคุณน้ำจำเนียร กาญจนพรหม เป็นผู้มีอุดมการณ์ในการถ่ายทอดให้บริการความรู้ประสานการเรียนรู้ในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และเพื่อประสานการดำเนินงานตามบทบาทและหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน บทบาทบุคลากรและองค์กรของรัฐ จะต้องเปลี่ยนจากการให้บริการเป็นหลักมาเป็นด้านให้คำแนะนำส่งเสริมให้บริการความรู้ จากคำกล่าวไว้ว่า

“... การพัฒนาประเทศไทยให้ก้าวหน้าได้ผล ควรเริ่มที่การพัฒนาตนเอง ก่อน เมื่อได้ผลแล้วก็เสริมสร้างสมาชิกในครอบครัวให้เกิดการพัฒนาดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยเฉพาะครอบครัวในสังคมเกษตรกรรมที่มีอาชีพเป็นส่วนใหญ่ในประเทศ จักต้องมีอยู่ร่วมในสังคมของคนมีความสุขมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวอย่างในชุมชนบ้านหน้าควายที่ดำเนิน “โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนา” ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการจากสมาชิกในครอบครัว ก่อน สอนให้เข้าใจและปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตทั้ง 4 คือ การเพาะปลูก การประมง การปศุสัตว์ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งครอบครัว ที่อยู่ภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้หน่วยต่างๆ สามารถทราบถึงความเคลื่อนไหวของกันและกันในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นที่ตนเกี่ยวข้อง...”

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควายสามารถพัฒนาขีดความสามารถและความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงอันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ได้การก่อตั้งและการเป็นต้นแบบในปี พ.ศ. 2540 ครอบครัวคุณวิรัตน์ กาญจนพรหม ประธานศูนย์การเรียนรู้สนใจการศึกษาเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในครัวเรือน ต่อมาในปี พ.ศ. 2541-2545 ครอบครัวกาญจนพรหม ได้แสวงหาความรู้ด้วยการเข้าร่วมการศึกษาอบรม “โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” แล้วนำมาให้บริการความรู้การเผยแพร่สู่การจัดระบบองค์ความรู้ในปี พ.ศ. 2546 -2550 จัดตั้ง“ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย” เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้และจัดระบบองค์ความรู้ สร้างเครือข่ายของการเรียนรู้ และเสริมสร้างบรรรให้ทุกคนในชุมชนเข้าถึงในการใช้แหล่งบริการความรู้ ทั้งนี้ต้องสร้าง

ความเข้าใจให้ตรงกันว่ากระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็คือ กระบวนการทางการศึกษานั้นเอง (ดั่งแผนผังที่ 24)

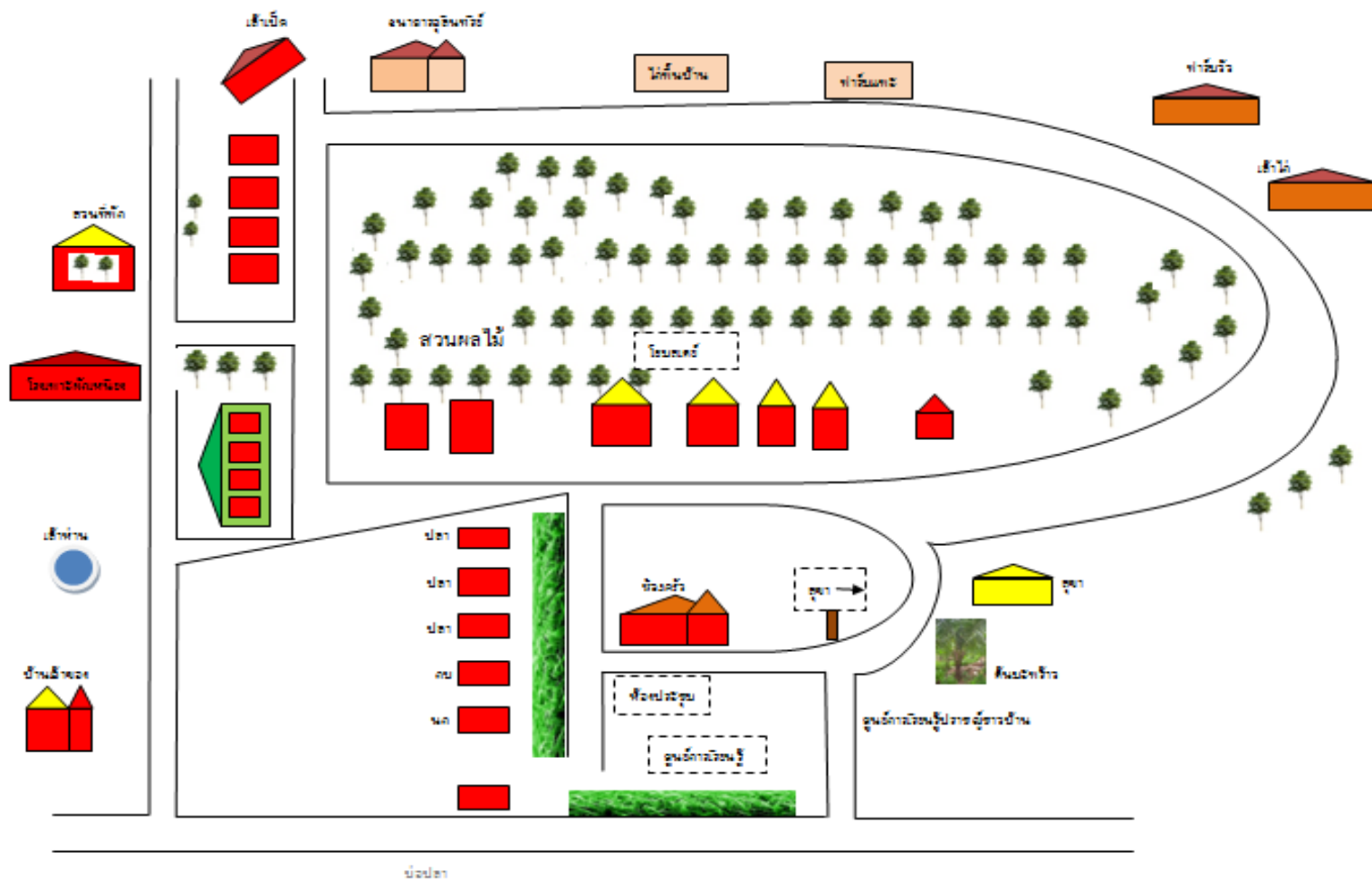

รูปที่ 25 แสดงรูปแบบการบริหารงานของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย

จากปรากฏการณ์ในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนหน้าควายแบบการดำเนินโครงการ เน้นการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม เชื่อมโยงระหว่างบุคคลเป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อตน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจึงสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ และขยายขอบเขตของความรู้การถ่ายทอดแลกเปลี่ยน และการกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยาการสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชุมชนและเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งของบุคคลและชุมชนเกี่ยวกับความรู้ดั้งเดิมที่ สืบทอดกันมาภายในชุมชน สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน แล้วจัดหาหลักสูตรการจัดอบรมในหลักสูตรการพัฒนาการเกษตรตามแนกรณิศึกษากรณิศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง จากการศึกษา พบว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย มีเป้าหมายหลักในการสร้างกิจกรรมให้กับครอบครัว โดยการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของเกษตรกร อาชีพหลักการทำสวนยางพารา อาชีพเสริมปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่บริเวณบ้าน และในสวนยางพารา และกิจกรรมอื่น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในตลอดจนสนองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- 1) เพื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนนโยบายรัฐบาล เรื่อง Food Safety
- 3) ส่งเสริมวิถีชีวิตของคนไทย ให้รู้จักพอมีพอกิน พึ่งตนเองได้
- 4) ให้ความรู้ ความเข้าใจในการทำเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี ไม่ทำลายระบบนิเวศ
- 5) เสริมสร้างจิตสำนึก ให้เกิดการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน
- 6) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน

สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน และมีการดำเนินงานเพื่อสังคม ด้วยการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระหว่างธรรมชาติและการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยยึดถือหลักให้มี “ ตลาดสดประจำบ้าน ” เรื่องรายได้ ยึดถือ “ วันนี้ไม่มีรายได้เข้าบ้านแม่แต่บาทเดียว แต่วันนี้ไม่ต้องจ่ายสักบาท ถ้าไรขาดทุนไม่เป็นไร แต่ครอบครัวอืม 3 มือในวันนี้ ” จากการดำเนินชีวิตของครอบครัวจึงเกิดเศรษฐกิจพอเพียง “ฉบับครัวเรือนครอบครัวกาญจนพรหม” (จำเนียร กาญจนพรหม, 2556) เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นศูนย์ปราชญ์ของการดำเนินกิจกรรมของครอบครัวในการดำเนินชีวิตตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รูปที่ 26 แสดงที่ตั้งกิจกรรมการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหน้าควาย

2. การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา

นำเสนอผลการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนด้วยการตรวจสอบสามเส้า เพื่อเป็นการตรวจสอบโดยดูความสอดคล้องจากการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยตรวจสอบว่าในข้อมูลเรื่องเดียวกันให้มีความสอดคล้อง ความน่าเชื่อถือมากขึ้น จากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ด้วยการจัดเวทีสุนทรียสนทนาในวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ณ สวนอาหารเรือนผักกูด อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาของภาคใต้ จากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ คือศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ซึ่งทั้งสามพื้นที่เป็นศูนย์ต้นแบบในการให้บริการความรู้ การก่อตั้งริเริ่มศูนย์เกิดจากผู้นำทางธรรมชาติ ชุมชนที่นำมาถ่ายทอดได้รับการสะสมความรู้จากกรณีปัญหาท้องถิ่น รายละเอียดความเป็นมาของชุมชนในพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ โดย คุณลุงประยงค์ ธรรมรงค์ ได้เล่าถึงวิธีการทำงานของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เป็นพื้นที่ต้นแบบแห่งการเรียนรู้ตามอริยาสัย ด้านการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“...ความเป็นมาของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงเริ่มต้นจากปัญหา ยางพาราของคนในชุมชน โดยการแก้ปัญหานั้นให้แต่ละคน ได้เรียนรู้ และแก้ปัญหาไปพร้อม ๆ กัน โดยมีการประสานผู้รู้ในชุมชนให้เป็นคนถ่ายทอดความรู้ และหากความรู้บางเรื่องที่ไม่มีผู้รู้ในชุมชนก็ประสานผู้รู้จากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือทำความเข้าใจแก่ชาวบ้าน หากต้องการใช้ความรู้ที่มีความลึกซึ้งมากขึ้นก็จะประสานไปยังสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อขอให้มาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวบ้าน เพราะต้องการให้ศูนย์สามารถพึ่งพาตนเองได้ก่อน จึงไม่ขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน เพราะคิดว่าถ้าเป็นฝ่ายรับเสียแต่แรกแล้ว ก็จะไม่รู้จักเป็นฝ่ายให้ ...”

ในปัจจุบันศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียงมีการทำกิจกรรมเชิงวิจัยควบคู่ไปกับการให้การเรียนรู้แก่ชาวบ้าน จึงนำเอาสิ่งที่ประสบความสำเร็จมาถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชน

เพื่อให้ทุกคนมีความรู้ในทุกเรื่อง และเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนไม่เรียง รายละเอียดความเป็นมาของชุมชนบ้านไม้เรียง คุณลุงประยงค์ รมรงค์ รมรงค์ กล่าวว่า

“... ผมคิดว่าผมเป็นคนที่ไม่เหมือนคนอื่น คือคนอื่นก่อนที่เขาจะประสบความสำเร็จเขาต้องผ่านการล้มเหลวมาก่อนถึงจะสำเร็จ แต่สำหรับผมไม่เป็นเช่นนั้น ผมไม่เคยล้มเหลว เพราะผมเป็นคนที่คิดวางแผนไว้ก่อนไม่ว่าจะทำอะไรแล้วผมก็เดินตามแผนที่วางไว้นั้น...”

“...เรื่องแรกคือเรื่องส่วนตัวคือผมไว้วางแผนชีวิตไว้ว่าตอนผมอายุ 20 ปี ผมจะบวชและได้มีเพื่อนขณะที่บวชก็ได้นั่งคุยกับเพื่อนว่า ผมจะบวชสัก 3 ปี เพื่อผมจะเรียนนักธรรมและจะแต่งงานอายุไม่เกิน 25 ปีและจะทำงานหนักสัก 30ปี พอต่อจากนั้นผมจะเกษียณตอนผมอายุ 55 ปี เพราะข้าราชการเกษียณตอนอายุ 60 ปี แต่ชาวสวนต้องทำงานตลอดชีวิต แต่ผมจะเกษียณก่อนข้าราชการ แล้วผมจะใช้ชีวิตหลังเกษียณที่เหลืออยู่ให้มีประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุดผมก็ได้นั่งคุยกับเพื่อนเรื่อยเปื่อย พอผมบวชได้ประมาณ 2 ปี เพื่อนก็ได้สึกออกไปกันหมดผมเลยเรียนได้แค่นักธรรมโท ผมเลยตัดสินใจสึกออกมานั้นคือไม่สำเร็จเป้าหมายที่หนึ่ง หลังสึกผมก็ได้ลองผิดลองถูกไปเรื่อย ก็ได้แต่งงานปีพ.ศ. 2504 อายุ 24ปีผมทำได้ก่อนกำหนดที่วางไว้และผมก็คุยกับภรรยาว่าผมจะต้องทำงานหนักและผมจะเกษียณอายุตอนผมอายุ55ปีและต้องมีบ้านอายุให้กับตัวเองหลังเกษียณ ภรรยาผมก็เห็นด้วย ก็กำหนดวางแผนอาชีพเพื่อทำงานที่สามารถเป็น บ้านอายุให้เราหลังเกษียณ ...”

คุณลุงประยงค์ รมรงค์ได้ฟังแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หลายๆเรื่องที่ทำให้เราสามารถพึ่งตนเองได้ และเน้นการจัดการทรัพยากรผมจึงเกิดความมั่นใจ ปี 2535 ผมได้ประเมินตัวเองว่าสิ่งที่ผมทำนั้นจะทำให้ผมอยู่รอดหลังชีวิตเกษียณ รวมทั้งอธิบายต่อไปว่า

“... ต่อมาผมก็คิดสนุกเมื่อลูกๆหลานๆมาพร้อมหน้ากันผมก็ประกาศเกษียณต่อหน้าลูกๆ ว่า พ่อจะไม่เป็นที่พึ่งให้ลูกแล้วนะ แต่พ่อจะเป็นที่ปรึกษาให้ลูก และจะทำประโยชน์ให้กับสังคมให้มากที่สุด...”

“... ก่อนหน้านี้นี้ผมทำเรื่องอย่างมาตั้งแต่ปี 27 แต่มาถึงตอนนี้ผมคิดว่าทำเรื่อง
 ยางพาราเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้สามารถอยู่ได้ ผมจึงคิดลอง
 ศึกษาหาปัญหาแต่ละจะทำอย่างไรให้ชาวบ้านมาพึ่งชาวบ้านด้วยกันอย่างผมสอนมัน
 ยาก ผมเรื่องศึกษาปัญหาที่เคือคร้อนร่วมกันจนรู้ถึงปัญหาหนี้สินแล้วชวน
 ชาวบ้านมานั่งพูดคุยกันจนหลายคนเห็นด้วยกับปัญหาที่เกิดขึ้นและสรุปได้ว่าเรา
 ควรลดค่าใช้จ่าย โดยการให้เรากับที่กข้อมูล(บัญชีครัวเรือน) ให้บันทึกข้อมูลจริง
 เป็นเวลา 1 เดือนแล้วมารวมยอดพอเดือนต่อไปเราก็จะรู้จักตัวเองมากขึ้น พอเอา
 ตัวเลขมารวมกัน จึงเห็นได้จากข้อสรุปประจำเดือนและรู้ว่าใช้จ่ายทำอะไรไปทำอะไร
 และทุกคนก็ทราบปัญหาของตน แล้วกลับไปทำกับชุมชนของตนเอง...”

เจตนารมณ์เดิมของคุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ ในการจัดตั้งศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน
 ไม่เรียงเพื่อเป็นศูนย์ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง ปฏิบัติเอง
 และเกิดความมั่นใจ ปี2539 เมื่อสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ เข้ามาให้ชุมชนเข้าร่วม
 ทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นแผนที่เกี่ยวกับการพัฒนาคน ชวนบ้านทุก
 คนก็เห็นด้วยเพราะปัญหาที่เกิดขึ้น ขึ้นอยู่ที่คนถ้าเราเริ่มที่เราก็สามารถทำได้เพราะคนอื่นไม่
 สามารถทำได้ พอสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เข้ามาเอาข้อมูลการวิเคราะห์จุดแข็ง
 จุดอ่อน (SWOT) พอสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาตินำเอาข้อมูลกลับไป เราก็ได้ข้อมูลที่
 ได้จากสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาวิเคราะห์ทำ SWOT ของเราเองในชุมชนโดยมีครู
 และหลายๆหน่วยงานเข้ามาช่วยนักวิชาการ ได้ตั้งชื่อใหม่ว่า แผนแม่บทชุมชนไม่เรียง หลังจากนั้น
 ก็มาวิเคราะห์ว่าเรื่องทุกอย่างที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาจากตรงไหน อย่างไร สาเหตุเกิดจากอะไร จาก
 คำอธิบายบอกเล่าว่า

“... หลังจากนั้นผมได้ขอทำบ้านว่าใครอยากรู้เรื่องอะไรให้มาถามผมเพราะผม
 ต้องการให้ชาวบ้านรู้ให้สิ่งที่ตนเองทำ ทำในสิ่งที่ตนเองรู้ และชาวบ้านก็สนใจมา
 ปรีกษา คือผมได้ขอความช่วยเหลือจากผู้รู้ในชุมชน และหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง
 มาให้ความรู้ ถ่ายทอดความเข้าใจแก่ผู้ที่สนใจ ...”

“...ต่อมามีปัญหากับหน่วยงานคือเขาคิดว่าผมแย่งงานเขาทำเขาไม่ได้สั่งผม
 ทำและหาว่าผมปลุกปั่นชาวบ้านจนปี2540รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทำ
 อะไรก็ได้ผมเลยพ้นจากการกล่าวหาตรงกับช่วงที่หน่วยงานราชการปรับวิธีคิดให้

หน่วยงานราชการไม่ให้นำครอบครัว แต่ให้ส่งเสริมชวนบ้านจนมาถึงตอนนี้ทุกอย่างก็
เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ผมเองผมก็ไม่รู้ทำได้นานสักเท่าไร ผมอยากเห็นคือผม
อยากให้ทุกที่มีศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงแบบนี้ในทุกชุมชนและผมมีความ
ตั้งใจจะพัฒนาในศูนย์ตรงนี้ให้มั่นคงกว่าตอนนี้ ...”

“... การวางแผนที่จะให้ได้ผลสำเร็จนั้น ต้องสะสมและปรับใช้โดยมีจุดเริ่มต้นที่
ตนเองตั้งแต่การวางแผนชีวิต การวางแผนอาชีพ การวางแผนการงาน และการ
วางแผนสุขภาพ ...”

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ บริการให้ความรู้ อยู่เพื่อ
การศึกษาทดลอง พื้นที่ดำเนินจัดตั้งศูนย์นั้นเป็นพื้นที่ที่เช่าที่ มีบริเวณพื้นที่3ไร่แต่หาพื้นที่ตรงนี้ได้
เพียง2ไร่ครึ่งเพื่อให้ชาวบ้านเห็นว่ามีที่น้อยก็สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ แต่พื้นที่ของศูนย์ตรงนี้กำลัง
จะหมดสัญญาเช่าและเจ้าของที่ก็คงไม่ให้เช่าต่อไปผมก็จะย้ายเข้าไปทำใน โรงเรียนซึ่งโรงเรียน
กับ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การสนับสนุน ตอนนี้ก็เริ่มปลูกผัก กับกระชังปลาและบ้านพัก
โซล่าเซลล์ จะทำในเนื้อที่ 1 ไร่ ตามโครงการ1 ไร่1แสน แต่ผมจะทำให้ได้มากกว่า 1แสน จัดทำเป็น
แปลงที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ทำเนินดินกว้าง 2 เมตร ขุดคูโดยรอบปลูกข้าวในเพื่อที่ 1000
ตารางเมตร ให้ได้ปีละ 80ถึง บนคันดินปลูกผักหลายๆชนิดเพื่อให้กินได้ทั้งปี และทำรั้วโดยรอบสิ้น
ปีนี้จะทำให้ตรงนั้นเกิดรูปแบบ ขึ้นนี้เป็นขั้นเริ่มต้นยังไม่ได้ลงมือทำ ในอนาคตจะทำให้เป็น
ทางการและยั่งยืน ให้ได้ใช้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่และศูนย์มีความจำเป็นต่อชุมชน

กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์
ได้เล่าพัฒนาการความเป็นมาในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนบ้านเขากลม ไว้ว่า

“...เดิมผมเป็นคนจังหวัดพัทลุงจบ ป.7 ไม่มีโอกาสเรียนต่อจึงไปทำงานที่
กรุงเทพมหานคร และหาโอกาสเรียนทันทีแต่เรียนศาสนาหรือเรียนนักธรรม 3 ปี แล้ว
กลับมาเรียน จบ ปวช.ทำงานด้วยความตั้งใจอยู่ กรุงเทพมหานคร ต่อมาย้ายไป
ปทุมธานีและย้ายต่อไปปราจีนบุรีและย้ายไปอุบลราชธานีและประเทศลาว 6 เดือนและ
ย้ายกลับมากระบี ที่ดินของภรรยาให้ละ4ไร่ซึ่งตอนนั้นที่ตรงนั้นก็เพิ่งโค่นสวนยาง
ไป ชาวบ้านแถวนั้นเขาบอกว่าผมอยู่ได้ไม่เกิน 3 เดือนเพราะผมทำงานส่งคนอื่นอยู่ๆ
ให้มาลงมือทำเองทำไม่ได้หรอกแต่สมัยผมทำงานผมเคยไปนั่งคุยกับชาวบ้านบ่อย และ
ผมต้องมาปลูกยางทั้งที่ผมไม่เคยลงมือทำเดือนแรกผมก็ขายข้าวตะไคร้ได้ 900 บาท
จากเงินเดือนเดือนละ 12,000บาทพอเป็นอย่างนี้ทุกคนก็เริ่มไม่เข้าใจแม้แต่ภรรยาที่เริ่ม

ไม่เข้าใจ แต่ผมก็ทำไปเรื่อยๆจนกระทั่งปี 2546 ก็เริ่มมีคนยอมรับความคิดผมและจัดตั้งเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรได้ ... ”

“... ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 มีโครงการสิงห์ทอง ผมถูกส่งไปประกวดและได้รางวัลได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพ เมื่อรับรางวัลแล้วผมคิดว่าพอกลับมาผมก็กลับเลี้ยงแพะอยู่จนจัดตั้งชมรมเลี้ยงกระบี่ผมทำโรงเรียนแพะหลังละ250บาทและเขาส่งผมได้เข้าประกวดเรื่องจนเข้ารอบมีกรรมการมาตรวจและผมชนกลายเป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ...”

ในสังคมแห่งการเรียนรู้ชุมชนบ้านเขากลม พบว่า ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ นับตั้งแต่การแสดงความต้องการ การแสดงความสนใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งใด การวางแผนการเรียน การลงมือเรียนรู้ การควบคุมตนเองในการเรียนรู้ การประเมินความก้าวหน้าในการเรียน การประเมินความสำเร็จ ตัวผู้เรียนจัดเป็นองค์ประกอบหลักที่จะต้องจัดการกับตัวเอง สังคมใดมีผู้เรียนที่รับผิดชอบตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และผู้เรียนทุกคนเป็นเช่นดังกล่าวนี้ ย่อมก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ จากคำบอกเล่าว่า

“...ปี พ.ศ. 2549 ผมได้เปิดศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลมศูนย์ผมเน้นการอยู่รอดมากกว่าอยู่รวยเกษตรกรสวนทางผมแบ่งความรู้เน้น 3 เรื่อง คือ 1.ลดรายจ่าย 2. เพิ่มรายได้ 3.ทำสวนบ้านาญ ปรับรูปแบบการปลูกการทำที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของแต่ละที่และสำหรับคนที่เข้ามาศึกษาผมจะให้ 5 เตรียมกับไปใช้ คือ 1.เตรียมตัวก่อนตาย 2.เตรียมกายก่อนแต่ง 3.เตรียมน้ำก่อนแล้ง 4.เตรียมแรงก่อนทำงาน 5.เตรียมอาหารก่อนกิน...”

การเรียนรู้ต้องฟันฝ่าอุปสรรค ดังคำกล่าวของคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์พิณ พบว่าอุปสรรคเป็นสิ่งผลักดันสำคัญต่อการส่งเสริมให้คนใฝ่รู้ และนำไปสู่ความยากลำบากต่อการส่งเสริมสังคมให้เกิดการเรียนรู้ ดังนั้นในการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องสร้างความสำนึก ความคิด และการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์แก่ตัวผู้เรียน และบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ต้องเป็นบรรยากาศที่มีทั้งความรู้ คู่ความรื่นรมย์ เรียนอย่างมีความสุขสนุกสนาน ถ้าทำให้ผู้เรียนมีความสุขและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนติดหรือรักการเรียนรู้ ผู้เรียนก็จะเรียนรู้ไปตลอดชีวิต จากคำอธิบายให้เข้าใจว่า

“... ผมจะสอนทุกซ์ให้รู้จักวิถีคิดเพราะคนตอนนี้กำลังวิกฤตเรื่องวิถีคิดฉะนั้นที่ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม เน้นให้ทุกคนได้คิด เกษตรสวนทางมี แนวทางแบบให้รู้จักคิดดังต่อไปนี้ หลัก 5ลด 5เพิ่ม 5ลดคือ ลดพื้นที่ ลดกระบวนการ ขั้นตอน ลดความเสี่ยง ลดปุ๋ย ลดความลำบาก และ 5 เพิ่มคือ เพิ่มปริมาณ เพิ่มคุณภาพ เพิ่มกำไร เพิ่มยั่งยืน เพิ่มความสบาย ในหลักสูตรการเรียนรู้เรื่องตัวเอง ในระยะเวลา 1 วันสามารถกลับไปทำได้ เพราะทุกอย่างเราไม่สามารถรู้หรือเก่งไปทั้งหมดเราเลย เน้นให้ธรรมชาติดูแลกันเอง...”

บรรยากาศการเรียนรู้ในชุมชนบ้านเขากลม สะท้อนให้เห็นได้จากการที่สมาชิกใน ชุมชนได้รับการจูงใจให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความยินดีเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและ ต่อเนื่อง มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหมได้ เล่าได้เล่าพัฒนาการความเป็นมาในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนบ้านหน้าควาย ไว้ว่า

“... เดิมผมเป็นคนเขาพับผ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พ่อแม่ผมทำสวนผมเป็น เด็กผมเนื่องจากผมต้องมาอยู่วัดเพราะปัญหาครอบครัวอยู่บ้านไม่ได้ผมไปอยู่วัดและ เรียนโรงเรียนคริสต์ไม่มีค่าเทอม ต่อมาได้ไปเรียนต่อสาขาวิชาเกษตร จนจบระดับ ปวส. และเรียนต่อที่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และความตั้งใจคือจะเรียนไม่เกิน 2.5 เพราะ สมัยเรียนผมชอบเที่ยวเสียมมากกว่าผมชอบไปตามคอยต่างๆ จนเปลี่ยนของผมเกิดขึ้น จากได้ไปศึกษาดูงาน โครงการพระราชดำริน่าในหลวงทรงทำอะไร และเข้าใจว่าท่าน ทรงทำเพื่อรักษาแผ่นดิน...”

การแสวงหาความรู้ของคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม จากการได้เข้าไปศึกษาดูงาน โครงการพระราชดำริน่า จึงมองเห็นประโยชน์ของเครือข่ายมองเห็นประโยชน์ของเครือข่ายและ ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีความรักในเครือข่ายรักและเอื้ออาทรต่อสมาชิกเครือข่ายและ เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเองมากกว่าพึ่งผู้อื่น เสียสละ ตระหนักในความสำคัญ ของการทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับสมาชิกอื่นได้อย่างมีความสุข เป็นต้น จิตสำนึก

เครือข่ายเป็นแรงจูงใจสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้สมาชิกเกิดการรวมกันเป็นเครือข่าย รวมถึงคำอธิบายต่อไปนี้ว่า

“...เมื่อจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ก็ได้กลับมาเป็นครูที่จังหวัดพังงาปี 25 คนพนักงานส่วนเขาจะทำอาชีพประมง แต่ผมเอาลองกองพันธุ์ซีโปไปปลูกในจังหวัดพังงา กลับมาแต่งงานและได้ทำธุรกิจหลายอย่างแต่ธุรกิจทุกอย่างไม่สำเร็จ ต่อมาก็ได้ลูกและย้ายจากพังงามาอยู่กระบี่และย้ายจากกระบี่มาอยู่ที่ตรังบ้านเกิด กลับมาส่งเสริมชาวบ้านพร้อมกับทำเองคือทำสวนยางกรีดยางผมเป็นคนที่คุณคิดแปลกผมกรีดยางตอนห้าโมงเย็นเพราะผมเลิกงานตอนห้าโมงเย็นก็กลับมากกรีดยาง ชาวบ้านบางคนไม่เห็นก็ไม่เข้าใจที่ผมทำ จนไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้เข้ามาร่วมกับวิทยาลัยเกษตรให้อาจารย์ฝ่ายเกษตรเข้าร่วมผมได้รับเลือกเป็นหัวหน้าโครงการที่ต้องทำมี 4 เรื่องคือ 1. จุลลินทรีย์ 2. ประมง 3. ทำสวน 4. เลี้ยงสัตว์ จนต่อมาชาวบ้านที่เห็นผมทำก็เกิดคำถามมากมายเพราะผมมาทำที่บ้านด้วยตนเองตั้งแต่ปี พ.ศ 2548 จนกระทั่งปัจจุบัน...”

“...ผมก็เริ่มส่งเสริมให้ชาวบ้านทำกันในครอบครัวตนเองก่อนของผมลูกผมทุกคนเรียนเกษตรผมก็พัฒนาไปเรื่อยจนกลายเป็นที่รู้จักต่อมา ลงนามข้อตกลงเอ็มโอยูได้มาตั้งให้เป็นศูนย์และหน่วยงานอื่นๆทุกองค์กรที่เข้ามาส่วนแต่มาส่งโน้มนำให้ผมทำ แต่ผมทำไม่ได้เนื่องจากผมทำในครอบครัวจนให้อยู่ได้ในครอบครัวเน้นครอบครัวเป็นหลักผู้ทุกคนที่มาศึกษาต้องมาด้วยใจรู้จักตนเองทำไปจนมีเครือข่ายและทุกเครือข่ายก็จะเหมือนกันคือเน้นครอบครัวเป็นหลักเศรษฐกิจพอเพียงข้างบ้านให้มีอาหารกินได้ตลอดปี และสอนให้ชาวบ้านลอกทำตามที่ผมทำอยู่แล้วและอธิบายได้ถึงวิถีชีวิตของเรา และเข้าใจวิถีชีวิตนั้น จึงเป็นที่มาของบ้านหน้าควยโมเดล เอาครอบครัวให้เป็นรูปแบบชุมชนโดยเน้นครอบครัวเป็นตัวตั้ง ใจของที่มีอยู่ให้คุ้มค่าใช้จ่ายอย่างไรให้คุ้มค่านั่นเรื่องนี้เป็นสำคัญ...”

จากกรณีศึกษาครอบครัวคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม จะเห็นได้ว่าความรู้และปัญญาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคม กระบวนการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมในการเรียนรู้จำเป็นต้องเริ่มต้นในครอบครัวก่อน เรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

ภาพที่ 41 แสดงภาพประกอบการสนทนา (Dialogue) จากตัวแทนกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่

ภาพที่ 42 คุณลุงประยงค์ ธรรงค์ : ประธานศูนย์ชุมชนศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง

ภาพที่ 43 คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ : ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม

ภาพที่ 44 คุณน้ำวิรัตน์ แก้วพรหม : ประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย

ภาพที่ 45 การสังเคราะห์รูปแบบ โดยถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่

ภาพที่ 46 กรณีศึกษา 3 พื้นที่ ได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาร่วมกัน

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่

ประเด็นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา	ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย
1.ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน	การบริหารงานของสภาผู้นำชุมชนระดับเครือข่ายการรวบรวมเครือข่ายมมณา (ยางพารา ไม้ผล ประมง นาข้าว) เพื่อเป็นแลกเปลี่ยนพึ่งพาอาศัยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน	การบริหารงานของกลุ่มอาชีพในชุมชนระดับกลุ่มองค์กรแบ่งออกเป็นประเภทดังนี้ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเงินทุน และกลุ่มสุขภาพ และสร้างกระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม	การบริหารงานของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมโครงการระดับสมาชิกครอบครัว โดยครอบครัวกาญจนพรหม ได้รับส่งเสริมผลักดันให้สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมโครงการชีวิตีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2.การจัดสวัสดิการศึกษาในชุมชน	การให้บริการความรู้ในการจัดการศึกษารูปแบบตามอัธยาศัย เริ่มจากโครงการอบรมผู้นำชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ด้านการวางแผนแม่บทชุมชน แผนชีวิต แผนอาชีพ แผนสุขภาพ แผนการเงิน	การให้บริการความรู้ในการจัดการศึกษารูปแบบการศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยเป็นสถานที่ห้องเรียนภาคปฏิบัติวิชาเกษตรกรรมของศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย กอปรกับเป็นสถานที่เรียนรู้จัดอบรมให้กับผู้มารับบริการความรู้ในการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานภายในสวนปาล์ม	การให้บริการความรู้ในการจัดการศึกษารูปแบบ การศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัยการจัดการศึกษาในระบบเป็นการเรียนการสอนในรายวิชาเกษตรกรรม จัดสถานที่ห้องเรียนสำหรับนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง ในรายวิชาเกษตรกรรม และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสหกิจศึกษาด้านการจัด

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

ประเด็นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา	ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย
2.การจัดสวัสดิการการศึกษาในชุมชน (ต่อ)		น้ำมัน โดยมีการผสมผสานความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจแบบพอเพียง	การศึกษานอกระบบบริการให้ความรู้สำหรับนักเรียนของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนและตามอรัยาศัย กอปรกับเป็นสถานที่เรียนรู้จัดอบรมให้กับผู้มารับบริการความรู้ในการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานภายในสวนยางพารา โดยมีการผสมผสานความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจแบบพอเพียง

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

ประเด็นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา		ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย
การให้บริการความรู้	ให้บริการความรู้ ในชุดความรู้ 12 วิชาคือ วิชาการปรับฐานคิดกระบวนการพัฒนา วิชาการกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน วิชาฝึกปฏิบัติการจัดทำข้อมูลบัญชีครัวเรือน วิชาการแปลงแผนแม่บทชุมชน วิชาการพัฒนาอาชีพหลัก อาชีพเสริม อาชีพรอง วิชาปฏิบัติการกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน วิชาการจัดการทรัพยากรชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง วิชาการจัดการความรู้ วิชาการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ วิชาการพัฒนาโครงการแผนชุมชน	ให้บริการความรู้ในชุดความรู้ 22 วิชาคือ วิชาการทำอาหารสัตว์ วิชาการเลี้ยงวัว วิชาการเลี้ยงไก่ วิชาการทำไข่เค็มอบดิน วิชาการทำเตาก๊าซชีวภาพ วิชาการทำแก๊สในครัวเรือน วิชาการเลี้ยงปลาบ่อ 3 ด้าน วิชาการทำอาหารปลา วิชาการทำปลาเค็มอบดิน วิชาการทำจุลินทรีย์ วิชาการทำปุ๋ยหมัก วิชาการปลูกผักปลอดสารพิษ วิชาการเพาะถั่วงอก วิชาการเพาะเห็ดอบโอ่ง วิชาการปลูกผักไฮโซ วิชาการปลูกพืชผสมผสาน วิชาการทำน้ำมันไบโอดีเซล วิชาสูบสมุนไพร วิชาการทำน้ำมันนวด วิชาการทำน้ำยาล้างจาน วิชาการทำบัญชีครัวเรือน วิชาการปลูกพืชดินกลับ วิชาการปลูกพืชขึ้นได้ขึ้นเอาเป็นต้น	ให้บริการความรู้แบ่งออกเป็น 5 หลักการชีวิตนี้ ดังต่อไปนี้ หลักการที่ 1 เพาะปลูก หลักการที่ 2 การปลูสัตว์ หลักการที่ 3 การทำประมง หลักการที่ 5 ด้านสิ่งแวดล้อมและหลักการด้านพลังงาน	

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

ประเด็นการจัดสวัสดิการ ด้านการศึกษา	ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควาย
การแสวงหา ความรู้	ริเริ่มจากคุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ ได้ แสวงหาทางออกในการประสบปัญหา ราคาขายพาราตกต่ำ จึงได้รวมกลุ่มกับ แกนนำชุมชนเพื่อสร้างพลัง คัดค้าน อำนาจในการต่อรองพัฒนาขึ้นเป็น องค์กรสภาผู้นำชุมชน รวมกลุ่มกัน จัดตั้งโรงงานนมควินยางพารา และ ร่วมกันวางแผนแม่บทชุมชนเป็นชุมชน ต้นแบบในการวางแผนแม่บทชุมชน	ริเริ่มจากคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและหันทำ เกษตรผสมผสานในพื้นที่สวนปาล์ม น้ำมัน และได้แสวงหาความรู้ สืบค้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน และได้ รวมกลุ่มอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เดิม จากการเข้าร่วมโครงการผู้นำ อาชีพก้าวหน้า ระดับจังหวัด ต่อมาได้ มีการ จัด ตั้ง ศูนย์ การ ถ่าย ทอด เทคโนโลยีจนได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ในระดับจังหวัด	ริเริ่มจากคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ได้เข้าร่วมโครงการชีววิถีเพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน ดำเนินการตามแนว พระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง ” ด้วยการส่งเสริมใน 4 เรื่อง ได้แก่ด้าน การเกษตร การเพาะปลูก พืชไร่ พืช สวน พืชผัก นาข้าว ด้านการประมง การเลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงปลาในบ่อ พลาสติกขนาดเล็ก เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงกบ ด้านปศุสัตว์ เลี้ยงไก่ หมู วัวเนื้อ-วัวนม แพะ ด้านสิ่งแวดล้อม บำบัดน้ำเสีย กำจัดเศษอาหารในครัวเรือน

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

ประเด็นการจัดสวัสดิการ ด้านการศึกษา	ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควาย
การสะสม ความรู้	ภายในชุมชนบ้านไม้เรียง ได้จัดตั้งศูนย์ ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง สะสม ความรู้จากการใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน จากการประชุมของสภาผู้นำ ชุมชนจนกระทั่งขยายเครือข่ายการ เรียนรู้ การจัดการการเสวนา พูดคุย แลกเปลี่ยน ความรู้ของชุมชนหรือ คณะทำงาน เป็นการพัฒนาจากวงสังคม ที่ประชาชนทางอีสานเรียกว่า “โส” ทาง ภาคใต้ใช้ “การกินน้ำชา” หรือสภา กาแฟ เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ประสพการณ์ และความคิดเห็น เวทีการเรียนรู้	ภายในชุมชนบ้านเขากลม ได้จัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้าน เขากลม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ จากปัญหาและสถานการณ์จริง โคน ใช้ประเด็นปัญหาเป็นฐานในการสร้าง ฐานความรู้ โดยให้สมาชิกในชุมชน คนเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในประเด็นปัญหา และได้น้อม นำพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัวในเรื่อง “เศรษฐกิจ พอเพียง”	ภายในชุมชนบ้านหน้าควาย ได้จัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้าน หน้าควาย ในปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา การสะสมความรู้จาก “ ประสพการณ์ จริง ปฏิบัติจริง ”และถือปฏิบัติใน ครัวเรือนลดค่าใช้จ่าย เริ่มจากการปลูก พืชผักกินเองในครัวเรือน การเลี้ยง สัตว์เพื่อเป็นอาหาร รวมทั้งการทำ ประมงเลี้ยงปลาและกบเพื่อเพิ่มรายได้ จากการเกษตร โดยการจัดทำมาตลอด อย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

ประเด็นการจัดสวัสดิการ ด้านการศึกษา	ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควาย
การจัดระบบองค์ ความรู้	<p>ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง เป็นผู้นำอาชีพเกษตรก้าวหน้าจากการทำงานที่ “กระบวนการวางแผนชีวิตควบคู่กับการวางแผนอาชีพ” ซึ่งการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา มีรูปแบบการจัดการศึกษาตาม อรรถาศัย ที่มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ในเรื่องของทุนทรัพยากรชุมชน มีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ “การใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนจนกระทั่งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้บริการความรู้สู่ผู้พึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน เพื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหา ขาดพาราคต่ำด้วยการขับเคลื่อนเครือข่ายอาชีพเน้นการพึ่งพิงพึ่งพา แลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรจากกลุ่มอาชีพ ขาดพารา ไม่ผลประมง นาข้าว จนประสบผลสำเร็จ</p>	<p>ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม เกษตรกรผู้มอุมการณ์ในการทำงาน ที่ว่า “ปรับเปลี่ยนวิธีคิดก่อนลงมือทำ” ผสมผสานความรู้ จากประสบการณ์ลองผิดลองถูก หมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆอย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการจัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือ นอกระบบ และตามอรรถาศัย มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ที่มีการส่งเสริม และบริการองค์ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ มารวมตัวกันผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และมีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ “การใช้ปัญหาเป็นฐานสร้างองค์ความรู้” จากกระบวนการสาธิต ทดลอง และปฏิบัติซ้ำ แล้วนำองค์ความรู้ไปบริการแก่ชุมชนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควายเป็นบุคคลที่ตระหนักในการถือครองระบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข ทั้งกาย วาจา และจิตใจ และถ่ายทอดจิตสำนึกสู่บุคคลในครอบครัว ให้ช่วยเหลือชาติ ช่วยเหลือสังคม ประกอบสัมมาอาชีพ ด้วยถือคุณธรรม จริยธรรม และธรรมมาภิบาลเป็นหลัก และตระหนักในการตอบแทน “คุณแผ่นดิน” ตลอดมา มีความเข้าใจถึงกระบวนการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ ในระบบ นอกระบบ และตามอรรถาศัย มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาแบบการสะสมความรู้ และบริการความรู้แก่ชุมชน โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้จาก “ประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง” เริ่มต้นจากสังคมในครอบครัว ด้วยการเข้าร่วมโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน</p>

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

ประเด็นการจัดสวัสดิการ ด้านการศึกษา	ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควาย
<p>การทบทวน ความรู้</p>	<p>การทบทวนความรู้ ได้ดำเนินการด้วยวิธี สำรวจ สอบถามผู้ที่เข้ามาใช้บริการ คือ ชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหรือประเด็นที่ ต้องการสำรวจ และนำข้อมูลที่ได้ขึ้นมา วิเคราะห์เรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ แก่ใจ และ พัฒนาชุมชนของตน หากจะเปรียบเทียบกับ แบบสำรวจหรือแบบสอบถามที่ชุมชนเคย ร่วมกับบุคคลและองค์กรภายนอกก็จะเป็น ความแตกต่างในประเด็นนี้ เพราะว่าแบบ สำรวจหรือแบบสอบถามที่ลงไปสำรวจก่อน หน้านั้น เป็นการถูกกำหนดเนื้อหาที่ต้องการ ข้อมูลหรือประเด็นคำถามโดยบุคคลหรือองค์กร จากภายนอก และบุคคลหรือองค์กรภายนอก จะนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์นอกชุมชน ชุมชน ไม่มีโอกาสเรียนรู้จากข้อมูลของตนเอง และ แทบจะไม่ได้ประโยชน์จากแบบสำรวจหรือ แบบสอบถามนั้นเลยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา</p>	<p>การทบทวนความรู้ด้วยวิธีการทดลองปฏิบัติ ศึกษาวิจัย เพื่อยืนยันองค์ความรู้จากภูมิ ปัญญาดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยี สมัยใหม่การจัดการในเวทีการเรียนรู้ของ ชุมชนทั้งระดับหมู่บ้านและตำบล ควรมี ประธาน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่เข้าใจถึง วัตถุประสงค์ของกระบวนการทำงาน และ เป็นผู้มีบารมีเป็นที่ยอมรับของคณะทำงาน ทั้งหมดเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการ ในเวที</p>	<p>การทบทวนความรู้พัฒนาโดยการมุ่งเน้น การเลี้ยงสัตว์ระบบปศุสัตว์อินทรีย์เป็น หลัก โดยการแผนการจัดการเลี้ยงระบบปศุ สัตว์อินทรีย์ มีการวางแผนเรื่องพื้นที่เลี้ยง สัตว์ พื้นที่วางให้สัตว์เลี้ยงได้มีที่ออกกำลัง กาย เดินหาอาหารที่ชอบกินได้ตาม ธรรมชาติ การปลูกหญ้าอาหารสัตว์ให้ พอเพียงต่อความต้องการของสัตว์แต่ละ ชนิด สัตว์สามารถเดินหาอาหารที่ชอบกิน ได้ตามธรรมชาติ และมีแหล่งอาหารสัตว์ ตามฤดูกาลที่มีในท้องถิ่น โดยไม่ต้องซื้อ ผลิตสูตรอาหารใช้เอง</p>

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

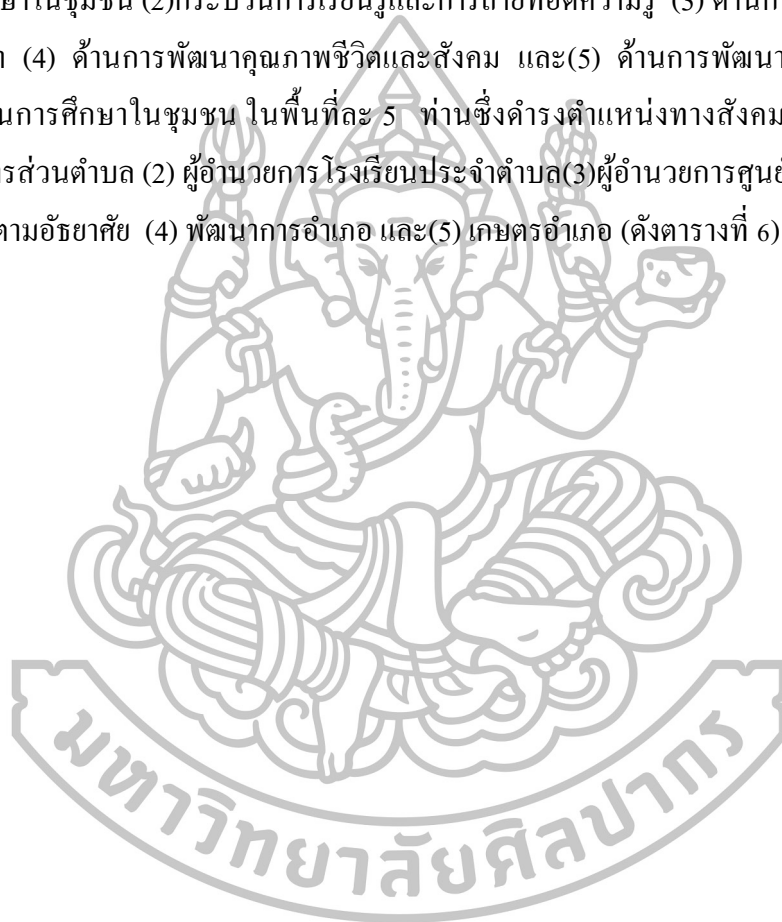
ประเด็นการจัดสวัสดิการ ด้านการศึกษา	ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหน้าควาย
การประยุกต์ ความรู้	<p>คุณลุงประยงค์ รัตนรงค์ ได้การประยุกต์ ความรู้ด้วยการส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามแนว เศรษฐกิจพอเพียง สร้างเครือข่ายผู้ได้รับ การเรียนรู้สามารถนำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่และขยาย ผล ประชาชนสามารถดำเนินชีวิต และ ปรับเปลี่ยนวิถีคิดให้เข้ากับวิถีชีวิต ชุมชน และประชาชนได้รับการส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพ เพื่อสร้างรายได้ให้ ชุมชนจนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้</p>	<p>คุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์เลิศ การใช้ วิธีการประยุกต์ความรู้จากการปรับ แนวคิด ปรับเปลี่ยนขบวนการคิด ใน การให้ตัวเองและครอบครัวอยู่ได้ การ จัดการความรู้ของคุณน้ำวิรัตน์ กาญจน พรหม และคุณน้ำจำเนียร กาญจน พรหม ได้แสวงหาความรู้จากการศึกษา และเข้าร่วมกิจกรรมโครงการชีวิต ดีแล้วนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในค รอบครอบครัว บนพื้นฐานของการ ดำรงชีวิตจริง พบว่า การเกษตรแบบ พึ่งพาใน 4 ด้าน คือ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง และเรื่องของจุลินทรีย์ที่มี ประสิทธิภาพ</p>	<p>คุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหมและ ภรรยาได้สะสมองค์ความรู้ และจัดเก็บ องค์ความรู้ที่ค้นพบไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบ อาชีพเกษตรกรรมแบบชีววิถี ปรับใช้ ในสวนยางพาราซึ่งได้ผสมผสานทั้ง ด้านการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การ ประมง และการดูแลสิ่งแวดล้อม วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นลูก คือ คุณอรทัย กาญจนพรหม คุณ คณิศร์ กาญจนพรหมและคุณสรนันท กาญจนพรหม ได้นำความรู้ที่เป็น มรดกจากรุ่นพ่อ แม่ ไปประยุกต์ใช้ ความรู้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ต่อไป</p>

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบลักษณะเด่นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ (ต่อ)

ประเด็นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา		ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย
การจัดสวัสดิการการศึกษา	<p>ศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง มีหลักการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา จุดเปลี่ยนด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ องค์ความรู้ และทรัพยากรร่วมกับการแปลงแผนชีวิตแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นจะต้องมีโครงการ ไม่ว่าจะทำเองหรือร่วมกันทำ เพราะจะต้องจัดระเบียบที่ชัดเจนและเหมาะสม ซึ่งเป็นการจัดการให้บริการความรู้ในรูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัย</p>	<p>ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม มีหลักการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จากการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปขยายผลพัฒนาการดำเนินชีวิต และปรับเปลี่ยนวิถีคิดให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและสร้างรายได้ให้ชุมชน การให้บริการความรู้ในการจัดการศึกษารูปแบบการศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย</p>	<p>ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย มีเป้าหมายหลักในการสร้างกิจกรรมให้กับครอบครัว โดยการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของเกษตรกร อาชีพหลักการทำสวนยางพารา อาชีพเสริมปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ตามความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่บริเวณบ้าน และในสวนยางพารา ปัจจุบันเป็นครอบครัวต้นแบบในการให้บริการความรู้ทั้งรูปแบบการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย</p>	

3. การตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

นำเสนอผลการประเมินการพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ภาคใต้ จาก 3 พื้นที่เพื่อยืนยันข้อมูลทั้ง 4 ด้านดังต่อไปนี้ (1) การประเมินผลด้านความถูกต้อง (2)การประเมินผลด้านความเหมาะสม (3) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ และ(4) การประเมินผลด้านความเป็นประโยชน์ โดยการประเมินเพื่อการตรวจสอบข้อมูล 5 ประเภท ดังต่อไปนี้ (1) ด้านการจัดการศึกษาในชุมชน (2)กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ (3) ด้านการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา (4) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และ(5) ด้านการพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ในพื้นที่ละ 5 ท่านซึ่งดำรงตำแหน่งทางสังคมดังนี้ (1) นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (2) ผู้อำนวยการโรงเรียนประจำตำบล(3)ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย (4) พัฒนาการอำเภอ และ(5) เกษตรอำเภอ (ดังตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน

แนวทางปฏิบัติ	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย
วิธีการปฏิบัติที่ 1 ศูนย์การเรียนรู้ มีวิทยากรที่เพียงพอและสอดคล้องกับขนาดและความต้องการของสถานการศึกษาเพื่อจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ												
กิจกรรมที่ 1.1 วิเคราะห์และปรับโครงสร้างบุคลากรทางการศึกษาให้เหมาะสมต่อการถ่ายทอดความรู้	4.46	0.74	มาก	4.40	0.63	มาก	4.60	0.50	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 1.2 พัฒนาระบบบทเรียนในท้องถิ่นเหมาะสมกับความรู้	4.60	0.50	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
วิธีการปฏิบัติที่ 2 วิทยากรมีการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเหมาะสม												
กิจกรรมที่ 2.1 กระบวนการถ่ายทอดเข้าใจง่ายเหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	4.53	0.63	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 2.2 การจัดระบบองค์ความรู้เป็นลำดับขั้นตอน	4.73	0.45	มากที่สุด	4.60	0.50	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 2.3 วิทยากรผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในศูนย์การเรียนรู้เป็นตัวอย่างที่ดีเหมาะสมในการยกย่องชื่นชมในชุมชน	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
วิธีการที่ 3 การพัฒนาความรู้ความสามารถในจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสม												
กิจกรรมที่ 3.1 วิทยากรประจำศูนย์การเรียนรู้มีจรรยาบรรณ และอุดมการณ์ที่ยึดมั่น	4.60	0.50	มากที่สุด	4.53	0.63	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 3.2 วิทยากรประจำศูนย์การเรียนรู้มีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด

จากการศึกษาพบว่าดังต่อไปนี้ การประเมินผลด้านความถูกต้อง พบว่ามีค่าความถูกต้องในระดับมากที่สุด

(เฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45) การประเมินผลด้านความเหมาะสม พบว่า มีค่าความเหมาะสม

ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ พบว่า มีค่า

ความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42) และ การประเมินผลด้าน

ความเป็นประโยชน์ พบว่า มีค่าความเป็นประโยชน์ ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 5.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.00)

โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะให้ศูนย์การเรียนรู้ดำเนินการปฏิบัติเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1. ควรมีการจัดระบบองค์ความรู้เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น แล้วถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เด็กและเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม

2. ควรมีการพัฒนาศึกษาวิทยากรรุ่นใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการสืบต่อวิทยากรผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 7 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อการแสวงหาความรู้ และการผสมผสานความรู้

แนวทางปฏิบัติ	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย
วิธีการปฏิบัติที่ 1 ศิษ्याมีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้												
กิจกรรมที่ 1.1 วิทยากรประจำศูนย์การเรียนรู้ให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานในบริบทชุมชน	4.53	0.63	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 1.2 วิทยากรความสามารถในการผสมผสานความรู้จัดการเรียนการสอน	4.73	0.45	มากที่สุด	4.60	0.50	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
วิธีการปฏิบัติที่ 2 การยอมรับในบริบทเครือข่ายการเรียนรู้												
กิจกรรมที่ 2.1 การขยายเครือข่ายการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ในทุกระบบ ครอบคลุม ชุมชน สังคม ประเทศ	4.60	0.50	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	4.53	0.63	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด

ตารางที่ 7 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการก่อสร้าง
เครื่องช่วยการเรียนรู้ เพื่อการแสวงหาความรู้ และการผสมผสานความรู้

แนวทางปฏิบัติที่ 2 การสร้างเครื่องช่วยการเรียนรู้ เพื่อการแสวงหาความรู้ และการ
ผสมผสานความรู้

จากการศึกษาพบว่าดังต่อไปนี้ การประเมินผลด้านความถูกต้อง พบว่ามีค่าความถูกต้อง
ในระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57) การประเมินผลด้าน
ความเหมาะสม พบว่า มีค่าความเหมาะสมระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐานเท่ากับ 0.48) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ พบว่า มีค่าความเป็นไปได้ระดับ
มากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42) และ การประเมินผลด้านความ
เป็นประโยชน์ พบว่า มีค่าความเป็นประโยชน์ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐานเท่ากับ 0.48)

โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะให้ศูนย์การเรียนรู้ดำเนินการปฏิบัติเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1. ในการขยายเครื่องช่วยการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ นั้นควรการรวมตัวกัน
จัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกิจกรรมทางด้านอาชีพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ
วิถีชีวิตวัฒนธรรม

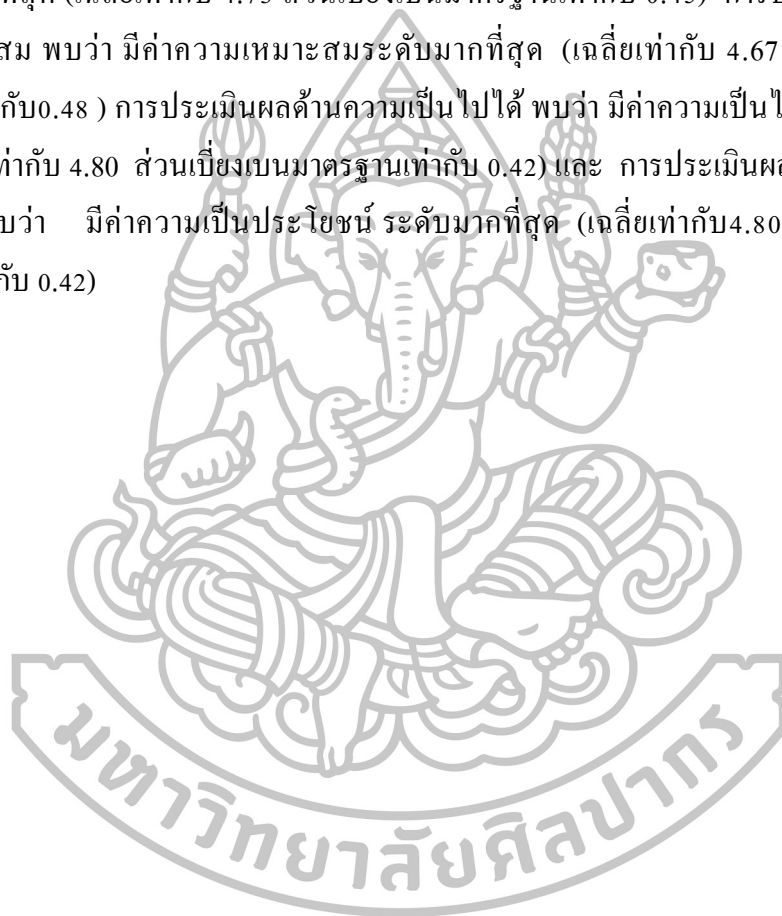
ตารางที่ 8 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการส่งเสริมการศึกษาทดลองสร้างองค์ความรู้ใหม่ ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา และวิถีดั้งเดิม

แนวทางปฏิบัติ	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย
วิธีการปฏิบัติที่ 1 มีงานวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชน												
กิจกรรมที่ 1.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ศูนย์การเรียนรู้ทำงานวิจัยและสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในชุมชน	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
วิธีการปฏิบัติที่ 2 การศึกษาสามารถนำงานวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้ในการจัดการศูนย์การเรียนรู้แลกเปลี่ยนและเผยแพร่งานวิจัย ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา และวิถีดั้งเดิม												
กิจกรรมที่ 2.1 ส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนรู้แลกเปลี่ยนและเผยแพร่งานวิจัย ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา และวิถีดั้งเดิม	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
วิธีการปฏิบัติที่ 3 การศึกษามีแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองในการวิจัยและการสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในชุมชน												
กิจกรรมที่ 3.1 พัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง	4.26	0.70	มาก	4.66	0.48	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	4.60	0.50	มากที่สุด

จากตารางที่ 8 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการส่งเสริม การศึกษาทดลองสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา และวิถีดั้งเดิม

แนวทางปฏิบัติที่ 3 การส่งเสริมการศึกษาทดลองสร้างองค์ความรู้ใหม่ ที่สอดคล้อง กับภูมิปัญญา และวิถีดั้งเดิม

จากการศึกษาพบว่าดังต่อไปนี้ การประเมินผลด้านความถูกต้อง พบว่ามีค่าความถูกต้อง ในระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45) การประเมินผลด้าน ความเหมาะสม พบว่า มีค่าความเหมาะสมระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ 0.48) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ พบว่า มีค่าความเป็นไปได้ระดับมาก ที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42) และ การประเมินผลด้านความเป็น ประโยชน์ พบว่า มีค่าความเป็นประโยชน์ ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ 0.42)

ตารางที่ 9 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเสริมพลังชุมชนและการเคลื่อนไหวทางสังคมในชุมชน

แนวทางปฏิบัติ	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย
วิธีการปฏิบัติที่ 1 การศึกษามีขวัญกำลังใจในการพัฒนาตนเองตามมาตรฐานคุณวุฒิ												
กิจกรรมที่ 1.1 สร้างระบบคุณค่าเชิงคุณธรรมและคุณธรรมที่ปฏิบัติ	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	4.60	0.50	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 1.2 การพัฒนาวิชาการประจำศูนย์การเรียนรู้ เพื่อรองรับความก้าวหน้าในวิชาชีพตนเอง	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
วิธีการปฏิบัติที่ 2 การศึกษามีคุณภาพชีวิตที่ดี												
กิจกรรมที่ 2.1 พัฒนาระบบการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจแบบพอเพียง	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
วิธีการปฏิบัติที่ 3 ครูและบุคลากรทางการศึกษามีภาพลักษณ์ที่ดีและสร้างแรงจูงใจให้ผู้มีศักยภาพสูงเข้าสู่วิชาชีพครู												
กิจกรรมที่ 3.1 ขยายและเชิดชูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำต้นแบบ	4.73	0.45	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด

ตารางที่ 9 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการส่งเสริมพลังชุมชนและการเคลื่อนไหวทางสังคมในชุมชน

แนวทางปฏิบัติที่ 4 การส่งเสริมพลังชุมชนและการเคลื่อนไหวทางสังคมในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าดังต่อไปนี้ การประเมินผลด้านความถูกต้อง พบว่ามีค่าความถูกต้องในระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51) การประเมินผลด้านความเหมาะสม พบว่า มีค่าความเหมาะสมระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ พบว่า มีค่าความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42) และ การประเมินผลด้านความเป็นประโยชน์ พบว่า มีค่าความเป็นประโยชน์ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48)

ตารางที่ 9 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเสริมพลังชุมชนและการเคลื่อนไหวทางสังคมในชุมชน

แนวทางปฏิบัติ	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลความหมาย
วิธีการปฏิบัติที่ 1. การพัฒนากระบวนการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษา												
กิจกรรมที่ 1.1 ขกระดับ “ศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาทุนมนุษย์”สู่สากล	4.60	0.50	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	4.53	0.63	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 1.2 การจัดทำมาตรฐานและแนวทางการรับรองหลักสูตร และบทเรียนท้องถิ่นทางการศึกษา ในระบบ นอก ระบบ และตามอัครยาชัย	4.53	0.63	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 2.1 พัฒนาระบบการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับภูมิปัญญาชาวบ้าน	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 1.3 สร้างเครือข่ายการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สู่สากล	4.60	0.50	มากที่สุด									

ตารางที่ 9 แสดงผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการสร้างเสริมพลังชุมชนและการเคลื่อนไหวทางสังคมในชุมชน

แนวทางปฏิบัติที่ 5 การพัฒนากระบวนการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าดังต่อไปนี้ การประเมินผลด้านความถูกต้อง พบว่ามีค่าความถูกต้องในระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45) การประเมินผลด้านความเหมาะสม พบว่า มีค่าความเหมาะสมระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48) การประเมินผลด้านความเป็นไปได้ พบว่า มีค่าความเป็นไปได้ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42) และการประเมินผลด้านความเป็นประโยชน์ พบว่า มีค่าความเป็นประโยชน์ ระดับมากที่สุด (เฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48)

โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะให้ศูนย์การเรียนรู้ดำเนินการปฏิบัติเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1. ควรมีการผลักดัน ให้มีการพัฒนากระบวนการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

4. การพัฒนารูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน

ศูนย์เรียนรู้คุ้มตาหนุ่ยมีการพัฒนาฐานการเรียนรู้เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2547 โดยในช่วงแรกมี คุณรุ่ง ไพลิน รอดบุญ คุณพัชนี นาภูมิ และคุณสถาพร คำศรี ได้เข้าร่วมอบรมนักประกอบวิสาหกิจชุมชนรุ่นที่ 1 แล้วนำความรู้มาถ่ายทอด และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนในเวลาต่อมา ได้อธิบายให้เข้าใจว่า

“... หลังจากที่พูดคุยกับเพื่อนๆ ในชุมชน พบว่ามีความต้องการตรงกันคือมีสถานที่ศึกษาเรียนรู้อย่างครบวงจร ในชุมชน เพื่อใช้ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำฐานกิจกรรมต่าง ๆ ให้ครบวงจรที่ชัดเจนในศูนย์แต่ทำเชื่อมโยง เครือข่ายในตำบลอยู่แล้วต้องการเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ของชุมชนเพราะชุมชนขาดสถานที่จัดการความรู้ และชาวบ้านไม่มีสถานที่เรียนรู้ที่ชัดเจนและจริงจัง...”

คุณรุ่ง ไพลิน รอดบุญ พร้อมด้วยสมาชิกที่คิดเห็นเหมือนกัน คือภายในชุมชนยังไม่มี การส่งเสริมการของเรียนรู้ของชุมชน อย่างจริงจัง สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันเริ่มมีการท่องเที่ยว ทางเลือกในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงการเกษตร การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ฉะนั้นสมาชิกในชุมชนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

ตลอดจนมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กอปรกับมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริงในมิติต่าง ๆ ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ “การเรียนรู้ร่วมกันและซึ่งกันและกันจากการปฏิบัติจริง” จึงได้จัดเวทีประชุมจากกลุ่มเพื่อนบ้านที่มีแนวคิดตรงกัน คือ คุณระพิน หนูทอง คุณรังสันต์ โมราศิลป์ คุณพวงเพ็ญ บุญปก คุณสมพร ถวาย และคุณสุจิต คงเพชร ผู้เป็นกลุ่มแกนนำได้อธิบายให้เข้าใจว่า

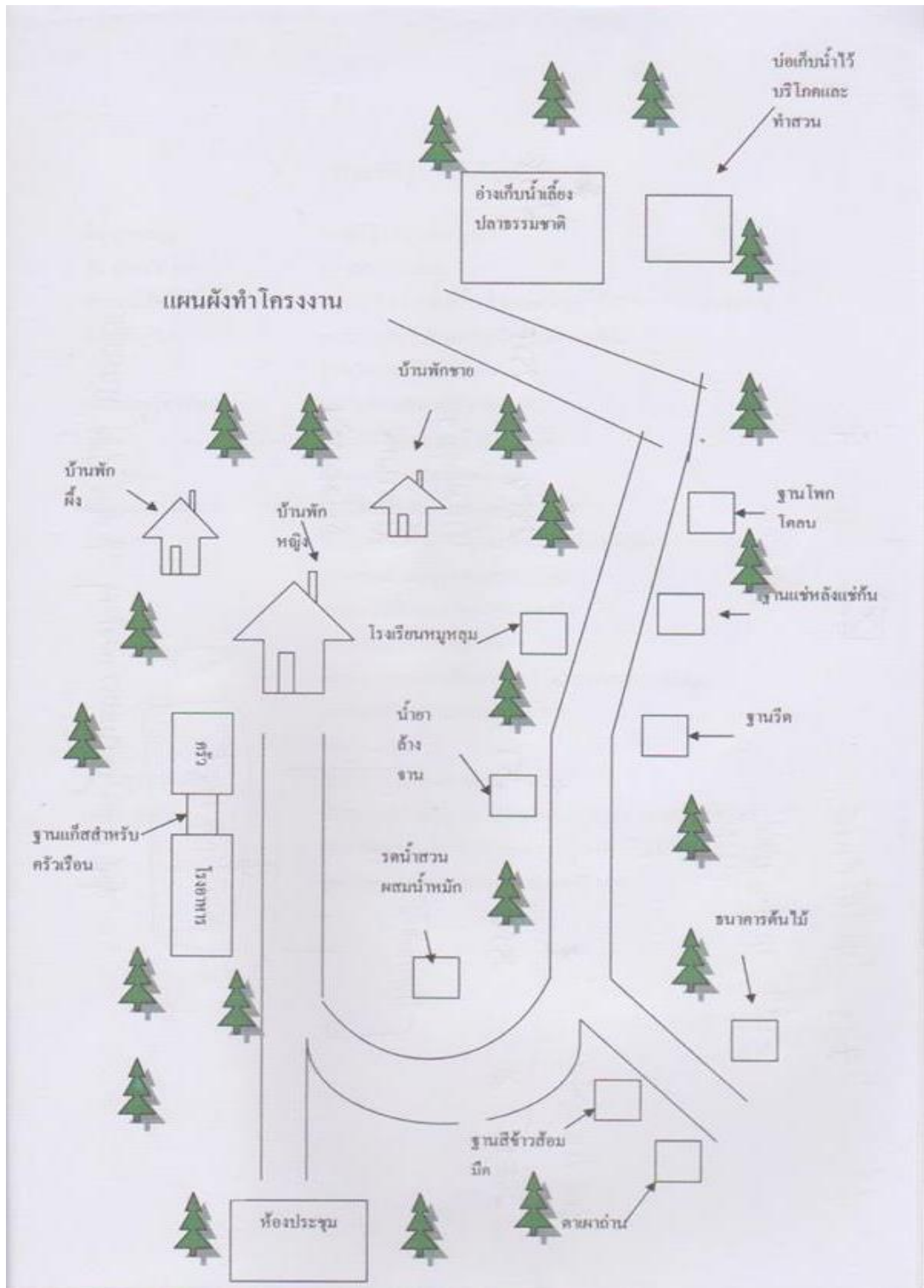
“...บริบทชุมชนกรุงชิงเป็นพื้นที่มีสภาพภูมิประเทศภายในชุมชนเป็นพื้นที่เชิงเขาชาวชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในรูปแบบสวนสมรม สวนพื้เต่า เป็นอาชีพหลัก และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม ได้แก่ หมู่ที่ 1 ทำเรื่องทะเลหมอก นักท่องเที่ยวใน หมู่ที่ 2 ทำศูนย์เรียนรู้คุ่มตาหนูยเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางประสานงาน หมู่ที่ 3 กิจกรรมการท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อน ล่องแก่งคลองกลาย หมู่ที่ 10 หมู่ที่ 4 และหมู่ 6 ทำเรื่องป๊อหมักจากข้าวคั่ว ...”

“... ฉะนั้นภายในชุมชนจึงควรค้นหาศักยภาพของตัวเองเพื่อทำวิสาหกิจชุมชน ต่อมาก็อธิบายให้กลุ่มคิดวางแผนกิจกรรมของตนเองเพื่อเป็นแผนในการดำเนินอาชีพว่า 1 ปี ทำเรื่องอะไรบ้าง แผน 3 ปี ทำอะไรบ้างและแผน 5 ปี คิดว่าเราจะทำอะไร หลังจากการเรียนรู้ทำให้เรารู้จักตัวเองรู้จักโลกเหตุการณ์นั้นให้บทเรียนกับเราคือ ทำให้เราคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น จากสิ่งที่มี และค่อย ๆ ก้าวค่อย ๆ เกาะตามกำลังที่มีอยู่และได้เจอคนมากมายที่ทำให้เราคิดและให้กำลังใจในการต่อสู้ตามที่เราฝัน โดยการมาร่วมขอแรง ลงแรง กันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน...”

ปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนูยเริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2549 แรงบันดาลใจของสมาชิกในชุมชน ได้ร่วมกันในการจัดตั้งศูนย์โดยได้รับความร่วมมือจากกลุ่มองค์กรภายในชุมชน เพื่อเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในการทำงานในชุมชนจัดการศึกษาหาความรู้และเปลี่ยนแนวคิดวัฒนธรรม นวัตกรรมใหม่ๆ เป็นศูนย์กลางในการประสานการเรียนรู้ของกลุ่มเครือข่าย ดังต่อไปนี้ กลุ่มกล้วยไข่บาน,กลุ่มอนุรักษ์บ่อน้ำร้อนกรุงชิง ,กลุ่มชุมชนเพื่อสุขภาพ(กิจกรรมผลิตน้ำดื่ม กิจกรรมผลิตน้ำสมุนไพร กิจกรรมนวดแผนไทย),กลุ่มท่องเที่ยวทะเลหมอก(แหล่งท่องเที่ยวเขาเหลี่ยม,แหล่งท่องเที่ยวเขาเหล็ก,แหล่งท่องเที่ยวห้วยช่อ) ,กลุ่มผลิตเครื่องแกง(พริกแกงส้ม พริกแกงเผ็ด พริกแกงไต่ปลา พริกแกงเหี่ยวหวาน) ,กลุ่มวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งกรุงชิง เพื่อให้การเชื่อมโยงกลุ่มในการนำเสนอจากทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ และสามารถพึ่งพาตนเองได้สามารถประสานงานในการศึกษา

จัดงานให้กับกลุ่มผู้สนใจ ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม กลุ่มองค์กรและศึกษา
ธรรมชาติในอำเภอรูงชิง เช่น น้ำตกกรูงชิง ถ้ำหงส์ บ่อน้ำพุร้อน ทะเลหมอก สายธารน้ำลอด จึงเป็น
แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การแพทย์แผนไทย การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำยาทดแทน
ชีวิตคนกับผึ้ง และด้านวัฒนธรรม

รูปที่ 27 แสดงภาพการจัดกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้คู่มตาหนุ่ย

จากฐานเรียนรู้มีครบทั้ง 3 ด้านของเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานทางด้านการพัฒนาอาชีพ การเกษตรครบวงจร มีการพัฒนาฐานการเรียนรู้ ให้ทดลองปฏิบัติจริงจากหลักสูตรต่างๆ โดยมีคุณ รุ่งไพลิน รอดบุญ ทำหน้าที่ผู้ประสานงานกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคัญได้จัดแบ่ง คณะกรรมการจากตัวแทนผู้ประกอบอาชีพ ดังนี้

ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1.	นางรุ่งไพลิน รอดบุญ	ประธานกรรมการ
2.	นาย ระพิน หนูทอง	รองประธาน
3.	นายรังสันต์ โมราศิลป์	ประชาสัมพันธ์
4.	นางวันดี จรจรัส	ฝ่ายการเงินและบัญชี
5.	นาง ศรีวิทย์ จรจรัส	เลขานุการ
6.	นายพรเทพ บุญมาศ	วิทยากรกระบวนการ
7.	นางพัชณี นาภูมิ	วิทยากรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
8.	นางพวงเพ็ญ บุญปก	วิทยากรการดูแลสุขภาพวิถีไทย
9.	นายพันศักดิ์ องค์กรพิสิฐ	วิทยากรการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย
10.	นางจินตนา สุขุมิ	วิทยากรนวดแผนไทย
11.	นางมณฑิยา ราชประดิษฐ์	วิทยากรนวดแผนไทย
12.	นายนเรน จันทรรักษ์	วิทยากรหมอแผนไทย
13.	นายสุชาติ รอดบุญ	วิทยากรการผูกไม้กวาดดอกหญ้า
14.	นางจรัสศรี เพ็ชรประพันธ์	วิทยากรเครื่องจักรสาน
15.	นางสุวรรณณี หนูทอง	วิทยากรกล้วยไข่บ้าน
16.	นายสมพร ถวาย	วิทยากรล่องแก่ง
17.	นางสุดใจ คงเพชร	วิทยากรการผลิตเครื่องแกง

ศูนย์การศึกษาคุ่มตาคัญ พัฒนาฐานการเรียนรู้ตั้งแต่ไม่มีฐานเรียนรู้จนมีครบทั้ง 3 ด้าน ของเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานทางด้านการเกษตรที่พัฒนาเพื่อเป็นการการพัฒนา รูปแบบการจัด สวัสดิการด้านการศึกษาจากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ ตามกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ การให้บริการ ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การถ่ายโอนความรู้ การทบทวนความรู้ การ ประยุกต์ใช้ความรู้ การผสมผสานความรู้ แล้วนำมาทดลองและพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้าน การศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคัญ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัด นครศรีธรรมราช

ภาพที่ 47 แสดงการจัดเวทีพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

ภาพที่ 48 แสดงการให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะในเวทีศูนย์การเรียนรู้คู่มตาหนุ่ย
(คุณลุงประยงค์ รมรงค์ ประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง)

ภาพที่ 49 แสดงการปรับฐานคิดให้แก่เยาวชนในการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 50 แสดงการฝึกปฏิบัติการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ณ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนุ่ย

ภาพที่ 51 แสดงภาพประกอบการฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาการนวดสมุนไพร

ภาพที่ 52 แสดงภาพประกอบการฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาการทำสมุนไพร

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาจากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ ได้ยึดแนวการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลด ละ ความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า “..ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง..”

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “..ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ..”

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัส เรื่องนี้ว่า “..ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น..”

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ให้ความชัดเจนว่า “..การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือให้มีเกียรติด้วยเงินได้ด้วยตัวเอง..”

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลด ละ สิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชโองการว่า “..พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละ ความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น..”

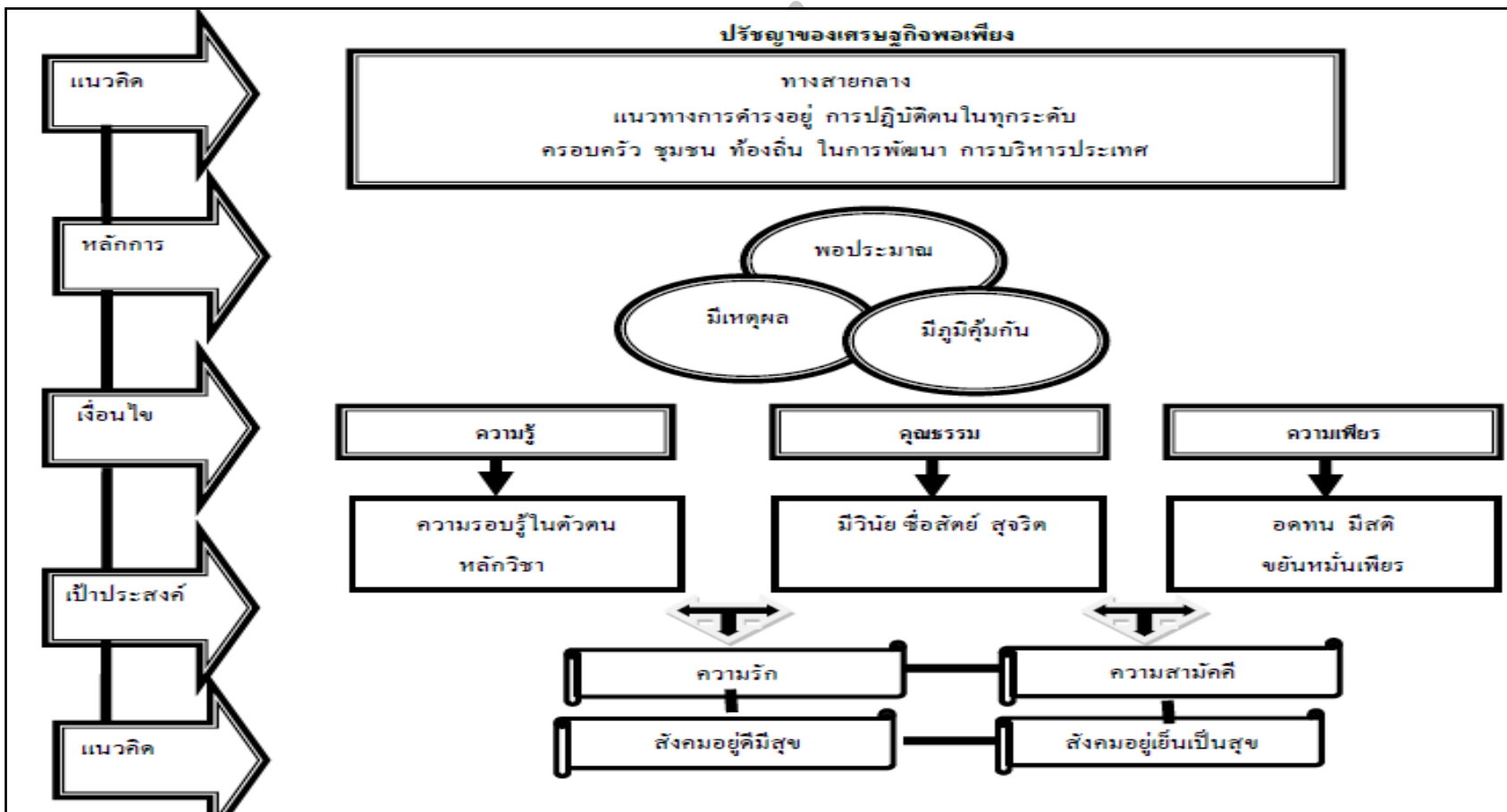
นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นการค้าของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนด หรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำ หรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจ ค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้ด้วยมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อมๆ กับ สภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว ได้แก่ สร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ที่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

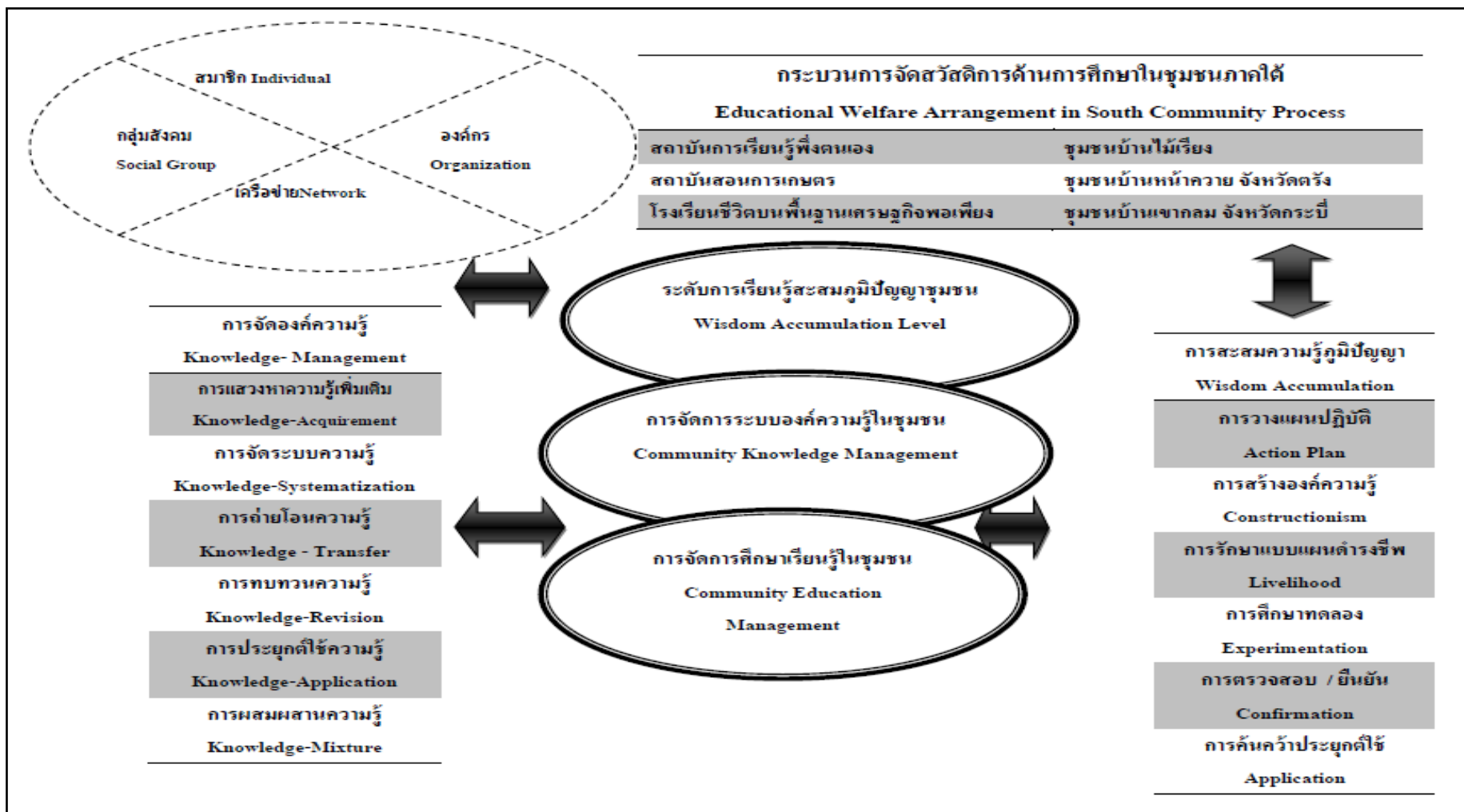
รูปที่ 28 แสดงรูปแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

จากการศึกษา พบว่า ผลการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาจากกรณีศึกษา 3 พื้นที่ มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจแบบพอเพียงได้ข้อสรุป ดังนี้

1. กิจกรรมที่มีพัฒนาการจากเศรษฐกิจแบบยังชีพ และมีพัฒนาการไปสู่เศรษฐกิจสมัยใหม่ ในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงบางส่วนของกิจกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเอง มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับเศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้แก่ กลุ่มอาชีพทำนาข้าว และการประมงพื้นบ้านที่เริ่มจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน หลังจากเหลือบริโภคก็นำไปแจกจ่ายและแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน จนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขึ้น กลุ่มอาชีพเหล่านี้ก็รับเอากระแสการบริโภคแบบทันสมัยเข้ามา มีการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกชุมชนมากขึ้น และด้วยกรรมวิธีการผลิตสมัยใหม่ทำให้เกิดความสูญเสียกับทรัพยากรภายในชุมชน บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองให้ได้ โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. กิจกรรมที่เริ่มจากเศรษฐกิจแบบทันสมัยและพัฒนาไปสู่การพึ่งพามากขึ้น โดยเฉพาะกิจการที่มีขนาดใหญ่ก็จะพึ่งพิงภายนอกมากขึ้นยกเว้นกิจการที่มีขนาดเล็กสามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านบางส่วนมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การทำสวนผลไม้ และการทำสวนยางพาราซึ่งในส่วนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการทำสวนยางพาราและการทำสวนผลไม้ นั้นเป็นการพึ่งพาจากภายนอก ซึ่งมีการพึ่งพาโดยอาศัยวัตถุดิบ เทคโนโลยีจากภายนอกเกือบทุกปัจจัยการผลิตแทบทุกอย่าง คือ แรงงานที่ใช้ในการผลิตซึ่งเป็นแรงงานจากภายในชุมชนเองในโดยจะเป็นไปในสัดส่วนที่น้อยกว่าระบบการผลิตขนาดใหญ่ โดยเฉพาะกิจการทำสวนผลไม้ที่มีพื้นที่ขนาดเล็กประมาณไม่เกิน 10 ไร่ นั้นมีแนวโน้มที่สามารถพึ่งพาทรัพยากรภายในชุมชนได้มาก ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับการดำรงชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียง

3. กิจกรรมที่มีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเอง โดยเริ่มจากปัญหาพื้นฐานของชุมชน (ปัญหาหนี้สินของคนยากจน) และมีการพัฒนาการไปสู่การพึ่งพาตนเองมากขึ้น มีแนวโน้มไปสู่เศรษฐกิจแบบพอเพียงมากขึ้น (กลุ่มออมทรัพย์) โคนมีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนโดยชุมชนเองทั้งนี้โดยเริ่มจาก ปัญหาการเงิน หนี้สินของสมาชิกในชุมชน จนกระทั่งมีการแก้ไขจากสมาชิกจนกระทั่งมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางการเงิน ผลพลอยได้ที่ตามมา คือกลุ่มกิจกรรมทางด้านอาชีพที่เกิดภายหลังจากการรวมกลุ่ม นำสู่การประชุมประจำเดือนของวางแผนการดำเนินกิจกรรม การถ่ายทอดข่าวสารภายในกลุ่ม เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาชาวบ้าน แนวทางดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์โดยจำแนกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการจัดสรรผลผลิต เป็น

รูปที่ 29 แสดงกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษามุมชนภาคใต้

การดำเนินโครงการของชุมชนบ้านหน้าควายเน้นการมีส่วนร่วมของคนในครอบครัวเป็นหลัก โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดคุณค่า ใช้เวลาและแรงงานให้คุ้มค่า และมีการถ่ายทอดความรู้ให้ลูกเป็นผู้สืบทอดทายาท และสามารถทำกิจกรรมการเป็นต้นแบบชุมชน

จากผลการศึกษาพบว่า พัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนคุ้มตาหุ่ยพบว่า

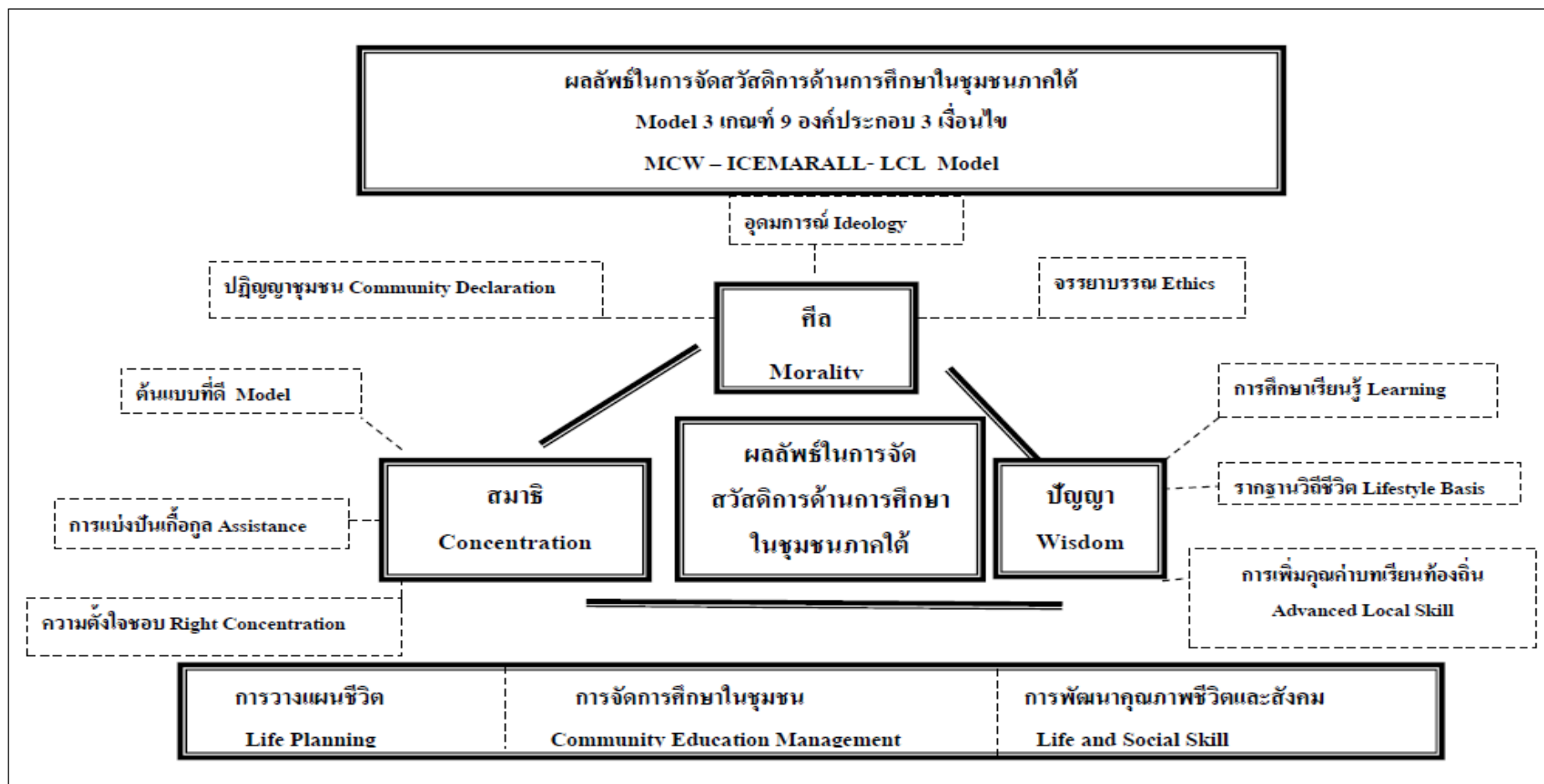
1. การวางแผนชีวิต เริ่มต้นด้วยผู้นำที่เห็นเด่นชัดในชุมชนซึ่งเป็นบุคคล “ต้นแบบที่ดี” ที่มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงชุมชน กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตมีศีลธรรม มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสมาธิตั้งหมั่น มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความขยันและจริงจังในการทำงาน เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีปัญญาในบทบาทเป็นผู้กระตุ้นกระตุ้นและจูงใจให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น โดยกล่าวคือผู้นำที่จะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดการศูนย์การเรียนรู้ได้นั้นจะต้องพร้อมด้วย “ศีล สมาธิ และปัญญา” ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล ในเรื่องของการใช้จ่ายอย่างประหยัด บริโภคเท่าที่จำเป็นให้เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ มีการเก็บออมเงินไว้เป็นทุนหรือสวัสดิการของครอบครัว ประกอบอาชีพที่สุจริต “จรรยาบรรณ” ไม่ทำตัวให้เป็นที่เดือดร้อนของเพื่อนบ้านและชุมชน การบริโภคในสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ส่วนภาวะหนี้สิน ปัจจัยประการหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวชุมชนไม่เรียงไม่สามรถประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ คือ ภาวะหนี้สิน ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการแห่ตามกันไปลงทุนประกอบอาชีพตามแนวคิดกระแสหลักที่ผ่านมา ซึ่งนอกจากจะเป็นหนี้สินจากหน่วยงานของรับแล้ว ยังทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งเป็นลูกหนี้ของนายทุนนอกระบบอีกด้วย ซึ่งแนวทางในการชำระหนี้ดังกล่าว นั้น ถ้าจะให้มาดำเนินการแบบเกษตรทางเลือกนั้น คงจะได้รับผลสำเร็จอย่างช้า ไม่ทันการ จึงต้องยังคงทำการผลิตกระแสหลักต่อไปเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากเพื่อให้ได้ค่าตอบแทนที่มากพอที่จะปลดหนี้สินที่มีอยู่ได้

2. การจัดการศึกษาในชุมชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และการได้รับการฝึกฝนจาก “รากฐานชีวิตเดิม” โดยการศึกษาเรียนรู้แล้วนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาใช้ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตนเองผ่านการลองผิดลองถูกจนเป็นบทเรียนที่ “เพิ่มคุณค่าสู่ท้องถิ่น” เมื่อความรู้ที่นั้นสะสมผ่านการผสมผสานความรู้ และสามารถขยายผลความรู้ได้ก็จะนำความรู้ที่นั้น มาแบ่งปันแก่ผู้คนที่รวบรวมเรียงเรียงเพื่อเผยแพร่ภายในชุมชนจนกลายเป็นบทเรียนท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่นั้นๆ ดังเช่นในกรณีชุมชนไม่เรียง สามารถสะสมความรู้จนกระทั่งได้ค้นพบ บทเรียนการ

จัดการอาชีพด้วยแผนชุมชน กรณีชุมชนบ้านเขากลม สมาชิกชุมชนได้รวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการทำมาหากินแบบเกษตรดั้งเดิม จนค้นพบวิธีการทำการเกษตรแบบครบวงจรในสวนปาล์ม น้ำมัน และ

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ของสมาชิกในชุมชน โดยมีการรวมตัวจากกลุ่ม เครือญาติและเพื่อนบ้าน จนรวมกันกลุ่ม และองค์กร นั้นเริ่มจากการที่สมาชิกมี “อุดมการณ์เดียวกัน” เป็นปัจจัยวางกฎ ระเบียบ และข้อกำหนดที่จะต้องใช้ในกระบวนการผลิตและยังรวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของ ชุมชน การดำเนินชีวิตของชาวชุมชนในกรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ คือชุมชนบ้านไม้เรียง ชุมชนบ้าน หน้าควาย และชุมชนบ้านเขากลม ที่อยู่บนพื้นฐานความคิดที่จะพึ่งตนเอง มีลักษณะที่ไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น โดยการใช้ชีวิตอย่างมีสติ มีเหตุผลและใส่ใจต่อการกระทำที่จะ ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิต การเคารพกฎข้อบังคับที่ชุมชน การเลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่มี อันตราย การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมนุษย์ มาใช้ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชน

4. การส่งเสริมและสนับสนุน จากหน่วยงานจากภายใน และภายนอกชุมชน เจ้าหน้าที่ จากหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับคนในชุมชนนั้น ส่วนหนึ่งเป็นหน่วยงาน จากราชการที่เข้ามาส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาอาชีพแก่ประชาชน ด้วยการช่วยเหลือและให้ คำปรึกษาแนะนำทางด้านวิชาการรวมทั้งมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณในการ พัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน การวางแผนชุมชน การ พัฒนาอาชีพการสืบค้นรวบรวมบทเรียนและหลักสูตรท้องถิ่น

รูปที่ 30 แสดงผลลัพธ์ในการจัดสวัสดิการด้านศึกษานำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักไตรสิกขา

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษานำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักไตรสิกขา

การพัฒนาตามหลักไตรสิกขาเป็นที่ลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอน ตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ คู่ พึ่ง ให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนา จัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดี สนับสนุนใกล้ชิด ดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินจัดสวัสดิการด้านการศึกษิตามหลัก ไตรสิกขาจะช่วยให้อุทิศดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุขโดยแท้จริง เมื่อชีวิตมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและไตรสิกขาก็มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องควบคู่กัน ไปด้วยกับการพัฒนามนุษย์คือการดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ออกมาพัฒนาให้งอกงามและให้ได้ผลดีที่สุด

แนวทางส่งเสริมความสามารถของบุคคลรู้จักตนเองและเสริมความพร้อม ความสามารถในการตอบรับต่อสิ่งภายนอกก่อนที่จะก้าวไปในการพัฒนาตนเองมีความสัมพันธ์ของไตรสิกขา ความสัมพันธ์แบบต่อเนื่องของไตรสิกขานี้ มองเห็นได้ง่ายแม้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ

ศีล เมื่อประพฤติดี มีความสัมพันธ์ซึ่งกัน ได้ทำประโยชน์อย่างน้อยดำเนินชีวิตโดยสุจริต มั่นใจในความบริสุทธิ์ของตน ไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ ไม่สะดุ้งระแวงต่อการประทุษร้ายของคู่ เหว ไม่หวาดหวั่นเสียวใจต่อเสียงคำหึงหรือความรู้สึก ไม่ยอมรับของสังคม และ ไม่มีความฟุ้งซ่าน วุ่นวายใจ เพราะความรู้สึกเดือดร้อนรังเกียจในความคิดของตนเอง จิตใจก็เอิบอิ่ม ชื่นบานเป็นสุข ปลอดภัย สงบ และแน่วแน่ มุ่งไปกับสิ่งที่คิด คำที่พูดและการที่ทำ

สมาธิ ยิ่งจิตไม่ฟุ้งซ่าน สงบ อยู่กับตัว ไร้สิ่งขุ่นมัว สดใส มุ่งไปอย่างแน่วแน่เท่าใด การ รับรู้ การคิดพิจารณา มอง เห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆก็ยิ่งชัดเจน ตรงตามจริง แล่น คล่อง เป็นผลดี ในทางปัญญามากขึ้นเท่านั้น

ปัญญา อุปมาดังเหมือนว่าตั้งภาชนะน้ำไว้ด้วยดีเรียบร้อย ไม่ไปแกว่งสั่นหรือเขย่ามัน (ศีล) เมื่อน้ำไม่ถูกกวน คน พัด หรือเขย่า สงบนิ่ง ผงฝุ่นต่างๆ ก็นอนกัน หายขุ่น น้ำก็ใส (สมาธิ) เมื่อน้ำใส ก็มองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจนแห่งปัญญา

จากการศึกษา พบว่า การพัฒนาการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาจึงต้องใช้วิธีการที่สามารถนำเอาศักยภาพที่การจัดสวัสดิการด้านการศึกษามีอยู่มาพัฒนาและใช้ให้ได้ผลดีให้รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง และสามารถตอบสนองสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง ดังนี้

1. การพัฒนากาย คือ การพัฒนาร่างกายให้มีสุขภาพแข็งแรง มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างถูกต้องดังงามในทางที่เป็นประโยชน์ เกิดมีคุณค่าแท้จริงไม่เกิดความเสียหาย คนที่พัฒนากายดีแล้วเรียกว่า ภาวิตกาย

2. การพัฒนาศีล คือ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ต่อผู้อื่นในสังคม การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมด้วยดี รักษาระเบียบวินัยของการอยู่ร่วมกันใน สังคม ประกอบอาชีพที่สุจริต ขยันหมั่นเพียร คนที่พัฒนาศีลแล้วเรียกว่า ภาวดีศีล

3. การพัฒนาจิต คือ การอบรมจิตใจให้มีความสมบูรณ์ ประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ด้าน คือ

3.1 คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมสภาพจิตใจให้ดีงาม ประณีต มี ความรัก เมตตา คือ ปราบปรามให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์ มีน้ำใจ เผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีคารวะ เห็นความสำคัญของผู้อื่น อ่อนโยน กตัญญูรู้คุณค่าแห่งการกระทำ ต่อผู้อื่น

3.2 สมรรถภาพจิต หรือความสามารถของชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ความสติ วิริยะ ความเพียรพยายามในการทำงาน มีความอดทนและอดกลั้น มีสมาธิและจิตใจแน่วแน่ มีสัจจะ มีความจริงใจในการทำสิ่งต่างๆ มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยวต่อความมุ่งหมาย ซึ่งจะส่งผลให้ปัญญามีการ คิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน

3.3 สุขภาพจิต คือ การมีสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่เป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมที่จะยิ้มแย้มได้ มีความปิติ คือ ความอิ่มเอิบใจ ความเข้มแข็งใจ ความผ่อนคลาย ไม่คับข้องขุ่นมัว ไม่หม่นหมองโศกเศร้า สุขภาพจิตเป็นเรื่องสำคัญ การศึกษา จะต้องสร้างให้คนมีความสุข ในพระพุทธศาสนาคณะจะมีจริยธรรม ได้ต้องมีความสุขเป็นหลัก พร้อมทั้งจะแบ่งความสุขให้แก่คนอื่นได้ทั้งโดยรู้ตัว และไม่รู้ตัว ไม่มุ่งกอบโกยเอาเปรียบผู้อื่น

4. การพัฒนาปัญญา คือ ความรู้ความรู้ความเข้าใจแบ่งเป็นลำดับขั้นดังต่อไปนี้

ปัญญาขั้นที่ 1 คือ ปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงทางด้านวิชาการและ วิชาชีพ

ปัญญาขั้นที่ 2 คือ การรับรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงไม่มีอคติในใจในการศึกษา วิชาการต่างๆ ปัญญาเกิดจากการรับรู้ที่บางครั้งการรับรู้ก็เป็นอคติ ซึ่งทำให้การรับรู้ไม่ถูกต้องตรง ตามความเป็นจริง พุทธศาสนาเน้นการรับรู้ที่บริสุทธิ์ ถูกต้องตรงตามสภาพไม่เอนเอียงด้วยอคติ

ปัญญาขั้นที่ 3 คือ การคิดวินิจฉัยพิจารณาโดยใช้ปัญญาอย่างบริสุทธิ์ใจไม่ถูกครอบงำ ด้วยกิเลส

ปัญญาขั้นที่ 4 คือปัญญาที่รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้ทางเสื่อมทางเจริญ และเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้วิธีแก้ไขปัญหาต่างๆ และสร้างสรรค์ความสำเร็จที่ทำให้พัฒนาตน พัฒนาชีวิตและสังคมให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

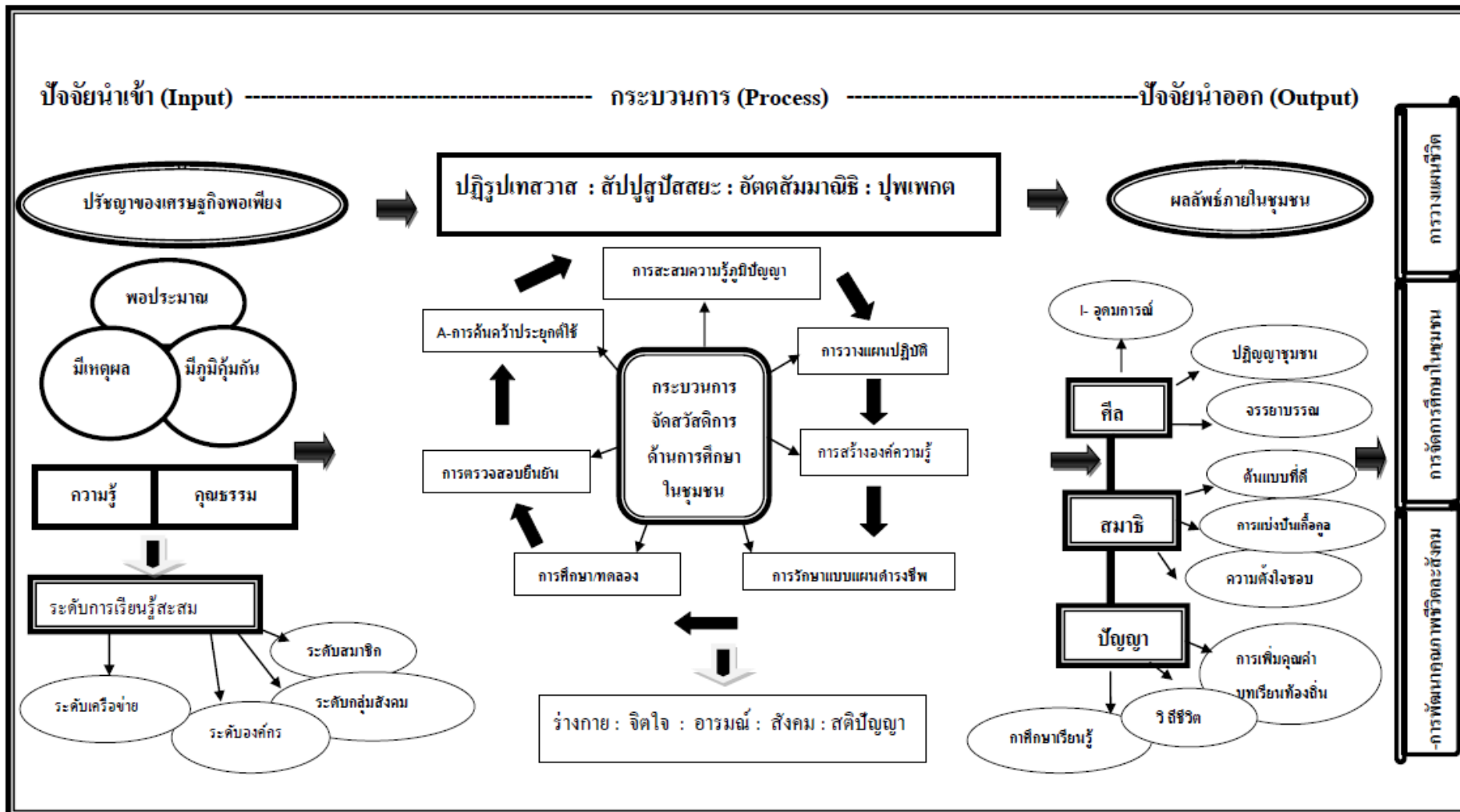
ปัญญาขั้นที่ 5 คือ ปัญญาที่รู้เท่ากับธรรมชาติของสังขารคือโลก และชีวิต มีจิตใจที่เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ จิตใจไม่ยึดติดกับสิ่งใด วางใจต่อสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

จากการศึกษาและพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ไป ศึกษาและพัฒนาไปในกิจกรรมในกลุ่มพัฒนาอาชีพต่างๆ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลาย พบว่าการจัดกิจกรรมใด ๆ ควรเกิดจากการทำเวทีชาวบ้านให้บ่อยครั้ง ศึกษาความต้องการที่แท้จริงและเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายต้องเป็นทุกคนในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ครูภูมิปัญญา ซึ่งนับว่าเป็นผู้ยึดมั่นแห่งศีล ให้คำแนะนำ (Facilitator) ซึ่งทำหน้าที่ให้คำแนะนำในทุกเรื่องของผู้เรียน มีความคุ้นเคย เข้าใจผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ดูแลและช่วยเหลือผู้เรียนในทุกคำตอบที่อยากรู้ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใฝ่เรียน พร้อมทั้งทั้งต้องมีบทเรียนร่วมกับทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมาย ในการจัดกิจกรรมแห่งปัญญาหรือกระบวนการเรียนรู้ต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจน กลุ่มมีการวางแผนการดำเนินงาน ครูประสานต่อยอด และมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมต้องหลากหลาย ไม่ยึดติดกับอาคารสถานที่ กิจกรรมที่ดีต้องเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ได้ในวิถีชีวิตจัดกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มและส่งเสริมการพัฒนาไปสู่แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนโดยสามารถส่งเสริมในลักษณะการส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคล โดยการพูดคุยชวนคิด นำสื่อวิถีทัศน์มาให้ชม ร่วมคิด ปรัชญาหรือ สร้างกระบวนการ “คิดเป็น” ให้แก่ผู้เรียน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม เครือข่ายอาชีพเดียวกันการจัดไปศึกษาดูงาน โดยมีการวางแผนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบร่วมกัน

เป็นกระบวนการทำงานเชิงบูรณาการ (Integration) ทุกภารกิจเป็นหน้าที่ของทุกหน่วยงาน ซึ่งอาจมีใช้หน้าที่โดยตรง แต่ควรมีการประสาน ส่งต่อ กิจกรรมใดที่ก็ตามที่เกินกำลังความสามารถ มีประสานภาคีเครือข่ายร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาให้มีการเรียนรู้ ซึ่งมีต้องรอว่าไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานของตนเอง แต่ทำอย่างไรจึงจะประสานประโยชน์ต่อชาวบ้านให้เกิดสูงสุด

ฉะนั้นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ยั่งยืน ควรมีการจัดกิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เติมเต็มการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เป็นการเสริมฐานคิดให้มีความมั่นคง และยังประโยชน์ต่อการศึกษาด้วย จะทำให้ชีวิตมีความหมายในการศึกษาอย่างแท้จริง

รูปที่ 32 แสดงผลลัพธ์ในการจัดสวัสดิการด้านศึกษานำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักธรรม 4 ประการ

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษานำสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนตามหลักธรรม 4 ประการ

แนวทางดำเนินการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษา ที่สามารถรับรู้ได้จากปรากฏการณ์ธรรมชาติของมนุษย์ที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีระบบไปสู่ผลอย่างหนึ่ง หรือกรรมวิธีหรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่งเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของมนุษย์ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การวิเคราะห์และกลั่นกรองความรู้ การถ่ายโอนและการสืบทอดความรู้ การประยุกต์และการปรับความถูกต้องของความรู้ในการดำเนินชีวิตภายใต้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจแบบพอเพียง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ปฏิรูปเทศบาล (การอยู่ในถิ่นที่ดี) พบว่า กรณีศึกษาใน 3 พื้นที่คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จังหวัดกระบี่ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง มีการส่งเสริมบุคคลภายในครอบครัว ให้รู้จักกิน รู้จักใช้ รู้จักออม ทั้งการเป็นอยู่ การศึกษาเล่าเรียนการดำรงชีวิตประจำวัน รู้จักอดออม รู้จักวางแผนการใช้จ่าย การเป็นอยู่ ตามความเป็นจริง ตามอรรถภาพของครอบครัว เป็นครอบครัวที่มีความสุข เป็นที่ยอมรับของบุคคลผู้เกี่ยวข้องและพบเห็น

ประเด็นที่ 2 สัมปยุตตปิณฑะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) พบว่า กรณีศึกษาใน 3 พื้นที่คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จังหวัดกระบี่ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง ดำเนินการส่งเสริมผลักดันให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ อยู่บนเหตุผล ปกครองแบบครอบครัวพอ แม่ ลูก เลี้ยงด้วยใจ ดูแลด้วยความรัก มองปัจจัยรอบข้างอย่างมีประโยชน์ เห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มี โดยเฉพาะวิถีชีวิตครอบครัว พร้อมเป็นบุคคลตัวอย่างที่มีแนวคิดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเอง ครอบครัว และเพื่อนบ้าน โดยก่อตั้ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย เป็นศูนย์ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงฉบับครัวเรือน มุ่งเน้นการดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างภูมิคุ้มกันของครอบครัว เรื่องการกิน การอยู่และสร้างภูมิคุ้มกัน การอยู่ร่วมกับสังคมในการช่วยเหลือ ทั้งทางองค์ความรู้ และรูปแบบการทำกิจกรรมของครอบครัว สนับสนุนให้ภรรยา และบุตรได้ช่วยเหลือสังคม เป็นทั้งปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นผู้นำสตรี บุตรชายทั้งสองเป็นตำรวจชุมชนของอำเภอเมืองตรัง และเป็นอาสาสมัครมูลนิธิกุศลสถานตรัง เพื่อช่วยในการสร้างภูมิคุ้มกันของตนเอง และสังคม

ประเด็นที่ 3 อุตตัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ) พบว่า กรณีศึกษาใน 3 พื้นที่คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้าน

เขากลม จังหวัดกระบี่ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง เป็นครอบครัวต้นแบบ ของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินกิจกรรมภายในครอบครัว จนเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เป็นที่ยอมรับของสังคมในฐานะ ครู เป็นวิทยากรด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้ดูแลและสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ซึ่งดำเนินกิจกรรมโดยบุคคลภายในครอบครัวเป็นวิทยากรหลัก ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และยังได้สร้างเครือข่ายขยายผลสู่ประชาชน ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ เอกชน

ประเด็นที่ 4. ปุพเพตปญญาตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว) พบว่ากรณีศึกษาใน 3 พื้นที่คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จังหวัดกระบี่ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง มีพัฒนาการการเรียนรู้จากประสบการณ์ จึงเกิดความเข้าใจ เข้าถึง และซาบซึ้งในวิถีชีวิตแบบพอเพียง การเรียนรู้จากการสัมผัสจริง 5 อย่างคือกันคือ 1) สัมผัสความจริงทางธรรมชาติ ได้แก่ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวและความหลากหลายทางธรรมชาติ 2) สัมผัสความจริงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะทั้งในชนบทและในเมือง 3) สัมผัสความจริงโดยการทำงานและกิจกรรมที่ชอบและอาชีพ 4) สัมผัสความจริงที่เป็นสุนทรียะ ความงามทางธรรมชาติและทางศิลปะ 5) สัมผัสความจริงทางข้อมูล โดยการครองตนเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลภายในครอบครัว และบุคคลรอบข้าง ยึดถือหลักศาสนา สืบ 5 ด้วยความตั้งมั่นในกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการศึกษาในชุมชน

บทที่ 6

การสรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์วัตถุประสงค์การวิจัย (1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน (3) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน (4) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนโดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษาจำนวน 3 คือ (1) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลำปาง จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ (3) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง การสรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. การสรุปผลการศึกษา

แสดงผลการนำเสนอข้อมูลสรุปผลการศึกษา เพื่อให้เห็นคำตอบที่เชื่อมโยงกันระหว่างคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย การทบทวนวรรณกรรม และระเบียบวิธีการวิจัย โดยความสัมพันธ์และความสอดคล้องในการสรุปผลการศึกษาที่สมบูรณ์

2. การอภิปรายผลการศึกษา

แสดงผลให้เห็นว่าการวิจัยมีความสอดคล้อง หรือขัดแย้งกับทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน แนวคิดการจัดการศึกษาในชุมชน แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน แนวคิดการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน แนวคิดการพัฒนารูปแบบ บริบทศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเขากลม และศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านหน้าควาย โดยมีการอธิบายเหตุผลเพื่อสนับสนุนความสอดคล้องของผลการศึกษา หรือพบข้อขัดแย้งกับผลการศึกษาในครั้งนี้

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษา

แสดงผลการเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในครั้งนี้ได้เสนอแนะไว้ 2 ประเด็นคือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะในการศึกษาค้างต่อไป

1. การสรุปผลการศึกษา

การเคลื่อนไหวด้านการศึกษา เพื่อเรียกร้องสิทธิในการจัดการศึกษาได้รับผลจากความไม่เป็นธรรมจากการศึกษาของรัฐนำมาสู่การจัดการศึกษาเองโดยชุมชนการอธิบายเงื่อนไข ตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของปรากฏการณ์ การนำเอาทัศนนะของผู้ให้ข้อมูลมาอธิบายปรากฏการณ์อาจใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและหาข้อสรุปในกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในชุมชน เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนด้วยการเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการในชุมชน

ด้วยปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจำนวน 3 คือ (1) ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ (3) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง การศึกษาการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนเป็นอีกทางเลือกในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นอกเหนือจากการเคลื่อนไหวด้านอื่นๆ การจัดการศึกษาโดยชุมชนก็เป็นการศึกษาทางเลือกรูปแบบหนึ่งและการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในฝ่ายภาคประชาชนเองก็เห็นว่าการจัดการศึกษาโดยชุมชนเป็นทางออกหนึ่งของการศึกษาโดยสามารถที่ผลักดันจนได้ พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 โดยวางหลักการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนกับการจัดการตนเองของ เริ่มมุมมองที่บทบาทกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน ระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำสู่การพัฒนาารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้าน เขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1.1.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1.1.3 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1.1.4 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาน้อย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครราชสีมา

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง มีพัฒนาการด้านการจัดการเรียนรู้และการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาอย่างไร

1.2.2 บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรังมีการเชื่อมโยงกันอย่างไร

1.2.3 รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง มีรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทเป็นอย่างไร

1.2.4 การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาน้อย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครราชสีมา ควรพัฒนาในทิศทางใด และควรมีรูปแบบอย่างไร

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) จากกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมในชุมชน เป็นการใช้วิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีจากรากฐาน (Grounded Theory) จึงเป็นสิ่งจำเป็น

ของการศึกษาวิธีการวิทยาแบบนี้มีความเชื่อพื้นฐานว่า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จะต้องเข้าใจถึงกระบวนการที่บุคคลให้ความหมาย (Meaning) โดยเลือกใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่นการถอดบทเรียน การวิเคราะห์คำบอกเล่า การวิเคราะห์เนื้อหา การใช้แผนที่ความคิด ปฏิทินเวลา ผังประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์สถานการณ์ การใช้ตารางตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงซ้อนโดยให้ความสำคัญต่อมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งถือเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์หรืออยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาพหุเทศกรณีศึกษา (Multisite Multi-case) โดยทำการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาภาคสนามในครั้งนี้ จากข้อมูลที่ขึ้นบัญชีรายชื่อในทำเนียบกลุ่มชุมชนและองค์กรประชาชนที่มีศักยภาพเป็นต้นแบบศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) จากศูนย์คุณธรรมและเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเกิดให้ 80 พรรษา มหาราชฯ ในจำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จากจำนวนทั้ง 7 ภูมิภาคของประเทศไทย ที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตั้งแต่ปีพ.ศ 2550 เป็นต้นมา และพบว่าศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมที่ขึ้นบัญชีมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงต่อการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัชฌาศัย อย่างสมบูรณ์ ในชุมชนจำนวน 3 พื้นที่ คือ

กรณีศึกษาจำนวน 3 พื้นที่ คือ

กรณีศึกษาพื้นที่ 1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอนวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรณีศึกษาพื้นที่ 2 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่

กรณีศึกษาพื้นที่ 3 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษานำผลการศึกษาด้านรูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา การพัฒนารูปแบบจากกรณีศึกษาใน 3 พื้นที่ มาทดลองพัฒนารูปแบบเพื่อการตรวจสอบและการยืนยันในกรณีศึกษาจำนวน 1 พื้นที่ คือ

กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ซึ่งในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมในภาคใต้ ที่การเริ่มต้นจากความเชื่อและอุดมการณ์แล้วนำไปสู่การจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ในการเลือกพื้นที่

ศึกษากรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่นั้นแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามระเบียบวิธีจากลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในภาคใต้ โดยศึกษาจากหนังสือ เอกสาร และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต (Internet) รวมทั้งได้ติดต่อประสานข้อมูลอื่นๆ จากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทเกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดิน สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเทิดไท้ 80 พรรษา มหาราชฯ ในจำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จากจำนวนทั้ง 7 ภูมิภาคของประเทศไทย ที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้น ซึ่งมีส่วนช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่าง ภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกระบวนการจัดการศึกษา การจัดหาสถานที่และแหล่งเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพผู้นำและผู้รู้ในท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณในรูปแบบ วัสดุ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีที่เหมาะสม การส่งเสริมบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างคุณค่า ความดี การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันกันในชุมชน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ มีขอบเขตการวิจัย คือ

ขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม และชุมชน แนวคิดการจัดการศึกษาในชุมชน แนวคิดการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการจัดสวัสดิการชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการศึกษาในชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนในครั้งนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ การคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาภาคสนามในครั้งนี้ จากข้อมูลที่ขึ้นบัญชีรายชื่อในทำเนียบกลุ่ม ชุมชนและองค์กรประชาชนที่มีศักยภาพเป็นต้นแบบศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) จากศูนย์คุณธรรมและเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเทิดไท้ 80 พรรษา มหาราชฯ ในจำนวน 80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม จากจำนวนทั้ง 7 ภูมิภาคของประเทศไทย ที่ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2550 เป็นต้นมา และพบว่าศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมที่ขึ้นบัญชีมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงต่อการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย อย่างสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมในภาคใต้ โดยเลือกกรณีศึกษาจำนวน 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัด

นครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และ การพัฒนารูปแบบกรณีศึกษาในจำนวน 1 พื้นที่ คือ ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคูญ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยครั้งนี้ ในการวิจัยครั้งนี้ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (Key Informants) แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ดังต่อไปนี้ ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

กลุ่มแกนนำชุมชน ได้แก่ ตัวแทนกรรมการและกลุ่มแกนนำ

กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกในศูนย์การเรียนรู้

กลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ กลุ่มผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภออำเภอ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นายกองค้การบริการส่วนตำบล ผู้อำนวยการ โรงเรียน โดยเกณฑ์การพิจารณา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (Key Informants) ได้พิจารณาจาก

เกณฑ์ที่ 1 เป็นผู้ที่สนใจและยินดีเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

เกณฑ์ที่ 2 เป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เกณฑ์ที่ 3 เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงต่อการจัดการศึกษาทั้งในระบบ โรงเรียน นอกระบบ โรงเรียน และตามอัธยาศัย

เกณฑ์ที่ 4 เป็นผู้รู้ และผู้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

เกณฑ์ที่ 5 สถานภาพและบทบาททางสังคม

1.4 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน แนวคิดความสนใจเรื่องสาธารณะในชุมชน พลังชุมชนและทุนทางองค์การแห่งการเรียนรู้

ช่วงที่ 2 ศึกษาคัดเลือกหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่ทำการศึกษาคัดเลือกใช้พื้นที่ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรมในภาคใต้จำนวน 4 แห่ง คือ กรณีศึกษาที่ 1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอนางรอง จังหวัดนครราชสีมา ที่สามารถก้าวผ่านวิกฤตมาได้จากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่อง ยางพาราจากโรงงานยางแผ่น นำสู่สภาผู้นำชุมชน ศึกษาและทดลองแผนแม่บทชุมชน การรวมตัวกันออมเงินธนาคารหมู่บ้าน โรงงานแปรรูปยางพารา กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนากลุ่มอาชีพ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนมัธยมมหาวิทยาลัยชีวิต และพัฒนาเครือข่ายมมมา คือ ยางพารา ไม้ผล ประมง นาข้าว เป็นอีกหนึ่งในบทบาทหน้าที่ของ “สถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง”

กรณีศึกษาที่ 2 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนแม่บทแผนชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์จากสมาชิกเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้หลักสูตร สอนการเกษตรแบบครบวงจร ปรับวิธีคิดก่อนลงมือทำ การจัดตั้งการจัดการสถาบันการออม โดยมี ธนาคารชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสวัสดิการเพื่อพัฒนาวิถีชีวิต นำสู่การจัดองค์ความรู้ เป็น ศูนย์การเรียนรู้ “โรงเรียนชีวิตบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง”

กรณีศึกษาที่ 3 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง มีการริเริ่มสร้างกลุ่มจากการเรียนรู้จากกลุ่มแกนนำเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน และสำหรับสมาชิกบางคนที่จะนำเงินไปประกอบอาชีพในกระบวนการพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่ม และเกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่มจากการปลูกฝังนิสัยในการออม จนกระทั่งได้มีการจัดทำแผนพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ในร่วมกันในกลุ่มสมาชิก ร่วมกันเรียนรู้บริการจัดการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร และปัจจุบันเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการบริการจัดการหลักสูตรเกษตรกรรมทางเลือก หรือสมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้ามาเรียนรู้เรียกว่า “สถาบันสอนการเกษตรสำหรับลูกหลานเกษตรกร”

กรณีศึกษาที่ 4 ศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคู๋ ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัด นครราชสีมา เป็นพื้นที่ที่รับแนวคิดด้านกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนากลุ่มอาชีพ และการวางแผนแม่บทชุมชนนายประยงค์ รัตนรงค์ และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งผู้นำแห่งการเชื่อมโยงและถ่ายทอดความรู้ จนเกิดเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนมีความเป็นเจ้าของ มีความเป็นอิสระเกิดความรักความสามัคคี สมาชิกในชุมชนได้เข้าเป้าหมายให้ศูนย์การเรียนรู้เป็นที่พึ่งพาทางด้านการศึกษาภายใต้ชื่อว่า “ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน”

ด้วยเหตุผลที่ว่าทั้ง 4 พื้นที่จึงถือได้ว่าเป็นต้นแบบที่ถือว่าประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 4 ประเด็นสำคัญของการเรียนรู้

ประเด็นที่ 1. เรียนรู้ตัวเอง รู้ว่าเรามีความสามารถอะไร มีความดีความงามของตัวเอง ปัญหาของตัวเอง รายได้/รายจ่ายของเรา การวางแผนพัฒนาตัวเอง การดูแลสุขภาพตัวเรา และอื่นๆ

ประเด็นที่ 2. เรียนรู้ในครอบครัว ครอบครัวเรามีรายได้จากไหน รายจ่ายอะไรบ้าง ปัญหาของครัวครอบเราเอง การวางแผนครอบครัว เรากำหนดอนาคตครอบครัวเรา เราจะบริหารจัดการ เราทำอย่างไรให้ครอบครัวเรามีความสุข มีความสุขอยู่บนพื้นฐานของเรา

ประเด็นที่ 3. เรียนรู้ชุมชน เช่น ทรัพยากรในชุมชนภูมิปัญญาของคนในชุมชน หมู่บ้าน ความดีความงาม จุดเด่นของชุมชน ความหลากหลายของคนในชุมชน ปัญหาของชุมชน การวางแผนพัฒนาชุมชน

ประเด็นที่ 4. เรียนรู้โลกภายนอก ชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องไม่หยุดนิ่งเรียนรู้ผลที่กระทบจากภายนอก ไม่ชื่นชมกับสิ่งที่เกิดขึ้นปัจจุบัน เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยน พร้อมทั้งจะตั้งรับอย่างมีเหตุและผล ถ้าชุมชนหยุดนิ่งก็เป็นชุมชนที่ตายแล้ว การพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่น

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา วิจัย

1.5.1 ผลสรุปด้านกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1.5.2 ผลสรุปด้านความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1.5.3 รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

1.5.4 การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหนุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. การอภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลการศึกษาศึกษาจากการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

การศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน กรณี 3 พื้นที่ คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และการพัฒนารูปแบบจำนวน 1 พื้นที่ คือ กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มตาหุ่ย ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพัฒนาการความเป็นมาของการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างพบกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการดำรงชีพในอดีต การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการผลิต การแปรรูปสินค้า การเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงาน เงินทุนในการผลิต การเจริญเติบโตของระบบการค้าการกระจายสินค้า การแลกเปลี่ยนและการตลาด รวมถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ส่งผลให้รายได้ รายจ่าย และหนี้สิน ซึ่งกรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ดังต่อไปนี้

จุดเริ่มต้นจากเรียนรู้เพื่อหาทางออกจากปัญหาที่เกิดจากการเกษตรแบบกระแสหลัก ก่อปรกับผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเริ่มมีผู้นำในการบุกเบิกปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน มีการจัดการตนเองจัดเน้นรูปแบบสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจากกลุ่มผู้นำที่ผ่านการแสวงหาความรู้เพื่อหาทางการอยู่รอดก่อนอยู่รวย

กรณีศึกษาที่ 1 ครอบครัวคุณลุงประสงค์ ธรรมรงค์ ประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เป็นผู้นำอาชีพเกษตรกรก้าวหน้าจากการทำงานที่ “กระบวนการวางแผนชีวิตควบคู่กับการวางแผนอาชีพ” ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของพาราตกต่ำด้วยการขับเคลื่อนเครือข่ายอาชีพ เน้นการพึ่งพิงพึ่งพา แลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรจากกลุ่มอาชีพ ยางพารา ไม้ผล ประมงนาข้าว จนประสบผลสำเร็จ และได้รางวัลเชิดชูเกียรติให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ต่อมามีการรวมตัวของได้รับรางวัลแม่กไข่ไซ สาขาการพัฒนาชุมชน เกษตรกรก่อตั้งกลุ่มแกนนำมมนาเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้แห่งสถาบันการเรียนรู้พึ่งตนเอง

กรณีศึกษาที่ 2 ครอบครัวคุณน้ำสงวน มงคลศรีพันธ์ ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม เกษตรกรผู้มีอุดมการณ์ในการทำงานที่ว่า “ปรับเปลี่ยนวิถีคิดก่อนลงมือทำ” ผสมผสานความรู้ จากประสบการณ์ลองผิดลองถูก หมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งปัจจุบัน สามารถรวบรวมชุดองค์ความรู้ ได้ 25 องค์ความรู้และขยายสมาชิกเพิ่มขึ้นในเรื่อยมาจนเป็นที่ยอมรับเป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาอาชีพเลี้ยงสัตว์ กระทั่ง

ในปี 2549 เป็นต้นมาได้รับรางวัลคัดเลือกเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทำประโยชน์เพื่อแผ่นดิน ปัจจุบันการเจริญเติบโตของกลุ่มมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้เวทีการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ถ่ายทอดความรู้และแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มดังกล่าวได้ ซึ่งพบว่า มีปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเพื่อเข้าสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใ้ใช้การถ่ายทอดความรู้ของโรงเรียนชีวิตบนรากฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรณีศึกษาที่ 3 ครอบครัวคุณน้ำวิรัตน์ กาญจนพรหม ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย เป็นบุคคลที่ตระหนักในการถือครองระบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทั้งกาย วาจา และจิตใจ และถ่ายทอดจิตสำนึกสู่บุคคลในครอบครัว ให้ช่วยเหลือชาติ ช่วยเหลือสังคม ประกอบสัมมาอาชีพ ด้วยถือคุณธรรม จริยธรรม และธรรมมาภิบาลเป็นหลัก และตระหนักในการตอบแทน “คุณแผ่นดิน” ตลอดมา มีความเข้าใจ เข้าถึง และซาบซึ้งในวิถีชีวิตแบบพอเพียง โดยการครองตนเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลภายในครอบครัว และบุคคลรอบข้าง ยึดถือหลักศาสนา ศีล 5 ด้วยความตั้งมั่น และยึดถือสัมมาอาชีพแบบพอเพียง และได้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในความพอดีพอกิน พอประมาณ อย่างพออก พอใจ แบบพอเพียงมาตลอด จากการที่ได้เลือกเรียนทางสายเกษตร และมีอาชีพเป็นครู โดยการยึดถือตนเองเป็นแบบอย่างในการสอนบุตร และผู้อื่น ทำให้บ้าน ครอบครัว และบุคคลรอบข้างยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่น ศึกษาเรียนรู้ดูงานได้ในการดำเนินกิจกรรม โครงการชีวิตดีสำหรับสอนทายาทและลูกหลานเกษตรกร

จากการศึกษาทั้ง 3 กรณีศึกษาสามารถเพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประธานศูนย์การเรียนรู้ทั้ง 3 ศูนย์การเรียนรู้การศึกษาในชุมชนทั้ง 3 พื้นที่ ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงนำมาพัฒนารูปแบบในกรณีศึกษาอีก 1 พื้นที่ คือ

กรณีศึกษาที่ 4 ครอบครัวรุ่งไพลิน รอดบุญ ประธานศูนย์เรียนรู้คุ้มตาหุ่ย เป็นบุคคลที่ชื่นชอบในการศึกษาเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา มีอุดมการณ์และการวางแผนชีวิต สมาชิกทุกคนปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพ รู้จักวิธีการจัดหาและใช้ทรัพยากรของครอบครัวและชุมชนอย่างคุ้มค่าประหยัด มีประสิทธิภาพ เป็นในชุมชน สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีจิตสาธารณะ และมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากร และเป็นสื่อกลางในการทำหน้าที่ประสานงานบุกเบิกให้กลุ่มอาชีพในชุมชน กลุ่มกล้วยไข่บ้าน, กลุ่มอนุรักษ์บ่อน้ำร้อนรุงชิง, กลุ่มชุมชนเพื่อสุขภาพ(กิจกรรมผลิตน้ำดื่ม กิจกรรมผลิตน้ำสมุนไพร กิจกรรมนวดแผนไทย), กลุ่มท่องเที่ยวทะเลหมอก(แหล่งท่องเที่ยวเขาเหลี่ยม,แหล่งท่องเที่ยวเขาเหล็ก,แหล่งท่องเที่ยวห้วยซ้อ), กลุ่มผลิตเครื่องแกง(พริกแกงส้ม พริกแกงเผ็ด พริกแกงไตปลา พริกแกง

เขียวหวาน), กลุ่มวิสาหกิจชุมชนล่องแก่งกรุงชิง ให้เป็นเครือข่ายกัลยาณมิตรพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเห็นได้ว่ากรณีศึกษาทั้ง 4 พื้นที่ มีจุด เริ่มต้นมาจากความเชื่อและความศรัทธาของในความเสียสละ มีจิตสาธารณะ และมีภาวะผู้นำคือผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ “ผลสำเร็จที่ดี” ผู้นำมีกัลยาณมิตรและมีธรรมาจริยธรรมที่ดีต่อเพื่อนบ้านทุกคน และนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 คือ 1) ความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นที่จะให้พบทางออกจากปัญหา 2) ความกรุณาสามารถเสียสละเวลาส่วนตัวช่วยเหลือผู้อื่นได้ตลอด 3) ความมุกตาแสดงความยินดีเมื่อเพื่อนบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ และ 4) ความอุเบกขาไม่ซ้ำเติมผู้ที่ก่อเกิดปัญหาขึ้นในเวทีการเรียนรู้ภายในชุมชน แต่จะใช้วิธีการประนีประนอมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธีและยึดหลักประชาธิปไตยยอมรับความคิดเห็นผู้อื่นทุกครั้ง

ผู้นำเป็นผู้ที่มีวิริยะสามโพชฌงค์ หรือ ผู้ที่มีความเพียรพยายามในการทำงาน โดยนำหลักอิทธิบาท 4 มาเป็นคู่มือในการทำงาน คือ 1) ฉันทะ พอใจและรักในการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ 2) วิริยะ เพียรขยันทำงานด้วยความตั้งมั่น 3) จิตตะ สนใจฝึกฝนหาความรู้อยู่เสมอเมื่อมีโอกาสจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ศึกษาในงานในสถาบันต่างๆ และ 4) วิมังสา มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลพิจารณาและไตร่ตรองในข่าวสารและเปิดรับนวัตกรรมต่างๆที่เข้ามาอยู่ตลอดเวลา คุณสมบัติของผู้นำภายในกลุ่มวนเกษตรสอดคล้องกับหลักสัปปริสธรรม 7 ได้อธิบายไว้ว่า “ ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ที่มี ศีล สมาธิ และปัญญา และมีคุณสมบัติที่ดี 7 อย่างคือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล”

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน จากการศึกษาพบว่าในกรณีศึกษา 3 พื้นที่ การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของกระบวนการกลุ่ม “ ระบบเครือข่าย และเพื่อนบ้าน” หรือ การขยายกลุ่ม กล่าวคือ ในการเจริญเติบโตของกลุ่มเกิดขึ้นได้นั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากการเรียนรู้เพื่อหาทางออกวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นเกษตรกรที่เข้าร่วมกลุ่มนั้นจึงมาจากปัญหาในเรื่องเดียวกัน จึงทำให้โครงสร้างของกลุ่มมีความเหนียวแน่นมีความเป็นกลุ่มก้อนผูกพันกันด้วยความรักความเข้าใจในปัญหาอย่างเดียวกัน และการมีจิตสำนึกร่วมกัน ภายในกลุ่มมีจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือการหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้น สร้างกฎกติการ่วมกัน โดยที่กฎกติกาทุกอย่างจะต้องมาจากความคิดเห็นของสมาชิกทุกคนร่วมกันและนอกจากนี้สมาชิกทุกคนมีความเป็นประชาธิปไตยในการเคารพความคิดของผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งพบว่า สมาชิกเกษตรที่ตัดสินใจเข้าร่วมศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาจากที่เดียวกัน

และเพื่อนเป็นสนิทสนมกันมาก่อนจึงทำให้สามารถยุติข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มได้ “สังคมครอบครัว และระบบเครือญาติ” และระบบเครือข่ายชุมชนชนิดต่างๆเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้ครัวเรือนต่างฐานะอยู่ร่วม พบว่า ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีระหว่างชาวบ้านด้วยกัน หรือกับผู้นำท้องถิ่น มีประสิทธิภาพในการเคลื่อนไหวรวมทั้งเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของคนและครอบครัวเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรในการปรับปรุงชีวิต เศรษฐกิจสังคมทั้งของตนเอง และสังคมหมู่บ้าน” “ลักษณะของกลุ่มที่มีความเหนียวแน่นนั้นสามารถช่วยให้ความต้องการของบรรลุถึงวัตถุประสงค์ ความเหนียวแน่นของกลุ่มจะเพิ่มขึ้นถ้ากลุ่มได้รับการรุกรานหรือโจมตีจากภายนอกหรือจากสิ่งแวดล้อมภายนอก”

แนวทางดำเนินการจัดการชุดความรู้ที่สามารถรับรู้ได้อายตนะของมนุษย์ ซึ่งมีผลต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติของมนุษย์ที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีระบบไปสู่ผลอย่างหนึ่ง หรือกรรมวิธีหรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่งเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของมนุษย์ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การวิเคราะห์และกลั่นกรองความรู้ การถ่ายโอนและการสืบทอดความรู้ การประยุกต์และการปรับความถูกต้องของความรู้ในการดำเนินชีวิตภายใต้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจแบบพอเพียง ในการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชน โดยการนำหลักเกณฑ์เหล่านี้มาใช้ คือ

ความพอประมาณส่งเสริมบุคคลภายในครอบครัว ให้รู้จักกิน รู้จักใช้ รู้จักออม ทั้งการเป็นอยู่ การศึกษาเล่าเรียนการดำรงชีวิตประจำวัน รู้จักอดออม รู้จักวางแผนการใช้จ่าย การเป็นอยู่ ตามความเป็นจริง ตามอรรถภาพของครอบครัว เป็นครอบครัวที่มีความสุข เป็นที่ยอมรับของบุคคลผู้เกี่ยวข้องและพบเห็น

ความมีเหตุผล ส่งเสริมการเป็นอยู่ของครอบครัว แบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ อยู่บนเหตุผล ปกครองแบบครอบครัวพ่อ แม่ ลูก เลี้ยงด้วยใจ ดูแลด้วยความรัก มองปัจจัยรอบข้างอย่างมีประโยชน์ เห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มี โดยเฉพาะวิถีชีวิตครอบครัว

ภูมิคุ้มกัน เป็นบุคคลที่มีแนวคิดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเอง ครอบครัว และเพื่อนบ้าน โดยก่อตั้ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย เป็นศูนย์ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงฉบับครัวเรือน มุ่งเน้นการดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างภูมิคุ้มกันของครอบครัว เรื่องการกิน การอยู่และสร้างภูมิคุ้มกัน การอยู่ร่วมกับสังคมในการช่วยเหลือ ทั้งทางองค์ความรู้ และรูปแบบการทำกิจกรรมของครอบครัว สนับสนุนให้ภรรยา และบุตรได้ช่วยเหลือสังคม เป็นทั้งปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นผู้นำสตรี บุตรชายทั้งสองเป็นตำรวจชุมชนของอำเภอเมืองตรัง และเป็นอาสาสมัครมูลนิธิกุศลสถานตรัง เพื่อช่วยในการสร้างภูมิคุ้มกันของตนเอง และสังคม

ความรู้คู่คุณธรรม เนื่องจาก เป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบที่สอน และปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งครอบครัวและสังคม ของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินกิจกรรมภายในครอบครัว จนเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เป็นที่ยอมรับของสังคมในฐานะ ครู เป็นวิทยากรด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้ดูแลและสร้างศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ตำบลนาท่ามเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ซึ่งดำเนินกิจกรรม โดยบุคคลภายในครอบครัวเป็นวิทยากรหลัก ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และยังได้สร้างเครือข่ายขยายผลสู่ประชาชน ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ เอกชน

ผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าการศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้ศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และได้อธิบายการจัดการศึกษาของไทยออกเป็น 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตรระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอนการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม พบว่า การจัดการศึกษาของไทยได้เน้นให้การจัดการศึกษายึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งได้ระบุไว้ในมาตรา 8 ว่า “การจัดการศึกษาให้ยึดหลักการศึกษาดูตลอดชีวิตสำหรับปวงชน ”

รวมถึงมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระธรรมปิฎก (2543: 165-66) ได้อธิบายหลักการเรียนรู้อย่างมีความสุขไว้ 2 แบบ คือ ความสุขที่อาศัยปัจจัยภายนอก คือ บรรยากาศ ที่เกิด

จากกัลยาณมิตร ครู อาจารย์ที่มีเมตตาเป็นต้น ซึ่งต้องระวัง ที่ว่าจะทำให้อ่อนแอลง และพึ่งพาความสุขที่เกิดจากการสนองปัจจัยภายใน คือ การเรียนรู้และการทำงาน เป็นการสนองความใฝ่รู้ และใฝ่สร้างสรรค์ในตัวของเขาเอง ซึ่งทำให้เขามีความสุขขึ้นในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เป็นอิสระ และทำให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ชีวิตของมนุษย์จึงเป็นชีวิตที่อยู่ได้ด้วยการศึกษา ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาซึ่งมีจุดหมายเพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิต ชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นองค์รวมที่ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศีล สมาธิ และปัญญา

2.1 พัฒนาการด้านการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ พบว่า

จากการศึกษา พบว่าการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ก่อตัวเกิดขึ้นทั้งจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนเองเพราะวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันขึ้นและเกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยบุคคลนอกชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ทั้งสองแบบนี้จะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ โดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้จะดำเนินการได้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้น เตรียมการก่อนการจัดการการเรียนรู้ ขั้นดำเนินการจัดการเรียนรู้ และขั้นหลังการจัดการเรียนรู้ในวิธีการ ดังนี้

วิธีการที่ 1 การเตรียมก่อนจัดการเรียนรู้ เป็นการเตรียมการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ คือผู้จัดการเรียนรู้ วิทยากรกระบวนการและผู้เรียน เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เข้าใจในชุมชน ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และนำผลการวิเคราะห์มากำหนดกรอบหรือแนวทางในการจัดการเรียนรู้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งควรดำเนินการ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ให้ชัดเจน ศึกษารวบรวมข้อมูลชุมชน ปัญหาความต้องการของชุมชนและผู้เรียน ประมวลข้อมูลอย่างเป็นระบบ และวิเคราะห์ประเมินข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมให้มากที่สุดสอดคล้องกับการศึกษาของ คานันท์ มะลิทอง (2543: 10) ที่พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ เป็นรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความสามารถ และการควบคุมการเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะอาศัยสื่อการสอนแบบประสมจัดภายใต้การดูแลของผู้สอน ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานพร้อมทั้งเตรียมหาชุดการสอนตามความต้องการของผู้เรียนในระดับต่างๆ การศึกษาของ อุดม เขยกีวงษ์ (2544: 160) ที่พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่จัดการเรียนที่ผู้เรียนสามารถเข้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การศึกษาของ อรรถิณี ณ ตะกั่วทุ่ง (2545: 150) ที่พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ คือ สถานที่รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่ถูกออกแบบให้นักเรียนทำงานในศูนย์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้งานตามอัตราความก้าวหน้าของตนเอง และนักเรียนต้องเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สอดคล้องกับการศึกษาของบุญเกื้อ ควรหาเวช (2542: 94-97) ที่พบว่าศูนย์การเรียนรู้ว่าเป็นการขยายห้องเรียนปกติออกไปโดยการจัดระบบการสอนและแหล่งความรู้ขึ้นมาใหม่ ให้ผู้เรียนแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 6-8 คน เพื่อร่วมกันประกอบกิจกรรมในศูนย์ต่างๆ ที่จัดไว้ในห้องเรียนและเว็บบอร์ดไปจนครบทุกศูนย์ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและการศึกษาของนิพนธ์ สุขปริดี (2536: 221-231) ที่พบว่าศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานที่ซึ่งได้จัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาด้วยตนเองจากโปรแกรมการสอน ซึ่งจัดไว้ในรูปของแหล่งความรู้ตามหมวดหมู่ของเนื้อหาและประสบการณ์ต่าง ๆ ภายใต้การประสานงานดูแลของผู้สอน

รวมถึงความสอดคล้องกับผลการศึกษาของประเวศ ะสี (2541: 44-45) ได้เสนอยุทธศาสตร์ปฏิรูปการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาไว้ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ควรปฏิรูปการเรียนรู้ที่จะพัฒนามิติทางกาย สังคม จิต และปัญญาให้เข้มแข็งครบทุกด้านพร้อมกันไป วิธีการเรียนรู้ปรับมาจากวิธีการที่พระพุทธเจ้าสอน คือ สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง = การรับรู้) จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) ภวานมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา) มาเป็น

การศึกษาจากการที่ดิฉันให้ความสำคัญกับประเด็นสำคัญคือ การสัมผัสความจริง การศึกษาจากการคิด การศึกษาจากการเจริญสติการเรียนรู้ควรใช้ทั้ง 3 วิธีผนวกกัน

วิธีการที่ 2 วิธีการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนของการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนซึ่งควรดำเนินการ สืบค้นหาข้อเท็จจริงของผู้เรียนและรายละเอียดต่างๆ ของผู้เรียน ได้แก่ คุณลักษณะ สถานที่ติดต่อ ความถนัด ความสนใจ ความต้องการ เป็นต้น การแจกเอกสารและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนด้วยบรรยากาศเป็นกันเองเพื่อให้ผู้เรียนไม่ประหม่ารู้สึกว่าเป็นผู้มีเกียรติ เป็นบุคคลสำคัญในการเรียนรู้ทำให้เกิดความประทับใจตั้งแต่เริ่มต้นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ สอดคล้องกับการศึกษาของทิสนา แคมมณี (2550: 36) พบว่า แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบ คือระบบ เป็นหน่วยที่เป็นรูปธรรม หรือ นามธรรม ประกอบด้วย หน่วยย่อยหรือองค์ประกอบที่เป็นอิสระแต่มีความสัมพันธ์กัน ดำเนินงานไปตามจุดมุ่งหมายตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด มีการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบสำคัญคือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และผลย้อนกลับเพื่อควบคุมและปรับปรุงงาน

สอดคล้องกับการศึกษาของนิพนธ์ สุขปริดี (2536: 23) ที่พบว่าขอบเขตของระบบจัดการศึกษาว่าประกอบด้วยขอบเขตที่สำคัญ ดังนี้ คือ สภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในที่ส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กร เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สภาพปัญหา ภายในองค์กรที่เกิดขึ้นจากผลกระทบดังกล่าว ความ

ต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน ปัจจัยนำเข้าไปในระบบ เป็นสิ่งที่ใส่เข้าไปในระบบ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เช่น ทรัพยากรความรู้ หลักสูตร อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้เรียนสถานที่ที่ต้องการเรียนรู้ สิ่งจูงใจในการเรียนรู้ บุคลากร วิธีการดำเนินงานขององค์กรประกอบที่มีความเหมาะสมกับบริบทและทำให้การดำเนินงานสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ข้อดีของศูนย์การเรียนรู้ คือ เรียนตามอัตราการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนหรือภายในกลุ่ม (Self-Pacing) ศูนย์การเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเรียนตามความต้องการความสามารถของแต่ละคนหรือผู้เรียนภายในกลุ่ม ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม ภาวะเป็นผู้นำยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะฝึกฝนตนเองให้ (1) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (2) เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่ และ (3) มีคุณลักษณะพึงประสงค์ตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย

วิธีการที่ 3 วิธีการจัดการการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากที่การจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนได้เสร็จสิ้นแล้ว เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้มากที่สุด ซึ่งมีกิจกรรมที่ควรดำเนินการ นำข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินผลการเรียนรู้มาทำการวิเคราะห์ เพื่อทราบถึงความสำเร็จหรืออุปสรรคปัญหาของการจัดกิจกรรมเรียนรู้ ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ กิจกรรม สถานที่ ช่วงเวลา การปฏิบัติหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ เป็นต้น เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของพระราชาธิบดี (ประยูร ชัมมจิตโต) (2542) ที่พบว่าการศึกษามาจากคำว่า สิกขาในภาษาบาลี หมายถึง การแสวงหาวิชา คำว่า วิชา หมายถึง ความรู้ สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหมาย ดังนั้นสิกขาหรือศึกษาจึงหมายถึงการแสวงหาวิชา หรือความรู้แจ้ง ซึ่งก็หมายถึง ปัญญา หน้าที่สำคัญของการศึกษา คือ การสร้างปัญญา พระพุทธเจ้าได้เปรียบปัญญาเหมือนแสงสว่าง ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญาขรินทร์ชัย อินทราภรณ์ และสุวิทย์ หิรัณยภณท์ (2542) ที่พบว่าเป็นกระบวนการวิธีการใด ๆ ที่ทำให้บุคคลเปลี่ยนไปในทางที่ดี เพื่อจะได้ปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เพื่อความผาสุกของตนเองและสังคม หรือการศึกษาคือกระบวนการแห่งความเจริญงอกงาม (Education is growth) ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และทางศีลธรรมจรรยา การศึกษานั้นไม่มีที่สิ้นสุดตราบใดที่มีชีวิตก็ต้องมีการศึกษา

จากการศึกษาด้านกระบวนการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา เป็นเครื่องมือในกลุ่มที่เกิดจากฐานงานพัฒนาส่วนใหญ่มีลักษณะเชื่อมโยงและเกี่ยวพัน มีจุดเน้นที่ต้องการให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม มีการรวมตัวเป็นเครือข่าย เริ่มต้นจากความต้องการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ การเรียนรู้ทำความเข้าใจ เข้าถึง และซาบซึ้งในวิถีชีวิตแบบพอเพียง การเรียนรู้จากการสัมผัสจริง 5 อย่างคือกันคือ 1) สัมผัสความจริงทางธรรมชาติได้แก่ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวและความ

หลากหลายทางธรรมชาติ 2) สัมผัสความจริงทางสังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะทั้งในชนบทและในเมือง 3) สัมผัสความจริงโดยการทำงานและกิจกรรม ที่ชอบและอาชีพ 4) สัมผัสความจริงที่เป็นสุนทรีย์ ความงามทางธรรมชาติและทางศิลปะ 5) สัมผัสความจริงทางข้อมูล โดยการครองตนเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลภายในครอบครัว และบุคคลรอบข้าง ยึดถือหลักศาสนา ศีล 5 ด้วยความตั้งมั่น และยึดถือสัมมาอาชีพแบบพอเพียง และได้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่น

จากการศึกษาจากกรณี 4 พื้นที่คือ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านเขากลม ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านหน้าควาย และศูนย์การเรียนรู้คุ่มดาหนุ่ย จากผลการศึกษา พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สอดคล้องกับการผลศึกษาของพรหมทิพย์ เพชรมาก (2548) ที่ได้อธิบายหลักการสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน ว่าสวัสดิการชุมชนต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ ตั้งใจทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ ต้องดูว่าคนในชุมชนคิดอย่างไร เริ่มจากจุดนั้นควรรู้ก่อนว่าตอนนี้บ้านเราเป็นอย่างไร มีรากเหง้า มีกลไกอย่างไร แล้วจึงกำหนดอนาคตต่อไปว่าบ้านเราจะเป็นอย่างไร ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเราเอง

ผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาของธีระ ศรีธรรมรักษ์ และ วิทย์ ชะนะภัย (2550: 52 - 53) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การจัด สวัสดิการสังคมในแง่ของประชาชนที่ควรคำนึงถึงในประเด็นต่อไปนี้คือ

ประเด็นที่ 1 การจัดให้ตรงตามความต้องการของประชาชนการจัดสวัสดิการจะต้องจัดให้ตรงตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงซึ่งเป็นความสำคัญอันดับแรกที่จะนำมาพิจารณาเพื่อให้บริการนั้นเป็นประโยชน์แก่ประชาชนสามารถช่วยเหลือประชาชนได้จริงๆ ก่อให้เกิดผลที่คุ้มค่ากับการลงทุน การจัดสวัสดิการที่ไม่ตรงตามความต้องการของประชาชน จะทำให้เสียเวลา เสียเงินทองไปโดยเปล่าประโยชน์

ประเด็นที่ 2 การให้ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมรับผิดชอบในการจัดสวัสดิการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ คือ รัฐ และเอกชน รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ได้ร่วมรับผิดชอบในการจัดสวัสดิการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาและแสดงความคิดเห็น จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ประชาชนจะให้การสนับสนุนลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น เกิดความกระตือรือร้น และมีความสนใจที่จะร่วมในกิจกรรมนั้น

ประเด็นที่ 3 การจัดให้ประชาชนทุกระดับโดยเท่าเทียมกันการจัดสวัสดิการควรให้ประชาชนได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน ไม่ว่าผู้รับบริการจะอยู่ในฐานะหรือความเป็นอยู่อย่างไร รัฐควรจัดสวัสดิการให้อย่างยุติธรรม ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านการจัดสวัสดิการชุมชนสามารถมองเห็นถึงการบริการทางด้านสวัสดิการที่ดีนั้น มีการสำรวจเพื่อหาความต้องการของประชาชนว่ามีความต้องการที่จะให้หน่วยงานจัดสวัสดิการเพิ่มเติมในเรื่องใด และอย่างไรบ้าง อาจทำได้โดยการสัมภาษณ์การออกแบบสอบถาม และจากการสังเกตสภาพการต่างๆ รวมกันหลายวิธีเพื่อรวบรวมปัญหาและความต้องการที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดสวัสดิการ จะได้จัดสวัสดิการได้อย่างถูกต้อง ตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง

สอดคล้องกับการศึกษาของ ระพีพรหม คำหอม (2557) ที่พบว่า ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรมและให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นั้นทนทานการกระบวนกรยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงผลการศึกษาของทัศนีย์ ลักษณะภิกษนซ์ (2545) ที่พบว่า การใช้ทรัพยากรในงานสวัสดิการสังคม เป็นระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

รวมถึงการศึกษารงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546) ในบทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ที่พบว่า “สวัสดิการสังคม” สื่อความหมายให้เห็นถึงสถาบัน และโครงการที่ปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดความอยู่ดี กินดี หรืออยู่ดี มีสุขเท่าที่จะเป็นไปได้คำว่า “สวัสดิการ” ไม่จำเป็นต้องหมายถึงสถาบันและโครงการเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ในระบบตลาดด้วยตัวมันเอง ตัวอย่างเช่น สิ่งของที่ราคาเท่ากันแต่คุณภาพดีกว่า ก็ย่อมสร้าง “สวัสดิการ” ให้แก่ผู้บริโภคได้มากกว่า สิ่งของที่คุณภาพเท่ากัน แต่ราคาถูกกว่า ก็ย่อมสร้างความพอใจ หรือ “สวัสดิการ” ให้แก่ผู้บริโภคได้มากกว่า สวัสดิการแบบนี้เรียกว่า “สวัสดิการทางเศรษฐศาสตร์” หรือ economic welfare ซึ่งต่างจาก “สวัสดิการสังคม” หรือ social welfare ที่มุ่งเน้นไปที่สถาบัน โครงการ และปฏิบัติการ

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

แนวทางดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายในศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย และศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาค่อย จัดการชุดความรู้ที่สามารถรับรู้ได้จากปรากฏการณ์ธรรมชาติ กรรมวิธี หรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่งเกี่ยวกับการจัดการความรู้ของมนุษย์ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การ

วิเคราะห์และกลั่นกรองความรู้ การถ่ายโอนและการสืบทอดความรู้ การประยุกต์และการปรับความ
ถูกต้องของความรู้มีความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสวัสดิการด้านการศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากประเด็นต่อไปนี้เป็นประเด็นที่ 1 ปฏิรูปทศวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี) พบว่า มีการ
ส่งเสริมบุคคลภายในครอบครัว ให้รู้จักกิน รู้จักใช้ รู้จักออม ทั้งการเป็นอยู่ การศึกษาเล่าเรียนการ
ดำรงชีวิตประจำวัน รู้จักออม รู้จักวางแผนการใช้จ่าย การเป็นอยู่ ตามความเป็นจริง ตามอรรถภาพ
ของครอบครัว เป็นครอบครัวที่มีความสุข เป็นที่ยอมรับของบุคคลผู้เกี่ยวข้องและพบเห็น ประเด็น
ที่ 2 สัมปรีชูปัสสยะ (สมาคมกับสัตบุรุษ) พบว่า ได้ดำเนินการส่งเสริมผลักดันให้สมาชิกใน
ครอบครัวมีส่วนร่วม การอยู่และสร้างภูมิคุ้มกัน การอยู่ร่วมกับสังคมในการช่วยเหลือ ทั้งทางองค์
ความรู้ และรูปแบบการทำกิจกรรมของครอบครัว ประเด็นที่ 3 อุตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ)
พบว่า เป็นศูนย์ต้นแบบ ของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินกิจกรรม
ภายในครอบครัว จนเป็นแบบอย่าง เป็นที่ยอมรับของสังคมในฐานะ ครู เป็นวิทยากรสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนประเด็นที่ 4.บุพเพศตปัญญา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว มี
พัฒนาการการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับการศึกษาของพรสุข หุ่นนิรันดร์ (2541) พบว่า
คุณภาพชีวิต เป็นการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมของมนุษย์ ตามสภาพความจำเป็นพื้นฐานใน
สังคม ซึ่งสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและความคิดอย่างเพียงพอ จน
ก่อให้เกิดความสุขตลอดทั้งการมีสุขภาพทางร่างกายและจิตใจที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์
ประสานงานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (2532: 19) กล่าวถึง ความสำคัญของคุณภาพชีวิตว่า
คุณภาพชีวิตที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชนและประเทศชาติโดย
ส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมี
ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใด ส่งผลให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือ
เท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้

ความสอดคล้องกับผลการศึกษาดวงเดือน พันธมนาวิน. (2543). กล่าวถึง
ความสำคัญของคุณภาพชีวิตว่า คุณภาพชีวิตที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของ
บุคคล ชุมชนและประเทศชาติโดยส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวม
ด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใด ส่งผลให้ประเทศชาติ
นั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ คุณภาพของ
ประชากรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและชี้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใดจะเจริญก้าวหน้า
กว่าอีกประเทศ ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพบ้านเมืองได้รับผลของ
สงคราม แต่ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของประชากรญี่ปุ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ

สติปัญญา จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นยกฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ได้อย่างรวดเร็ว

รวมถึงสอดคล้องกับการศึกษาของศิริ ฮามสุโงชิ (2543: 33) ว่าคุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมเป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ดีที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธสัมพันธ์สังคม ด้านสภาพแวดล้อม และผลการศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของพระธรรมปิฎก (2541) ที่ศึกษาการนำหลักจักร 4 ในพระสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นหลักที่สร้างคุณประโยชน์ใน ทำให้ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น สรุปจากการศึกษาหลักจักร 4 ในฐานะเป็นหลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงมีประโยชน์ที่นำหลักธรรมทั้ง 4 ข้อมาพิจารณา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต มีสภาพชีวิตที่เป็นคุณปราศจากโทษ ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ การนำหลักจักร 4 มาใช้พัฒนาชีวิต จึงเป็นหลักที่สร้างคุณประโยชน์ในทุก ๆ ด้าน ทำให้ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น หลักการพัฒนาคุณภาพที่ทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านสังคม เป็นต้น

2.3 การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้

จากการศึกษา พบว่า กรณีศึกษาที่ 1 ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัชชาศัย ที่มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในเรื่องของทุนทรัพยากรชุมชน มีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ“การใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการประชุมของสภาผู้นำชุมชนจนกระทั่งเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ที่ให้บริการความรู้สู่พึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน

กรณีศึกษาที่ 2 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม จังหวัดกระบี่ พบว่า การจัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือ นอกกระบบ และตามอัชชาศัย มีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ที่มีการส่งเสริม และบริการองค์ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอาชีพต่างๆ มารวมตัวกันผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และมีวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ“ การใช้ปัญหาเป็นฐานสร้างองค์ความรู้” จากกระบวนการสาธิต ทดลอง และปฏิบัติซ้ำ แล้วนำองค์ความรู้ไปบริการแก่ชุมชนภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กรณีศึกษาที่ 3 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย จังหวัดตรัง พบว่า กระบวนการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ ในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย มีการจัดสวัสดิการ ด้านการศึกษาแบบการสะสมความรู้ และบริการความรู้แก่ชุมชน โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้จาก “ประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง” เริ่มต้นจากสังคมในครอบครัว ด้วยการเข้าร่วมโครงการชีวิตดี เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปัจจุบันร่วมกับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง ในรูปแบบสหกิจศึกษา เพื่อเป็นสถาบันสอนทายาทเกษตรกร

ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้: กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้คุ้มตาหนุ่ย จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การจัดการในระบบ นอกกระบบ และตาม อัธยาศัย ใช้วิธีการเรียนรู้แบบ “ชุมชนปฏิบัติการ” ตามกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ การให้บริการ ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การถ่ายโอนความรู้ การทบทวนความรู้ การประยุกต์ใช้ความรู้ การผสมผสานความรู้ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการสวัสดิการด้านการศึกษาที่สามารถ ถ่ายทอดไปสู่การใช้ประโยชน์ในชุมชน พบว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของอุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540: 25 – 31) จากการศึกษากระบวนการที่เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อ ชีวิตของชุมชน โดยพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถพื้นฐานในการดำรงชีวิตและเลี้ยงชีพ รู้จักใช้และคิดค้นเทคโนโลยี ฝึกให้มีทักษะในการจัดการ ในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและ ทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งพัฒนาสติปัญญาของบุคคลในด้านการคิด การจำ จินตนาการ และการ พัฒนาด้านจิตวิญญาณ ให้มีสำนึกทางจริยธรรมเข้าใจคุณค่าของชีวิต ธรรมชาติและสติปัญญา ซึ่งความรู้ ความสามารถและคุณธรรมของปัจเจกบุคคลที่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องและ สอดคล้องกับชุมชน

พบว่า ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับการศึกษาของกิดานันท์ มะลิทอง (2543: 10) ให้ความหมายไว้ดังนี้ ศูนย์การเรียนรู้ เป็นรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาความรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความสามารถ และการควบคุมการเรียนรู้ด้วยตัว ผู้เรียนเอง โดยการประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะอาศัยสื่อการสอนแบบประสมจัดภายใต้การ ดูแลของผู้สอน ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานพร้อมทั้งเตรียมหาชุดการสอนตามความต้องการของ ผู้เรียนในระดับต่างๆ การศึกษาของอุดม เขียวเกษ (2544: 160) พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่ จัดการเรียนที่ผู้เรียนสามารถเข้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การศึกษาของอรจริย์ ฒ ตะกั่วทุ่ง (2545: 150) พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ คือ สถานที่รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่ถูกต้องแบบให้นักเรียนทำงานใน ศูนย์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้งานตามอัตราความก้าวหน้าของตนเอง และนักเรียนต้องเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาของบุญเกื้อ คอระหาเวช (2543: 94-97) พบว่าศูนย์การเรียนรู้ว่า เป็นการ ขยายห้องเรียนปกติออกไปโดยการจัดระบบการสอนและแหล่งความรู้ขึ้นมาใหม่ ให้ผู้เรียนแบ่ง

ออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 6-8 คน เพื่อร่วมกันประกอบกิจกรรมในศูนย์ต่างๆ ที่จัดไว้ในห้องเรียน และเวียนไปจนครบทุกศูนย์ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

รวมถึงการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2550 : 2) พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึงสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการสอนหลายรูปแบบ หลายชนิด และหลายประเภท ได้แก่ กิจกรรมแนะแนวการศึกษาการอาชีพ กิจกรรมการเรียนรู้ทางวิชาการและวิชาชีพจากสื่อ กิจกรรมสนเทศ รวมทั้งยังเป็นแหล่งในการทำหน้าที่ประสาน แหล่งวิทยาการความรู้ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชน กลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนทั่วไปในชุมชนต่างๆ แยกต่างกันไป

นิพนธ์ สุขปรีดี (2536: 221-231) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้เป็นสถานที่ซึ่งได้จัดบรรยากาศให้ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาด้วยตนเองจากโปรแกรมการสอน ซึ่งจัดไว้ในรูปของแหล่งความรู้ตามหมวดหมู่ของเนื้อหาและประสบการณ์ต่างๆ ภายใต้การประสานงานดูแลของผู้สอน

ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง การจัดพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือผู้เรียนในกลุ่มเล็ก ตามงานที่โปรแกรมกำหนดให้ โดยจัดเป็นคูหาหรือโต๊ะ และมีสื่อการเรียนในรูปแบบสื่อประสม ช่วยในการเรียนรู้โดยมีครูผู้สอนคอยแนะนำ

สอดคล้องกับการศึกษาของสมชัย วรากุลนุรักษ์ (2545) ศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการเพื่อพัฒนาระบบศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ เพื่อศึกษา ผลลัพธ์ ปัญหาอุปสรรค และรูปแบบในการดำเนินงานที่เกิดจากการนำระบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ไปใช้ในสถานประกอบการ และเพื่อสรุปนำระบบศูนย์การเรียนรู้ และแนวทางการขยายผลโดยศึกษาจากสถานประกอบการ ผลการวิจัย พบว่า การจัดการศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการประกอบด้วยองค์ประกอบการดำเนินงานที่สัมพันธ์ต่อกันคือ การวิเคราะห์ความต้องการในการจัดศูนย์การเรียนรู้ การจัดหาทรัพยากรความรู้ การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ การสื่อสารประสานงานและการให้บริการผู้เรียน การส่งเสริมการเรียนรู้ การติดตามผลการดำเนินงาน การรายงานผลและเชื่อมโยงการเรียนรู้

สอดคล้องกับการศึกษาของพนีย์ สวัสดิ์รัตน์ (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง พัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สอดคล้องกับการศึกษาของปาหนัน กนกวงษ์วัฒน์ (2551) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาลโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาลและเพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาล ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน มีปัญหาที่สำคัญ 8 ประเด็น ประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้วิจัยเลือกมาเป็นต้นแบบในการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาล รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาลมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างของศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การกำหนดสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้และการกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงานด้านกระบวนการทำงานของศูนย์การเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำเครือข่ายชุมชน การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงโดยง่าย

การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพ การเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของชุมชน พบว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของนันทวัน เรืองอร่าม (2554) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน โดยมี วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียนและเพื่อประเมินรับรองรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนนาจอมเทียนประกอบด้วย ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ กลยุทธ์ของศูนย์ฯ บัโครงการที่ดำเนินการในศูนย์ฯ ตอบสนองต่อความต้องการและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคลในระดับมากที่สุด และคณะทำงานศูนย์ฯมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในการดำเนินงานการจัดกิจกรรม/โครงการที่ดำเนินการในศูนย์การเรียนรู้

สอดคล้องกับการศึกษาของเดเรล (Deryl, 1995) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของพนักงานในการเข้าร่วมโครงการการเรียนรู้ในสถานประกอบการ ซึ่งพบว่าปัจจัยด้านครอบครัว กลุ่มเพื่อน ระดับการศึกษาสภาพทางสังคม รวมทั้งระดับตำแหน่งงานและโอกาสในการเข้าร่วมโครงการจะมีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของพนักงานการศึกษาของคานู (Kanun, 1996) ได้วิจัยเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนป่ามิลล์ เรื่อง การเรียนรู้ทางชาติพันธุ์วรรณนาของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมืองนิวเจอร์ซีย์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการเรียนรู้ นั่น คือ การช่วยปรับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงบรรยากาศในห้องเรียน ครู นักเรียนที่มีความรัก ความอบอุ่น ผู้ปกครอง ผู้คนในชุมชน มีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และสิ่งสำคัญจะต้องได้รับความช่วยเหลือระหว่างบ้าน โรงเรียนและชุมชน อิซุมิ (Ishumi, 1982: 65-75) ได้ศึกษาถึง

ศูนย์บริการชุมชน (Community Center) ในประเทศแทนซาเนีย เกิดขึ้นในระหว่างที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยใช้เป็นศูนย์จัดกิจกรรมบันเทิงแก่ทหารที่ผ่านสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาได้เปลี่ยนวัตถุประสงค์เป็นศูนย์บริการให้ความรู้ด้านอนามัยพื้นฐาน ให้การเลี้ยงดูลูก สอนการอ่านออกเขียนได้ ส่งเสริมการจัดคณะกรรมการหมู่บ้าน การจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและจัดตั้งศูนย์ผลิตเอกสาร ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 รัฐบาลแทนซาเนียได้เปลี่ยนรูปแบบการจัด โดยจัดให้มีศูนย์บริการชุมชน 2 แห่ง ต่อหนึ่งอำเภอและจัดกิจกรรมสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น มีการทำวิจัยเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรม โปรแกรมการศึกษาที่เหมาะสม

รวมถึงความสอดคล้องกับการศึกษาของวัตส์ (Watts, 1990: 181-195) ศูนย์การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา (Community Center) ของอังกฤษ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1977 เพื่อดำเนินงานพัฒนาชุมชน จัดฝึกอบรม วิจัยและเผยแพร่การศึกษานอกโรงเรียน ชุมชน จัดฝึกอบรม วิจัยและเผยแพร่การศึกษานอกโรงเรียน โดยดำเนินการในลักษณะ โครงการจัดประชุมสัมมนา เพื่อช่วยเหลือผู้ดำเนินงาน ด้านพัฒนาชุมชนจัดความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำงานประสานงานกับองค์กรภาครัฐ เอกชน มหาวิทยาลัย มูลนิธิต่างๆ เพื่อหาแนวทางพัฒนาชุมชนของประเทศและต่างประเทศ โดยการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน รวมถึงการศึกษาของสตีเฟน (Steven, 1998) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายขายในสถานประกอบการต่างๆที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องช่วยสอน พบว่า การให้บริการทางด้านเทคโนโลยีมาประยุกต์ในการเรียนการสอนดังกล่าว มีผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้โดยตรงซึ่ง Weston (1994) พบว่าการจัดโครงการเรียนรู้ในสถานประกอบการโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนนั้นมีผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของระดับการเรียนรู้ ระดับผลผลิต และผลการปฏิบัติงานของพนักงาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ดังนี้ ในด้านการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้พบว่า การให้บริการชุมชนในการจัดกิจกรรม บุคลากรมีจำนวนน้อย ขาดการประสานงานระหว่างศูนย์การเรียนรู้กับชุมชน ขาดงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และปัญหาต่างๆของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนยังไม่ได้รับการแก้ไขซึ่งการพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดูแลรักษา โดยการระดมความคิด ระดมกำลังและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ตามข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ที่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และเรียนรู้อย่างทั่วถึงและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน และนำไปใช้ประโยชน์สู่สังคมต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษา

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการส่งเสริมการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้ที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นนโยบายจากบนลงล่าง (Top down approach) โดยมีภาครัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบาย และมาตรการดำเนินงานให้ภาคประชาชนปฏิบัติตาม ซึ่งมีรูปแบบสำเร็จรูป ซึ่งเน้นการพัฒนาความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว จึงทำให้การพัฒนาด้านการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนค่อนข้างล้มเหลวและส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นควรเริ่มภายในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการด้านการศึกษา สร้างความเข้มแข็งและเจริญเติบโตให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ก่อนเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 กำหนดนโยบายส่งเสริมแนวทางการการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ควรเป็นนโยบายจากล่างขึ้นบน (Bottom up Approach) โดยให้ภาคประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ในการวางรูปแบบและกำหนดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีการเสนอความคิดเห็นในการขอความช่วยเหลือจากทางภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนมีกระบวนการจัดการชุดความรู้ และผสมผสานความรู้ในชุมชนด้วยตนเอง

3.1.2 กำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านที่เหมาะสม (Traditional or Low Technology) โดยเฉพาะเทคโนโลยีในเรื่องของภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพเพื่อความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และภาคประชาชนสามารถมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต และเครื่องทุนแรงในการทำมาหากิน รวมทั้งในราคาถูกมีประสิทธิภาพและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

3.1.3 กำหนดนโยบายศึกษาวิจัยในการปรับปรุงและคิดค้นหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสมกับอาชีพ วิถีชีวิต และสังคมวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยสอดคล้องกับกระบวนการจัดการศึกษา ในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่อง

3.1.4 การลงมือปฏิบัติงานของคณะเจ้าหน้าที่ภาครัฐบาล และภาคเอกชนควรมีการยอมรับความคิดเห็นของผู้นำและประชาชน รวมทั้งควรส่งเสริมให้ผู้นำภายในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา สร้างเวทีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์ในกระบวนการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ เพื่อความเป็นพหุภาคีมากยิ่งขึ้น

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ระบุให้การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่นของตน เป้าหมายที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชนและเอกชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐบาล ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายด้านการศึกษาในแต่ละระดับ และให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการบริการทางการศึกษามากขึ้นด้วยการผ่อนคลายกฎระเบียบที่ควบคุมสถานศึกษาและกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมดังต่อไปนี้

3.2.1 การจัดสวัสดิการการศึกษาในชุมชนควรเน้น กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสมาชิกภายในชุมชน โดยประชาชนในฐานะเจ้าของการศึกษาจะรู้ว่าเขาและบุตรหลานของเขาต้องการอะไรจากการศึกษาและอะไรในระบบที่เป็นอยู่แล้วที่เขาไม่ต้องการ ความต้องการเหล่านี้เกิดจากการต้องสัมผัสสภาพข้อเท็จจริงในชีวิตการทำงานและการดำรงชีวิตทั่วไป

3.2.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการศึกษาจะก่อให้เกิดความรู้สึกมีอำนาจ และการได้มีส่วนร่วมในชุมชนจะนำไปสู่ความรับผิดชอบ และเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน

3.2.3 เน้นแผนปฏิบัติการในการดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการควบคุมการดำเนินงานของระบบราชการ ให้ครอบคลุม สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

3.2.4 กระบวนการมีส่วนร่วมทางการศึกษาเปิด โอกาสให้มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมากขึ้นเพราะเมื่อการปกครองท้องถิ่นพัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้ว ประชาชนจะรู้ว่า เขาเองไม่ได้เป็นเพียงผู้พลอยได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาเท่านั้น เขาจะต้องเป็นผู้ให้ด้วย

3.3 ข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่

การจัดสวัสดิการด้านการศึกษา เป็นสิ่งที่ประชาชนพึงได้รับบริการที่ส่งเสริม และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่าง มีคุณภาพต่อไปและแม้ว่าประชาชนจะมีข้อบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคมหรือด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็จะได้รับบริการการศึกษาพิเศษและจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับ ความต้องการของประชาชน ในกรณีศึกษา 3 พื้นที่ ดังต่อไปนี้

3.3.1 กรณีศึกษา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง ควรมีการสร้างผู้นำเยาวชนสืบทอดการทำงานคณะทำงานสภาผู้นำผู้นำชุมชนไม้เรียง ซึ่งคณะทำงานจะประสานงานกับนักวิชาการ

ปราชญ์ชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในเครือข่ายตามสาขาต่าง ๆ โดยการคัดเลือกผู้นำเยาวชนในแต่ละรุ่นที่เหมาะสม เข้ามาช่วยวางแผน และดำเนินกิจกรรมจะต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการครอบคลุมได้ทั้งตำบลไม่เรียง โดยคณะทำงานที่สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง แต่งตั้งขึ้นให้ผู้นำเยาวชนรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ซึ่งจะมีกลุ่มสภาผู้นำชุมชนไม่เรียงคอยเป็นที่ปรึกษาในการบริหารจัดการจัดการตนเองของชุมชน

3.3.2 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม การดำเนินกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้ ควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน โดยทำงานร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ในการพัฒนาคนและชุมชนในพื้นที่ ทั้งนี้ยังรวมไปถึงบุคลากร เกษตรกร ผู้มีความสนใจจากทั่วประเทศ ไม่น้อยกว่าแปดหมื่นคนต่อปี เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมและขยายโอกาสในด้านความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง และโครงการ “โรงเรียนชีวิต” ซึ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และได้รื้อฟื้นพระราชดำริส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้ชี้้นำถึงการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ เพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยตั้งอยู่บนทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง อาศัยความรอบคอบ รอบรู้ และความระมัดระวัง รวมทั้งการใช้คุณธรรม จริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

3.3.3 กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย ควรมีการขยายผลการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา ด้วยการเพิ่มเครือข่ายทางการศึกษา ขยายในระดับกลุ่ม และองค์กร เพื่อเพิ่มจำนวนสมาชิกลูกหลานเกษตรกรรุ่นใหม่ นั้น จึงควรผลิตคนที่มีลักษณะพึงประสงค์ ดังนี้ เปลี่ยนวิธีการผลิตที่พึ่งพิงฐานทรัพยากรเป็นหลัก (Resources based) มาเป็นการผลิตที่ใช้ความรู้ในการบริหารจัดการเป็นหลัก (Knowledge based) เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน สามารถบริหารจัดการอาชีพของตนเองได้ตลอดห่วงโซ่การผลิต ตั้งแต่การวางแผนเพาะปลูกในระดับไร่นา จึงถึงการจัดการผลผลิตสู่ตลาด สามารถใช้ข้อมูลและข่าวสารต่างๆ มาประมวลและสร้างทางเลือกในการวางแผนอาชีพของตนเองได้ตามสถานการณ์ตลาดที่ผกผัน และสร้างความเข้มแข็งในระดับไร่นาของตนเอง และขยายผลไปเป็นกลุ่มหรือชุมชนได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

เนื่องด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ของผู้ศึกษาในครั้งนี้ ยังขาดสิ่งที่น่าสนใจอีกหลายประเด็น ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะมีการเพิ่มเติม สำหรับการศึกษานี้ครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษาในหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

3.4.1 ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่อง การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดสวัสดิการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร

3.4.2 ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อกระบวนการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร

3.4.3 ควรมีการศึกษาในเรื่อง วิเคราะห์เชิงนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเสนอแนวทางและการจัดสวัสดิการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร

3.4.4 ควรมีการศึกษาในเรื่อง การประเมินผลการจัดการชุดความรู้หลักสูตรท้องถิ่นในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

รายการอ้างอิง

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน.(2540). แนวการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้.กรุงเทพฯ:กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมการพัฒนาชุมชน (2551).การวางแผนพัฒนาความเป็นพื้นฐาน(อปฐ.).กรุงเทพฯ:กระทรวงมหาดไทย
- กรมวิชาการ. (2550). คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2552). กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2555). วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุขของผู้เรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2556). คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.(2549). มาตรฐานการพัฒนาเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ: ชุมชนุสรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงมหาดไทย. (2550). มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน .เอกสารอัดสำเนา
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. เอกสารชุดแนวทางปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- _____. (2551). คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สพฐ. 297/ 2551 เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2552). แผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายสถานศึกษา 3 ดี (3D). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้ามืองไทย).
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะกุล. (2550). การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการและสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2545). วิธีชุมชน คู่มือการเรียนรู้ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผลและสนุก. กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- _____. (2555). คู่มือจัดอบรมวิถีชุมชน. นนทบุรี: สามลดา.
- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

- (2554). รายงานการวิจัย การสังเคราะห์และถอดบทเรียนนวัตกรรมท้องถิ่นและการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ต้นแบบการบริหารจัดการภารกิจ ที่ถ่ายโอน) ส. สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: ส. สำนักงานปลัดนายกรัฐมนตรี.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2543) เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ .(2543).การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์ที่สำคัญสู่ความสำเร็จทางการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: ชักเซสมิเดีย
- ขัตติยา วรรณสุต. (2544). กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต พระอาจารย์สุบิน ปณีโต จังหวัดตราด. ใน เศรษฐศาสตร์การเมือง (เพื่อชุมชน) ฉบับที่ 17: สวัสดิการโดยภาคชุมชน (1) กลุ่มออมทรัพย์, 123-170. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: บริษัท เอคิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด
- คัมภีร์ สุดแท้.(2553). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตติมา ดำรงวัฒนะ.(2550).เอกสารประกอบการสอนรายวิชาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง. นครศรีธรรมราช:ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- เจษฎา เข้มประเสริฐ. (2555). การจัดการเรียนรู้เพื่อเรียนรู้ร่วมกัน. เข้าถึงเมื่อ 6 เมษายน 2555. จาก <http://www.superbk3.net>
- ฉลาด จันทรสมบัติ. (2550). “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชน.” วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- ฉลองรัฐ อินทรีย์. (2550). “ การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี.” วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชรินทร์ จารุจันทร์.(2540). คุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ได้รับจากการปฏิรูปที่ดิน. กรุงเทพฯ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2536). เอกสารชุดวิชาสื่อการสอน ระดับประถมศึกษา หน่วยที่ 8 – 15. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- (2543). เทคโนโลยีและสื่อการสอน เอกสารชุดการสอนเทคโนโลยี หน่วยที่ 1-4 .นนทบุรี.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2545). เอกสารชุดการสอนเทคโนโลยี หน่วยที่ 1-5 .กรุงเทพฯ.สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2550). การจัดการนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมการเรียนการสอน. ” จาก <http://www.portal.in.th> (3 กรกฎาคม 2556)
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และบุญเลิศ เลิศขโลพาร (2536) “ระบบและการจัดระบบ” ใน **ประมวลสาระชุดวิชาการจัดระบบการศึกษา หน่วยที่ 1** หน้า 1 – 60 นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
- ชาตรี เจริญศิริ และคณะ. (2547). **ประชาชนนำกับการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคมเป็นสุข (สคส.).
- ชาย โพธิสิตา. (2550). **ศาสตร์และศิลป์แห่งวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). **บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนากระบวนการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรส. โปรดักส์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2543). **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2549). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 2**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครราชสีมา: โชคเจริญ
มาร์เก็ตติ้ง.
- ทิตนา แจมมณี. (2550). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- (2551). **รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แจมมณี และคนอื่นๆ.(2547). **รายงานการวิจัยและพัฒนารูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียน**.กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ ลักขณาภิชนัชช. (2551). **การบริหารสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง**. สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2555 จาก <http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=656>
- ธงไชย ไมตรี. (2550). **คู่มือการปฏิรูปการศึกษาในแนวทางการปฏิบัติสถานศึกษาให้เป็นโรงเรียนในอุดมคติตามองค์ประกอบที่กำหนดไว้ในบัญญัติ 10 ประการ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- ธีระ รุณเจริญ. (2550). **รูปแบบและองค์ประกอบของรูปแบบ**. เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชา
สัมมนาการบริหารการศึกษา. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- นภาพรณัฏ หะวานนท์.(2539).**ทฤษฎีฐานรากทางเล็กในการสร้างองค์ความรู้**. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ
- นันทวัน เรืองอร่าม. (2554). **การพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจากอมเทียน**. ปรินญญาณิพนธ์
การศึกษาคุยฎิบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิพนธ์ สุขปริดี. (2536). **นวัตกรรม เทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: นีลนารากการพิมพ์.
- นิสาร์ตน์ ศิลปะเดช. (2540).**ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพฯ: พิธิษฐการพิมพ์
- นุชนาถ สุนทรพันธุ์. (2548). **คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของอาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บดินทร์ วิจารณ์. (2547). **การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมการพิมพ์.
- บุญเกื้อ ครอบหาเวช. (2543). **นวัตกรรมการศึกษา**. กรุงเทพฯ : หจก.เอส อาร์ พรินติ้ง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2549). **การวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียน**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บัญชา แก้วสอง และสุภา ไยเมือง (2546). “การพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับกลุ่มเกษตรกร” ใน
ชุดโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ประเวศ วะสี. (2541). **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____. (2537). **การพัฒนาการศึกษาในอนาคต ในแนวทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคต**.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ปวย อิงภากรณ์. (2543). “**ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน**” ใน ศาสนธรรม
กับ กาลเวลา กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ปานัน กนกวงศ์นุวัฒน์. (2551).**การพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ในโรงพยาบาลโดยใช้กระบวนการ
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม**.ปรินญญาณิพนธ์การศึกษาคุยฎิบัณฑิต คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พจนีย์ สวัสดิ์รัตน์. (2550) **การพัฒนา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต**.
กำแพงเพชร : ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดกำแพงเพชร.
- พรสุข หุ่นนิรันดร์ และคณะ. (2541)**เอกสารประกอบการเรียน วิชาการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต**.
กรุงเทพฯ: คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2544). **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economic)**. พิมพ์ครั้งที่ 9. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) (2547). **เครือข่าย: ธรรมชาติความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- พรพิมล ทรษาภิรมณ์โชค. (2550). “**การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้สำหรับหน่วยงานภาครัฐ**.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มียากาวะ ทาดาโอะ.(2550) .**เศรษฐมิติเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: รั้วแจ้ง.
- มานิตย์ ชาติโย **รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์คุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าถึง**. มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2555
- มาริสสา ภูเพ็ชร. (2535). “**สวัสดิการสังคม : แนวคิดและทฤษฎี**” วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 – 2 มกราคม – ธันวาคม 2535, น. 6.
- มาลี สืบกระแส. (2552). **การพัฒนารูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานงานเขตพื้นที่การศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม.
- ยุทธพงศ์ สมร. (2551). “**การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านร่องกาศใต้ ตำบลร่องกาศ อำเภอสว่างเม่น จังหวัดแพร่**.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เยาวลักษณ์ สงวนพานิช. (2552). “**การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาด้านบริการพยาบาลในโรงพยาบาลนครปฐม**.” วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการพยาบาล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีสเทียณ.
- เขาวดี ราชชัยกุลวิบูลย์ศรี. (2551). **การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ราชบัณฑิตยสถาน.(2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ.นามีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- ภาสกร อินทุมาร (บก.) . (2547).**ความรู้ท้องถิ่น การจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม**. กรุงเทพฯ :วิทยาลัยการจัดการทางสังคม

- รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์.(2548). การพัฒนารูปแบบการบริหารของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. (2548). การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ระพีพรรณ คำหอม.(2557). **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 4 (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันทนี วาสิกะสิน และ กิติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์. (2541). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วาสนา ทวีกุลทรัพย์. (2556). **รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง การใช้แหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอน**.ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2542). **การศึกษาแห่งชาติในอุดมคติ. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์(บรรณาธิการ).ปฏิรูปการศึกษา แนวคิดและหลักการ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.(หน้า 24).** กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วิทยากร เชียงกุล (2541) **วิกฤตและโอกาสในการปฏิรูปการศึกษาและสังคมไทย**.กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2553). “การพัฒนาาระบบองค์กรชุมชนและเครือข่ายทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมประสงค์ วิทย์เกียรติ “การศึกษาตามอัธยาศัยส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้” **วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2549 - พฤษภาคม 2550**
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545 - 2559)** กรุงเทพฯ พริกหวานกราฟฟิค จำกัด 2546
- สำเร็จ บุญรัตน์. (2544). **การวัดจริยธรรม ใน การวัดและการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาวดี เจริญเศรษฐมท. (2553). “ **การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรอาชีพท้องถิ่น.**” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สุมน อมรวัฒน์.(2554). **หลักสูตรและการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม** นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- สุริรัฐ ศิลปอนันต์. (2542). **เส้นทางสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาไทย: แนวทางดำเนินงาน**
การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศิริ ฮามสุโพธ. (2543). **ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และ ดารณี คำจันง. (2544). **สอนเด็กให้คิดเป็น**. กรุงเทพฯ : ทิปส์พับบลิเคชัน.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.(2551). **80 ศูนย์เรียนรู้เชิงคุณธรรม** . กรุงเทพฯ :
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- สนทยา พลศรี.(2550). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่2 .กรุงเทพฯ: โอเดียน
สโตร์
- สมชัย วรากุลนุรักษ์. (2545). **การพัฒนากระบวนการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ**.
ปริญญาานิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมชาย เรืองมณีชัชวาล. (2550). **การพัฒนาชุดฝึกอบรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเรื่องแนว**
ทางการผลิตอาหารตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดี. ปริญญาานิพนธ์การศึกษาดุสิตบัณฑิต.
(การศึกษาผู้ใหญ่) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมประสงค์ วิทย์เกียรติ. (2548). **แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา**.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- สมุทร ชำนาญ. (2546). **การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน**.
ดุสิตบัณฑิตการศึกษาดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2545). **การจัดการศึกษานอกระบบโดยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อส่งเสริมการศึกษา**
ตลอดชีวิต. เอกสารในโครงการส่งเสริมการแต่งตรา ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
นนทบุรี. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุภาวดี เจริญเศรษฐม. (2553). “การพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรอาชีพท้องถิ่น.”
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สายันต์ สวัสดิ์ศรี และคณะ. (2546). **คู่มือสุขภาพดีไม่มีขาย**. กรุงเทพฯ: ปิยอนด์ เดีนเทอร์ไพรซ์.
- สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. (2542). **สารานุกรมทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**.
กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์, น. 348 – 349.

สมาคมักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. 2545. ผลการดำเนินงานประจำปี มกราคม 2543 –
มกราคม 2545. (เอกสารโรเนียว)

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2546. การพัฒนาดัชนีความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิต
ครอบครัวสำหรับประเทศไทย : รายงานการศึกษาขั้นสุดท้ายโครงการระบบพัฒนาจัดเก็บ
กลุ่มดัชนีชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีสุขสำหรับประเทศไทย. มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ.

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, 2545. รายงานขั้นสุดท้าย โครงการศึกษาเพื่อ
พัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”. มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). แผนการจัดการเรียนรู้แบบคณะชั้น ป.2 - 3
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 : เอกสารอัดสำเนา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542 และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค
_____. (2542 ก). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ,
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

_____. (2543). แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมิน
ภายนอก. กรุงเทพฯ ฯ : พิมพ์ดี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
ของสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). ยุทธศาสตร์การพัฒนากุณภาพการศึกษาของ
กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

_____. (2550). ยุทธศาสตร์การพัฒนากุณภาพการศึกษา ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ. 2551-
2555). กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

องค์การอนามัยโลก (WHO). (1994). Life skills education for children and adolescents in schools.
Geneva, Switzerland: WHO.

อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ .(2547).การสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมโดย
ชุมชนมีส่วนร่วม.กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2545). สูดยอดพัฒนา การเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ทบุคส.

อนุชาติ พวงสาลี และอรทัย อาจอ่ำ บรรณาธิการ. (2541). การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต
และสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

อภิสิทธิ์ ชำรงวารงกูร และคณะ. (2545) การพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ
สิ่งแวดล้อมที่ดี ขอนแก่น : กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

- อุดม เขยกิจวงศ์. (2544). **แนวทางการบริหารและการจัดการ: การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย
- อุทุมพร จามรมาน. (2541). **การประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารีเฟน อังคกุลกาเดร์ (2547) กศน. กับสังคมแห่งการเรียนรู้ สงขลา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้
- เอื้อมพร พิชัยสนิท.(2552) **นโยบายเศรษฐกิจว่าด้วยสวัสดิการสังคม : บทวิเคราะห์จากประสบการณ์ในประเทศตะวันตก**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bardo, J.W., & Hartman, J.J. (1982). **Urban sociology : A systematic introduction**. New York: F.E.Peacock.
- Brown, W., & Moberg, D. (1980). **Organization Theory and management: A macro Approach**. New York: Wiley & Sons.
- Danbury, C. (1994). **The Grolier international dictionary**. New York : Grolier.
- Eisner. Elliot. (1976.Jul-Oct). "Education connoisseurship and criticism : their form and function in education evaluation " **Journal of Aesthetic Education** .10 (3/4):135-150.
- Edwards, R. (1997).**Changing Places? Flexibility , Lifelong Learning and a Learning Society**. London : Routledge ,
- Faure, E. and others. **Learning to Be**. Paris : UNESCO, 1972.
- Good, C. V. (2005). **Dictionary of Physical Education**. New York: Mc Graw-Hill.
- Gold.S.F.,(2000). **Community organization at a neighborhood high school: promises and Dilemmas in building parent-educator partnership and collaborations**. Proquest Digital Dissertation. 60(7): 295-A.
- Hausser, D. L.(1980).**Comparison of Different Models for Organizational Analysis**. New York : John Wiley and Son,
- Husen, T., & Postlethwaite, N. T. (1994). **The International Encyclopedia of Education (7thed.)**. Great Britain: BPC Wheatons.
- Ishumi, A. G. (1982). **Community centers in Tanzania: Their development and scope UNESCO institute for education**. USA: UNESCO.
- Joyce, B., and Weil. M. (1991). **Models of Teaching 5th ed..** New York: Allyn & Bacon.
- Kanu ,I.A.I (1996),Aunt Millie's learning center : An ethnographic study of an urban

- Elementary school in New York, New Jersey (Urban education). *Dissertation Abstracts International*, 57(2), 583.
- Jarvis, Peter. (2007). *Organizational culture and identity*. New Delhi: Sage Publication.
- Keeves, J.P. (1997). **Education research methodology and measurement : An international handbook**. Oxford: Pergamon Press.
- Krueger, R. A. (1994). **Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research**. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Limpinuntana, Viriya. 2002. **Conceptual Tools**. Training Materials for Workshop on the Rapid Rural Appraisal. October 23-26, 2002. **Farming Systems Research Group**. Khon Kaen University, Thailand.
- Longman. (1981). **Longman Dictionary of Contemporary English**. England: Clays.
- Mayring, P. (2001). **Qualitative content analysis**. *Forum Qualitative Social Research*, 1(2). Retrieved from <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-e/2-00inhalt-e.htm>.
- Philip H. Coombs and Manzoor Ahmed (1974). **Attacking Rural Poverty: How No formal Education Can Help**. A World Bank Research Publication.
- Procter, Paul. (1978) **Longman Dictionary of Contemporary English**. London: Cassell
- Raj, Madhu. (1996). **Encyclopaedic Dictionary of Psychology and Education**. Volum 3 (M-Z) New Delhi : ANMOL Publications PVT.
- Ronald, K., & Jerry, V. (2000). Parent Involvement and Students Achievement at The Middle Level. Retrieved July 5, 2007, from <http://www.nmsa.org>
- Sergiovanni, T. (1998). **International Journal of Leadership in Education**. Vol.1 No.1
- Simpson D.P. (1975). **Cassell's new Latin-English, English-Latin dictionary**. London : Cassell ,(c.1968).
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2006). **Model Theory**. Retrieved August 23, 2006, from <http://plato.stanford.edu/entries/model-Theory>.
- Steiner, E. (1988). **Methodology of theory construction**. Sydney: Education Research Associates.
- Steven, R. (1998). **Information in workplace desktop technology: A case study in sales division of a large corporations**. Doctoral dissertation, Columbian University Teachers College. *The Grolier International Dictionary*, 1994

Steiner, Elizabeth. (1988) *Methodology of Theory Building*. Sydney : Educology Research Associates.

Stoner, A.F. and Wankel, C. (1986). **Management. 3rd.ed. New Delhi** : Prentice-Hall Privated Limited.

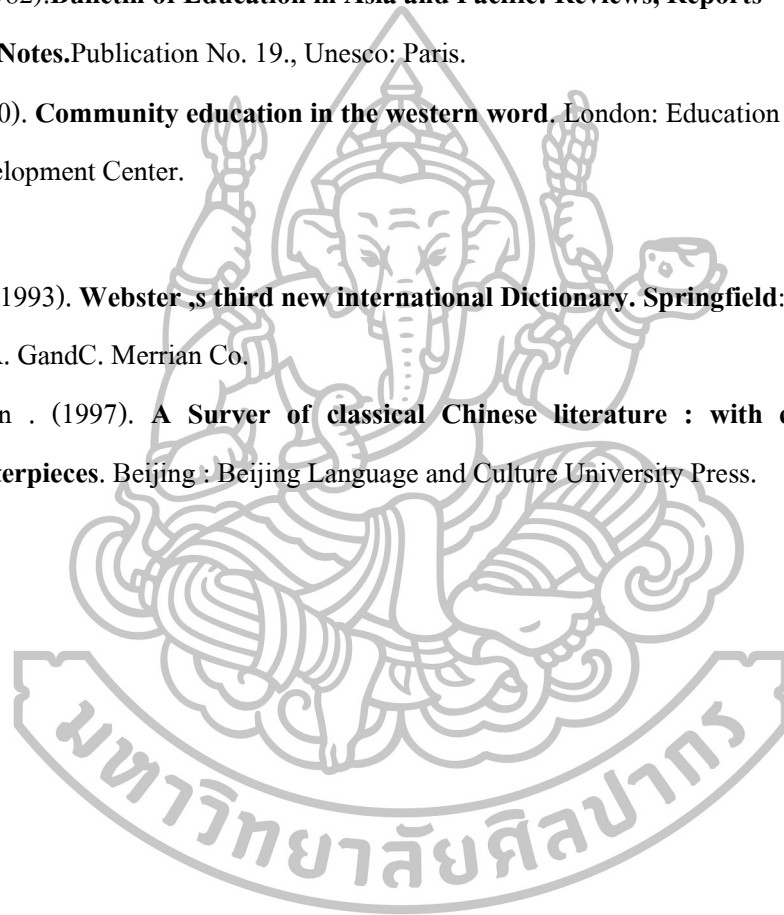
Tosi, H.L. and Carroll, S.J. (1982). **Management**. New York: John Wiley and Sons.

UNESCO. (1982). **Bulletin of Education in Asia and Pacific: Reviews, Reports and Notes**. Publication No. 19., Unesco: Paris.

Watts, J. (1990). **Community education in the western world**. London: Education Development Center.

Webster, N. (1993). **Webster's third new international Dictionary**. Springfield: M. A. GandC. Merriam Co.

Zhang, Dexin . (1997). **A Survey of classical Chinese literature : with excerpts from masterpieces**. Beijing : Beijing Language and Culture University Press.

บุคลากรกรม

- กิตติศักดิ์ ก้องกาญจน โนนาศ.(2557).เกษตรอำเภอเมืองตรัง.สัมภาษณ์ 4 มกราคม.
- กุหลาบ สามัญบุตร. (2557). เลขานุการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์18
เมษายน.
- ขจร ทิพาพงศ์ .(2556) .รองประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง.สัมภาษณ์ 28
กุมภาพันธ์.
- _____. (2556).รองประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง.สัมภาษณ์ 6 มีนาคม.
- _____. (2556) .รองประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง.สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม.
- _____. (2557) .รองประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง.สัมภาษณ์ 20 เมษายน.
- _____.(2557) .รองประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง.สนทนากลุ่ม 1-2 ธันวาคม.
- คณิศร์ กาญจนพรหม.(2556) .คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้า
ควาย. สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์.
- _____. (2556) .คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์
8 มีนาคม .
- _____. (2557) .คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์
24 เมษายน.
- จตุรงค์ จัฒพลัน.(2557).เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนตำบลไม้เรียง.
สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม.
- จรัสศรี เพ็ชรประพันธ์ .(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาน้อย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
- จันทร์จิรา บ่อหนา.(2557). เลขานุการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์18
เมษายน.
- จินตนา สุขมี .(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาน้อย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
- จิราภรณ์ รอดรวยรีน.(2557).เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนตำบลหนอง
ทะเล. สัมภาษณ์ 10 มกราคม .
- จ่านงค์ แรกพิณีจ (2556).ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง.สัมภาษณ์ 29
กุมภาพันธ์.
- _____. (2557) .ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม้เรียง.สัมภาษณ์ 29 กุมภาพันธ์.

- จำเนียร กาญจนพรหม.(2556) .รองประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย.
 สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์.
- _____. (2556) .รองประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์ 8
 มีนาคม .
- _____. (2557) .รองประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์ 24
 เมษายน.
- _____. (2557) .รองประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย . สทนากลุ่ม 1-2
 ธันวาคม.
- ชนะ พรศิริวงศ์ .(2557). นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองตรัง.สัมภาษณ์ 3 มกราคม.
- ณิชากัทธ สัมเกตต์ .(2557) .นักวิชาการชำนาญการสำนักงานเกษตรอำเภอฉวาง. สัมภาษณ์ 12
 กรกฎาคม.
- ดี เอี่ยมบุตร. (2556) .(2556) คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์
 23 มีนาคม.
- _____. (2556) คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์ 7
 พฤษภาคม .
- ธีรศักดิ์ พูลนวล (2556).ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 29
 กุมภาพันธ์.
- _____. (2557).ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 21 เมษายน.
- นเรน จันทร์รัมย์. (2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาคาน้อย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
- นิตยา เกื้อคง.(2557).ครูผู้ช่วยโรงเรียนบ้านหน้าควาย.สัมภาษณ์ 21 มกราคม.
- บวรลักษณ์ นำเยี่ยม.(2557).พนักงานราชการศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนและตามอัชชาสัย.
 สัมภาษณ์ 2 มกราคม.
- บุญมาศ โสดี ตาเดอิน .(2556) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.
 สัมภาษณ์ 23 มีนาคม.
- _____. (2557) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์
 10 พฤษภาคม .
- ประดุงพร สวัสดิ์โกมล. (2557). พัฒนาการอำเภอฉวาง.สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม.
- ประยงค์ ธรณรงค์. (2556). ประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง. สัมภาษณ์ 6 มีนาคม.
- _____. (2556). ประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม.
- _____. (2557) .ประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 20 เมษายน.

- _____ . (2557) .ประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สนทนากลุ่ม 1-2 ธันวาคม.
ปราณี กิ่งเล็ก.(2556).คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.8 มีนาคม.
_____ . (2557)คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.17 เมษายน
ปรีชา มีชัย . (2557). พนักงานราชการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและตามอัคราศัยอำเภอฉวาง.
สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม.
- ผ่องผิว ศิริรัตน์. (2556).คณะกรรมการศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 28
กุมภาพันธ์.
- _____ . (2556).คณะกรรมการศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 6 มีนาคม.
พรเทพ บุญมาศ .(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
พวงเพ็ญ บุญปก .(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
พิพัฒน์ บุญทอง.(2557). เกษตรอำเภออำเภอเมืองตรัง.สัมภาษณ์ 4 มกราคม.
พันศักดิ์ องค์กรพิสิฐ .(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
มณฑิยา ราชประดิษฐ์.(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
ย่าโกบ บุกล.(2556).ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 28
กุมภาพันธ์.
- ยูโสภ กรมเมือง (2557) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.
สัมภาษณ์ 17 เมษายน
- ระพิน หนูทอง.(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
รุ่งไพลิน รอดบุญ.(2558).ประธานศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์.
- _____ . (2558).ประธานศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
รังสรรค์ โมราศิลป์.คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
รัตจิรา พูลเกิด.(2557).นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองกระบี่.สัมภาษณ์ 5 มกราคม.
วิรัตน์ กาญจนพรหม.(2556) .ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์
28 กุมภาพันธ์.
- _____ . (2556) .ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์ 8 มีนาคม .
_____ . (2557) .ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์ 24
เมษายน.
- _____ . (2557) .ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย . สนทนากลุ่ม 1-2
ธันวาคม.
- วิรัตน์ พรหมปรุง(2556).เลขานุการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 28
กุมภาพันธ์.
- _____ . (2557) .เลขานุการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 23 มีนาคม.

- (2557). เลขานุการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 17 เมษายน.
 วันดี จรรย์ธ.(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
 ละมัย จันท์ฝาก.(2557). นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาท่ามเหนือ .สัมภาษณ์ 4 มกราคม.
 สงวน มงคลธิพันธ์ .(2556) ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์ 25
 กุมภาพันธ์.
 (2556) ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์ 23 มีนาคม.
 (2557) ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์ 7 พฤษภาคม .
 (2557) .ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม . สทนทากลุ่ม 1-2
 ธันวาคม.
 สัจด์ เลิศไกร (2556).ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 29 กุมภาพันธ์.
 สมคิด บัวสังด์.. (2556)คณะกรรมการศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 28
 กุมภาพันธ์.
 รองประธานศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 6 มีนาคม.
 สมชาย เสวก .(2556) รองประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์ 25
 กุมภาพันธ์.
 (2556) รองประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์ 23 มีนาคม.
 (2557) รองประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.สัมภาษณ์ 7
 พฤษภาคม .
 สมพร ถวาย.(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
 สรนนท์ กาญจนพรหม.(2556) .คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้า
 ควาย. สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์.
 (2556) .คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์
 8 มีนาคม .
 (2557) .คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์
 24 เมษายน.
 สิริมา ทองไสย. (2557) . พนักงานราชการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและตามอค์ยาศัยอำเภอเมือง
 ตรัง.สัมภาษณ์ 3 มกราคม.
 สุชาติ รอดบุญ .(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
 สุวรรณี หนูทอง.(2558).คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย.เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
 เสรี พงศ์พิศ. (2556). ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง.สัมภาษณ์ 29 กุมภาพันธ์.

- (2557). ผู้ทรงคุณวุฒิศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชน ไม่เรียง. สัมภาษณ์ 21 เมษายน
 โสธยา สามัญบุตร.(2556) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม.
 สัมภาษณ์ 25 กุมภาพันธ์.
- (2556) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 23
 มีนาคม.
- (2556) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 7
 พฤษภาคม .
- ศราวดี อินทร์แก้ว . (2557). ครูผู้ช่วยโรงเรียนชุมชนบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 7 มกราคม.
- ศรีวิไล จจรจิต.(2558). คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหุ่ย. เวทีเสวนา 7 มีนาคม .
- ศิริ ชีวะ . (2556). คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 25
 กุมภาพันธ์.
- (2556) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. สัมภาษณ์ 7
 พฤษภาคม .
- อรทัย กาญจนพรหม. (2556) . คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย.
 สัมภาษณ์ 8 มีนาคม .
- (2557) . คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหน้าควาย. สัมภาษณ์ 24
 เมษายน.
- อนันต์ เھرบุตร (2556). คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม
 .8 มีนาคม.
- (2557) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. 17 เมษายน
- อารีธา ประทุมรัตน์(2557) .ครูชำนาญการ โรงเรียนวัดไม่เรียง. สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม.
- อาหลี บุกลอ(2556). คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. 8 มีนาคม.
- (2557) คณะกรรมการประจำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเขากลม. 17 เมษายน

ภาคผนวก

ที่ ศร 0520.107(นฐ)/1345

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

21 กุมภาพันธ์ 2556

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน นายประยงค์ ธรรงค์

ด้วย นางสาวจิตติมา ดำรงวัฒนะ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชา
พัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้” มีความประสงค์จะขอ
สัมภาษณ์ท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอ
ความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร.080-2271497,0-3421-8788

ที่ ศร 0520.107(นฐ)/1345

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

21 กุมภาพันธ์ 2556

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน นายสงวน มงคลศรีพันธุ์เลิศ

ด้วย นางสาวจิตติมา ดำรงวัฒนะ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชา
พัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้” มีความประสงค์จะขอ
สัมภาษณ์ท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในกรณีนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอ
ความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร.080-2271497,0-3421-8788

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/1345

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

21 กุมภาพันธ์ 2556

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน นางจำเนียร กาญจนพรหม

ด้วย นางสาวจิตติงา คำรงวัฒนะ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชา
พัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “การสัมภาษณ์ เรื่อง “การสัมภาษณ์” มีความประสงค์จะขอ
ความอนุเคราะห์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอ
ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร.080-2271497,0-3421-8788

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/พิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

25 ธันวาคม 2557

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน นายประยงค์ รณรงค์

ด้วย นางสาวจิตติมา ดำรงวัฒนะ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้แก่ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/พิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

25 ธันวาคม 2557

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน นายสงวน มงคลศรีพันธ์

ด้วย นางสาวจิตติมา ดำรงวัฒนะ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาในชุมชนภาคใต้” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/พิเศษ

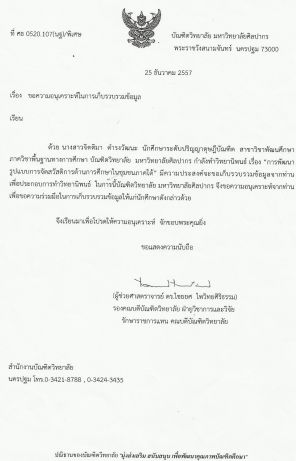
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

25 ธันวาคม 2557

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน นางจำเนียร กาญจนพรหม

ภาควิชาที่
รูปแบบก
เพื่อประก
เพื่อขอคว

ผมจะ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนา
ชนภาคใต้” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน
เทิดวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ที่แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

ผอ.อนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/พิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

25 ธันวาคม 2557

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน นางรุ่งไพลิน รอดบุญ

ภาควิชา
รูปแบบ
เพื่อประ
เพื่อขอค

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)พิเศษ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000
25 ธันวาคม 2557

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน

ข้าพเจ้า นางสาวรุ่งไพลิน รอดบุญ มีชื่อจริง นางสาวรุ่งไพลิน รอดบุญ ศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพัฒนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นศิษย์เก่า และขอสมัครเป็นบัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง ขอบความ
อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศของบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร ในการดำเนินงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในบัณฑิตวิทยาลัย

จึงเรียนมาขอโปรดกรุณาตอบรับ ขอบความอนุเคราะห์
ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

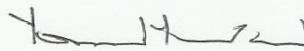
สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ขอสงวนสิทธิ์ในข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย

วิฒนะ นักศึกษาระดับปริญญาตรี บัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนา
ชุมชนภาคใต้” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ให้แก่บัณฑิตวิทยาลัยดังกล่าวด้วย

มอญเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย

รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

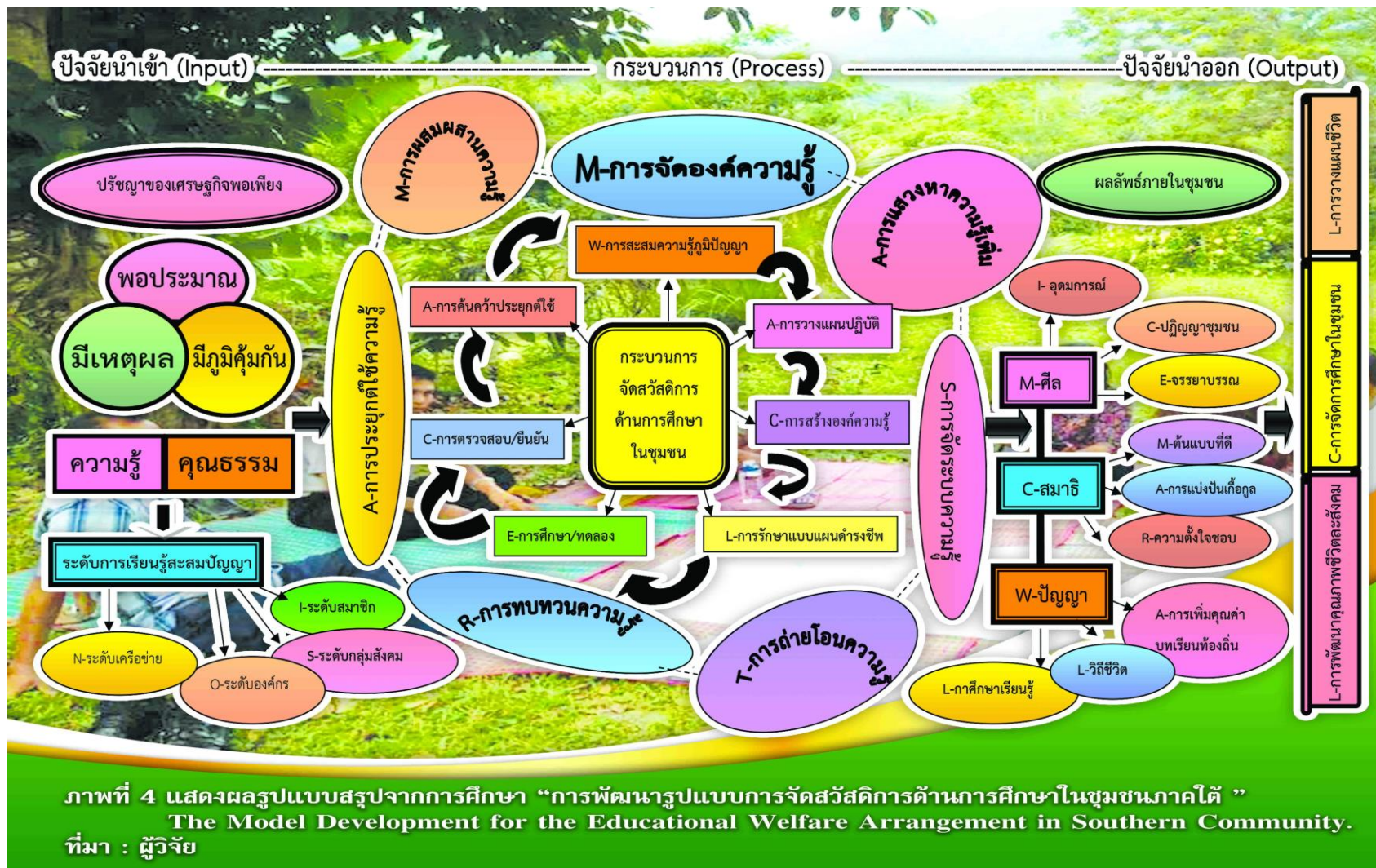
ภาคผนวก ข

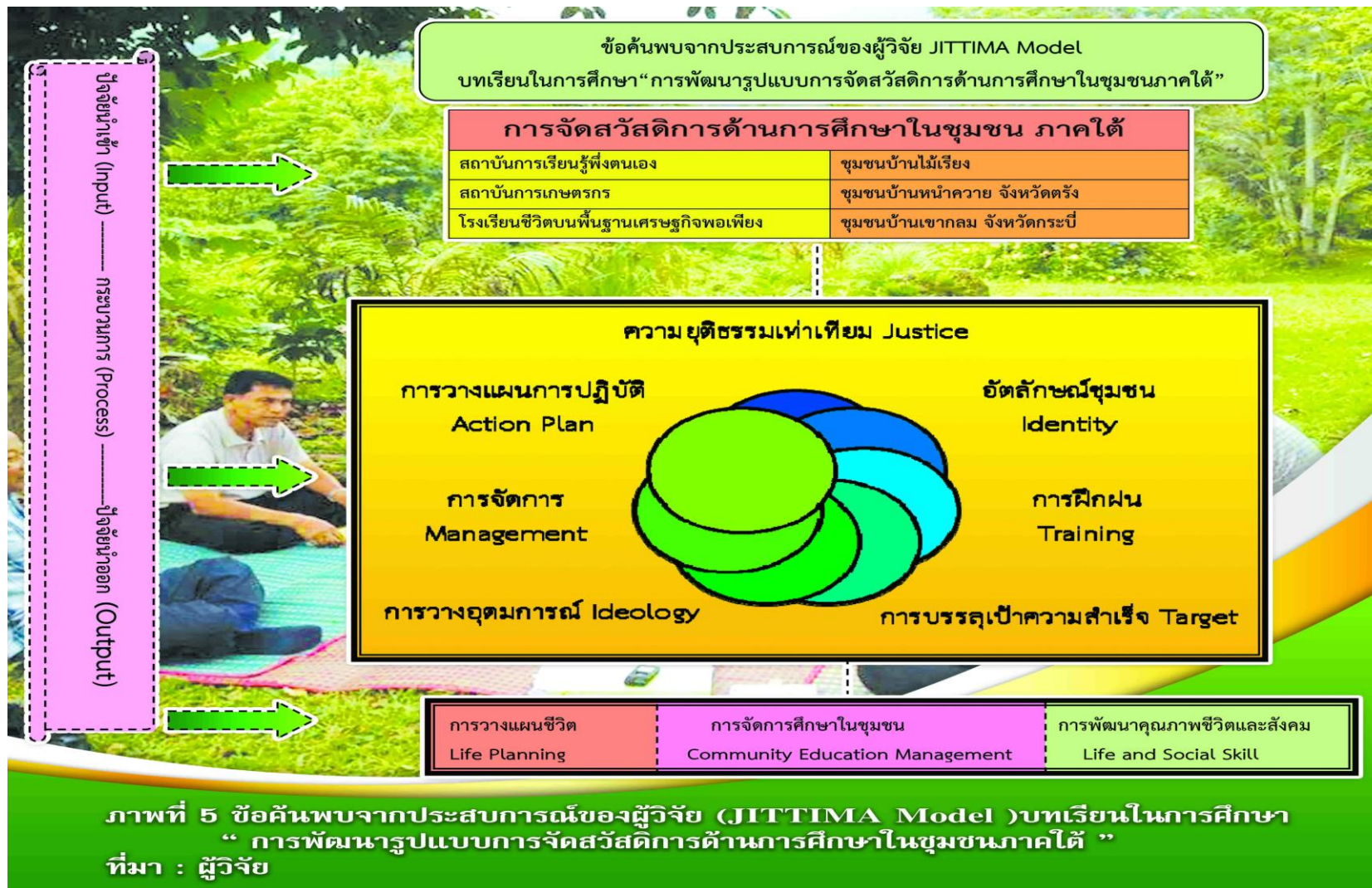
1. แสดงภาพการสังเคราะห์รูปแบบ
2. แสดงภาพการทำแผนที่เดินดิน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวจิตติมา ดำรงวัฒนะ
ที่อยู่	33/23 ถนนพัฒนาการคูขวาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่ทำงาน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	สำเร็จการศึกษาการศึกษาศาสตรบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2543	สำเร็จการศึกษาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต (พช.ม.) สาขาวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
พ.ศ. 2558	สำเร็จการศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2542	เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาเด็กและครอบครัว มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมฯ
พ.ศ. 2444	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสวัสดิการเด็กและครอบครัวภาคใต้ สหทัยมูลนิธิ
พ.ศ. 2545	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช
พ.ศ. 2556-ปัจจุบัน	ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช